

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

frend

PSIKANALİZE GİRİŞ / RÜYA

**Sigmund
frend**

Türkçesi: A. Can İdemen

**PSIKANALİZE
GİRİŞ
RÜYA**

cem
psikoloji

cem

PSİKANALİZE GİRİŞ

Rüya

PSİKOLOJİ DİZİSİ

PSİKANALİZE GİRİŞ - RÜYA

Sigmund Freud

*Vorlesungen zur Einführung in die
Psychoanalyse Der Traum*

Türkçesi: A. Can İdemen

3. Basım: Ağustos 2016 / © 2014 Cem Yayınevi

ISBN 13: 978-975-406-777-4

Sayfa Düzeni: Bülent Eryılmaz

Baskı: Umut Matbaası

Fatih Caddesi Yüksek Sokak 11/1

Merter – İstanbul

Tel: (212) 637 09 34

Matbaa Sertifika No: 22826

CEM YAYINEVİ

Alemdar Mahallesi

Alayköşkü Caddesi Küçük Sokak 4/2

Fatih - İstanbul

Tel: (212) 293 41 70 Faks: 244 15 33

www.cemyayinevi.com

info@cemyayinevi.com

Yayıncı Sertifika No: 10823

Bu çevirinin Türkçe yayın hakları Cem Yayınevi'ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmadan kullanılamaz, çoğaltılamaz

SIGMUND FREUD

PSİKANALİZE GİRİŞ

Rüya

Türkçesi:
A. Can İdemen

İçindekiler

7

Zorluklar ve İlk Yaklaşımlar

26

Kuramlar ve Yorumlama Tekniği

40

Görülen İçerik ve Gizli Rüya Düşünceleri

53

Çocuk Rüyaları

64

Rüyanın Sansürü

78

Rüyada Simgecilik

102

Rüya Çalışması

117

Bazı Rüya Örneklerinin Analizleri

134

Rüyadaki Eski Kalıntılar ve Yetişkin Bebek Sendromu

150

Arzuların Tatmini

167

Belirsizlikler ve Eleştiriler

ZORLUKLAR ve İLK YAKLAŞIMLAR

Bir gün, bazı sinir hastalarının rahatsızlık belirtilerinde bir anlam olduğu ortaya çıktı.¹ Bu psikanalitik tedavi yönteminin başlangıç noktası oldu. Bu tedavi sırasında hastaların belirtileri gizlemek için rüyaları ileri sürdükleri de anlaşıldı. O zaman rüyaların da bir anlam taşıdığı varsayıldı.

Tarihsel sıralamayı izlemek yerine, açıklamamıza tam ters uçtan başlayacağız. Rüyaların anlamlarını, nevrozların incelenmesinin hazırlığı olarak keşfetmek istiyoruz. Bu sunuş düzeninin yer değiştirmesi sadece rüyaların incelenmesinin nevrozlar için en iyi hazırlığı oluşturduğu gerçeği tarafından doğrulanmıyor, aynı zamanda rüyanın kendisinin de nevrotik bir belirti olması ve bunun en normal insanda bile gözlenebilme avantajını bize sunuyor olma gerçeği tarafından da doğrulanıyor. Öyleyse, tüm insanları sağlıklı kabul edip rüya gördüklerini varsaysak, bu insanların rüyalarını inceleyerek nevrozların analiziyle elde ettiğimiz bulguların neredeyse aynalarını elde edebileceğimiz bir gerçek.

İşte bu şekilde rüya, psikanalitik araştırmanın içinde kendine yer buluyor. Sıradan olan, fazla üstünde durulmaya değmeyen, aynı hatalı eylemler gibi normal insanlarda görülebilen ortak özelliğini taşıyan ve her türlü pratik değerden uzak bir

(1) Joseph Breur (1880-1882). Bu konu hakkında, 1909 yılında ABD’de verdiğim konferanslara bakınız (*Cinq leçons sur la psychanalyse*, Petit Bibliotheque Payot, 1989).

fenomen (görüngü) olan rüya, kendisini araştırmalarımıza olumsuz diye nitelendireceğimiz koşullarda sunuyor.

Hatalı eylemlerin bilim tarafından göz ardı edildiğini sap-tamamıza karşın biz bunu fazla önemsememiş ve her şeye kar-şın ilgilenmemizin utanılacak tarafı olmadığına karar vermiştik. Eğer daha önemli şeyler varsa o hatalı eylemler de bize ilgi duyabileceğimiz veriler sağlayabilir demiştik. Ama rüyalar üze-rinde araştırmaya kalkışmanın sadece pratik değer taşımayan, gereksiz bir uğraş olarak değil aynı zamanda zaman kaybı ola-rak da kabul edildiği, bu çalışmaların, bilimsel olmayan bir uğraş ve mistisizme merakın kuşkusunu uyandıran bir eğilim olarak görüldüğü bir gerçek.

Bir hekimin, rüya ile uğraşması, hele psikiyatri ve nöropa-tolojinin² sunduğu ciddi fenomenler; ruhsal yaşamı etkileyen elma büyüklüğünde tümörler gibi ya da kanamalar, kronik ilti-haplar, mikroskop altında gösterebileceğimiz tüm doku deği-şiklikleri varken! Hayır! Rüya çok önemsiz bir konu ve bilimsel bir araştırmaya değmez!

Ayrıca bu, mutlak bilim diye nitelendirdiğimiz bilim dallar-ının tüm gereksinimlerine cevap veremeyen ve araştırmacının kesin bir kanıya ulaşmasını sağlamayan bir çalışma. Örneğin, saplantılı bir düşünce ele alalım, bu saplantılı düşünce net ve kesin ana hatlarıyla kendini gösterebiliyor: "Ben Çin İmparato-ruyum!" Hasta yüksek sesle bunu ilan edebiliyor. Peki, ya rüya-da? Genel olarak, tam olarak aktarılabildiğini söylememiz mümkün değil. Kişi rüyasını anlattığında, aktardıklarının doğ-ruluğunu kim bize garanti edebiliyor ki, anlatırken rüyasını de-ğiştirmediğini, anımsamadığı kısımlar yerine hayali ayrıntılar eklemediğini bize kim söyleyebilir? Zaten çoğu rüya insanın zihninden uçup gidiyor ya da tam olarak gitmese bile sadece anlamsız bölük pörçük kısımları aklımızda kalıyor.

(2) Beyin ve omuriliğin hücre ve dokularındaki organik değişikliklerle ilgilenen bilim. (ç.n.)

Biz de bu bölüm pörçük materyalleri yorumlamaya kalkışarak bilimsel psikoloji ya da hasta tedavi yöntemi oluşturmak istediğimizi mi söylüyoruz?

Yargılamadaki bir aşırılık bizi her zaman kuşkuya itmeli. Rüyanın bir araştırma konusu olmasına yapılan itirazlar çok eskilere dayanıyor. Rüyalar çok mu önemli ki? Bu tür bir itirazla hatalı eylemler konusunda da karşılaşmış ve cevaplamıştık. O zaman demiştik ki, büyük şeyler küçük işaretlerle kendilerini gösterebilirler. Rüyaların belirsizliğine gelince, sonuçta o da aynen herhangi başka bir karakter gibi oluşuyor. Kimse bir konuya, göstermesi gereken karakteri dayatamaz. Ayrıca açık ve kesin rüyalar var. Bundan başka, aynı belirsizliği taşıyan psikiyatrik araştırma konusu olan başka konular var, saygın ve hatırı sayılır psikiyatrların bile ilgilendiği takıntıların oluştuğu birçok durum gibi.

Hekimlik kariyerimde karşıma çıkan en son vakayı hatırlıyorum. Hasta bir bayandı ve bana şu sözlerle açıldı:

“Yaşayan birine zarar verdiğim ya da vermek istediğimle ilgili içimde garip bir duygu var... Bir çocuğa? Ama hayır, daha çok bir köpeğe... Sanki onu bir köprüden attığım ya da başka şekilde ona zarar verdiğim izlenimi var bende.”

Eğer bize anlattıklarını bir rüya olarak varsayarsak aktardıklarındaki belirsizliği rüyasını tam anımsamamasına ya da değiştirmesine bağlayabiliriz. Sonuçta, kimse rüyanın önemsiz bir fenomen olduğunu söyleme hakkına sahip değil. Herkes kendi edindiği deneyimlerden rüya gördükten sonra uyandığımızdaki ruhsal durumumuzun bazen gün boyunca sürebildiğini biliyor. Hekimler, rüyanın tetiklediği ruhsal hastalık vakalarının olduğunu ve rüya sonrasında hastanın sabit bir fikre kapılabildiğini biliyorlar. Tarihe mal olmuş bazı önemli figürlerin büyük aksiyonlarının bazılarını başarma gücünü rüyaların içinden çekip aldıkları söyleniyor. O zaman, bilimsel çevrelerin rüyalara yönelik olan bu küçümseyici tutumlarının nereden geldiğini kendimize sorabiliriz.

Bu küçümsemeyi, hor görmeyi, rüyalara, geçmişte verilen aşırı değer ve öneme karşı bir tepki olarak algılıyorum. Geçmişin tekrar oluşturulmasının kolay bir şey olmadığını biliyoruz, ama tereddüt etmeden kabul edebiliriz ki üç bin yıl önce ya da bundan daha da önce yaşayan atalarımız da aynen bizim gördüğümüz şekilde rüya gördüler. Bildiğimiz kadarıyla, geçmişte yaşamış olan topluluklar, rüyalara büyük önem verdiler ve onlardan fiilen yararlanmaya, gelecekle ilgili ipuçları bulmaya, kehanetler çıkarmaya çalıştılar. Eski Yunanlar ve Doğu toplumlarında rüyaların yorumlanmaları olmadan askeri bir harekâta girişmeye kalkışmak, bugün havadan bir ön araştırma yapmadan saldırıya geçmekten farklı bir durum olarak görülmemeli.

Büyük İskender sefere çıktığında, en değerli rüya yorumcuları da ona eşlik ederdi her zaman. O dönemde bir adada bulunan Sur şehri, kuşatmaya karşı ciddi bir şekilde karşı koyunca kral kuşatmayı sonlandırmayı düşünmeye başladı. Ama bir gece rüyasında bir satirin³ zafer dansı yaptığını gördü. Bu rüyayı aynen aktardığı kâhin, bunu kesin bir zaferin işareti olarak görmek gerektiğini söyleyince saldırı emrini verdi ve şehir fethedildi.

Etrüskler ve Romalılar geleceği tahmin etmek için başka yöntemlerden yararlanıyorlardı ama rüyaların yorumları Antik Yunan ve Roma dönemleri boyunca gelişip önemli bir rol üstlendi. Konuyla ilgili literatürde bize sadece Roma imparatoru Hadrianus zamanında yaşamış olan Efesli Artemidoros'un önemli eseri kaldı.

Rüyaların yorumlanması sanatı hangi nedenlerle zamanla bir çöküş yaşadı ve rüyanın kendisi bile neden gözden düştü? Bunu size söyleyemem. Yaşanan bu çöküşün ve gözden düşmenin nedenleri arasında eğitimin etkisini göremeyiz; çünkü karanlık Ortaçağ zamanlarında bile rüyaların eski yorumlan-

(3) Yunan mitolojisinde yan keçi yan insan bir varlık. (ç.n.)

malarından daha saçma şeyler bağılılıkla korunmuştu. Rüyalara olan ilginin yavaş yavaş batıl inançla yozlaştığını ve kendine cahiller arasında sığınak bulduğunu da belirtmeliyim. Yorumların, günümüze kadar ulaşan en son kötü kullanımı rüyaları piyango çekilişlerinde çıkacak numaraları öğrenmenin yolu olarak görmekten geçiyor.

Öte yandan, bugünün mutlak biliminin rüyalarla hiç ilgilenmediğini söyleyemeyiz ama bu ilgi sadece rüyalara fizyolojik kuramlarını uygulamak amacından öte bir ilgi değil. Hekimler, doğallıkla rüyayı ruhsal bir eylem değil ama bedensel uyarımların ruhsal belirtisi olarak görüyorlardı. 1879'da Binz, rüyanın bir "bedensel süreç, her durumda yararsız, çoğu zaman patolojik ve evrensel ruha ve ölümsüzlüğe, kötü otlarla kaplı ve diplerde yer alan çamurlu bir arazi için yukarıdaki mavi gökyüzü neyse o," olduğunu açıkladı.

Maurly rüyayı, normal insanın koordineli hareketleriyle zıtlık taşıyan "Saint Vitus" dansının düzensiz kasılmalarıyla karşılaştırdı. Eski bir karşılaştırma ise rüyaları, "müzik bilgisi olmayan birinin on parmağını bir müzik aleti üzerinde bilinçdışı gezdirmesi sonucunda çıkan seslerle" eşit tuttu.

Rüyayı yorumlamak onun içinde gizlediği saklı anlamı bulmak demek. Ama rüyanın değerini göz ardı ediyorsak bunu yapmamız doğallıkla söz konusu olamaz. Wundt'un, Jodl'un ve başka modern filozofların rüyayı nasıl tanımladıklarını okuyun. Her biri rüyanın uyanık düşünceden hangi noktalardan koptuğunun bir sıralamasını yapmakla yetinip çağrışımların ayrışmasına, eleştirici fakültenin askıya alınmasına, tüm bilginin yok edilmesine dikkat çekmeye ve rüyalara vermemiz gereken azıcık önemi göstermek için uğraşan tüm öteki işaretleri ortadan kaldırmaya çalışıyorlar.

Bilimin, rüya bilgisine yaptığı tek değerli katkı, uyku sırasında meydana gelen bedensel uyarımların rüyaların içeriğine olan etkisini ortaya çıkarmak oldu. Yakın zamanda kaybettiği-

miz Norveçli yazar John Mourly Vold bize, uyku üzerinde yaptığı deneysel çalışmaları, özellikle kol ve bacakların hareketlerinin yarattığı etkilerini ele alan deneylerinin sonuçlarını içeren iki koca cilt bıraktı.⁴ J. Mourly'nin bu araştırmaları, uyku üzerinde yapılan kesin araştırma modelleriymiş gibi övülmüştür.

Peki, "bilim, bizim rüyaların anlamını anlamaya çalıştığımızı öğrenseydi ne derdi?" diye bir düşünün isterseniz. Bu konu hakkındaki görüşü belli ve daha önce de ifade edildi ama onun görüşleri bizi yıldırmaı başaramayacak. Diyoruz ki mademki hatalı eylemler bir anlam taşıyabiliyordu, aynı durum rüyalar için neden geçerli olmasın? Bu konuda yanıldığımız ortada çünkü çoğu vakada gözlemlendiği gibi gerçekten de bir anlam taşıdıkları ve bu anlamın diğer araştırmaların gözünden kaçtığı bir gerçek.

Atalarımızın ve toplumların önyargılarına sahiplenelim ve geçmişte yorumlanmış rüyaların izlerinin peşine takılalım.

Çalışmamıza başlamadan önce yönlenmemiz gereken rüyaların alanını gözden geçirmek olmalı.

Rüya nedir? Buna sade bir cümleyle cevap vermek zor. Bu nedenle hepimizin aşına olduğu bir konu için herhangi bir açıklama yapmaya girişmeyeceğim.

İlkin rüyanın önemli olan karakterlerini tek tek ortaya çıkarmamız gerekir. Peki, onları nerede bulacağız? Rüya alanı oldukça geniş ve sınırları içinde yer alan farklılıklar öylesine çok ve öylesine çeşitli ki! Bu yüzden tüm rüyaların ortak diye nitelendirebileceğimiz karakterlerini ele almak akıllıca olacaktır.

Pekâlâ, tüm rüyaların ortak olan ilk karakteri nedir? Bu sorunun cevabı çok basit, rüyayı görebilmesi için kişinin uyuyor olması gerekir. Rüyaların, uyku sırasındaki ruhsal yaşamın dışavurumunu temsil ettikleri bir gerçek ve bu yaşam bir şekilde uyanık durumdaki yaşamımızla bazı benzerlikler taşıyor olsa da çok büyük farklılıkları var.

(4) 1910 ve 1912 yıllarında Almancaya çevrildi. (ç.n.)

Aristoteles'in rüya tanımlaması böyleydi. Rüya ile uyku arasında daha dar ilişkilerin de var olması mümkün görünüyör. Rüyanın uykumuzu bölüp bizi uyandırdığı başımıza sık sık gelen bir durumdur. Ansızın uyandığımızda ya da şiddetli bir şekilde uykumuzdan koparıldığımızda çoğunlukla buna gördüğümüz bir rüya neden olmuştur. Buradan anlaşılıyor ki rüya, sanki uyku ve uyanık olma hali arasında bir yerde konumlanıyor. Böylece uyku konusuna atlamış oluverdik. *Uyku nedir?*

Bunun fizyolojik mi yoksa biyolojik bir konu mu olduğu hâlâ bir tartışma konusu. Bu konuda bir karar vermemiz olası değil, ama psikolojik görüş açısından uykuyu karakterize etmeye çalışmamız gerektiğini sanıyorum.

Uyku, uyuyan kişinin dış dünyada neler olup bittiğini bilmek istemediği, bütün ilgisini bu dünyadan kopardığı bir durum olarak algılanmalı.

Kendimi dış dünyadan geri çekerek ve onun yarattığı heyecanlarından kendimi soyutlayarak, uzaklaştırarak uykuya dalabiliyorum. Dış dünyadan, onun yarattığı heyecanlardan dolayı yorgun olduğumda da uykuya dalıyorum. Uyuduğum zaman dış dünyaya şu mesajı veriyorum: "Beni rahat bırakın çünkü uyumak istiyorum." Bu yetişkin bir kişi için geçerli bir durum. Çocukta durum biraz daha farklı, çocuk bunun tam aksini söyleyebiliyor: "Daha uyumak istemiyorum, yorgun değilim, uyanık kalmak istiyorum."

Dinlenmenin biyolojik eğiliminin yorgunluğun içinde meydana geldiği görünüyor; psikolojik karakteri ise dış dünyaya olan ilginin kaybolmasında. İstmeden geldiğimiz bu dünya ile olan ilişkimiz, ara vermeden ona katlanamadığımız gerçeğini gösteriyor. Bu yüzden zaman zaman bu dünyaya gelmeden önceki, yani rahim içi durumumuza tekrar dalıyoruz. Bu rahim içi durumun aynısını oluşturmaya çalışıyoruz, karanlıkla, sıcaklıkla ve heyecandan uzaklaşmayla. Bazılarımız uyku sırasında ana rahmindeki bir bebeğin pozisyonuna benzer şekilde vücut-

larını top yapıyorlar. Yetişkin olarak bireyliğimizin üçte ikisinde dünyaya ait olduğumuzu, üçte birinde ise hâlâ doğmadığımızı bile söyleyebiliriz. Bu durumda, her sabah uyandığımız sanki bizim için yeni bir doğum gibi. Uyandığımızda o anki durumumuzdan söz ederken, “Sanki yeni doğmuş gibi hissediyorum,” dediğimiz olmuyor mu? Böyle diyerek aslında yeni doğmuş bir bebeğin hissettiklerini yanlış bir şekilde yorumladığımızın farkında değiliz. Bebeğin o an kendini çok rahatsız bir durumda hissettiği varsaymak daha doğru bir teşhis olacaktır. Doğum için, gün ışığını görmek de diyoruz.

Eğer uyku söylediklerimiz ise o zaman rüya buna dahil olmamalı, daha çok istenmeyen bir aksesuar olarak görünmeli. Rüyasız bir uykunun daha iyi olduğu düşünülüyor, bu doğru; uyku sırasında hiçbir ruhsal eylem olmamalı. Eğer ruhsal bir aktivite oluşuyorsa bu bizim, ceninin dinlenme şartlarını tam olarak yerine getiremediğimiz, ruhsal eylemlerin tüm kalıntılarından yok edemediğimizi anlatıyor. Rüyalar gerçekten bu kalıntılardan başka bir şey değilse o zaman rüyanın bir anlamı olmaması gerektiğini mi düşüneceğiz?

Hatalı eylemlerde durum tümüyle farklıydı, onlar uyanıkken yapılan eylemlerdi. Ama ruhsal eylemimi, birkaç kalıntı dışında durdurmayı başarıp uykuya daldığım zaman bu kalıntıların illa bir anlamı olması gerekmemektedir. Zaten ruhsal yaşamımın en büyük kısmı uykudayken bu anlamı kullanmayı bile bilemem. Bu aslında sadece kasılma şekilde tepkiler, direkt bedensel uyarımların tetiklediği ruhsal fenomenler de olabilir. Yani rüyalar uykuyu bozan kalıntılardan, uyanık olduğumuz durumdaki ruhsal eylemlerin kalıntılarından başka bir şey de olmayabilir ve biz de bu durumda psikanalizin ilgi alanına girmediğini varsayıp konunun üstüne daha fazla gitmekten vazgeçeriz.

Rüyanın gereksiz olduğunu varsayalım ama bu var olduğu gerçeğini yok etmez ve biz de kendimize o zaman onun var oluş

nederini açıklamaya çalışabiliriz. Neden ruhsal yaşam gerçek anlamda uyumuyor? Nedeni ortada; uyumasını, dinlenmesini engelleyen bir şey var çünkü. Birtakım uyarımların etkisini üzerinde hissediyor ve onlara karşı tepki göstermek zorunda kalıyor. Demek ki rüya, uyku sırasındaki ruhun tepki modunu, maruz kaldığı uyarımları dile getiriyor. Burada rüyanın anlaşılmasını sağlayabilecek bir bakış açısı yakalıyoruz. Farklı rüyaları temel alarak, uykuyu rahatsız etmeye eğilimli olan uyarımları saptamak ve uykuda olan kişinin bunlardan hangilerine rüyasında tepki verdiğini görmek, yaptığımız araştırmalarla mümkün olduğundan rüyaların tümüne ait ortak karakteri ortaya çıkarma şansımız var.

Rüyalarda başka ortak bir karakter daha var mı? Elbette var ama onu kavrayabilmek, onu tanımlayabilmek çok da kolay değil. Uykunun psikolojik süreçlerinin uyanık durumdayken yaşanan süreçlerden oldukça büyük bir farkı vardır. Uyku sırasında birçok olaya tanık oluyoruz, bize inandırıcı gelen olaylardan ama hepsinin sadece bizi rahatsız eden uyarımlardan öte bir şey olmadığı nereden belli? Rüyanın aslı, ağırlıklı olarak görsel görüntülerden oluşur. Yine de duyguların ya da düşüncelerin, hatta izlenimlerin bile varlığını duyumsamak mümkün ama rüya deneyimini görsel diye adlandırmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Zaten rüyayı anlatmanın zorluğu da bu görüntüleri sözcüklere çevirmek zorunda kalışımızdan kaynaklanıyor. Rüyayı gören kişi çoğu kez "size rüyamı çizebilirim," der, "ama onu nasıl anlatacağımı kestiremiyorum."

Tam söylemek gerekirse burada daraltılmış ruhsal bir eylemden söz etmiyoruz. Aslında bu, zihinsel engelli birinin akıllı insanla karşılaştırılamaması gibi; niteliksel olarak farklı başka bir şeyle ve farklılığın nereden kaynaklandığını söyleyemediğimiz bir durumla karşı karşıya kalıyoruz. G. Theodor Fechner, bir zamanlar rüyaların yer aldığı sahnenin uyanıkken algıladığımızdan sahneden farklı olduğu varsayımını ortaya atmıştı. Bu anlayabildiğimiz bir görüş değil, bu konuda ne düşüneceğimizi

doğrusu tam olarak bilemiyoruz ama bu varsayım, bizde yabancılaşma izlenimi uyandıran rüyaları çok iyi ifade ediyor gibi.

Rüyaların içinde meydana gelen eylemlerin, müzik konusunda eğitimsiz bir elin etkileriyle karşılaştırılmasının da bu noktada bize pek yararı dokunmuyor, çünkü bu elin dokunduğu klavyedeki tuşların her biri, ezgi olsun ya da olmasın her zaman aynı tonu çıkarıyor. Rüyaların bu ikinci ortak karakterini, anlaşılmamış olsa bile aklımızda tutalım şimdilik.

Başka ortak karakterler de var mı? Ben başka ortak karakter bilmiyorum çünkü ben genellikle bütün noktalarda daha çok farklılıklar görüyorum. Net olarak görülen rüyanın süresinde olduğu gibi, duyguların oynadığı rolde, sürengenliğinde, bunlar gibi durumları ilgilendiren ne varsa hepsinde farklılıklar görüyorum. Bizim görüşümüze göre, rüyada cereyan edenler aslında sanki uyarıma karşı oluşan anlık, zorunlu, spazmla ilgili bir savunma değilmiş gibisinden geliştiği duygusu uyandırıyor.

Rüyaların, bir bakıma boyutlarına gelince, hem çok kısa rüyalar var ki bunlar sadece bir ya da seyrek birkaç imgeden oluşuyorlar ve sadece bir düşünceyi, bir sözcüğü içlerinde barındırıyorlar; hem de çok uzun ve çok geniş içeriği olanlar rüyalar var ki bunlar sanki bir roman gibi akıp gidiyor ve bitmek bilmiyorlar.

Ayrıca gerçek yaşamın olayları kadar net rüyalar var, bunlar o kadar net ki uyandıktan sonra bile bunun aslında bir rüya olduğunu anlamamız için belli bir sürenin geçmesi gerekiyor.

Oldukça zayıf olan, silinmiş, anlaşılmaz olan rüyalar var.

Bir kısmı net bir kısmı ise belirsiz olan rüyalar da var.

Bazı rüyalar oldukça anlam dolu ya da en azından tutarlı olabilirken bazıları ise anlamsız, kafa karıştırıcı olabiliyor.

Güzel ve espri rüyalar olduğu kadar saçma, aptalca rüyalar da var.

Bazı rüyalar bizi hissizleştiriyor, bazıları ise hislerimizi ayaklandırıyor, bize ağlayacak kadar hüznü, uyandıracak kadar endişe veriyor, şaşkınlık, zevk vs. tattırıyor.

Çoğu rüya uyanıldıktan sonra hemen unutuluyor ya da hemen unutulmasa bile gün boyunca yavaş yavaş soluyor ve akşama doğru anımsanan içeriğinde büyük boşluklar oluyor.

Bazı rüyalar, tam aksine, özellikle çocuklarınkiler, o kadar kalıcı oluyor ki 30 yıl sonra bile sanki yeni hatıralarmış gibi insanın aklına gelebiliyorlar.

Bazı rüyalar, bireyin dünyaya bir kez geldiği gibi tek bir kez görülüyor, bazıları ise aynı kişi tarafından birkaç kez bazen aynen, bazen ise ufak bazı değişikliklerle görülebiliyor.

Kısacası, bu önemsiz ruhsal gece eylemi muazzam bir repertuara ve ruhun günlük eylemi sırasında yaşadığı her şeyi tekrar yaşatabilme kapasitesine sahip. Ama unutmayın bu ikisi hiçbir zaman aynı değil.

Rüyanın bütün bu çeşitliğini, bunların uyku ile uyanık olma hali arasında aracı bir duruma denk düştüğünü ve tamamlanmamış uykunun farklı evreleri olduğunu düşünerek açıklamaya çalışabiliriz. Eğer öyle olsaydı, rüya daha fazla değer, zengin bir içerik ve büyük bir netlik kazandığı sürece bunun bir rüya olduğunu daha belirgin bir şekilde farkına varmamız gerekirdi. Çünkü bu tür rüyaların içinde ruhsal yaşam, uyanık olma durumuna en çok yakınlaştıkları zamandır. Özellikle, o zaman, net ve mantıklı rüyaların parçalarının yanında başka anlamsız ve belirsiz ve bunları tekrar izleyen net parçaların olmaması gerekir. Ruhun, uyku derinliğini çabucak ve kolaylıkla değiştirdiğini düşünmek çok gerçekçi bir yaklaşım değil. Bu nedenle bu açıklama bize bir şey kazandırmıyor. Ayrıca genel olarak durum bu kadar da basit değil.

Yeni bir emre kadar, rüyanın “anlam”ını arama çalışmalarımızı, onu daha iyi anlayabilecek hale gelinceye kadar bir kenara bırakacağız ve tüm rüyaların ortak karakterlerinden konuşacağız.

Rüyalarla uyku durumu arasında var olan ilişkilerden rüyanın uykuyu rahatsız eden bir uyarım olduğu sonucuna

varmıştık. Bu, uyku sırasında maruz kalınan uyarımların rüyada ortaya çıktığının kanıtını bize sağlayarak deneysel psikolojinin bize yardımı dokunabileceği tek ve özel nokta aslında.

Bu soruyla ilgili birçok araştırma biliyoruz, yukarıda söz ettiğimiz Mourly-Vold'un kiler de dahil, her birimizin kişisel gözlemleriyle bu gerçeği onaylama fırsatı oldu. En eskilerin arasından seçtiğim deneyimlerden bazılarını size aktaracağım.

Bunlardan bazılarını Maurly kendi üzerinde yaptı. Uyku sırasında ona kolonya koklatıldı; rüyasında Kahire'de Jean-Maria Farina'nın dükkânında olduğunu ve abartılı maceralar yaşadığını gördü. Ensesini çimdiklediklerinde ise, yakı ve çocukluğunda onu tedavi eden doktoru rüyasında gördü. Alnuna bir damla su damlatılınca da rüyasında İtalya'da olduğunu, çok terlediğini ve Orvieto'nun beyaz şarabını içtiğini gördü.

Deneysel olarak tetiklenen bu rüyalarda bizi etkileyen şeyi, belki uyarımların oluşturduğu başka bir rüya dizisinde daha net olarak anlamamız söz konusu olabilir. Açık görüşlü gözlemci, M. Hildebrandt'ın aktardığı, çalar saatin zil sesinin yarattığı tepkilerden oluşan üç rüya var:

"Bir bahar sabahı, tarlalar arasından komşu kasabaya kadar gezinerek gittim. Kasaba halkı bayramlık giysilerini giymiş ellerinde kutsal kitaplar kiliseye doğru kalabalık bir şekilde yol alıyorlardı. Pazar günüydü ve ilk ayın başlamak üzereydi. Katılmaya karar verdim ama hava çok sıcak olduğundan dinlenmek amacıyla kilisenin yanındaki mezarlığa girdim. Mezar taşlarında yazılanları okurken, görevlinin çan kulesine çıktığını duydum ve duanın az sonra başlayacağını haber verecek olan kulenin tepesindeki çanı gördüm. Çan, kısa bir süre hareketsiz durduktan sonra sallanmaya başladı ve birden sesi kulakları yırtarcasına duyuldu ve beni uykumdan uyandırdı. Aslında duyduğum çalar saatin zil sesi idi."

Rastgele başka bir örnek:

"Gökyüzünün açık olduğu bir kış günü. Sokaklar kalın bir kar tabakasıyla kaplı. Atlı kızakla gezmeye karar verdim ama bana atlı kızığın kapıma geldiği söylendiği ana kadar uzun bir süre beklemek zorunda kaldım. Binmeden önce,

hazırlıklanımı tamamladım; kürk paltomu giydim, ayak ısıtmamı yerleştirdim. En son olarak da yerine kuruldum. Ama hareket etmemiz dizginlerin atlara gerekli komutu iletinceye kadar kısa bir süre gerçekleşmedi. Sonunda sarsıntıyla hareket ettik, bu sarsıntı ıngıraklan sallayınca hepimizin çok iyi bildiği o yeniçeri müziği g bir şekilde ortalığı ınlattı ve beni aniden uykumdan kopardı. Bu da aslında çalar saatin ziliydi.”

nc rnek:

“Mutfakta görevli, birkaç düzine tabak taşıyan ve koridor boyunca ilerleyen genç bir kız görüyorum. Genç kızın kollarındaki porselen tabakların oluşturduğu kulenin dengesini kaybetmek üzere olduğunu fark edince, ‘Dikkat et!’ diye onu uyarıyorum. ‘Hepsi yere devrilecek!’ Doğallıkla alıştığımız o genel tepkiyi görüyorum. Yine de göz ucuyla endişeli bir şekilde onu izliyorum ve kapının eşiğine geldiğinde, tam korktuğum şey meydana geliyor, ayağı takılan genç kadının kollarındaki tabakların hepsi yere düşüp büyük gürültüyle bin bir parçaya ayrılıyor. O an duyduğum şakırtının aslında şakırtı olmadığını ama kulağı delen bir zil sesi olduğunu farkına varıyorum. Uyandığımda alar saatin zili olduğunu anlıyorum.”

Bu rüyalar çok güzel, anlam dolu ve çoğu rüyaya göre çok mantıklı. Bu rüyaların ortak çizgileri durumun, her zaman çalar saatin zili olduğu daha sonra anlaşılan bir gürültü tarafından sonuçlanması. Bir rüyanın nasıl meydana geldiğini görüyoruz. Ama başka bir şey daha öğreniyoruz. Rüyayı gören kişi çalar saatin zilini tanımıyor (zaten bu rüyada yer almıyor) ama gürültüyü başka bir gürültüyle değiştiriyor ve uykusunu bölen uyarımı her seferinde başka bir şekilde yorumluyor. Neden? Buna verilecek bir cevap yok; keyfi ya da isteğe bağlı diye nitelelendirebiliriz. Ama rüyayı anlamak, rüyayı gören kişinin uyanmasını sağlayan uyarımı, yorumlamak için tam olarak şu ya da bu gürültüyü neden seçtiğini aıkلامamızı sağlayabilir.

Maurly’nin rüyalarına da benzer bir şekilde karşı çıkabiliriz, eğer rüyada uyanımın ortaya çıktığını görüyorsak, tam olarak neden uyanımın doğasına aykırı böyle bir formda kendisini gösterdiğini görmüyoruz. Dolayısıyla, Maurly’nin rüyalarında uya-

nın direkt etkisine bağı birçok ikincil etki görüyoruz, örneğin kolonya kokusunun tetiklediği ve açıklamakta zorlandığımız sıra dışı maceralar gibi.

Uyanmayı sağlayan rüyalar sayesinde, uykuyu bölen uyarımların etkilerini belirleme şansımızın arttığını iyice not edin. Çoğu vakada rüyanın ardından hemen uyanmadığımız için bu etkileri belirlemek daha zor oluyor. Peki, gece gördüğümüz rüyayı sabah hatırladığımızda, uyku sırasındaki etki etmiş olan olası uyarımları nasıl tekrar bulabiliriz?

Bir keresinde ben de, tabii ki özel şartların oluşması sayesinde böyle bir ses uyarımı kurmayı başardım. Bir sabah, Tirol Dağları'nda bir yerde, rüyamda papanın öldüğünü gördüğüm inancıyla uyandım. Bu rüyayı anlamlandırmaya çalışıyordum ki karım bana "Sabah gün ağarırken bütün kilise ve şapellerden aynı anda çalan çan seslerini duydun mu?" diye sordu. Hayır, duymamıştım çünkü uykum her zaman derindi ama bu iletişim rüyamı anlamamı sağladı.

Uyuyan kişiyi rüya görmeye iten ve daha sonra haklarında, en ufak bilgiyi bile elde edemediği bu uyarımların oluş sıklıkları hangi boyuttadır? Belki büyük belki de küçüktür, uyarım karıtlanamadığına göre bir fikir sahibi olmamız olanaksız. Zaten dış uyarımların değeri hakkında, uykuya getirdikleri rahatsızlık bakış açısından tartışmakla vakit kaybetmeyeceğiz, çünkü biliyoruz ki bize sadece rüyayı meydana getiren tepkinin tamamını değil bir kısmını açıklayabilir.

Ama bu, gelişmeye elverişli tüm bir kuramdan vazgeçmek için bir neden değil. Açıkçası uykuyu karıştırmanın, bulandırmanın ve rüyaları tetikleyen ne olduğu önemsiz. Duyusal uyarımlar dışarıdan uyarılmamışsa, o zaman iç organların oluşturdukları uyarımlar sonucunda uyarılmış olması gerekir. Bu son varsayım gerçekçi görünüyor ve rüyanın oluşumuyla ilgili genel kanıya uyuyor. Rüyalar mideden geliyor dendiğini sık sık duyarız. Ne yazık ki burada durum, gece oluşan ve sabah hiçbir iz bırakmayan bedensel bir uyarımdan kaynaklanıyor gibi görünüyor.

Bununla birlikte rüyaları, iç organ uyarımlarına bağlayan sayısız iyi ve lehte deneyimi göz ardı etmek istemeyiz. İç organların durumlarının rüyaları etkilemeye uygun olduğu gerçeği genel olarak tartışma götürmeyen bir etmen. Bazı rüyaların içerikleri arasında var olan ilişkiler bir tarafta, mesanedeki idrar birikimi ya da üreme organının uyarılması öte tarafta, bunlar göz ardı edilecek şeyler değil gibi görünüyor.

Şimdi belirgin olan vakalardan, rüyanın içeriği üstündeki bedensel uyarımın az çok gerçekçi görüldüğü başka vakalara geçebiliriz. Bu içerik böyle bir uyarımın hazırlanışı, temsili ve yorumlanması gibi kabul edilebilecek unsurları barındırıyor.

Rüyalarla yoğun olarak ilgilenen Scherner (1861), özellikle iç organların uyarımlarından türeyen rüyalar üzerinde durmuştu ve tezini kanıtlamak için harika birkaç örnek sunmuştu. Örneğin, bir rüyada, "İki sıra, sarı saçlı ve temiz tenli güzel çocuğun, önce karşılıklı olarak durup saldırı pozisyonuna geçtiğini, ardından birbirlerine saldırıp sonra geri çekildiğini ve bunu tekrar tekrar yaptığını" gördüğünde ilk yorumlamayla vardığı sonuç, o iki sıra çocuğun aslında simgesel olarak dişleri temsil ettiği oldu. Bu yorumlamadaki haklılığı, kısa bir süre sonra dişçiye gidip dişlerinden birini çektirmek zorunda kalınca ortaya çıkmış oldu. "Uzun, dar, kavisli koridor"un bağırsak uyarımı olarak yorumlanması pek olmayacak bir durum değil ve Scherner'in bakış açısına göre rüya, uyarımı gönderen organı tasvir etmek için ona çağrışım yapabilecek nesnelerden yararlanıyor.

İçten gelen uyarımların dıştan gelenlerden bir farkı olmadığını aynı rolü oynayabildiklerini söylememiz herhalde yanlış olmaz. Ne yazık ki yorumları da aynı itirazlara maruz kalıyor. Vakaların çoğunluğunda uyarımın bedensel olduğu pek açık olmadığından kanıtlama olanağının olmadığı görülüyor. Ender olarak karşımıza uyarımın başlangıç noktasının bir iç organ olduğu çıkıyor. Sonuç olarak, rüyanın uyarıma olan direkt tepkisini ne dış duyuusal uyarım ne de iç organ uyarımı açıklaya-

muyor. Bu nedenle, rüyanın geri kalan kısımlarının geldiği yer belirsizliğini korumaya devam edecek gibi görünüyor.

Bu arada iç organ uyarımlarının incelenmesinin ortaya çıkardığı rüyaların bir özelliğini not edelim. Rüya, uyarımı sadece aynen türetmiyor ama onu geliştiriyor, üzerinde çalışıyor, bir dizi ilişkinin içine yerleştiriyor ya da başka bir şeyle yerini değiştiriyor. İşte rüyanın faaliyetinin asıl bu yönü daha çok ilgimiz çekiyor çünkü bu bizi rüyanın yapısına, özüne yaklaşma fırsatını yaratıyor. Eğer kişi belli bazı özel şartlar altında bir şey yaparsa, yaptığı eylem her zaman eylemin tüm sonuçlarını içermediği görülüyor. Örneğin, Shakespeare'in *Macbeth*'ini ele alalım: Bu, üç ülkenin birleşmesini simgeleyen tacın kral tarafından ilk kez başına konulmasını konu alan bir drama. Ama dramanın içeriği bu tarihsel olayı tam olarak yansıtıyor mu, onun büyüklüğünü ve sırlarını açıklıyor mu? Uyuyan kişi üzerinde etki yapan dış ve iç uyarımlar, belki rüyayı tetikleyebilir ama bize rüyanın özü hakkında bilgi vermeyebilir.

Tüm rüyaların ortak karakteri, yani ruhsal tek ortak özellikleri bir yandan çok zor anlaşılmaları, öte yandan da sonraki araştırmalar için bize bir dayanak vermemeleridir. Rüyayı meydana getiren olaylar çoğu zaman görsel formda. Bu duruma uyarımlar bir açıklama getiriyor mu? Rüyada maruz kalınan uyarımlar mı bu gerçekten? Optik uyarımın çok ender olarak rüyayı tetiklemesine karşın rüya neden görsel? Ya da rüyada gördüğümüz sohbet ve konuşmaların uyku sırasında kulağımıza gelen konuşma ya da sohbet hatta başka bir ses olup olmadığını kanıtlayabilir miyiz? Bu son varsayımı kesin olarak reddediyorum.

Mademki tüm rüyaların ortak karakteri onları açıklama konusunda yardım edemiyor, onları ayıran noktalara başvurarak belki daha fazla bilgi ediniriz. Rüyalar genel olarak anlamdan yoksun, anlaşılmaz, saçma. Ama anlam taşıyan, net ve mantıklı rüyalar da var. Biri ötekini açıklamayı başarabilecek mi ona bakalım.

Son duyduğum mantıklı rüyayı size aktaracağım, bu genç bir adamın rüyası: "Kärntnerstrasse'de dolaşırken M. X. ile karşılaşıyorum, bir süreliğine birlikte yürüyoruz. Sonra bir restorana gidiyorum, oturduğum masaya tanımadığım iki kadın ve bir erkek gelip oturuyor. Önce rahatsız oluyorum ve onlara bakmamaya çalışıyorum. Ardından, bakışımı onlara çeviriyorum ve onların çok zarif ve şık olduklarını görüyorum."

Rüyayı gören kişi rüyayı gördüğü gecedan bir gün önce, yolunun Kärntnerstrasse'den geçtiğini ve M. X.'le karşılaştığını da bana aktarıyor. Rüyanın kalan kısmıyla ilgili doğrudan anımsayabileceği bir bağlantı yok ama daha önce gerçekleşmiş bir olay olması olası.

Buna benzer başka bir rüya, bu kez bir bayanın rüyası: Kocasına ona soruyor: "Piyanonun akordunun yapılması gerekmiyor mu?" Kadın cevap veriyor: "Gerek yok, çünkü zaten derinin de değişmesi gerekiyor." Bu rüyadan bir gün önce, karı koca arasında bu konuşmaya benzer bir diyalog gerçekleşmiş.

Bu yalın rüyalaradan ne öğreniyoruz? Bazı rüyalarada kendimizi, uyanırken yaşadığımız bir olayın tekrarnın cereyan ettiğı bir ortamda ya da buna ilişkili bir durumda bulabiliriz. Tüm rüyalar için bunu söyleyebilseydik bu çok değerli bir sonuç olurdu. Ama ne yazık ki durum hiç de böyle değil ve vardığımız sonuç ancak bazı rüyaları kapsıyor. Çoğu rüyada, uyanık olduğumuzda olan olaylarla bağlantı bulmamız söz konusu olmuyor, saçma ve anlamsız rüyaları belirleyen etmenler konusunda cahilliğimizi korumaya devam ediyoruz. Şimdi de yeni bir sorunla karşı karşıya bulunduğumuz görünüyor çünkü artık sadece rüyanın ne ifade ettiğini bilmekle yetinmek istemiyoruz. Aynı zamanda biraz önce sıraladığımız örneklerde olduğu gibi rüyanın gerçek anlamını, neden ve hangi amaç doğrultusunda oluştuğunu ya da kısa süre önce gerçekleşen bilindik bir olayın tekrarı mı olduğunu da bilmek istiyoruz.

Büyük olasılıkla, benim gibi bu tür araştırmaların peşinden gitmekten usanmış olmalısınız. Görüyoruz ki bir sorunla ne

kadar uğraşırsak uğraşalım eğer çözümünü bulabileceğimiz yolu bilmiyorsak bu yetmiyor. Deneysel psikoloji bize, sadece ender veriler sunarak bir yere kadar katkıda bulunabiliyor, gerçi bunların hepsi rüyaların tetiklenmesinde uyarımların rolünün ne olduğu konusunda değerli veriler. Filozofi taraftan ise fazla bir şey beklemiyoruz, zaten uğraştığımız konunun entelektüel anlamsızlığını ağır bir dille yüzümüze vurup duruyorlar. Mistik bilimlerden de bir şey almak niyetinde değiliz. Tarih ve toplumların gelenekleri bize, rüyanın anlamı olduğu gibi önem taşıdığını, geleceği tahmin ettirdiğini ve kolay kanıtlanmadığını öğretiyor, böylece ilk çabalarımız tümüyle sonuçsuz kalıyor.

Her şeye karşın, daha ele almadığımız bir yönden bize hiç beklenmedik bir yardım geliyor. Genel anlamda konuşma dili, rastlantıyla değil bilgilerin birikimiyle oluşmuş olan dil, gerçi kullanırken yine de dikkat isteyen dil, “gündüz düşü” diye adlandırabileceğimiz uyanukken görülen düşler...

Bu “gündüz düşü” düş gücünün bir ürünü, bir fantezi yani. Bunlar yaygın fenomenler, hasta birinde de normal birinde de gözlenebiliyor, hatta kendi üzerimizde bile kolaylıkla incelenmeleri mümkün. Bu hayali oluşumları özellikle ayrıştıran şey onlara “gündüz düşü” denmesi ve gerçek anlamda rüya dediğimiz unsurların iki ortak karakterini göstermemesi.

Adından da anlaşılacağı gibi uyku durumuyla yakından uzaktan ilgileri yok, ikinci ortak karakteri ilgilendiren kısmındaysa kişi olayları ne yaşıyor ne de herhangi bir şeyin sınırsını (halüsinasyon) görüyor, sadece onları hayal ediyor. Kişi bunların fantezi olduğunu, onları görmediğini ama düşündüğünü biliyor. Bu “gündüz düşleri” ergenlik çağı öncesi, çoğu zaman çocukluğun erken dönemlerinde ortaya çıkıyor ve olgunlaşma süresinde devam ediyor, sonra da ya bırakılıyor ya da ömrün sonuna kadar varlığı koruyor. Bu hayallerin içeriğini motive edenler çok açık. İnsanların bencilliğinden, hırslarından, güç ve iktidar isteklerinden, cinsel arzulardan doğan sahne ve olaylar-

dan oluşuyorlar. Gençlerin bu düşlerinde daha çok hırs, başarı egemen, kadınlarınkine ise tutku ve aşkı yakalama hırsı, ama genel olarak yaygın olan erotik hayallerdir. Erkek hayallerinde bazen geri planda cinsel arzuların ya da ihtiyaçlarının varlığı da ortaya çıkabiliyor; başarı ya da kahramanlığın altında her zaman kadınların ilgisini ve hayranlığını kazanmak yatabiliyor. Bunun dışında, “gündüz düşleri” çok çeşitli ve değişen sonuçlara uğruyorlar. Bazı düşler, bir sürenin ardından terk edilip yerini başka bir dşe bırakıyor; bazısı ise varlığı sürdürmeyi başarıyor ya da gelişime uğrayıp uzuyor ya da hayat şartlarındaki değişime uyum sağlıyor. Deyim yerindeyse zamanla hareket ediyor ve yeni durumun etkilerini belli eden “zaman işareti”ne sahip oluyor. Bunlar şiirsel yaratımların ham hali; bu “gündüz düşleri”ni bazı değişimlere, kısaltmalara, dönüşümlere uğratarak yazar romanlarında, hikyelerinde, oyunlarında gerekli malzemeyi, durumları elde edebiliyor. Ancak “gündüz düşleri”nin kahramanı, her zaman direkt ya da başka belirgin bir kimliğin altında kendisinden başkası olmuyor.

Belki “gündüz düşleri” adını gerçekle olan ilişkisinden alıyor olabilir ama rüya dediğimiz unsura göre gerçeklere daha yakın olduklarını kabul etmek doğru değil. Belki bu isimlerin kimlikleri, daha bilmediğimiz ve aradığımız ruhsal bir karakter üzerinde konumlanıyor olabilir. Belki de bu isimlerdeki benzerliğe bir anlam yüklemeye çalışarak hata yapıyoruz. Tüm bunlara daha sonra yanıt bulacağız.

KURAMLAR ve YORUMLAMA TEKNİĞİ

Demek rüya üzerindeki araştırmalarımızı ilerletebilmek için yeni bir yola, yeni bir yöntem ihtiyacımız var. Size basit bir önerim olacak: Bundan sonra rüyanın bedensel değil ruhsal bir fenomen olduğunu kabul edelim. Bunun ne anlama geldiğini iyi biliyorsunuz ama bunu yapmaya bize izin veren ne? Hiçbir şey ama karşı çıkan bir şey de yok. Durumu şöyle ele alalım: Eğer rüya bedensel fenomense, bizi ilgilendirmiyor. Ruhsal bir fenomen olması halinde ilgi alanımıza giriyor. Öyle olduğunu varsayarak hareket edip çalışmalarımız nasıl sonuca ulaşıyor ona bakalım. Elde edeceğimiz sonuca göre de bu kez kuramımızı koruyup korumayacağımıza ve onu kabul edip etmeyeceğimize karar verelim. Gerçekte neden esinleniyoruz, hangi amaç doğrultusunda çalışıyoruz? Amacımız, genel bilimin amacı ile aynı: Fenomenleri anlamak, onları birbirlerine bağlamak ve son olarak onlara karşı gücümüzü olabildiğince genişletmek istiyoruz.

Rüyanın ruhsal bir fenomeni olduğunu kabul ederek çalışmamızı devam ettiriyoruz. Ama bu kuramda rüya, rüyayı gören kişinin gerçekleştirdiği, bizim bir şey öğrenemediğimiz, anlayamadığımız bir eylem, bir eser olacak. Anlayamadığınız bir açıklama yaptığınızda ne yapıyorsunuz? Beni sorguluyorsunuz, değil mi? Neden biz de rüyayı göreni aynı şekilde sorgulamayalım, ona rüyasının ne anlama geldiğini sormayalım?

Hatırlayın daha önce de buna benzer bir durumda kalmıştık. Bu, bazı hatalı eylemleri incelediğimiz zamandı, bir lapsus vakasıydı.⁵

Kişi şöyle demişti: “Da sind Dinge zum *Vorschwein* gekommen!”

Bunun üzerine biz de sormuştuk... Hayır, biz sormamıştık, psikanalize tümüyle yabancı başka birileri, bu anlaşılmaz cümleyle ne demek istediğini sormuştuk.

“Şunu demek istemiştım” olmuştu cevabı: “Das waren *Schweinereien* (Bunlar pisboğazlık, domuzluk!)”, ama bu düşünce daha ılımlı başka bir düşünce tarafından geri itildi: “Das sind Dinge zum *Vorschein* gekommen (bazı şeyler belirdi).”

Birinci düşüncenin geri itilmesi onu, cümlesindeki *Vorschein* sözcüğünü *Vorschwein* sözcüğüyle değiştirmeye itti, anlamdan yoksun ama yine de hakaret edici. O zamanlar size, bu analizin tüm psikanalitik araştırmalarının ilk örneğini oluşturduğunu açıklamıştım ve şimdi psikanalizin sorunlarını çözmek için, mümkün olabildiğince analizanın kendisini analiz eden tekniğini neden kullandığını anlıyorsunuz. Aynı bakış açısını rüyalar için kullanarak rüyayı gören kişiye rüyasını, kendisinin açıklamasını isteyeceğiz.

Yine de rüyada, her şey o kadar da basit değil. Hatalı eylemlerde, önce basit vakaları ele almıştık, sonra da sorguladığımız kişinin bir şey söylemek istemediği ya da bizim varsayımlarımızı şiddetle reddettiği vakaları. Rüyalarda birinci kategoriye ait vakaların olduğunu söyleyemeyiz: Rüyayı gören kişi çoğu zaman bir şey bilmediğini ifade eder. Bizim de ona sunabileceğimiz bir yorumlamamız olmadığına göre ortada reddedilecek bir şey de kalmıyor. Peki, o zaman rüyayı gören hiçbir şey bilmediğine, üçüncü kişilerin de bir şey söyleyemediğine ve bizim de bir şey öğrenmek konusunda hiçbir umudumuz kalmadığı-

(5) Daha fazla bilgi için; *Psikanalize Giriş - Hatalı Eylemler*, s. 37 vd., Cem Yayınevi 2014. (ç.n.)

na göre ne yapacağız? Gösterdiğimiz çabalardan vazgeçelim mi? Ama hayır vazgeçmek niyetinde değilseniz, o zaman beni izleyin. Size temin ederim ki, büyük bir olasılıkla rüyayı gören rüyasının anlamını biliyor ama *bildiğini bilmiyor, dolayısıyla da bilmediğine inanmıyor*.

Bu konu hakkında, tekrar bir varsayımda bulunduğumu bana söyleyebilirsiniz. Bu, rüyalar konusunu işlemeye başladığımızdan bu yana geçen kısa zamanda sizlere sunduğum ikinci varsayımım oluyor. Bu varsayımlar belki de kredimi azaltıyor. Neydi bu varsayımlar? Birinci varsayım: Rüya ruhsal bir fenomen. İkinci varsayım: Kişi bildiği bazı ruhsal olaylar yaşıyor ama bildiğini bilmeden. Belki bu iki varsayımın, olası olmaması göz önüne alıp bunlardan çıkabilecek sonuçlarla ilgilenmemek gibi bir şey aklınızdan geçebilir.

Evet, ama ben buraya sizi kandırmak ya da bir şeyleri saklamak için davet etmedim. "Psikanalize Giriş" konusunu işleyeceğimizi söyledim. Bu, bir "*Ad usum Delphini*"⁶ bildiri yani tamamlanmış, zorlukları ortadan kalkmış, boşlukları dolmuş, kuşkuları kaldırılmış ve size yeni bir şey öğrendiğinize ilişkin bir inanış aşıl原因 bir bildiri sunacağım demek değildi. Hayır, aslında amacım, sizler yeni başlayanlar olduğunuza göre bilimimizin engebelerini, pürüzlerini, boşluklarını, varsayımlarını, tereddütlerini olduğu gibi göstermek. Diğer bilim dallarında da aynı olduğunu biliyorum ve özellikle daha emekleme döneminde olan bir bilim dalı için başka türlüünü düşünmek olası değil. Öğretim yöntemlerinin, ilk başlarda öğrencilerden zorlukları, öğretilen bilimin kusurlarını gizlemek gibi bir alışkanlığının olduğunu da çok iyi biliyorum.

Demek biri diğerinin içine gömülmüş olan iki varsayım ortaya attım. Bu gerçek size çok sıkıntılı, belirsiz görünüyorsa, daha kesin gerçeklere ve daha zarif sonuçlara alışksanız, o

(6) Latince: Çocukların kullanımı için basitleştirilmiş, kolaylaştırılmış. (ç.n.)

zaman beni daha fazla izlemekten vazgeçin. Sanıyorum bu durumda tüm psikolojik sorunları bile kenara bırakmanız daha iyi olur. Çünkü ne yazık ki burada da izleyebileceğiniz doğru ve emin bir yol bulacağınız kuşkulu. Zaten verebilecek bir şeyi olan bir bilimin dinleyici ve taraftar aramaya ihtiyacı yok. Ulaştığı sonuçlar zaten kendi adına konuşmasına ve dikkatleri üzerine çekmeye her zaman yetecektir. Ama yaptığım iki varsayımın eşit değerlere sahip olmadığına ilişkin olan görüşümü aranızda paylaşan varsa, onları uyarmaya niyetliyim. Birinciye ilgilendiren yani rüyanın ruhsal bir fenomen olduğuna ilişkin olana, onu çalışmalarımızın sonuçlarıyla kanıtlamayı öneriyoruz. İkincisine gelince de zaten başka bir alanda kanıtlandı, ben sadece onu bizi ilgilendiren sorunların çözümü için kullanma özgürlüğümünden yararlanıyorum.

Nerede ve hangi alanda rüya göreni ilgilendiren ve bizim hiçbir şey bilmediğimiz bir bilginin gösterimi yapıldı? Bu bizim ruhsal yaşamı algılayış biçimimizi tümüyle değiştirebilecek harika ve umulmadık bir durum olurdu ve artık gizli kalması gerekmezdi. Yine de *-contradictio in adjecto*⁷ teriminin ifade ettiği gibi gerçekmiş gibi görülen bir gerçek de olurdu. Belki de bu gerçek hiçbir şekilde gizli değil. Onu tanımıyorsak ya da yeterince onunla ilgilenmiyorsak bu belki onun suçu değil. Aynı şekilde eğer tüm bu ruhsal sorunların gözlemlerinin yorumlanmaları ve deneyimlerinin kesin sonuçları yabancı kişilerce ileri sürüldüyse de bu bizim suçumuz değil.

Söz ettiğimiz gösteriler, hipnotik fenomenler alanında yapıldı. 1889'da, Liébault ve Bernheim'in, Nancy'deki olağanüstü aydınlatıcı gösterilerini izlerken şu olaya tanık oldum:

Bir adamı uyurgezer durumuna sokup ona her türlü sanrıyı (halüsinasyon) yaşattılar, sonra onu uyandırdılar. İlk anda, hip-

(7) *Contradictio in Adjecto*; bir terimle ona katılan, ona eklenen nitelik arasındaki çelişki. (köşeli silindir gibi). (ç.n.)

notik uykusu sırasında neler yaşadığını anımsayamadı. Bernheim ona neler yaşadığını sorunca hiçbir şey anımsamadığını söyledi. Ama Bernheim ısrar etti, inat etti, öznenin aslında kendisinin de bildiğine emin olduğunu ve anımsaması gerektiğini söyledi. Özne, o zaman inanılmaz görünse de biraz tereddüt yaşadı. Düşüncelerini toplamaya çalıştı, kendisine öne sürülen deneyimlerden birini belli belirsiz anımsar gibi oldu, ardından başka birini. Anılar yavaş yavaş daha net daha bir bütün olarak sonunda hiçbir boşluk kalmayacak biçimde gelmeye başladı. Madem arada kimse tarafından bilgilendirilmemişti, öznenin, hipnotik uykusu sırasında geçen olayları ona anımsatma çabaları olmadan önce bildiği sonucuna varabiliriz. Sadece özne, bu olaylara erişemez durumdaydı, onları bildiğini bilmiyordu, tanımadığına inanıyordu. Bu, rüya görende kuşkulandığımız duruma tümüyle benzeyen bir durum.

Ortaya çıkardığım olgu kuşkusuz sizi şaşırtacaktır ve bana, niçin hatalı eylemler konusunda da dili sürçmüş özneye varlığını bilmediğini söylediği ve yadsıdığı sözel düşünceler yükleme aşamasına ulaşmış olmamıza karşın aynı gösteriye başvurmadınız diye soracaksınız. Bir kişi anısını taşıdığı bir olay hakkında hiçbir şey bilmediğini söylediği anda onun yaşadığı başka ruhsal deneyimlerden haberi olmadığını da düşünmek yanlış olmazdı. Bu görüş kesinlikle bizi etkilerdi diye ekleyip hatalı eylemleri daha iyi anlamamızı sağlardı. Eğer daha gerekli olacağına inandığım bir zamana saklamak istemeseydim bu görüşe şimdi başvurabilirdim. Hatalı eylemler, kısmen de olsa kendi açıklamalarını kendi içlerinde yaptılar ve bir şekilde, fenomenlerin ilişkisi adına varlığını bilmediğimiz ruhsal deneyimlerin olduğunu kabul etmemizi sağladılar.

Ne yazık ki rüya için, başka yerlerde açıklamalar aramak zorundayız ve rüyanın hipnoza asimilasyonunu daha kolay kabul edeceğinize sanıyorum. Hatalı eylemi gerçekleştirdiğimiz durum size, hipnotik durumla hiçbir benzerlik taşımadığından dolayı normal gibi görünüyormuş olmalı. Buna karşın hipnotik

durum ile rüya için şart olan uyku durumu arasında çok net bir benzerlik var. Zaten hipnozu *yapay uyku* diye adlandırmıyor muyuz? Hipnotize ettiğimiz kişiye şöyle diyoruz: Uyu! Ve ona bulunduğumuz telkinleri normal uykudaki rüyalarla karşılaştırmak mümkün. Aslında ruhsal koşullar her iki durumda da benzer. Normal uykuda, dikkatimizi dış dünyadan tümüyle koparıyoruz. Hipnotik uykuda da aynen böyle yapıyoruz ama bir farkla, bizi hipnotize eden kişi ile, bir tek onunla ilgilenmeye ve ilişkide kalmaya devam ediyoruz. Zaten, sözde *bakıcı uykusu*, yani uyku sırasında bebek ile bakıcının iletişimde kaldığı ve sadece onun tarafından uyandırıldığı uyku ile hipnotik uyku arasında bir simetri var. Hipnozun koşullarından birinin normal uykuya aktarılmasının bir yanlışlığı yok. Ve böylece rüya görenin, rüyası hakkında elde edeceği ama ilk anda ulaşamadığı için kendisi tarafından bilinmeyen varsayımın pek de temel dayanakta yoksun olmadığı anlaşılıyor. Burada rüyaları incelemenin bir üçüncü yolunun açıldığını da not edin; uykuyu bölen uyarımlardan ve gündüz düşlerinden sonra karşımıza hipnotik durum tarafından bize önerilen rüyalar çıkıyor.

Belki şimdi daha inançlı bir şekilde görevimize tekrar başlayabiliriz. Görünüşe göre rüyayı görenin rüyası hakkında bir bilgisi olduğu büyük bir olasılık ve bundan sonra yapılması gereken bu bilginin varlığından onun haberi olmasını sağlamak ve bize iletmesini istemek. Ondan rüyasının anlamını hemen bize aktarmasını istemiyoruz, sadece kökenini bulmasını, hangi düşüncelerden ve ilgi alanlarından oluştuğunu keşfetmesini istiyoruz.

Hatalı eylemlerde (umarım anımsarsınız), özellikle *Vorschein* lapsus'un söz konusu olan vakada bu dili sürçen kişiye, bu sözcüğü nasıl ağzından kaçırdığını sormuştuk. Onun aklına gelen ve bize aktardığı ilk düşünce, bu konu hakkında yeterli bir bilgiye ulaşmamızı sağlamıştı. Rüya için, bu örnekte olduğu gibi çok basit bir teknik izleyeceğiz. Rüyayı görene, bu ya da şu rüyayı görme noktasına onu neyin getirdiğini soracağız ve bize

vereceği ilk cevabı bir açıklama olarak kabul edeceğiz. Rüyasını bildiğini sananla bilmediğini söyleyen arasındaki farklılıkları kesinlikle göz önüne almayacağız; birini ya da ötekisini sanki aynı kategoriye aitmiş gibi ele alacağız.

Bu teknik kesinlikle çok basit ama büyük bir muhalefet yaratacağından endişeleniyorum. Şöyle diyeceksiniz: "İşte yeni bir varsayım daha! Bu üçüncü bir varsayım ve aralarındaki en inanılmaz olanı! Nasıl, yani? Rühayı görene rüyası hakkında neler hatırladığını soruyorsunuz ve aklına gelen ilk anıyı bir açıklama olarak mı kabul ediyorsunuz? Aklına ne gelebileceğini kim bilebilir ki; yakından uzaktan ilgisi olmayan herhangi bir şey de gelebilir! Bu beklentinizi neyin üstüne kurduğunuzu anlayamıyoruz. Bu, biraz daha fazla kritik düşüncenin daha uygun olabilecek bir yere aşırı inanç koymak. Bundan başka, birçok öğeden oluştuğuna göre rüya tek bir dil sürçmesiyle karşılaştırılmaz. O zaman hangi anıya tutunacağız diye sorarız?"

Başlıca konular dışındaki tüm itirazlarınızda haklısınız. Gerçekten rüya, birçok öge taşımasından dolayı lapsus'den ayrılıyor ve uyguladığımız tekniğin bu durumu göz önüne alması zorunlu. Bu yüzden rüyanın öğelerini ayırmanızı ve her öğeyi ayrı ayrı incelemenizi önereceğim. Bu şekilde lapsus ile analogiyi tekrar oluşturmuş oluruz. Rüyasının her ögesi için özne ayrı ayrı sorgulansa bile anımsamadığını söyleyebilir, dediğinizde de haklısınız. Bu cevabı kullanabileceğimiz ve sizin daha sonra göreceğiniz vakalar var. İşin ilginç olan yanı bunlar, kendimizde de çağrışımlar bulabileceğimiz vakalar. Ama genel olarak rühayı gören hiçbir çağrışımlarım yok derse, karşı çıkar, bazı çağrışımların olmalı diye diretir, sonunda haklı oluruz.

Bizimle, tarihsel diye adlandırabileceğimiz bazı bilgileri daha kolaylıkla paylaşabilir. "Bu dün oldu," der (daha yukarıda söz ettiğimiz iki "yalın" rüya gibi) ya da: "Bu bana kısa süre önce olan bir şeyi anımsatıyor." Biz de bu şekilde ilerleyerek rüyaların, yakın zamandaki izlenimlere başta düşündüğümüz-

den daha sıklıkla bağılı olduklarını fark ederiz. En sonunda özne, başlangıç noktasını rüya olarak ele alarak daha uzak, hatta bazen çok uzak olayları anımsamaya başlar.

Konunun aslını ilgilendiren düşüncelerinizde ise haklı değilsiniz. Rühayı görenin ilk düşüncesinin, bana aradığımı ya da aradığımın izini sunması gerektiğini kabul ettiğim zaman keyfi davrandığımı düşünerek yanıyorsunuz. Söz konusu bu düşüncenin aslında herhangi bir düşünce olabileceğini ve aradığım la herhangi bir bağ taşımayabileceğini ve başka bir şey beklemeyen aşırı iyimserlikle yaptığımı söyleyerek hata yapıyorsunuz. Bir keresinde sizin, psikolojik özgürlük ve iradeye olan derin inancınızı yüzünüze vurmuş ve o zaman size, böylesine bir inanışın hiçbir şekilde bilimsel olmadığını ve ruhsal bir determinist istek karşısında silinmesi gerektiğini söylemiştim. Sorgulanan özne herhangi bir düşünceyi ifade ettiğinde önünde eğilmemiz gereken bir gerçeğin önünde bulunuyoruz. Bunu dediğimde bir inanışı başka bir inanışla karşı karşıya getirmek niyetinde değilim. Sorgulanan özne tarafından üretilen çağrışımların keyfi olmadıklarını, belirlenebildiklerini ve aradıklarımızla ilişkisiz olmadıklarını kanıtlamak mümkün. Yakın zamanda pek de önemsememiş olsam bile ben de, deneysel psikolojinin de bu tür kanıtlar sunduğunu öğrendim.

Konunun önemini göz önüne alınca, tüm dikkatinizi vermenizi istiyorum. Birine, rüyasındaki belirli bir öge hakkında aklına ne geldiğini söylemesini rica ettiğimde, belirli bir noktadan başlayarak kendisini serbest çağrışımlara bırakmasını söylüyorum. Bu, dikkatin özel bir yönlendirmeye, farklı bir yönlendirmeye ihtiyaç duymasını gerektiriyor; hatta düşünmenin içinde oluşandan bile daha seçkin olana.

Bazıları bu yönlendirmeyi kolaylıkla buluyor, bazıları ise müthiş bir acemilik gösteriyor. Ya da çağrışım özgürlüğü bir üst derece çıkıyor; bu yalnızca başlangıç betimlemesini terk ettiğimde ve sadece düşüncenin türünü ve tarzını, özneyi özel bir

isim ya da sayıyı serbestçe düşünmesine davet ederek oluşturduğumda gerçekleşiyor. Tekniğimizde kullandığımız düşünceye benzer bir görüş çok daha keyfi ve beklenmedik olmalı aslında. Ayrıca, önemli iç ruhsal düzen tarafından kesin olarak belirlenmiş vakaların her birinde var olduklarını gösterebiliriz ki zaten harekete geçtikleri anda bize, hatalı eylemlerin müdahaleci eğilimlerinden ve rastlantısal eylemlerin kışkırtıcı eğilimlerinden daha fazla bilindik değiller.

Ben ve benim ardından birçok kişi, rastlantı olarak düşünülen isim ve sayılar üzerinde arka arkaya birçok deneme yaptı ve bunların sonuçlarını yayınladı. Yöntem şu şekilde yürüdü: Açıklanan isimlerden hareket ederek zincirleme çağrışımlar uyandırdık ki bunlar artık tam anlamıyla serbest çağrışımlar değildi, daha çok rüyanın öğelerine çağrışımlarıyla sınırlıydı. Bu çağrışımları oluşturan uyarım tümüyle tükeninceye kadar devam ettik. Deney bitince, belirli bir ismin serbestçe anımsanmasını yöneten nedenleri ve özne için bu ismin önemini anlamamızı sağlayan sonuçları elde ettik. Deneylerin, farklı gelişmeler gerektiren çok sayıda vakada aynı sonucu verdiği görüldü. Özgürce düşünülen rakamların doğurduğu çağrışımlar belki de en inandırıcı olanlardır; öyle bir hızla cereyan ediyor ve anlaşılmaz bir kesinlikle gizli bir amaca doğru uzanıyorlar ki onları izlerken kendimizi çaresiz hissediyoruz.

Size, sadece tek bir isim üzerine yürütülen analiz örneği iletebilirim, çok fazla gelişim olmadığından sunulmaya son derece elverişli bir örnek:

Bir gün, tedavisini üstlendiğim genç adama, gelişigüzel seçilmelerine karşın serbestçe seçilen isimlerin yakın zamandaki olaylarla bağlantılarla, öznenin özellikleriyle ve onun anlık durumuyla belirlendiğini aktardım. Söylediklerime kuşkuyla yaklaşınca böyle bir girişimi hemen yapmasını önerdim. Kadın ve kızlarla olan geniş çevresini, onlarla girdiği sayısız ve her türlü ilişkiyi ve bir kadın ismi düşünmesi gerekirse çok geniş bir seçenekle karşı karşıya kalacağını bildiğimden ona serbestçe bir

kadın ismi düşünmesini istedim. Önerimi kabul etti. Ondan çağ gibi akan kadın isimleri beklerken beni şaşkına hatta kendisini bile şaşkınlığa uğratacak şekilde bir süre suskun kaldı ve sonrasında bana aklına tek bir ismin geldiğini itiraf etti, sadece bir tek isim, o da “Albino.”

“Bu inanılmaz,” dedim ona, “ama bu isimle olan çağrışımız ne? Bu isme sahip kaç kadın tanuyorsunuz?”

Tuhaf bir şekilde “Albino” isminde sahip hiçbir kadın tanı-mıyordu ve bu ismin çağrıştırdığı herhangi bir şey de bilmi-yordu.

Analizin sonuçsuz kaldığını düşünebiliriz. Aslında sonuç-lanmıştı ve sonucunu açıklamak için başka yeni bir düşünceye ihtiyaç yoktu. Bu genç adam aşırı derecede sarışındı ve onu te-davi ettiğim süre boyunca birkaç kez şaka yollu ona “Albino” diye takılmışım. O deneyi yaptığımızda onun bütünlüğündeki kadınsı tarafın varlığını ortaya çıkarmakla meşgul olduğumuz bir dönemdi. Bu “Albino” aslında onun kadınsı tarafıydı ve o an onu ilgilendiren tek önemli kadındı.

Aynı şekilde, nedensiz yere aklımıza takılan ezgiler analiz edildiğinde, belli bir düşünce zinciri tarafından belirlenmiş gibi kendisini belli ettiği ortaya çıkıyor ve bu zincirin bir parçası ola-rak da, eylemlerine ilişkin bilgimiz olmasa bile bizi meşgul etme hakkı bulunuyor. Bu melodinin istem dışı gözüken çağrışımını, ister kökenine ister tekstine bağlı olsun göstermek kolay. Hak-larında bilgi sahibi olmadığım ve ezginin müzikal içeriğinin, bir çağrışım sağlamak için yeterli olabilecek gerçek müzisyenlerden söz etmiyorum. Birinci kategorilerdeki vakalar kuşkusuz daha sık karşımıza çıkıyor.

Güzel *Helene* oyunundaki, gerçekten hoş olan “Paris Şar-kısı”nın melodisine uzun bir süre boyunca tam anlamıyla takıntı yapan tanıdığım genç bir adam vardı ve analiz ona, ilgi-sinin bir “İda” ve bir “Helene” arasında bölündüğü gerçeğini açıklayana dek bu takıntısı sürdü.

Eğer özgürce ortaya çıkan düşünceler, zorlama ve çaba olmadan bu şekilde belirleniyor ve belirli bir düzenin parçasıysa o zaman tek bir koşula yani başlangıç noktasına bağlı çağrışımların da belirlenebileceğini söyleme hakkına sahibiz. Analiz aslında bize, oluşturduğumuz başlangıç noktasına olan bağlantı dışında güçlü duygusal düşüncelerin, bazı çıkarların ve oluştuğu anda bilinçdışı olduğundan müdahalesinin anlaşılamayan *komplekslerin* uzaktan etkilediği ikinci bir ilişkisinin olduğunu gösteriyor.

Bu tarz bir bağımlılığı sunan düşünceler, deneysel araştırmaların konusunu çok öğretici hale getirip psikanaliz tarihinde önemli bir yere sahip oldular. Wundt'un okulu, sözde çağrışım deneyini önermişti, bu deney sırasında öznenin kendisinden uyarım amacıyla ona söylenen sözcüğe mümkün olabildiğince hızlı bir şekilde herhangi bir tepkiyle cevap vermesi istenmişti. Bu şekilde, uyarımla tepki arasındaki aralığı, tepki adına verdiği cevabın doğasını, ilerde aynı deney tekrarlanınca oluşabilecek hataları vs. incelemek mümkün oluyordu.

Bleuler ve Jung'un denetimi altındaki Zürih Okulu, çağrışım deneyi sırasında meydana gelen tepkilerin açıklamalarını, deneydeki özneye tepkilerini yeterince anlaşılır olmadıklarında ek çağrışımların yardımıyla daha anlaşılır hale getirmesini isteyerek elde etti. O zaman anlaşıldı ki bu pek açık olmayan tuhaf tepkiler özne'nin *kompleksleri* tarafından aşırı derecede belirlenmişti. Bleuler ile Jung, bu saptama sayesinde deneysel psikolojiyle psikanaliz arasındaki geçişi sağlayan ilk köprüyü kurmuş oldular.

Bu şekilde bilgilendirilince bana şöyle diyebilirsiniz: "Serbest çağrışımların, sandığımız gibi gelişigüzel değil de önceden belirlenmiş olduğunu artık kabul ediyoruz. Aynı zamanda rüyanın öğeleriyle ilişkili olarak ortaya çıkan düşüncenin belirleyiciliğini de kabul ediyoruz. Ama bizi ilgilendiren bunlar değil. Bir rüyanın ögesinden doğan düşüncenin aynı ögenin bize yabancı olan ruhsal geri planından belirlendiğini ileri sürüyor-

sunuz. Bunun kanıtlanmış olduğunu düşünmüyoruz. Rüyanın ögesinden doğan düşüncenin, rüyayı gören kişinin *kompleksleri* tarafından belirlendiğinin anlaşılacağını öngörüyoruz. Ama bu saptamanın yararı ne? Bize rüyayı anlamamıza yardım edeceğine sadece, çağrışım deneyiminde olduğu gibi bu sözde komplekslerin bilgisini veriyor. Bunların rüya ile ne ilgisi var?

Haklısınız ama gözünüzden kaçan bir şey var ve özellikle bu nedenle bu bildirinin başlangıç noktasını olarak çağrışımların deneylerini almamıştım. Bu deneyde tepkiyi belirleyen etmenlerden birini, uyarıma neden olan sözcüğü gelişigüzel seçen gerçekten bizdik. Tepki o zaman uyarım sözcüğüyle bu sözcüğün deneydeki özne üzerinde uyandırdığı kompleksler arasında aracı bir halka olarak görünüyor. Rüyada, uyarım sözcüğü yerini, rüyayı görenin ruhsal yaşamı içinden gelen, kaynağı bilinmeyen başka bir şeye bırakıyor. Bu "başka şey" in de bir kompleksin "ürünü" olması olası. Rüyanın ögelerine bağlanan daha sonraki düşüncelerin de sadece bu ögelerin kompleksi tarafından belirlendiğini ve dolayısıyla bunu keşfetmemize yardım edebileceklerini kabul etmek biraz abartmak değil mi?

Size başka bir örneğin üstünde aslında durumun, ilgilendiğimiz vakada beklediğimiz gibi geçtiğini kanıtlamama izin verin. Özel isimlerin unutulması rüya analiz vakaları için gerçekten harika bir örnek; yalnız unutma vakalarında tüm operasyonlar tek ve aynı kişinin üzerinde toplanmışken rüyanın yorumlanmasında iki kişi arasında paylaşılmış durumda. Bir süreliğine bir ismi unuttuğumda, bu ismi bildiğime ilişkin kesin inancım devam ediyor; bu kesin inancı rüya gören kişide ancak, endirekt bir yöntemle Bernheim'ın deneyiyle elde edebiliriz. Ama unutilan isme ulaşma olanağı yok. Düşünüp taşınma çabamız ne kadar yoğun olursa olsun yardımı dokunamıyor. Ama unutilan ismin yerine her seferinde başka bir ya da daha fazlası aklıma geliyor. Eğer bu "yerini alan" isimlerden biri ansızın aklıma gelebiliyorsa, rüyanın analiziyle bu durum arasındaki bir benzerlik olduğu da apaçık ortada. Rüyanın ögesi

otantik bir şey değil, sadece rüyanın analizinin ortaya çıkaracağı şeyin yerini alan bilmediğim bir şey. İki durum arasında var olan tek fark, bir ismi unuttuğumda aklıma gelen başka bir ismin aradığım isim olmadığını hemen ve tereddüt etmeden anlamam, oysa rüyanın ögesini ilgilendiren bir durum olduğunda uzun ve yorucu bir çalışmanın ardından bu inanca ulaşıyor olmamdan ibaret. Ayrıca isimleri unutma vakalarında unutulmuş ve bilinçdışı olan gerçek ismi anımsamak için bir yöntemimiz var. Dikkatimizi “yerini alan” isimlere yönlendirdiğimizde onlar hakkında da bazı düşünceler su üstüne çıkıyor, ama dolaylı yoldan da olsa en sonunda unutilan isme ulaşmayı başarıyoruz ve o zaman “yerini alan” isimlerin unutilan isimle çok yakın bir bağı olduğunu ve onun tarafından belirlendiğini fark ediyoruz.

Size buna benzer bir analiz: Bir gün, en ünlü şehri Monte-Carlo olan Riviera’daki küçük ülkenin adını unuttuğumun farkına vardım. Bayağı rahatsız edici ama doğru. Bu ülke hakkındaki tüm bilgilerimi gözden geçirmeye başladım, Prens Albert’i düşündüm, Matignon-Grimaldi evini, evliliklerini, deniz dibi araştırmalarını ve bunun gibi bu ülkeyi çağrıştıran birçok şeyi düşündüm ama bir sonuç elde edemedim. Araştırmalarımı sonlandırdım ve unutilan ismin yerini alan isimlere yöneldim. Bu isimler hızla aklıma geldi: Monte-Carlo, Piémont, Albanie, Montevideo, Colico. Bu seride, *Albanie* ismi ilk dikkatimi çeken oldu ama hemen *Montenegro*’ya yerini bıraktı, siyah-beyaz arasındaki zıtlık nedeniyle olmalı herhalde. Bu yerini alan sözcüklerden üçünün *mon* hecesini taşıdığını saptadım. Bir anda unuttuğum sözcük aklıma geldi ve “*Monaco*” diye bağırdım. Demek yerini alan isimlerin unutilan isimden türedikleri bir gerçek. Üçü ilk heceyi çağrıştıırken en sondaki de son heceyi çağrıştırmıştı. Monaco ismini bir süreliğine niçin unuttuğumun da farkına varma fırsatım oldu; *Monaco*’nun Almancadaki *München* kelimesinin bir versiyonu olması bu bilinçaltına itmeyi meydana getirmişti.

Vereceğim bu yeni örnek çok basit ama oldukça güzel. Başka vakalarda rüya yorumlanması olan analojinin belirgin olması için ilk yerini alan isimlere uzun bir çağrışım dizisi eklemek zorundayız. Bu tür deneyler yaptım. Bir yabancı, bir gün beni kendisiyle İtalyan şarabı içmeye davet etti. Ne yazık ki çok iyi anılar taşımasına karşın bana ikram etmeyi düşündüğü şarabın adını bir türlü anımsayamadı. Unutulan ismin yerine ortaya çıkan uzun bir seri yerini alan ismin ardından, unutmanın Hedwige isminin bilinçaltına itilmesinden kaynaklandığını saptadım. Bu saptamamı arkadaşım ile paylaştım, o da bana haklı olduğumu ve bu şarabı ilk kez Hedwige adlı bir kadınla birlikteyken içtiğini söylemekle kalmadı aynı zamanda unuttuğu şarabın da adını anımsamayı başardı. O zamanlar mutlu bir evliliği vardı ve Hedwige ile olan ilişkisi bundan çok daha öncesine dayanan ve unutmayı tercih ettiği bir dönemin bir parçasıydı.

İsmi unutulmasını ilgilendiren durumlarda mümkün olanın aynı zamanda rüyanın yorumlamasında da olması gerekir. Yani demek oluyor ki başlangıç noktası olan yerini alan isme bağlanan çağrışımların yardımıyla gizli ve bilinmeyen öğelere ulaşmayı mümkün kılabiliriz. İsmi unutulması tarafından elde edilen örneğe göre rüyanın ögesine bağlanan çağrışımların, bu öge tarafından belirlendiği gibi, onun bilinçdışı geri planı tarafında da belirlendiğini kabul etmemiz gerekir. Eğer varsayımız doğru ise, tekniğimiz kuşkusuz doğrulanmış olacak.

GÖRÜLEN İÇERİK ve GİZLİ RÜYA DÜŞÜNCELERİ

Hatalı eylemlerin incelenmesinin tümüyle gereksiz olmadığını görüyorsunuz. Bildiğiniz koşullar altında bile bu çalışmalara adadığımız çabalar sayesinde iki sonuç elde ettik: Rüyanın ögesini kavramayı ve rüya yorumlama tekniğini. Rüyanın ögesine baktığımızda onun gerçekliğinin eksik olduğu, sadece rüyayı görene yabancı olanın yerini alan bir şey olduğu görülüyor, tıpkı hatalı eylemlerde eğilimlerin bize yabancı olması gibi. Bu kavramı rüyanın bileşenine genişletmeyi umuyoruz, yani ögelerin tamamına. Yöntemimiz; çağrışımların özgürce hareket etmesine olanak sağlayarak bu ögelerin yerini alan başka biçimlenmeleri ortaya çıkarmak ve bunlardan yararlanarak rüyanın bilinçdışı içeriğini su üstüne çıkarmak.

Terminolojimizde, hareket alanımıza daha fazla özgürlük sağlayabilmek için bir değişiklik yapmayı öneriyorum. Gizli, ulaşılamayan, otantik olmayan demek yerine, bundan sonra, tam anlamını vermek adına *bilinçdışı* ya da rüyayı görenin bilincine ulaşılamayan diyeceğiz. Unutulan isim vakasında müdahale eden eğilimin hatalı eylemi oluşturduğu gibi burada *geçici olarak bilinçdışı* durumlar söz konusu. Elbette bununla zıtlık taşıyan rüyanın ögesinin kendisine ve çağrışımlarla elde edilen yerine konulan biçimlenmeye de *bilinçli* terimini kullanacağız. Bu terminoloji daha kuramsal bir yapı içermiyor. *Bilinçdışı* sözcüğünün kullanımı uygun ve anlaşılır betimsel bir sıfat olduğu tartışma götürmez. Eğer bakış açımızı ayrılan öge-

den rüyanın bileşenine yayarsak, rüyanın tümü bilinçdışı bir olayın deforme olan değiştirilenden (*sübstitüsyon*) oluştuğunu ve bu rüyaların betimlemesinin görevinin bu bilinçdışını ortaya çıkarmak olduğunu görürüz. Bu saptamadan, betimleme çalışmalarımızda biçim vereceğimiz 3 ilke doğuyor:

1. Rüyanın söylemek istediği, saçma ya da mantıklı, açık ya da karışık olsun bizi hiçbir şekilde aradığımız bilinçdışı içerik olmayacağından dolayı hiçbir şekilde ilgilendirmiyor (Daha sonra bu kuralın bazı sınırlamalarının olacağını göreceğiz).

2. Çalışmamız, her ögenin etrafındaki değiştirilen betimlemeleri uyandırmayla sınırlanmalı. Bunu hiç düşünmeden, doğru bir şey taşıyıp taşımadıklarına bakmadan ve rüyanın ögesinden bizi ne derece uzaklaştırdıklarına aldırmadan yapmalıyız.

3. Aradığımız gizli bilinçdışının kendiliğinden ortaya çıkmasını bekleriz, daha yukarıda örneğini verdiğimiz *Monaco* vakasında olduğu gibi.

Şimdi, rüyayı az ya da çok, yanlış ya da doğru anımsamanın ne kadar önemsiz olduğunu anlıyoruz. Doğruyu söylemek gerekirse anımsadığımız rüya aslında aradığımız şeyi bize tam olarak vermiyor, çünkü aslında başka yerine koyan biçimlenmelerin yardımıyla ortaya çıkardığımız, bizi rüyanın esasına da yaklaştıran, bilinçdışını bilinçli hale getiren deforme bir sübstitüsyondan başka bir şey değil. Eğer belleğimiz bizi yanılttıysa bu demek oluyor ki belleğimiz bu değişimi yeni değişime tabi tuttu, bu kez belki motive olabilecek bir değişime.

Yorumlama çalışmaları başkalarının rüyalarında yapılabildiği gibi kendi rüyalarımızda da yapılabilir. Hatta kendi rüyalarımızdan daha çok şey öğrenebiliriz çünkü yorumlama süreçlerinin çağrışımını daha kolay yapabiliriz.

Bu çalışmaya başladığımız anda bazı engellerle karşılaştığımızı görürüz. Bazı düşüncelerimiz var ama bunları hemen ortaya atmak, onları kabullenmek istemeyiz. Onları bazı sına-

malara ve bir seçime sokarız. Bir tanesi için, “Hayır, rüyamla uyuşmuyor, uygun değil,” deriz; başka bir tanesi için, “Bu çok saçma,”; üçüncüsünde de, “Bu tümüyle konu dışı.” Ve bu itirazlar sayesinde düşüncelerin, tümüyle açık olmadan önce bastırıldığını, elimine edildiğini gözlemleyebiliriz. Bir taraftan rüyanın ögesine fazla önem veririz, diğer taraftan da özgür çağrışımın sonucunu, bir seçim yaparak bozarız. Rühayı kendi kendimize yorumlamak yerine başkasına yorumlatınca bu uygunsuz tercihi yapmanızı destekleyen yeni bir güdü müdahale eder. Bazen kendi kendimize, “Hayır, bu düşünce çok rahatsız edici, bunu istemiyorum ve bunun bir parçası olmam söz konusu değil,” deriz.

Açıkçası çalışmamızın başarısı için bu itirazların tehlike oluşturduğu belli. Kendimizi onlardan korumalıyız. Bunu, özellikle kendimizi ilgilendiren bir durum olduğunda boyun eğmediğimizi göstererek yapabiliriz. Başkasının rüyasını yorumlarken de ona, bizle paylaşacağı rüyadaki hiçbir düşünceyi çok önemsiz, saçma, ilişkisiz ve çok utandırıcı diye atlamasına izin vermeyeceğimiz söyleyerek yapabiliriz.

Rüyasını yorumlayacağımız kişi söylediğimizi yapacağını söylemesine karşın yine de sözünde durmazsa ona kızmamamız gerekir.

Bazıları, verdiğimiz tüm otoriter güvencelere karşın bu kişinin özgür çağrışımının önemini kavrayamamış olduğunu söyleyebilir ve onun kuramsal onayını, ona serbest çağrışım hakkındaki düşüncelerimizin taraftarı yapabilecek bazı makaleleri okutarak ya da bazı konferanslara katılmasını sağlayarak onu kazanmakla başlamak gerektiğini düşünebilir. Bunu yaparak aslında büyük bir hataya düşeriz ve bundan sakınmak için kendi kanılarımızdan emin olsak da sonradan, yalnızca ikinci bir düşünce tarafından silinebilen bazı düşüncelere karşı aynı ciddi itirazların kendimizde de ortaya çıktığını bildiğimizi düşünmek yeter.

Rüya görenin itaatsizliği karşısında sabırsızlanacağımıza, hazır olduğumuzdan daha önemli olan onun deneyimlerini, yeni bilgiler çıkarmak için kullanabiliriz. Yorumlama çalışmaları karşısına çıkan ve söz ettiğimiz ciddi itirazların da kendini gösteren bir *direnç* sonucunda tamamlandığını anlıyoruz. Bu direnç rüyayı görenin kuramsal inancından bağımsız. Hatta fazladan yeni bir şey bile öğreniyoruz. Bu ciddi itirazların hiçbir zaman doğrulanmadığını fark ediyoruz. Tam tersine, bu şekilde geri itmek istediğimiz düşünceler *her zaman* ve *istisnasız* en önem taşıyan ve bilinçdışının bulunması bakış açısından en kesin olan düşünceler olarak kendini gösteriyorlar. Hatta bu tür bir itiraz düşüncenin ayırt edici işaretini meydana getiriyor.

Bu direnç yeni bir şey, savlarımız sayesinde keşfettiğimiz bir fenomen ve aslında onların içinde değil. Hesaplanmaya dahil olan bu yeni etmeni hoşumuza giden bir sürpriz olarak nitelendiremeyiz. Daha şimdiden çalışmamızı kolaylaştırmayacağı kuşkusunu duyuyoruz. Rüya sorununu çözmek adına gösterdiğimiz tüm çabaları tıkama noktasına getirebilir. Rüya gibi çok önemsiz bir konuyla uğraşıp bu kadar büyük teknik zorluklara toslamak! Ama diğer taraftan bu zorluklar, bizi dürtüp çalışmanın bizden istediği çabalara değdiğini gösterebilir.

Rüyanın ögesinin kendisini gösterdiği sübstitüsyondan (yerine koyma) gizli bilinçdışılığına ulaşmaya çalıştığımızda her seferde zorluklarla karşılaşırız. Bu yerine koyma arkasında daha önemli bir şeyin saklandığını düşündürüyor bize. Eğer gizli bir şeyi saklandığı yerde tutmaya katkı sağlayacaklarsa bu zorlukların gerekliliği ne o zaman? Bir çocuk gizlediği bir şeyi göstermemek için avucunu açmıyorsa bunu saklamaması gereken bir şeyi gizlediği için yapıyordur.

Bir direncin dinamik betimlemesini bildirimize dahil ettiğimiz anda bunun nicelik bakımından değişken bir etmen olduğunu haber vermemiz gerekir.

Direnç büyük ya da küçük olabilir ve biz çalışmamız sırasında bu farklılıkların çıkabileceğini beklemeliyiz. Belki rüyaları

yorumlama çalışmaları sırasında yaptığımız bir başka deneyi bu duruma bağlayabiliriz. Bazı vakalarda, tek bir düşünce ya da sadece birkaç düşünce bizi, rüyanın ögesinden onun bilinçdışı katmanına ulaştırmaya yeterken başka vakalarda bu sonuca ulaşabilmek için uzun çağrışımlar zincirlerine ve had safhada ciddi itirazlara ihtiyacımız var. Kendimize bu farklılıkların, direncin değişken yoğunluğuna bağlı olduğunu büyük olasılıkla söyleriz. Direnç fazla önem arz etmediğinde süstitüsyonu bilinçdışı katmandan ayıran mesafe fazla olmuyor ama güçlü bir direnç olduğunda bilinçdışı hatırı sayılır deformasyonlar eşlik ediyor ve bu da bilinçdışı katmanla yerine konulan arasındaki mesafeyi arttırıyor.

Belki artık rüya üzerindeki tekniğimizi, ondan beklediğimizin kanıtlanıp kanıtlanmadığını görmek için sınamanın sırası geldi. Evet, ama bunun için hangi rüyayı seçeceğiz? Benim için bu seçimi yapmanın ne kadar zor olduğunu tahmin bile edemezsiniz, hele de bu zorlukların nereden kaynaklandığını anlamanızı sağlamanın ne kadar olanaksız olduğunu bilemezsiniz. Bileşeninde büyük değişikliğe uğramamış rüyaların var olduğu kesin ve onlardan başlamak en doğru adım olacaktır herhalde. Ama hangi rüyalar değişikliğe uğramamış? Daha önce sözünü ettiğim karışmamış, mantıklı olan o iki rüya mı? Bu kocaman bir yanlış anlama olur. Analiz gösteriyor ki bu rüyalar çok büyük bir deformasyona uğramışlar.

Eğer her türlü şarttan vazgeçip ilk rüyayı seçerseniz de büyük olasılıkla hayal kırıklığına uğrardınız çünkü eğer çalışmamız, bir rüyanın her ögesi için bu miktarda düşünceyi not etmek ya da gözlemlemek zorunda kalsaydı altından kalkamayacağımız büyük bir yükün altında kalırdı.

Eğer bir rüyayı kaleme almaya ve onun hakkında ortaya çıkan tüm düşünceleri kayda geçirmeye kalkışırsak kısa sürede ikincisinin metne göre kat kat daha fazla yere kapladığının farkına varırız. Bu nedenle her birinin en az bir şey ortaya çıkardığı ya da teyit ettiği kısa rüyaları seçmek daha pratik bir çözüm gibi

görünüyor. Az değiştirilmiş rüyaları nerede bulacağımızı deneyimlerimiz bize gösterinceye kadar bu düşünceye bağlanacağız.

Çalışmamızı kolaylaştırabilecek başka bir yöntem de karşımıza çıkıyor. Rüyanın tümünü yorumlamayı amaçlamak yerine, rüyanın izole öğelerini ele almakla yetinebiliriz ve bir dizi örnek gözlemleyerek uyguladığımız yöntem sayesinde nasıl açıklandıklarını bakarız.

a) Bir kadın, çocukken, sık sık *Tanrının kafasına sivri uçlu kâğıt bir külah taktığını*, rüyasında gördüğünü anlatıyor. Rüyayı gören kişinin yardımı olmadan bu rüyayı nasıl anlayabiliriz? Tamamen saçma görünmüyor mu? Bu kadının, çocukluğunda sık sık başına böyle bir bone geçirdiklerini ve bunun nedeninin yemek sofrasında kardeşlerinin tabaklarına, onlara kendisinden daha fazla yemek koyup koynadıklarını anlamak için kaçamak bakışlar attığından dolayı olduğunu söylediği zaman o kadar da saçma görünmüyor bize. Bu bone görüşünü engellemek içindi çünkü. İşte size tümüyle hiçbir zorluk olmadan elde edilmiş tarihsel bir bilgi. Bu ögenin yorumlanması ve dolayısıyla da rüyanın tümü, rüyayı görenin yeni bir bulgusu sayesinde kolaylıkla başarıyor. “Tanrının her şeyi bildiğini ve gördüğünü duyduğumdan, rüyam bir tek anlam taşıyabilir, o da; bana engel olmak istemelerine karşın ben de Tanrı gibi her şeyi biliyorum ve görüyorum.” Bu örnek belki de çok basit.

b) Kuşkulu bir hastanın daha uzun bir rüyası var, rüyasında bazı kişilerin ona benim “nükteli sözler” (“Witz”) üzerine olan kitabım hakkında methiyeler düzdüklerini görüyor. Daha sonra “Kanal” gibi bir şeyden söz edildiğini, *belki içinde ‘kanal’ oluşan başka bir kitap ya da bir kanalla herhangi bir bağ taşıyan... bilmiyor... her şey tümüyle karışık.*

Belki “kanal” ögesi bu kadar belirgin olduğundan başka yorumlardan kurtulmasını sağlayabileceğini inanmaya hevesli olabilirsiniz. Bazı zorluklara tosladığı bir gerçek ama bu zorluklar ögenin açıklığının eksik olmasından kaynaklanmıyor, tam

tersine ögenin açıklığının eksikliği ve onun yorumlamanın zorluğu tek ve aynı nedenden ileri geliyor. Kanal konusunda rüyayı gören kadının aklına hiçbir düşünce gelmiyor, bana gelince benim de hiçbir şey söylemem söz konusu değil. Daha sonra, ertesi gün demek daha doğru olur bu kadın bana, aklına rüyanın bu ögesiyle *belki* ilişkisi olabilecek bir düşünce geldiğini söyledi. Bu, duyduğu bir şakaydı. *Douvres-Calais* arasında gidip gelen bir gemide, tarırmış bir yazar bir İngilizle sohbet ediyor. Bu sohbet sırasında İngiliz şu cümleyi kullanıyor: “*Du sublime au ridicule il n’y a qu’un pas.*”⁸ Yazar cevap veriyor: “Evet, *Calais*’nin adımı.” Bu sözle Fransa’yı yüce, İngiltere’yi de gülünç gördüğünü ifade ediyor. Ama “*Pas de Calais*” bir kanal, Manş kanalı. Bana, rüya ile bunun arasında herhangi bir bağlantı görüp görmediğimi soracaksınız. Kesinlikle, çünkü söz konusu düşünce gerçekten rüyanın bu gizemli ögesinin çözümünü veriyor. Eğer bu nükteli sözün, “kanal” ögesinin bilinçdışı katman gibi rüyadan kısa bir süre önce var olduğundan kuşkunuz varsa bunun, iş işten geçtikten; bu durumun ihtiyacı için sonradan yaratıldığını söyleyebilir misiniz? Bu düşünce, özellikle istemsiz bir şaşkınlığın arkasına sığınan kuşkuculuğu doğruluyor ve direnç de büyük olasılıkla düşüncenin tereddütte ortaya çıkma gerçeğiyle rüyanın belirleyici ögesinin bu kadar belirsiz olmasının ortak sonucu. Rüyanın ögesiyle onun bilinçdışı katmanı arasında var olan ilişkileri kibarca gözlemleyin; bilinçdışının küçük fraksiyonu, onun bir araştırması (*allusion*) gibi aslında; bilinçdışının katmanından soyutlanması sayesinde de tümüyle anlaşılmaz oldu.

A) Bir hastanın oldukça uzun bir rüyası var: “*Özgün bir şekli olan bir masanın etrafında aile üyelerinden birkaçı oturuyor vs.*” Bu masa ile ilişkili olarak, bir aile ziyareti sırasında buna benzer bir masa gördüğü aklına geliyor. Ziyaret ettiğim bu ailede, baba ile oğul arasındaki ilişkiler pek de içten sayılmazdı, diyor. Sonra

(8) Metinde Fransızca: Yüceden gülünce sadece bir adım vardır. (ç.n.)

da kendi babasıyla olan ilişkilerinin de buna benzer olduğunu ekliyor. Demek bu paralelliği göstermek için masa rüyasına giriyor.

Bu rüyayı gören kişi uzun zamandır rüya yorumlarına aşinaydı. Başka biri masanın şekli gibi anlamsız bir detayın araştırma konusu yapmamızı şaşırtıcı bulurdu. Doğrusu bizim için, rüyadaki hiçbir şey rastlantısal ya da ilgisiz değil ve özellikle bu kadar önemsiz ve güdülenmemiş (motive olmamış) ayrıntıların aydınlatılması ilgilendiğimiz bilgileri sağlayabiliyor.

Herhalde, sadece masa seçimiyle rüya çalışmasının şu düşünceyi canlandırması gerekmesi sizi şaşırtacaktır: *"Bizde durumlar aynı bu ailedeki gibi,"* Ama aynı zamanda söz konusunu ailenin *Tischler*⁹ ailesi olduğunu söylediğimde bu özgünlüğün açıklamasına da sahip olursunuz.

Bu arada, bazı rüyaların yorumlarının parçası olabilmemiz için bazen boşboğaz olmamız gerektiğini not edin. Daha önce de belirttiğim örnek seçimindeki zorluklardan birine geldiniz. Bu örnek yerine kolaylıkla başka bir örnek de kullanabilirdim, bunu yaparak belki boşboğazlık yapmamış olurdum ama büyük olasılıkla başka bir rüyada da aynı duruma düşebilirdim.

Şimdi aslında uzun zaman önce kullanmamız gereken iki yeni terimi sizlerin bilgisine sunacağım. Rüyanın bize anlattığına *görülen rüyanın içeriği* diyeceğiz ve rüyalar hakkında oluşan düşüncelerin analiziyle ulaşılmayı umduğumuz saklı olana da *gizli rüya düşünceleri* diyeceğiz. Görülen rüyalar ile içeriğinde yer alan gizli düşünceler arasındaki ilişkileri, aktardığımız vakalarda kendilerini gösterdikleri gibi inceleyelim. Bu ilişkiler çok çeşitli de olabilir, bunu da ayrıca belirtelim. A ve B örneklerinde, rüyanın içeriğinde görülen öge aynı zamanda gizli düşüncelerinin de bir parçası ama yalnızca küçük bir parçası.

(9) Tisch: masa. (ç.n.)

Rüyanın bilinçdışı düşünceleri tarafından oluşturulan büyük ruhsal bileşenin bir parçası görülen rüyaya ister bir parça olarak ya da başka vakalara anıştırma, simgesel anlatım, telegrafik kısaltma olarak girdi. Yorumlama çalışmasının görevi bu parçayı ya da anıştırmayı, özellikle B vakasında çok iyi başarıldığı gibi tamamlamak. Bir parça ya da anıştırma tarafından yerinin alınması rüya deformasyon formlarından birini oluşturuyor. C örneğinde ise bundan başka, sonraki örneklerde daha net ve açıkça göreceğimiz gibi bir koşul daha var.

B) Rühayı gören kişi *tanışıklığı olduğu bir kadını yatağın arkasına çekiyor*. Aklına gelen ilk düşünce bu rüya ögesinin anlamını veriyor: Bu kadına karşı bir *çekim* duyuyor.¹⁰

C) Başka bir rüyada *kardeşinin bir dolapta sıkışıp kalmış olduğunu görüyor*. Rüyasındaki dolabı (*schränk*) yorumlarken aklına gelen ilk düşünce: Kardeşi "paraya" sıkışık.

D) Rühayı gören, bir dağa tırmanıyor, *dağın tepesine vardığında nefis ve engin bir manzara buluyor*. Bundan daha doğal bir şey olamaz ve bunun herhangi bir yorumlamaya gerek görmediği belli, bundan sonra iş sadece bu rüyanın hangi anımsamaya bağlandığını ve hangi nedenle bu anımsamanın ortaya çıktığını bilmeye kalıyor. Büyük hata! Bu rüyanın başka herhangi karışık, anlaşılmaz ve bulanık bir rüya kadar yorumlanmaya gereksinimi var. Aklına ilk gelecek olan daha önce yaptığı tırmanışlar olmayacak ama dünyanın en uzak bölgeleriyle olan bağlantılarımızla ilgilenen *Rundschau* (çevreye bakış) dergisini yayınlayan arkadaşlarından biri olacak. Demek ki bu vakada rüyanın gizli anlamı rüyayı görenin "*Rundschauer*" (çevresinde olup bitene göz atan) ile özdeşleşmesi.

Burada rüyanın görülen ögesi ile gizli ögesi arasında yeni bir tip ilişki buluyoruz. Bu, onun değişiminin daha çok bir betimlemesi, kaynağı sözel ifade dünyasında olan sentetik ve

(10) Kelime oyunu: Çekme, *herworziehen*, çekim, *vorzug* (zug kökü ziehen'den türüyor). (ç.n.)

somut bir imgesi. Yine de, hâlâ bir deformasyon söz konusu çünkü bir sözcük telaffuz ettiğimizde onu yaratan somut imgenin bu imge tarafından yeri alındığında, anısını uzun zaman önce kaybettiğimizden onu artık tanıyamıyoruz. Eğer görülen rüya, görsel imgelerden daha sık, söz ya da düşüncelerden daha seyrek oluştuğunu göz önünde alırsanız, rüyanın yorumlaması bakış açısıyla bu tip ilişkiye bağlanması uygun olan özel önemi anlarsınız.

Bu gerçekten yola çıkarak görülen rüyada, gizlediği düşüncelerle zaten kesinlikle uyumsuz olmayan tüm bir soyut düşünce serisi için yerine koyma imgeleri yaratmanın mümkün olduğunu da görüyorsunuz. İşte bu, imgelerimizin çözümüne ulaşmamızı sağlayan yöntem. Ama bu tür betimlemeler sunan akıl oyunlarının görünüşü nereden geliyor? Bu şu an burada ilgilenmemiz gerekmeyen bir soru.

Gizli düşünce ögesiyle görülen öge arasındaki dördüncü tip bağlantıyı sessizce sözünü etmeden geçeceğim. Size ondan yöntemimizde kendiliğinden kendini gösterdiğinde söz edeceğim. Bu atlama sayesinde sayımımız tamamlanmamış olacak, ama olduğu kadarı bile ihtiyaçlarımızı görmemize yetecek.

Şimdi bir rüyayı tümüyle yorumlamaya hazır mısınız? Bu görevi başaracak kadar silah kuşanmış mıyız? İsterseniz deneyerek bir bakalım. Elbette seçeceğim rüya, en anlaşılmazlardan biri olmamak kaydıyla bir rüyanın mümkün olan tüm özelliklerini taşıyacak.

Birkaç yıldır evli ama daha genç olan bir kadın, şu rüyayı görüyor: Kocasıyla birlikte bir tiyatroda bulunuyor, salonun bir bölümündeki tüm koltuklar boş. Kocası ona, Elise L. ile nişanlısının tiyatroya gelmeye niyetlendiğini ama ancak kötü yerdeki koltuklarda yer bulduklarını, 3 koltuğun bilet fiyatının 1 florin 50 kreuzer olduğunu ve bunu kabul etmediklerini anlatıyor. Ayrıca onlar için bunun büyük bir şansızlık olmadığını düşünüyor.

Rüyayı gören genç kadının rüyası hakkındaki birinci bildir-diği şeyin zaten bu rüyanın bahanesinin görülen içeriğin içinde bulunduğu görünüyor. Kocasđ gerçekten ona aynı yaşlarda olan arkadaşı Elise L.'nin niřanlandđđını anlatmıştı. Rüyanın bu habere bir tepki olarak ortaya çıktığı anlaşılıyor. Zaten çoğu vakada rüyanın bahanesinin bir gün önceki olaylara bağlandığını biliyoruz ve rüyayı gören kişi bunu kolaylıkla bize aktara-biliyor. Görülen rüyanın başka ögeleri için de bu tür bilgiler, rüyayı gören genç kadın tarafında bize sağlanıyor. Salonun bir bölümündeki boş koltukları ilgilendiren ayrıntı nereden geli-yor? Bu ayrıntı, bir hafta önce meydana gelen gerçek bir olaya bir anıştırma aslında. İzlemeye karar verdiği bir gösteri için *önceden* bilet almış ama o kadar önce almış ki ekstra ödeme yap-mak zorunda kalmış. Kocasıyla tiyatroya gittiğinde acele ederek hata yaptđđını görmüş çünkü *salonun bir bölümündeki koltuklar boşmuş*. Biletleri aynı gün bile alsa olurmuş. Kocasđ da şaka yollu bu konuya değinmekten sakınmamış. O zaman *1 florin 50 kreu-zer* konusunu ilgilendiren detay nereden geliyor? Onun orijini daha öncekiyle hiç ilgisi olmayan tamamen farklı ama yine de rüyanın görüldüğu günden önceki günde cereyan eden bir olayı anıştıran bir bütünden geliyor, yani görümcenin, kocasının he-diye olarak verdiği *150 florin'i*, sanki daha önemli bir şey yok-muş gibi alalecele bir kuyumcuya gidip harcamasından (ne aptalca!).

Peki, 3 sayısına (3 koltuk) ilişkin ayrıntının kökeni ne? Bunun üzerinde rüyayı gören kadının bize söyleyebileceği bir şey yok, bu konuyu Elise L.'nin daha şimdiden 10 yıldır evli olan rüyayı gören kadının kendisinden 3 ay daha genç olduğu bilgisini kullanmadđımız takdirde açıklama olanağımız yok. 2 kişi için 3 bilet alma saçmalđđını nasıl açıklayabiliriz? Rüyayı gören kadın bunu söylemiyor, zaten belleğini daha fazla zorla-mayı, başka bilgi vermeyi reddediyor.

Ama bize verdiği azıcık bilgi, rüyasının gizlediği anlamları çıkarmamıza fazlasıyla yetiyor. Dikkatimizi çekmesi gereken,

birkaç kez rüyası hakkında yaptığı iletişimin içinde bize, farklı kısımlar arasındaki ortak bağı gösteren ayrıntıları verdi. Tüm bu ayrıntıların *zaman* unsuru taşıdığı gözünüzden kaçmamıştır herhalde. Tiyatroya gitmeye *çok önceden* karar vermişti, biletleri *çok erken* almıştı, bu yüzden de daha fazla ödemek zorunda kalmıştı; görümcesi parasını kuyumcuda harcamak için *acele* etmişti sanki *acele etmezse kaçıracaktı* gibi.

Eğer “erkenden” ve “önceden” gibi belirgin kavramlara rüyanın bahanesine yarayan olayı, kendisinden sadece *üç ay* daha genç olan arkadaşının namuslu bir adamla nişanlandığı bilgisini ve görümcenin *acele edip parasını harcamasını saçmalık* olduğunu düşünüp eleştirmesini de eklersek, görülen rüyanın içeriği kötü biçimde değiştirilmiş olan gizli rüya düşüncelerini şu şekilde açıklamamız mümkün:

“Acele ederek erkenden evlenmem *saçmalıktı*. Elise gibi bekleyeydim bir şey kaybetmiş olmazdım.” (Acele kavramı bilet alırkenki kendi ve görümcenin mücevher alırkenki aceleci tutumuyla temsil ediliyor. Evliliğinin süstitüsyonunu da kocasıyla tiyatroya gitmesi gerçeğinin içinde alıyor.) Ana düşünce, böyle olacak. Devam edebiliriz ama bu biraz gerçeklikten uzaklaşmaya neden olabilir çünkü analizin rüyayı gören genç kadının belirttikleri üzerine dayanması artık mümkün değil: “Aynı paraya 100 kat daha iyisini bulabilirdim” (150 florin, 1.50 florinin tam yüz katı). Eğer *para* sözcüğünü *drahoma* sözcüğü ile değiştirirsek, son cümlenin anlamı kocayı *drahoma* ile alıyoruz olurdu: O zaman mücevher ve kötü biletler *kocanın* yerini alan unsurlar olacak. Bunun yanı sıra “3 bilet” ögesinin bir adamı mı çağrıştırdığını öğrenmek de fena olmazdı. Ama o kadar uzağa gitmemize hiçbir şey izin vermiyor. Söz konusu rüyanın kadının *kocasını küçümsemesini* ve *erkenden evlenmiş* olmaktan dolayı olan pişmanlığını ifade ediyor.

Benim düşünceme göre, bu rüyanın ilk yorumlanmasının sonucu bize tatmin etmek yerine bizi şaşırtmak ve karıştırmak

oldu. Aynı andan birçok şey bize sunuldu bu da yönlenmemizi oldukça zorlaştırdı. Şimdiden, bu yorumlamadan çıkan tüm bilgileri tüketmeyeceğiz. Kesin ve yeni olan bulgular elde etmeye çaba gösterelim.

İlk olarak, acele etme ögesinin gizli düşüncenin içinde vurgulanmış olması şaşırtıcı, oysa görülen rüyada izlerine rastlamıyoruz. Analiz yapmadan önce bu ögenin herhangi bir rol üstlendiğini kesinlikle anlayamazdık. Ana şeyin, hatta bilinçdışı düşüncelerin merkezi bile görülen rüyalarda eksik olabileceği anlaşılıyor, bu da rüyanın bileşeninin bıraktığı izlenimi derin bir şekilde değiştirme özelliği taşıyor.

İkinci olarak, rüyada saçma bir yakınlaşma buluyoruz: 1.50 florin için 3 bilet; rüyanın düşünceleri içinde bu önerme var. Bu bir saçmalıktı (bu kadar erken evlenmek). *Bu bir saçmalıktı düşüncesinin*, görülen rüyada saçma bir öge tarafından betimlenmesini yadsıyabilir miyiz?

Üçüncü olarak, karşılaştırmalı bir bakış atmak bize, görülen öğelerle gizli ögeler arasındaki ilişkilerin hiç de basit olmadığını gösteriyor. Ne olursa olsun her zaman görülen öge gizli ögenin yerini almıyor. Aslında, bir görülen öge birkaç gizli ögenin yerini alabildiği gibi tam tersi de olabildiğinden iki taraf arasında daha genel ilişkiler olması gerekiyor.

Rüyanın anlamı ve rüyayı gören genç kadının ona karşı olan tutumu üzerine şaşırtıcı şeyler söylemek de mümkün. Bizim yorumlamalarımıza çok iyi yapışıyor ama yine de çok şaşırdığını belli ediyor. Kocasına karşı pek saygı duymadığının ve bu kadar onu küçümsemesine iten nedenlerin neler olduğunu bilmiyordu. Burada hâlâ anlaşılmaz bir sürü nokta daha var. Kuşkusuz hâlâ rüyaları yorumlayabilecek kadar yeterli silah kuşanmadığımıza, yeni bulgulara ve ek hazırlıklara ihtiyacımız olduğuna inanıyorum.

ÇOCUK RÜYALARI

Çok hızlı ilerledik kanısındayım, biraz geriye dönelim. Rüyaların deformasyonundan ortaya çıkan zorlukları, yöntemimiz sayesinde son bir kez üstesinden gelmeye çalışmadan önce kendi kendimize, bu zorlukları, sadece çarpıtmanın oluşmadığı (var olduğunu varsayarsak) ya da önemsiz olduğu rüyalara tutunarak çevirmek daha iyi olur demiştik. Zaten bu uygulama bilginizin gelişim tarihinin tersine gidiyor çünkü gerçekte dik-katimiz, yalnızca deforme olmuş rüyalara ve onların tam bir analizini yorumlama yönteminin sıkı uygulamasının ardından sonra biçimsizleşmemiş rüyaların varlığına çekilmiş bulunuyor.

Aradığımız türde rüyalar çocuklarda gözlemlenebiliyor. Kısa, öz, açık, tutarlı, kolaylıkla anlaşılır olsalar da bunlar tartışmasız bir şekilde rüya. Rüyaların deformasyonu çocuklarda da hatta çocukluk çağının başlarında bile karşımıza çıkıyor. Ayrıca 5-8 yaş grubuna ait olan ve daha geç yaş gruplarının tüm özelliklerini taşıyan rüyaların da olduğunu da biliyoruz. Bununla birlikte eğer ruhsal aktivitenin belirlenebilen başlangıcı ile 4-5 yaşlar arasında gözlemlerimizi sınırlamaya kalkışırsak, çocuksu diye nitelendireceğimiz karakterler taşıyan, ara sıra örneklerini daha büyük çocuklarda bulabileceğimiz türde bir dizi rüya bulabilmek de olası. Hatta bazı durumlarda çocuksu diye nitelendirdiğimiz rüyalar yetişkin insanlarda bile gözlemlenebiliyor.

Bu çocuksu rüyaların analiziyle, basit ve kesin bir şekilde rüyanın yapısı üzerinde belirleyici ve evrensel geçerliği olacağına umduğumuz bilgiler elde edebiliriz:

1. Bu rüyaları anlamak için ne analize ne de başka herhangi bir yönetime ihtiyacımız var. Rüyasını anlatan çocuğu sorgulamak da gereksiz. Yine de ihtiyacımız olan bir şey var, o da çocuğun yaşamına ilişkin bazı bilgiler. Her zaman, rüyadan önceki gün içinde olan ve rüyayı açıklayan bir olay başından geçmiştir. Rüya, gün içindeki bu olan bitenlere uykunun gösterdiği tepki aslında.

Bize daha sonra dayanak olacak birkaç örnek sıralayalım:

a) 22 aylık bir oğlan, kutlamaya katılan misafire verilecek hediye kiraz sepetini sunmakla görevli. Açıkçası istemeyerek de olsa ona verilen bu görevi, ödül olarak birkaç kirazın ona verileceği söylenince yerine getiriyor. Ertesi sabah, rüyasında "*Kirazların hepsini Hermann'ın yediğini*" gördüğünü söylüyor.

b) 3 yaş 3 aylık bir kız çocuğu, ilk deniz yolculuğunu yapıyor. Yolculuğun sonunda gemiyi terk etmek istemiyor ve acı acı ağlamaya başlıyor. Yolculuğun kısa sürdüğünü düşünüyor. Ertesi sabah şunu anlatıyor: "Dün gece denizde yolculuk yaptım." Bu anlatıyı, yolculuğunu çocuğun söylediğinden uzun sürdüğünü söyleyerek tamamlamamız gerekir.

c) 5,5 yaşında bir oğlan çocuğu, *Hallstatt* yakınlarındaki *Escherntal*'a doğru gezintiye çıkarılıyor. Bu oğlan *Hallstatt*'ın, çok merak ettiği *Dachstein* dağının eteklerinde bulunduğunu duymuştu. *Dachstein* dağının nefis görüntüsü, *Aussee*'deki evinden rahatlıkla gözüküyordu ve bir dürbün sayesinde üzerindeki *Simonyhütte* bile fark edilebiliyordu. Oğlan defalarca dürbünle görmeye çalışmıştı ama nasıl bir sonuca ulaştığını kimse bilmiyordu. Gezinti eğlenceli bir şekilde başlamıştı, merak hat safhadaydı. Bir dağ görüldüğünde oğlan heyecanla, "Bu *Dachstein* mı?" diye soruyordu. Olumsuz cevap aldıkça da suratı gittikçe asılıyor ve suskunlaşıyordu, en sonunda tek kelime etmemeye

başladı ve bir şelaleye yapılmak istenen küçük bir tırmanışa da katılmak istemedi. Yorgun olduğu sanılmıştı ama ertesi gün oğlan neşeyle, “Dün gece rüyamda *Simonyhütte*’ye gittiğimizi gördüm” dedi. Demek gezintiye bu ziyaretin beklentisiyle katılmıştı. Ayrıntıları ilgilendiren kısımda ise bize sadece, daha önceden duyduğu bir şeyi, oraya ulaşmak için altı saat boyunca tırmanmak gerektiğini aktardı.

Bu üç rüya, istediğimiz tüm bilgiler için yeterli.

1) Çocuk rüyalarının anlamdan yoksun olmadıkları görünüyor: Bunlar, *anlaşılır ve tamamlanmış ruhsal eylemler*. Hekimlerin rüyalar konusunda sahip oldukları yargının acemi bir müzisyenin parmaklarını bir klavye üzerinde rastgele gezdirmesine benzettiğimi hatırlayın. Çocuk rüyalarının bu kavrama ne kadar ters olduğu gözünüzden kaçmamalı. Aslında uyku sırasında bir çocuğun tam ruhsal eylemler ortaya çıkarması olasıyken aynı şartlardaki yetişkin birinin kasılmalı tepkilerle yetinmek durumunda kalması şaşırtıcı sayılmalı. Bunu, çocuğun daha normal ve daha derin uykuya sahip olmasına bağlamak yanlış bir düşünce olmayacaktır.

2) Herhangi bir çarpıtmaya uğramayan bu çocuk rüyalarının yorumlanmaya gereksinimleri de kalmıyor. Görülen rüya içeriğiyle gizli rüya düşünceleri burada birbirine karışıyor ve çakışıyor. *Demek deformasyon rüyanın doğal bir karakterini oluşturmuyor*. Umarım bu göğsünüzdeki ağırlıklardan birini azaltır. Yine de sizi uyarmamda yarar olan bir konu var, çok küçük dahi olsa bu rüyalarda bile bir deformasyon mevcut, demek ki görülen içerik ile gizli düşünce arasında da belirli bir ayırım yüklemek yanlış olmaz.

3) Aslında çocuksu diye nitelendirdiğimiz rüyalar gün içinde pişmanlıktan, üzüntüden, bir isteğinin tatmin olmamasından oluşan olaylara gösterilen tepkidir. *Kısaca rüya bu arzunun örtülü değil direk gerçekleşmesinin sonucu*. Şimdi, uykuyu rahatsız edip rüyaları tetiklediğini varsaydığımız dış ve iç

bedensel uyarımların rolü hakkında söylediklerimi hatırlayın. Bu konu üzerinde kesin gerçekler öğrendik ama yalnızca çok az sayıda gerçek bu açıklamaya elverişliydi. Çocuksu rüyalarda bedensel uyarımların eylemini gösteren hiçbir şey yok, bu noktada rüyalar anlaşılır ve kısa bir bakışla kucaklanabildiği için hiçbir hata söz konusu değil. Ama bu, uyarımlar sonucunda oluşan rüyaların nedenbilim (*etyoloji*) açıklamalarını kenara bırakmak için bir neden değil. Yalnızca ilk andan itibaren rüyanın sadece bedensel uyarımlarla değil aynı zamanda ruhsal uyarımlarla da bozulabildiğini nasıl olur da unuttuğumuzu kendimize sorabiliriz? Bununla birlikte yetişkin birinin uykusunun daha sık bu ruhsal uyarımlar tarafından rahatsız edildiğini biliyoruz çünkü uykunun ruhsal koşullarını gerçekleştirmesine engel oluyor yani dış dünya ile ilgisini tamamen bağlarını koparmasına. Yetişkin kişi hayatını bölmek, ilgi alanındaki çalışmalarını yarım bırakmak istemediğinden dolayı uyumak konusunda zorlanıyor. Çocukta ise uykuyu rahatsız eden bu ruhsal uyarım, rüyaya etkin eden tatmin olmamış istekler tarafından tetikleniyor.

4) Buradan devam ederek rüyanın fonksiyonları üzerindeki sonuçlara daha kısa bir yolla ulaşabiliriz. Ruhsal uyarıma tepki olarak rüya, uykunun devam edebilmesine olanak vermek için bu uyarımı kenara itme işlevine sahip olmalı. Hangi dinamik yöntemle rüya bu işlevi yerine getirebiliyor? Bunu da bilmiyoruz ama rüyanın, onu herkesin suçladığı gibi bir *uyku bozucu* olmadığını şimdiden söyleyebiliriz, *rüya aslında uykunun bekçisi, onu rahatsız edecek her şeye karşı bir savunucu*. Aslında rüya olmadan daha iyi uyuyacağımızı düşündüğümüzde yanılğıya düşüyoruz, rüyanın yardımı olmadan uymamız mümkün olamazdı herhalde. Keyfini çıkardığımız az uykuyu bile ona borçluyuz. Bazı rahatsızlıklara neden olmaktan kaçınmadığı doğru. Bu gece bekçisinin, gürültü yapıp bizi rahatsız edenleri kovalarken kendisinin de ses çıkarmak zorunda kalmasına benzediğini söyleyebilirim.

5) Arzu rüyanın uyarıcısı; bu arzunun gerçekleşmesi rüyanın içeriğini oluşturuyor, rüyanın temel karakterinden biri böyle. Bir düşünceyi ifade etmekten hoşnut olmayan rüyanın, daimi olmayan başka bir karakteri de, bu arzunun hayali ruhsal bir olay formatında gerçekleşmiş gibi göstermesi. Rüyanın uyarıcı arzusu şöyle: *"Denizde yolculuk yapmak isterdim."* Rüyanın içeriği ise şöyle: *"Denizde yolculuk yapıyorum."* Demek ki görülen rüya ile gizli rüya düşünceleri arasındaki bu farklılığın, gizli rüya düşüncesinin bu çarpıtmanın *-bu yaşanmış olay olarak düşüncenin değişimi-* basit sayılabilecek çocuk rüyalarına kadar dayandığı anlaşılıyor. Rüyanın yorumlanmasında öncelikle bu küçük değişimini soyutlamak gerekir. Bu doğruysa rüyanın en yaygın karakterlerinden biri olduğu ortaya çıkardı, o zaman yukarıda söz ettiğimiz rüyanın parçasında: *"Kardeşimi bir dolapta sıkışık gördüm,"* dendiğinde *"kardeşimin sıkışık olduğunu"* değil şu şekilde *"kardeşimin sıkışmasını isterdim, kardeşimin kendisini sıkıştırması gerekir"* gibi yorumlamamız gerekirdi. Rüyanın çıkardığımız iki karakterinden ikincisinin fazla itiraz bulmadan kabul edilme şansı var. Yalnızca derinlemesine ve çeşitli materyaller taşıyan araştırmaların ardından rüyanın uyarıcısının bir kaygı, bir proje ya da bir serzeniş değil de hep bir istek olduğunu gösterebileceğiz; ama bu istek rüyanın öteki karakterini, basitçe uyarımı tekrar ortaya çıkarmak yerine onu kaldıran, kenara iten, bir tür hayati asimilasyonla tüketen karakteri aynen bırakacak.

6) Rüyanın bu iki karakterine bağlanarak hatalı eylem ile onun arasındaki karşılaştırmaya geri dönebiliriz. Hatalı eylemde müdahale eden ve müdahaleye uğrayan eğilimi ayırt edebiliyoruz hatta iki eğilim arasındaki uzlaşmayı da. Aynı şema rüyaya da uyuyor. Rüya müdahaleye uğrayan eğilim uyumaya olan eğilimden başkası olamaz. Müdahale eden eğilime gelince ise onun yerini ruhsal uyarımla yani tatmine gerek duyan arzuyla değiştiriyoruz; zaten şu ana kadar rüyayı rahatsız etmeye uygun başka ruhsal uyarım öğrenmedik. Demek

rüya da bir uzlaşmanın sonucu. Uyduğumuzda bir isteğin tatminini duyuyoruz; isteği tatmin ederken de uyumaya devam ediyoruz. Burada iki tarafında kısmi tatmini ve kısmi feshi var.

7)Rüya sorunlarını kavramamızı, bir zamanlar sağlayacağını umduğumuz *gündüz düşü* diye adlandırılan çok şeffaf fantezi formasyonlarını hatırlarsınız herhalde. Bu gündüz düşleri aslında bizce de iyi bilinen erotik ve tutkulu arzuların tatmininden başka bir şey değiller ama canlı bir şekilde betimlendiği yani bilinçli oldukları için de hiçbir zaman sanıyla (halüsinasyon) ilgili deneyimler de değiller. Böylelikle rüyanın iki ana karakterinden daha az kesin olan burada tutunabilirken diğeri ise yok oluyor çünkü uyku durumuna bağlı ve uyanık yaşamımızda gerçekleşebilir konumda değil. Rüyaların ana karakteri arzuların tatmin gerçeğinden oluştuğunu genel dilin kendisi bile kuşkulandığı görünüyor. Eğer rüyada olup bitenler uyku koşulu tarafından mümkün kılınan değişime uğramış betimlemelerse -başka bir deyişle bir tür *noktürnal*¹¹ gündüz düşü- o takdirde fantezi biçimlerin oluşumunun gece ortaya çıkma uyarımını serbest bırakacağını ve tatmini getireceğini kolayca anlayabiliriz. Çünkü bu gündüz düşlerinin eylemi de arzunun tatminine ulaşmak ve bu amaç doğrultusunda hareket ediyorlar.

Farklı konuşma biçimleri de aynı anlamı taşıyabiliyor. “Domuz meşe palamudunun, kaz mısırın hayalini görür.” atasözünü herkes iyi bilir. Peki, tavuk neyi hayal eder? Tabii ki darıyı. Böylece daha önce yapmadığımız gibi daha da aşağı inerek yani çocuktan hayvana, atasözü kendisi de rüyanın içeriğinde bir isteğin tatminini görüyor. Aynı anlamı taşıyan birçok anlam var: “Rüya kadar güzel”, “Böyle bir şeyi hayal bile edemedim”, “Bu, en cüretkâr rüyalarımdaya bile aklıma gelmeyen bir düşünce.” Burada, güncel deyimler açısından anlaşılır bir taraf var.

(11) Noktürnal: Gece ortaya çıkan. (ç.n.)

Endişeye eşlik eden, can sıkıcı ya da kayıtsız içeriği olan rüyalar da var ama bu rüyalar güncel deyimlerde pek yer bulamadılar. Bu güncel deyimler “kötü” rüyalardan da söz ediyor ama rüya yine de bir arzunun tatminini gerçekleştiriyor. Karşımıza domuz ya da kazın kanadıklarına dair düşlerin çıktığı görülmemiştir.

Rüya konusuyla ilgilenen yazarların, rüyanın ilk amacının arzuların tatmini olduğunu görmemiş olmaları herhalde anlaşılır bir durum değil. Bunu sık sık not etmelerine karşın kimse aklına, bu niteliğe genel bir portre çizmeyi ve rüyayı açıklamanın başlangıç noktası yapmayı hiçbir zaman getirmedi. Onlara engel olan şeyi çok iyi tahmin ediyoruz (bu konuya daha sonra değineceğiz).

Çocuk rüyalarını inceleyerek elde edebildiğimiz tüm değerli bilgileri bir düşünün ve bunu neredeyse hiçbir zahmete girmeden başardık. Rüyanın, iki zıt eğilimin karşılaşmasıyla sonuçlanan uykunun bekçisi olma görevi üstlendiğini biliyoruz, bunlardan biri uyku ihtiyacı diğeri ise ruhsal uyarımın tatmini. Rüyanın bir ruhsal eylem olduğunun karutına sahibiz ve onun iki ana niteliğini de biliyoruz: Arzunun tatmini ve sanrsal ruhsal yaşam.

Tüm kavramları elde edince bir kez daha psikanalizle uğraştığımızı unuttur gibi olduk. Çalışmamızın, hatalı eylemlere bağlantısının dışında hiç özgül bir tarafı yoktu. Psikanaliz konusunda cahil bile olan herhangi bir psikolog çocuk rüyalarının açıklamasını verebilirdi. Peki, neden hiçbir psikolog bunu yapmadı?

Konu sadece çocuksu rüyalar olsaydı rüyayı göreni sorgulamadan, bilinçdışını karıştırmadan, özgür çağrışıma başvurmadan sorun çözülmüş, görevimiz tamamlanmış olurdu. Birkaç kez, genel bir kapsama dayanmaya başladığımız karakterlerin aslında sadece belirli bir kategoriye ve belli sayıda rüyaya ait olduklarını farkına vardık. Şimdi çocuk rüyalarının genel karakterlerinin daha istikrarlı olup olmadıklarını, aynı zamanda

fazla saydam olmayan ve görülen rüyanın içeriği gündüzle ilgili bir arzunun kalıntısıyla bağlantısı olmayan rüyalara mı aitler bunu öğrenmenin sırası. Bizim bakış açımıza göre diğer rüyalar çok büyük deformasyona uğradılar, bu da oturum kapanmadan karara varmamıza engel olan bir durum oluşturuyor. Bu deformasyonun açıklamak için çocuk rüyalarına bağlı bilgiler elde ederken gerek duymadığımız psikanalitik yönetime ihtiyacımız olacağını sezinliyoruz. Bununla birlikte arzuların tatmini olarak görünen çocuk rüyaları gibi deforme olmamış bir rüya grubu da var. Bunlar, bir insanın hayatı boyunca zorunlu olarak duyduğu organik gereksinimler tarafından tetiklenen rüyalar; açlık, susuzluk, cinsel gereksinim. Demek bunlar, içsel uyarımlarla gerçekleşen isteklerin tatmin edilmesiyle oluşuyorlar. 19 aylık bir kız çocuğunun rüyasında adını eklediği bir rüya görmesi gibi, (Anna F... fraises, framboises, omelette, bouillie [çilek, frambuaz, omlet, lapa - ç.n.]). Bu rüya ona, gün içinde yediği çilek ve frambuazların kendisine dokunması üzerine uygulanan diyetle karşı olan bir tepkiydi. Bu kızın 70 yaşına yaklaşan anneannesi böbrek rahatsızlığı dolayısıyla bir gün boyunca yemek yemekten sakınmıştı. Ertesi akşam arkadaşları tarafından yemeye davet edildiğini ve en iyi yemeklerin kendisine ikram edildiğini rüyasında görmüştü. Aç bırakılan mahkûmlar ya da yolculuk boyunca zorlu şartlar yüzünden aç kalan insanlar üzerinde yapılan gözlemler tüm bu insanların gördükleri rüyaların gerçekte tatmin olanağı olmayan arzuların tatmin edilmesi üzerine kurulu olduğunu gösteriyor.

Otto Nordenskjöld *Antarctica* adlı kitabında, kışı birlikte geçirdiği ekibiyle şu şekilde konuşuyor: "Hiçbir zaman eskisinden daha canlı ve fazla olmayan rüyalarımız, düşüncelerimizin net yönünü göstermeleri açısından gayet anlamlıydılar. Normal hayatta ender olarak rüya gören arkadaşlarımızın rüyaları bile, her sabah hayal dünyasından taşıdığımız en son deneyimlerimizi paylaşmak için toplandığımızda bize anlatacak uzun hikâyeleri vardı. Tüm bu rüyalar, uzun süredir uzak kaldığımız dünyanın

içinden ama aynı zamanda da sık sık şu anki güncel durumu-
muzun da... Yemek yemek ve içmek, işte genellikle bu merkezin
etrafında geziniyordu rüyalarımız. Özellikle büyük ziyafetler
görme konusunda uzmanlaşmış olan arkadaşlarımızdan biri sa-
bahları bize gece rüyasında üç öğün yediğini anlatırken çok da
keyifleniyordu; bir başkası tütün dağları görüyordu düşünde;
bir başkası da engin denizlerde fora yelken gittiğini. Belirtil-
meye değer başka bir rüya da şöyle: Postacı getirdiği mektubu
neden geç getirdiğini söylerken dağıtım sırasında mektupları
karıştırdığını ve bunu düzeltmek için çok zaman kaybettiğini
söylüyor. Uyku sırasında daha da olanaksız şeylerle uğraşıldığı
da oldu ama kişisel olarak benim gördüğüm ya da başkaları
tarafından bana anlatılan rüyalarda hayal gücünün zayıflığı
oldukça şaşırtıcıydı. Eğer tüm rüyalar not edilebilseydi psiko-
lojik değeri yüksek dokümanlar elde etmiş olurduk. Yürekten
istediklerimizi sağlayabildiği için uykunun bizim tarafımızdan
ne kadar hoş karşılandığı anlamak hiç de zor değil." (Cilt 1, s.
336, 1904)

Size bir de Du Prel'den bir alıntı yapıyorum: "Mungo Park
düşünde, Afrika kıtasında yorgunluktan bitap düşmüş du-
rumda yaptığı seyahat sırasında devamlı doğduğu ülkenin be-
reketli vadilerini ve topraklarını görüyordu. Aynı şekilde,
açlıktan kıvranan Trenck düşünde, kendisini Magdebourg'taki
tabyada etrafı harika yemeklerle çevrili görüyordu. Ve Franklin'
in ilk seferinde yer almış olan George Back düşünde, her zaman
ve düzenli olarak bol öğünler görüyordu ki, kendisi aslında kor-
kunç yoksunlukların ardından tam anlamıyla açlıktan öldü."

Akşam yemeğinde fazla baharatlı yemiş olanlar gece bo-
yunca susuzluk hissi duyuyor, düşlerinde su içtiklerini gördük-
leri bir gerçek. Tabii az ya da çok yoğun bir açlık ya da susuzluk
duygusunu rüya ile gidermek hayatta söz konusu değil; bu tür
rüyalarından susamış durumda uyanıyor ve su içerek gereksini-
mimizi reel olarak gideriyoruz. Pratik bakış açısıyla bu durum-
larda rüyaların gördüğü hizmetin kayda değer bir yönü hiç yok

ama uyanmaya ve eyleme iten uyarımın tersine uykuyu tutmak amacı olduğu daha az aşikâr değil. Daha az yoğun bir ihtiyaç söz konusu olduğunda tatmin eden rüyaların eylemleri daha etkin oluyor.

Aynı şekilde cinsel uyarımların etkisindeki rüya, tatmin konusunda not etmeye kayda değer özellikler sağlıyor. Cinsel dürtülerin karakteristikliğinin bir sonucu olarak rüyadaki tatmin, açlık ve susuzluğunu aksine, istemsiz bir boşalma ile gerçek bir tatmine dönüşebilir. Daha sonra göreceğimiz bazı zorluklar sonucunda gerçek tatmini eşlik eden rüya, deforme ya da belirsiz bir içerik sunuyor. İstemsiz boşalmaların bu özelliği, Otto Rank'ın yaptığı gözleme göre, rüyaların değişiminin incelenmesini kolaylaştırıyor. Bundan başka tüm yetişkinlerin cinsel arzuya dayanan rüyaları genellikle tatmin dışında ruhsal uyarımlardan gelen bir şey daha içeriyor ve anlaşılması için yorumlanması gerekiyor.

Ayrıca, çocuk rüyaları modeli üzerine kurulan, isteklerin tatminini içeren yetişkinlerin rüyalarının daha yukarılarda sıraladığımız zorunlu ihtiyaçlara tepki olarak kendilerini sunduklarını kesin olarak söylemiyoruz. Bazı baskın durumların etkisi altında doğan, su götürmez ruhsal uyarımlardan kaynaklanan kısa ve net yetişkin rüyaların varlığını da biliyoruz. Örneğin sabırsızlık rüyaları gibi: Yola çıkmak için hazırlıkları tamamladıktan, bizi özellikle ilgilendiren bir gösteriyi izlemek, bir konferansa katılmak ya da bir ziyarette bulunmak için gerekli olan tüm düzenlemeleri yaptıktan sonra gece amacımıza ulaştığımıza ilişkin rüya; yani tiyatroya gittiğimizi, ziyaretimizi gerçekleştirip göreceğimiz kişiyle konuştuğumuzu görüyoruz.

Haklı nedenlerle "tembellik rüyaları" dediğimiz rüyalar ise, uykusunu uzatmaktan hoşlanan kişilerin gördüğü rüyalar. Hâlâ uyumaya devam ederken uyandıklarını, kalktıklarını, hazırlandıklarını ya da işlerine gittiklerini görüyorlar, bu kişiler gerçekten kalkmak yerine rüyalarında kalkmış olmayı tercih eden insanlar. Gördüğünüz gibi uykuya olan istek, gayet nor-

mal bir şekilde rüyanın oluşumunun bir parçasında yer alıyor, bu tür rüyaların içinde kendini çok net biçimde, hatta ana etmenini meydana getirerek gösteriyor. Uykuyu duyulan gereksinim başka zorunlu organik ihtiyaçların yanında kendine çok önemli bir yer buluyor.

Burada, Schwind'in¹² Münich'teki Schack galerisinde bulunan bir tablosunun reproduksiyonunda ressamın bir rüyanın orijinini, nasıl güçlü bir önseziyle baskın bir durumdan tasarladığını göstereceğim. Bu, kaçıştan başka bir içeriğin olmadığı *Mahkûmun Rüyası* tablosu. Ressam bunu çok iyi yakalamış, kaçışın pencereden gerçekleşmesi gerekiyor çünkü mahkûmun uykusunu sonlandıran ışık huzmesi aynı pencereden geliyor. Birbirlerinin üzerinde tünleyen cüceler, mahkûmun pencereye ulaşabilmek için yukarıya kadar art arda alması gereken pozları temsil ediyorlar. Yanılmıyorsam, ressama niyetlenmediği bir düşünceyi yüklemiyorsam sanıyorum ki piramidin tepesini oluşturan ve pencerenin demirlerini testereyle kesen cüce, bunu büyük bir memnuniyetle yapmayı isteyecek olan mahkûmla büyük bir benzerlik taşıyor.

Çocuk rüyaları ve çocuksu rüyalar dışında diğer tüm öteki rüyalarda deformasyon dediğimiz gibi yolumuzda büyük bir engel teşkil ediyorlar. Başlangıçta bu rüyaların, kuşkulandığımız gibi isteklerin tatminini mi temsil ettiklerini söylememiz söz konusu değil. Belirgin içerikleri bize orijinlerinin dayandığı ruhsal uyarımları hakkında hiçbir şey ortaya çıkarmıyor. Ve bu uyarımı yok etmek ya da kenara itmek niyeti güdüp gütmediğini de kanıtlamak neredeyse olanaksız. Bu rüyaların yorumlanması gerekir, yani çevrilmesi, çarpıtmaları yeniden yapılandırılmaları ve anlattığının içeriği gizlediği anlamın içeriğiyle yer değiştirmesi gerekiyor; ancak o zaman çocuksu rüyalar için geçerli olan verilerin istisnasız tüm rüyalar için de geçerli olup olmadığına karar verebiliriz.

(12) Moritz Ludwig von Schwind (1804 - 1871) Avusturyalı ressam. (ç.n.)

RÜYANIN SANSÜRÜ

Çocuk rüyalarının incelenmesi sayesinde rüyanın orijinini, özünü ve fonksiyonun nasıl bileceğimizi öğrendik. *Rüyalar uykuyu rahatsız eden ruhsal uyarımların sanrısız tatmin ile ortadan kaldırılması*. Yetişkin rüyalara gelince sadece bir grubu açıklayabildik, o da özellikle çocuksu diye nitelendirdiğimiz gruptu. Diğerlerine gelince, onlar hakkında daha hiçbir şey bilmiyoruz hatta onları anlamadığımızı bile söyleyebilirim. Değerini hor görmememiz gereken geçici bir sonuç elde ettik: Rüyanın bize mantıklı geldiği her seferde bir arzusun sanrısız tatmini olarak ortaya çıkıyor. Bunun rastlantı ya da önemsiz bir konu olması olası değil.

Başka türde bir rüyayla karşılaştığımızda çeşitli düşünceleri baz alarak ve hatalı eylemler kavramıyla benzeşim kurarak içeriğinin bize yabancı olan ve öncelikle bu içeriğe geri dönmesi gereken deforme bir süstitüsyon (bozuk bir yerine koyma) yarattığını kabul ediyoruz. *Rüyanın bu transformasyonunu (başkalaşımını)* anlamak, analiz etmek yapılması gereken ilk şey.

Rüyanın deformasyonu (biçimsizleşmesi) bize, rüyanın garip ve anlaşılmasız olmasını sağlayan şey. Onun hakkında çok şey bilmek istiyoruz: Öncelikle orijinini, dinamizmini; sonra ne yaptığını ve sonunda da nasıl yaptığını. Rüya biçimsizleşmesinin rüya içinde gerçekleşen çalışmanın ürünü olduğunu da söyleyebiliriz. Bu rüyanın çalışmasını tanımlayacağız ve onun üzerinde çalışan güçlere geri döndüreceğiz.

Şimdi sizden şu rüyayı dinlemenizi istiyorum, bizim çevremizden hekim bir bayan¹³ tarafından kaydedilmişti ve öğrendiğimiz kadarıyla saygın, kültürlü yaşlı bir bayana ait. Bu rüyanın analizi yapılmadı. Haber kaynağımız olan bayan psikanalistlerin bu rüyayı yorumlamaya bile gerek duymayacaklarını ileri sürdü. Rüneyı gören bayan bile bu rüyayı yorumlamadı ama sanki onu yorumlayabilirmiş gibi hükmetti ve mahkûm etti. Özellikle bu konuya nasıl yaklaştığını görelim: "Gece gündüz çocuğunun derdinden başka bir sıkıntısı olmayan 50 yaşındaki bu kadının böyle iğrenç ve aptalca şeylerin rüyasını görmesi!"

Şimdi *aşk servisi* konusunu işleyen bu rüyayı size aktarayım: Bu bayan, askeri hastane N1'e gidiyor ve kapıdaki nöbetçiye başhekimle görüşmesi gerektiğini (kendisine tümüyle yabancı bir ismi o an veriyor), ona hastanede servisini sunmak istediğini söylüyor. Bunu söylerken *servis* sözcüğünün üzerine öyle vurgu yapıyor ki nöbetçi, kadının *aşk servisinden* söz ettiğini varsayıyor. Yaşlı bir kadınla uğraştığını gören bu nöbetçi daha fazla uzatmadan kadının geçmesine izin veriyor. Başhekimin ofisine gitmeye yeltenen yaşlı kadın kendisini bir masanın etrafında oturan ya da ayakta duran subayların ve askeri doktorların olduğu geniş ve loş bir odada buluyor. Teklifini sunduğu kurmay doktorlardan biri daha ilk sözleriyle birlikte hemen durumu kavırıyor. Rüyasında sarf ettiği sözler aynen şöyle: "Vi-yana'da yaşayan ben ve benim gibi birçok kadın ve genç kız, ayırım yapmadan... askerlere, erkeklere ve subaylara hazırız..." Bu sözler üzerine uğultular duyuyor (rüyasında).

Subayların yüzlerinde beliren biraz sıkıntılı biraz da muzip ifadeler ne söylemek istediğini anladıklarını bu yaşlı kadına anlatıyor. Konuşmasına şu şekilde devam ediyor: "Verdiğimiz karar size biraz tuhaf gelebilir ama bu konuda gayet ciddiyyiz. Askere muharebe sırasında ölmek isteyip istemediği sorulmuyor." Kısa ve sıkıntılı bir sessizliğin ardından kurmay doktor

(13) Mme la doctoresse V. Hug-Hellmuth.

onu belinden tutup ona aynen şöyle diyor: "Hanımefendi, sahiden bu noktaya geldiğimizi varsayalım..." (uğultular) Yaşlı kadın "Hepsi birbirine benziyor!" diye düşünerek kurmay doktorun kollarından kurtulup, cevap veriyor: "Aman tanrım, ben yaşlı bir kadınum ve hiçbir zaman bu durumda bir daha bulunmayabilirim. Yalnız bir durum göz önünde bulundurulmalı, yani yaş durumu. Yaşlı bir kadınla genç bir erkeğin... (uğultular) bu korkunç olurdu." Kurmay doktor: "Sizi çok iyi anlıyorum." Özellikle gençliğinde kendisine kur yapan subay da dahil olan bazı subaylar, gülmeye başlıyorlar. Yaşlı kadın, duruma açıklık kazandırmak için tanıdığı başhekimin yanına götürülmek istediğini söylüyor ama ne var ki başhekimin adını bilmediğini şaşkınlıkla fark ediyor. Yine de kurmay doktor kibarca ve saygıyla üst kata çıkan dar ve spiral demir bir merdiveni işaret ediyor ve ikinci kata çıkması gerektiğini söylüyor. Merdivenleri tırmanırken bir subayın şöyle söylediği duyuluyor: "Kadın genç ya da yaşlı olsun, bu çok büyük bir karar, saygılarımla!" Bir görevi yerine getirme bilinciyle, bitmez tükenmez bir merdivene tırmanıyor.

"Aynı rüya, birkaç hafta içerisinde iki kez daha, önemsiz ve tümüyle saçma (kadının takdirine göre) değişikliklerle tekrarlanıyor."

Bu rüya yapısıyla günlük bir fanteziye benziyor. Oldukça az boşluğa sahip ve bu boşlukların içerdiği özgün noktalar araştırılıp kolaylıkla aydınlatılabilirdi ama bunun yapılmadığını biliyoruz. Bizim için önemli ve ilginç olan anılarında değil ama içeriğinde bazı boşluklar sunuyor olması. Yaşlı kadının konuşması, üç keresinde de bir uğultuyla bölündüğünden içerik tükenmiş gibi görünüyor. Bu rüyanın analizi yapılmadığından anlamı üzerinde deyim yerindeyse konuşma hakkımız olduğunu sanmıyorum. Yine de *aşk servisi* sözünde olduğu gibi bazı araştırmalar var. Bu bazı sonuçlar çıkarmamıza izin veriyor ve özellikle uğultular öncesi olan konuşmaların parçalarının tamamlanmaya ihtiyaçları var ki bu ancak sadece belirli tek bir

yönde yapılabilir. Gerekli yeniden tasarımlamalar yapıldıktan sonra rüyayı gören yaşlı kadının vatanseverlik görevi olarak kendisini, askerlerin ve subayların erotik arzularını tatmin etmek için vermeye hazır olduğunun farkına varıyoruz. Bu kesinlikle son derece şok edici ve arsız şehvet düşkünü bir fantezi ama rüyada hiçbir şekilde meydana gelmiyor. İşte bu noktada bu itiraf açıkça ortaya çıkacakken, rüyanın içeriği bir uğultuyla değiştiriliyor, siliniyor ya da yok ediliyor.

Özellikle rüyadaki bu bölümlerdeki ahlaksızlığın bunların örtbas edilmesinin, bastırılmasının nedeni olduğunu büyük olasılıkla tahmin ediyorsunuzdur. Yine de bu tür bir davranışla paralellik taşıyan bir şey nerede bulabilirsiniz? Günümüzde fazla uzakta aramanız gerekmiyor.¹⁴ Herhangi politik bir gazeteyi açın orada sansüre uğradığından dolayı yazıların bazı kısımlarının silindiğini ve kâğıdın beyaz zeminini göreceksiniz. Bu beyaz kısımlar, sansür kurulunca uygun görülmeyen yazıların silinmesiyle oluşuyorlardı. Aslında ne yazık ki silinen kısımların en önemli, en ilginç kısımlar yani “en iyi kısımlar” olduğunu biliyorsunuz.

Bazen tamamlanmış bölümlerde sansürün hiç uygulanmadığı görülüyor. Bu aslında yazısının sansür kurulundan kesinlikle *veto* yiyeceğini tahmin eden yazarın çare olarak yazısını önceden hafifçe değiştirmesi, yumuşatması ya da ucundan dokunması hatta ifade etmek istedikleri anıştırmalarla anlatmaya çalışmasıyla olabiliyordu. Gazete beyazlarla yayınlanmasına karşın yine de yazarların, sansür kurulundan kaçmak için yaptığı çabalar, kendi oto sansürünü kullandıkları, dolaylı anlatım yolunu seçtikleri açıkça görülüyordu.

Bu paralelliği koruyalım. Bu yaşlı kadının konuşmasının atlanmış ya da bir uğultuyla örtülmüş olan bölümleri de sansüre uğramıştı. Doğrudan, rüyanın biçimsizleşmesinde belli bir rol yüklememiz gereken rüyanın sansüründen söz ediyoruz. İçeriği

(14) Bu derslerin savaş sırasında verildiğini hatırlatalım. (ç.n.)

belirgin rüya boşluklar yarattığı her seferde, rüyanın sansürünü müdahalesini suçlamak gerekir. Daha da ileri giderek rüyanın diğer öğeleri, oldukça net ve belirgin hatıralar bırakırken özellikle zayıf, belli belirsiz ve kuşkulu olan bir ögesiyle karşılaştığımız her seferde onun sansüre uğradığını rahatlıkla ileri sürebiliriz. Ama sansür ender olarak bu kadar açık bir şekilde ve ilgilendiğimiz bu son rüyadaki gibi deyim yerindeyse safça kendini belli ediyor. Sansür çok daha sık ikinci biçime göre kendini empoze ediyor; yani gerçek düşünceye zayıflatma, dokundurmalar, anıştırmalarla.

Rüyalara sansür üçüncü bir biçimde de uygulanabiliyor, basın sansürü alanında benzer bir örnek bulamadığımdan size başka bir örnek üzerinde bu biçimi resmedeceğim, bu örnek analiz ettiğimiz tek rüyaya ait. Herhalde, “tiyatrodaki 3 kötü koltuğun 1.50 florin olduğu” rüyayı anımsıyorsunuzdur. Bu rüyanın sakladığı düşünceler içinde, “önceden, erkenden” öğeler öncelikli olarak yer buluyordu: Bu kadar *erken* evlenmek aptallıktı, tiyatro biletlerini bu kadar *önceden* almak da, görümcésinin *alelacele* kuyumcuya gidip kendisine mücevher alması da saçmalıktı. Rüyanın bu merkezindeki düşüncelerden hiçbirisi rüyanın anlattığı içeriğinde geçmemiştir, her şey tiyatroya gitmenin bilet almanın etrafında dolanıyordu. Ağırlık merkezinin kayması ve içeriğin öğelerinin yeniden bir araya gelmesiyle rüyanın anlattığı içerik rüyanın sakladığı düşünceler ile o kadar benzemez hale geliyor ki birini ötekinin arasında olduğundan kuşku lanmak olanaksız. Bu ağırlık merkezinin kayması rüyaların biçimsizleşmesinin gerçekleşmesini sağlayan ana yöntemlerden biri. Aynı zamanda rüyaya o tuhaf karakteri aşıyor ve rüyayı görenin bile kendi ürünü değilmiş gibi görmesini sağlıyor.

Demek oluyor ki atlamayı, değiştirmeyi (modifikasyon), materyallerin yeniden düzenlemesini sansürün etkileri ve rüya biçimsizleştirmesi yöntemleri olarak görebiliriz. Sansür, şu an incelemesi bizi meşgul eden rüyaların biçimsizleşmesinin ana nedeni ya da ana nedenlerinden biri de. Değiştirme ya da yeni-

den düzenlemeyi ise aynı zamanda “yer değiştirme” yöntemleri gibi görmek alışkanlığımız var.

Rüyaların sansürünün etkileri üzerindeki bu gözlemlerimiz ardından onun dinamizmiyle ilgilenelim. Bu terimi fazla mistik anlamda ele almayın ve rüya sansürçüsünü kafanızda, beynin küçük bir bölümünde yaşayan ve görevini yerine getiren sert küçük bir adam çizgilerinde betimlemeyin. Dinamizm sözcüğüne de, onu sansürleme etkilerinin yayıldığı bir hasarın ya da kesip çıkarmanın imha edebileceği bir beyin merkezi olarak düşünerek fazla “yerleştirmeci” bir anlayışla anlam vermeye çalışmayın. Bu sözcüğü dinamik bir ilişkiyi belirtmek için kullanılışlı bir terim olarak görün. Bu etkinin, hangi eğilimler tarafından ve üzerinden etkilendiğini sormamızın ve daha önce de, belki de onun ne olduğunu anlamadan rüyanın sansürüyle karşı karşıya bulunduğumuzu öğrenince de şaşırmamızın hiç bir sakıncası yok.

Gerçekte meydana gelen işte bu. Serbest çağrışım yöntemi-mizi uygulamaya başladığımızda yaptığımız şaşırtıcı gözlemi hatırlayın. Rüyanın ögesinden yerini almış olan bilinçdişı ögeye geçme çabalarımıza karşı bir *direnç* hissetmiştik.

Bu direncin şiddeti değişken olabilir, yani çok muazzam bir dirençle karşılaştığımız gibi çok zayıf bir dirençle karşılaşmamız da mümkün olabilir demiştik. Direnç önemsiz bir düzeyde olduğunda yorumlama çalışmamız, çok az aşama geçerek sonuca ulaşması mümkün ama direnç arttığında, bir ögeden başlayarak uzun bir çağrışımlar zincirini izlememiz gerekiyor ve bu da bizi yolumuzdan olduķça saptırıp rüya hakkında ortaya çıkan düşüncelere karşı ciddi itirazlar formu altında kendini gösteren zorlukların üstesinden gelmekle karşı karşıya bırakıyor. Yorumlama çalışmamızda bir direnç görünü-mü altında kendini gösteren rüyada gerçekteleşen çalışmanın içinde entegre edilmesi gerekir çünkü söz konusu direnç sadece rüya üzerine uygulanan sansürün etkisi de ondan. Böylelikle sansürün rüyanın değişimini belirleme göreviyle kendini sadece

sınırlandırmadığını, oluşan deformasyonu koruma ve sürdürme adına kalıcı ve kesintisiz bir şekilde hareket ettiğini de görüyoruz. Zaten yorumlama sırasında tosladığımız direncin şiddeti bile bir ögeden ötekisine değiştiği gibi sansür tarafından gerçekleşen deformasyon, aynı rüyanın içinde bir ögeden ötekisine değişiyor. Eğer görülen rüya ile gizli düşüncelerini karşılaştırırsak bazı saklı öğelerin tümüyle elimine edildiğini, bazılarının az ya da çok önem derecelerine göre değişime uğradığını, bazılarının da görülen rüya içeriğinde hiçbir değişime uğramadan hatta belki daha pekişmiş biçimde geçtiğini saptıyoruz.

Ama biz sansürün hangi eğilimler tarafından ve hangi eğilimlere karşı kendini gösterdiğini bilmek istiyorduk. Rüyanın istihbaratı için, hatta genel insan yaşamı için bile çok önemli olan bu soruya bir karşılığı kolaylıkla, yorumlamaya tabi tutulabilecek rüya serisine göz gezdirdiğimizde elde edebiliyoruz. Sansürü uygulayan eğilimlerin, rüyayı gören kişinin uyanık durumda iken muhakemesindeki eğilimler olduğu kendisi tarafından kabul edildiği gibi onlarla hemfikir olduğu da görülüyor. Rüyalarınızdan birinin doğru bir şekilde yorumlandığına dair izin belgenizi vermeyi kabul etmediğinizde sizi bu reddetmeye iten nedenlerin, sansür ve yorumlamasını mümkün kılan deformasyonu oluşturanlarla aynı olduğuna emin olun. 50 yaşındaki kadının rüyasını hatırlayın. Rüyası yorumlanmadan önce onu iğrenç olarak nitelendiriyordu ama hâlâ rencide olmaya devam ederdi eğer kadın hekim Bayan V. Hug, rüyasının yorumlanma verilerini ve bu vakada empoze edilenleri kendisiyle paylaşmasaydı. Rüyanın en uygunsuz kısımlarının bir uğultuyla yer değiştirmiş olması gerçeğinde özellikle bir tür kınama görmüyor muyuz?

Ama rüyaların sansürünün yönlendiği eğilimler, öncelikle sansürün kendisi tarafından betimlenen durumun bakış açısıyla tanımlanmaları gerekiyor. Bunların etik, estetik, sosyal açılardan uygunsuz ve düşünmekten sakınca duyduğumuz ya da tik-

sinerek düşündüğümüz kınanacak eğilimler olduğunu söyleyebiliriz. Sansüre uğramış, biçimsizleştirilmiş halde rüyada anlatılan bu arzular, öncelikle sınırsız ve endişesiz bir egoizmin görünümeleri. Zaten *ben* kavramının, görülen içerikte çok iyi saklanmayı becermesini bilmesine karşın ana rolü üstlenmediği bir rüya olmadığı da bir gerçek. Rüyanın bu bencillikle ilgisi (*sacro egoismo*), özellikle dış dünyayla olan tüm ilgimizi koparmasından meydana gelen uyku ile olan düzenimizle bağlantısız değil.

Tüm ahlaki engelleri yok sayan bu *ben*, cinsel dürtülerin tüm gereksinimlerine, uzun zaman önce bu dürtüleri mahkûm eden estetik yetiştirme tarzımıza ve ahlaki kısıtlamaların tüm kurallarına karşı çıkarak boyun eğiyor. Zevk ve hazın arayışı *-libido* diye tabir ettiğimiz şey- hiç çekinmeden nesnelerini özellikle yasak olan şeylerden seçiyor. Yalnızca başkasının karısını seçmekle yetinmiyor ama aynı zamanda insanoğlunun kutsal olarak adlandırdığı şeylere yöneliyor: Erkek, annesine ya da kız kardeşine, kadın ise babasına ya da erkek kardeşine yöneltiyor seçimini. -50 yaşındaki kadının rüyası bile ensest sayılabilecek türdeydi çünkü *libido*'sunun oğluna yöneldiği hiç kuşku götürmez bir olguydu- İnsan doğasına yabancı olduğuna inandığımız aşırı arzular, bir rüyayı tetikleyecek kadar güçlü olduklarını her fırsatta gösteriyorlar. Nefret de kendisini serbestçe ortaya çıkarabiliyor. İntikam arzuları, hayatta en çok sevdiğimiz kişilerin -anne baba, kardeş, eş, çocuk- ölümlerini dilemek gibi görünmelerle rüyalarda sıkça karşılaşmadığımızı söyleyemeyiz. Bu sansürlü arzuların gerçek bir cehennemden ortaya çıktığı gibi anlaşıyor; uyanıkken yapılan yorumlamaları öznelere, onları bastırmak için herhangi bir sansüre başvurmaya yeltenmediğini gösteriyor.

Ama bu günahkâr içeriğin suçu, rüyanın kendisine yüklenmemeli. Unutmamamızda yarar var bu kötü içerik, aslında zararsız bir görev yüklenmiş durumda hatta uykuyu, kendisini rahatsız edecek tüm şeylerden koruyarak yararlı bile oluyor. Bu kötü içerik rüyanın doğasına bile bağlı değil çünkü meşru ar-

zuların tatminiyle ivedi bedensel ihtiyaçları ayırt edebildiğimiz rüyaların olduğunu da biliyorsunuz. Bu rüyalar, emin olabilirsiniz herhangi bir biçimsizleştirmeye uğramıyorlar. Zaten egonun (*ben kavramının*), etik ve estetik eğilimlerini incitmeden görevlerini yerine getirmeleri mümkün olduğundan ihtiyaç da duymuyorlar. Rüyanın biçimsizleşmesinin orantılı iki etmenin toplamı olduğu gerçeğini de aklınızda tutun. Biimsizleştirme, sansüre uğrayan arzudan hep daha fazla kendini gösteriyor, sansür arttıkça da bu biçimsizleştirme daha da fazlalaşıyor. İşte bu yüzden iyi yetişmiş ve utangaç genç bir kız, rüyasında duyumsadığı tüm baştan çıkarıcı, ayartıcı düşünceleri onları katı bir sansüre tabi tutarak biçimini bozacaktır. Oysa bu ayartıcı düşünceler, biz hekimlere masum şehvet arzuları olarak görünmekte, zaten 10 yıl sonra da bu genç kıza bu şekilde görüneceği de bir gerçek.

Her şey bir yana, yorumlama çalışmamızın sonuçları konusunda utanmamızı gerektiren nedenlerin olduğu karısında değilim. Daha tam olarak anlayabildiğimizi söyleyemem ama her şeyden önce bazı saldırılara karşı onu koruma yükümlülüğümüz var. Zayıf noktalarını bulmanın o kadar zor olmadığının farkındayım. Rüya yorumlarımız kısa bir süre önce kabul ettiğimiz belli sayıda varsayım üzerine kurulu, yani rüyanın genel olarak bir anlam taşıdığı, normal uykuya hipnotik uykudaki oluşumlara benzeyen bilinçdışı ruhsal süreçler yüklemek gerektiği ve rüya ile ilgili ortaya çıkan tüm düşüncelerin belirli olduğu. Eğer bu hipotezlerden yola çıkarak rüya yorumlarımızda geçerli sonuçlara ulaşabildiysek söz konusu varsayımlarımızın olayların içyüzüne ulaşabildiğini söyleme hakkına sahip oluruz. Ama gerçekte elde ettiğimiz sonuçlarla karşı karşıya kalınca, birileri şunu söylemekten çekinmeyecektir: Bu sonuçlar olanaksız, saçma ya da en azından inanılmaz gibi göründüğüne göre baz olarak alınan hipotezlerin herhalde doğru olma olasılığı yoktur. Ya da rüya ruhsal bir fenomen değıl, ya da normal durum bilinçdışı bir süreç hiç taşımıyor ya da sizin

teknikiniz bir yerlerde aksıyor. Bu sonuçlar sizin varsayımlarınızdan hareket ederek sözde keşfettiğimiz dediğiniz tüm o korkunçluklara göre çok daha basit ve tatmin edici değil mi?

Doğru çok basit ve tatmin ediciler ama bu daha doğru oldukları anlamına gelmiyor.

Biraz sabır lütfen, soru tartışmak için yeterince olgunlaşmadı. Buna değinmeden önce ancak rüya yorumlarımıza karşı yöneltilen eleştirileri pekiştirebiliriz. Bu rüya yorumlarının sonuçlarının pek iç açıcı ve ağız sulandırıcı olmaması çok da önem arz etmiyor. Ama daha sağlam bir sav var: Rüyalarını yorumlayıp ortaya çıkardığımız arzu ve eğilimleri rüyayı gören kişiye aktardığımızda bu kişi, geçerli nedenler öne sürerek şiddetle bu arzu ve eğilimleri reddetmeye yelteniyor. "Nasıl, yani?" diyor biri, "rüyama dayanarak bana, kız kardeşlerimin çeyizlerine ve kardeşimi yetiştirmek için harcadığım paralardan pişman olduğumu bana kanıtlayabileceğinizi mi iddia ediyorsunuz? Ama böyle bir şey olanaksız çünkü sadece aileme bakmak için çalışıyorum, ailenin en büyüğü olarak hayatta onlara karşı olan sorumluluğumu, zavallı anneciğime söz verdiğim gibi yerine getirmekten başka bir amacım ve ilgim yok."

Başka biri, bu kez bir kadın şunları söylüyor: "Kocamın ölümünü dilediğimi söylemeye cüret ediyorsunuz! Ama bu saçmalığın daniskası! Büyük olasılıkla inanmasanız da, mutlu bir evliliğimiz olduğunu söylemeyeceğim ama onun ölümü dünyada sahip olduğum başka her şeyden yoksun olmama yol açar."

Başka biri de şunları söylüyor: "Kız kardeşime karşı arzu duyduğumu söylemeye cesaret ediyorsunuz? Bu çok saçma bir iddia, beni hiçbir şekilde ilgilendirmediğini söyleyebilirim. Zaten aramız açık ve yıllardır konuşmuyoruz bile." Bu rüya gören kişiler onlara mal ettiğimiz eğilimleri ne doğrulamak ne de reddetmek gibi bir tutum sergilemeselerdi o zaman bilmedikleri şeylerden söz ettiğimiz kabul edilebilirdi. Ama şaşırtıcı olan, rüyalarından çıkardığımız ve onlara isnat ettiğimiz isteklerin tam tersini duyumsadıklarını ileri sürüyor olmaları ve kar-

şıt arzuların ağır bastığını kanıtlama çabalarını görmektir herhalde. Mademki rüya yorumlama çalışmalarımızın sonuçları bizi anlamsızlığa sürükledi, tümünden vazgeçmenin sırası gelmedi mi?

Henüz değil. Diğerleri gibi bu sav, güçlü olmasına karşın yine de eleştirilerimize karşı koymayı başaramaz. Ruhsal yaşamda bilinçdışı eğilimlerin olduğunu varsayalım, taban tabana zıt eğilimlerin bilinçli yaşamını baskı altına aldığı gerçeğine karşı hangi kanıtları çıkarabiliriz?

Taban tabana zıt eğilimler, yan yana yer alan çatışmalar için ruhsal yaşam içinde belki biraz yeri vardır ve bir eğilimin ağır basması, kendisine zıt olanın bilinçdışına geri itilmesinin şartı olması da mümkün. Bununla birlikte yine de rüyaların yorumlanmasının sonuçlarının ne basit ne de cesaret verici olduklarına dair olan itirazlar kalıyor.

Basitliğini ele aldığımızda bunun, rüyalarla ilgili sorunları çözenize yardımcı olacak şey olmayacağını, her bir sorunun ilk andan itibaren bizi karmaşık durumlarla karşı karşıya bıraktığı için söyleyebilirim. Sonuçlarımızın pek cesaret verici olmayan karakterine gelince de bilimsel yargılarınızın sempati ya da antipatiyle yönlendirilmesine izin vererek hata yaptığınızı söylemek isterim. Rüyaların yorumlanmasının sonuçları size rahatsız edici, hatta utanç verici ve itici mi geliyor? Bunun bir önemi var mı ki: *Ça ne les empêche pas d'exister*¹⁵, diye benzer durumlarda Hocam Charcot'un söylediğini, genç bir hekim olarak onun yaptığı klinik deneylere katılırken duyardım. Eğer bu dünyadaki gerçekleri öğrenmek istiyorsak bu sempati ya da antipatiyi geri itebilmenin alçak gönüllülüğüne sahip olmak gerekir. Eğer bir fizikçi dünya üzerindeki organik yaşamın yakın zamanda söneceğini kanıtlaydı, ona şunları söylemeye girişebilir miydiniz: "Hayır, bu olanaksız; bu perspektif fazla

(15) Metinde Fransızca: Var olmalanna engel değil. (ç.n.)

göz korkutucu!" Sanıyorum daha çok sessizce izlediniz ta ki başka bir fizikçi, bu ilk fizikçinin vardığı sonucun hatalı varsayımlara ve hesaplara dayandığını kanıtlayıncaya kadar. Size hoş gelmeyi, onu anlamak ve onu baskılamak yerine geri iterek rüyaların biçim kazanma mekanizmasının aynısını yapıyorsunuz.

Belki siz, kendi kendinize rüyalaradaki sansüre uğramış arzuları geri iten karakterini soyutlamaya karar verirsiniz ve insan yapısı içinde kötünün bu kadar büyük yer kaplamasının inanılmaz olduğu kanıtına sığınabilirsiniz. Ama kendi deneyimleriniz bile bu kanıttan yararlanmanıza izin veriyor mu? Kendi hakkınızdaki kişisel görüşten söz etmiyorum ama üstleriniz ya da rakipleriniz size karşı aşırı iyi niyet gösterisinde bulundular mı, düşmanlarınız size karşı yeterince şövalyece davrandılar mı ve çevrenizdeki insanlarda çok az kıskançlığın var olduğunu saptadınız mı ki insan doğası içinde yer alan kötü egoizme karşı çıkmayı kendinizde bir görev olarak görüyorsunuz? Demek ortalama insanın arzularını kontrol altına almaya geldiğinde, özellikle cinsel yaşamı söz konusu olduğunda, ne kadar beceriksiz olduğunu bilmiyorsunuz? Ya da gece rüyamızda gördüğümüz tüm o ahlaksızlıklar ve tüm o aşırılıkların uyanık kişiler tarafından gün içinde gerçekleştiğini (çoğunlukla suça dönüşerek) es mi geçiyorsunuz? Psikanaliz, Platon'un "İyiler, kötülerin gerçekte yaptıklarını sadece rüyalarında görmekle yetinen kişilerdir" vecizesini doğrulamaktan başka bir şey yapıyor mu?

Şimdi dikkatinizi, bireysel durumdan uzaklaştırıp Avrupa'yı tahrip eden savaşa çevirin. Savaş sırasındaki uygar dünya üzerine yayılmasına izin verilen vahşiliğin, zalimliğin ve yalanların ne kadar fazla olduğunu düşünün. Bir avuç dolusu hırslı egoistin ve vicdansız elebaşının tüm bu kötülük saçan düşünceleri, milyonlarca işbirlikçileri olmadan alevlendirmeye gücünün yeteceğine inanabiliyor musunuz? Bu durumlar karşısında, insanın ruhsal yapısındaki kötülüğünün var olduğunu bir kez bile kabul etme cesaretiniz olur mu?

Bana, savaş üzerinde tek yanlı bir yargı yürüttüğümü söyleyeceksiniz, savaş ayrı zamanda insanın içindeki en güzeli ve en soylu olanı çıkardı diyeceksiniz: İnsanın kahramanlığını, fedakârlığını, sosyal duygularını. Kesinlikle, ama bu noktada kendinizi psikanalize sık sık, bir şeyi sadece başka bir şey söylediği için reddetmesinden dolayı yapılan haksızlık yüzünden suçlu hissetmeyin. İnsan doğasının soylu eğilimlerini reddetme ya da değerlerini küçültme niyetimiz yok. Aksine, yalnızca rüyadaki sansüre uğramış kötü arzulardan değil aynı zamanda bu arzuları geri iten ve onları tanınmaz hale sokan sansürden de söz ediyorum. Eğer insanda kötü olan üzerinde ısrar ediyorsak bu sadece başkaları bunu reddettiği için yapıyoruz ve bu yöntem insan doğasının daha iyi bir yere gelmesini sağlamıyor, yalnızca daha anlaşılmaz kılıyor. Tek yanlı ahlaki değerleri terk ederek insan tabiatı içinde var olan, iyi ve kötü arasındaki bağlantıları tam olarak ifade eden formülü bulma şansına sahip olabiliriz.

Şimdilik buna tutunalım. Rüyaları yorumlama çalışmalarımızın sonuçlarını garip bulduğumuz halde onlara tutunmaya devam etmemiz gerekir. Belki ilerde başka bir yolda ilerlerken anlamlarını daha iyi anlamamızı saplayacak yeni bulgular karşımıza çıkabilir. Şimdilik şuna tutunuyoruz: Rüyanın deformasyonu aslında, ben (ego) tarafından itiraf edilen eğilimlerin, geceleri uyku sırasında ortaya çıkan uygunsuz arzulara karşı uyguladığı sansürün bir sonucu. Niçin bu eğilimler ve arzular gece ortaya çıkıyor ve nereden geliyorlar? Bu soru şimdilik cevap bulmayacak ve yeni araştırmaları beklemek zorunda kalacak.

Ama araştırmalarımızdaki başka bir sonucu bir an önce ortaya çıkarmamak bizim açımızdan haksızlık olur. Rüyalarda ortaya çıkan ve uykumuzu rahatsız eden arzular bize tümüyle yabancı, onların varlıklarını ancak rüyanın yorumlanması sonrasında öğreniyoruz. Kelimenin genel anlamında geçici olarak onları bilinçdışı olarak nitelendirebiliriz. Ama aslında geçici olarak bilinçdışı dememizden daha fazla olduklarını söylememiz

gerekmekte. Birçok vakada gördüğümüz gibi rüyayı gören kişi onları, yorumlamanın onları belirgin hale getirdikten sonra bile yadsıyor. Burada “aufstossen”¹⁶ dil sürçmesini yorumladığımız aynı durumla karşı karşıyayız, orada da konuşmacı, rencide olmuş bir şekilde, başkanına karşı saygıdan yoksun duygular barındırmadığını kesinlikle belirtmişti ve bunların kendisine tamamen yabancı olduğunu ileri sürmüştü. O zamanlar bile onun söylediklerine kuşkuyla yaklaşmıştık ve sadece konuşmacının böyle bir duyguya sahip olduğunu kendisinin bile farkında olmadığını ilan etmiştik. Aynı durum her seferinde, aşırı biçimsizleşmiş bir rüyayı yorumladığımızda yeniden karşımıza çıkıyor. Bu da onu, bizim anlayışımız için daha önemli hale sokuyor. Ruhsal yaşamda süreçlerin, genel olarak haklarında, uzun zamandır hiçbir şey bilmediğimiz belki de hiçbir zaman var olduklarını bile bilmediğimiz eğilimlerin var olduğu kabul etmeye hazırız.

Bu gerçeikle bilinçdışı karşımıza başka bir anlamla çıkıyor: “Şu an” ögesi ya da “belirli bir zamanda” ögesi ana karakterlerinden biri olma özelliğini yitiriyor, bu bilinçdışının, sadece “geçici olarak gizli” değil *kalıcı* şekilde bilinçdışı olabildiği anlamına geliyor. Bu konuya daha sonra tekrar değineceğiz.

(16) *Psikanalize Giriş - Hatalı Eylemler*'de açıklanan lapsus (dil sürçmesi), s.38, 45, Cem Yayınevi, 2014 (ç.n.)

RÜYADA SİMGEÇİLİK

Rüyayı anlamamızı engelleyen çarpıtmanın kabul edilemez bilinçdışı arzulara karşı aktivitesini uygulayan bir sansürün sonucunda olduğunu keşfettik. Ama tabii ki sansürün deformasyona neden olan tek etmen olduğunu kesin olarak söylemedik ve gerçekten de rüyanın daha derinlemesine bir incelenmesi, sansürün yanında başka etmenlerin de bu fenomenin oluşturulmasında yer aldığını saptamamızı sağladı. Söylemek gerekirse bu çok doğru bir saptama, sansürün tümüyle elimine edilmesi halinde bile rüyayı anlamamız söz konusu olmayabilir ve görülen rüya, rüyanın sakladığı düşünceleriyle hâlâ aynı olmayabilir.

Tekniğimizdeki bir boşluğu göz önünde tutarak rüyaları deforme eden ve anlaşılmaz kılmaya katkı sağlayan öteki etmenleri keşfetmeyi başarıyoruz. İncelediğimiz öznelerde rüyanın belirli bazı öğelerinin hiçbir düşünceyi uyandırmadığını sizlere daha önce de aktarmıştım. Gerçi bu durum öznelerin olumladıklarından daha az yaygın, çoğu vakada düşünceleri sabır ve ısrarla ortaya çıkarıyoruz. Ama yine de bazı vakalarda çağrışım (*asosiyasyon*) başarısızlığa uğruyor ya da çağrışımı gerçekleştiresek bile istenilen ve beklenen sonuç elde edilemiyor. Psikanalitik bir tedavi sırasında olduğu zaman bu olguya –şu an burada ilgilenmeye gerek duymadığım– belirli bir anlam yüklemek mümkün olabilir. Bu durum normal insanların ya da kendi rüyalarımızın yorumlanması sırasında bile meydana

gelebiliyor. Bu tür vakalarda tüm ısrarların gereksiz olduğuna kanaat getirdiğimizde, bu istenmeyen rastlantıların, rüyanın bazı belirlenmiş öğelerinde düzenli olarak gerçekleştiğini sonunda fark ediyoruz. O zaman bunun teknikteki rastlantı eseri ya da istisnai olarak oluşan bir yetersizlikten kaynaklanmadığını yeni bazı kurallar çerçevesinde oluştuğunu anlıyoruz.

Bu gerçeğin ışığında rüyanın bu "sessiz" öğelerini kendi kendimize yorumlama, onu onun kendine öz olan yöntemleriyle tercüme etmeye çalışırız. Bu tür bir yorumlamaya her girdiğimizde tatmin edici bir anlam elde ettiğimiz izlenimine sahip oluyoruz ama aslında böyle bir çalışma yapmaya yeltenmediğimizde rüya, anlamdan ve bütünlükten yoksun olarak kalır. Bu yöntem gittikçe daha fazla vaka üzerinde uygulandıkça, benzer olmaları kaydıyla, önce çekingen olan çabalarımız daha sonra kendine daha fazla güven duyar hale gelir.

Bunları size şematik sayılabilecek şekilde aktarıyorum ama öğretim, bu tür bildirilere buna ancak soruyu deforme etmeyip kolaylaştırdığında izin verir.

Söylediğimiz şekilde hareket ederek rüya öğelerinin bir dizisinin anlamlarını, rüyaları açıklamaya çalışan popüler "düş kitap"ların yaptığına benzer şekillerde daimi çevirme'ler elde edebiliriz. Bu arada çağrışımlar tekniğimizle rüyaların öğelerinin daimi çevirmesini hiçbir zaman elde edemediğimizi unutmadığınızı umut ediyorum.

Biliyorum bana bu yorumlama yolunun size kesin olmayan bir yol gibi görüldüğünü ve ayrıca eski serbest çağrışım yöntemine göre daha fazla itiraza neden olabileceğini söyleyeceksiniz. Ama burada başka bir ayrıntı ortaya çıkıyor. Art arda deneyler yapıp bu daimi çevirmelerden yeteri miktarda toplamayı başardığımızda aslında bu yorumları yalnızca kendi hakkımızdakileri temel alarak yapabileceğimizi ve onları anlamak için de rüyayı görenin anılarına gereksinimimizin olmadığını fark ederiz. Bu bildirinin devamında, anlamlarının bilgisinin nereden geldiğini işleyeceğiz.

Rüyanın ögesi ve yorumlanması arasındaki bu sabit ilişkiyi, rüyanın ögesinin kendisi de rüyanın bilinçdışı düşüncesinin bir simgesi olduğundan dolayı simgesel diye adlandırıyoruz. Herhalde hatırlıyorsunuzdur, rüyanın ögeleri ve katmanları arasında var olan ilişkileri incelerken rüyanın bir ögesi, katmanı için neyse bir kısmı da bileşeni için o olduğunu belirtmiştim, hatta belki de bu katmana bir anıştırma ya da onun mecazı belirtmesi bile olabilir diye eklemiştim. Bu üç tür ilişki dışında bir dördüncüden de söz etmiş ama onu adlandırmamıştım. Bu, biraz önce söz ettiğim simgesel bağlantıydı aslında. Bu simgesel ilişkiye çok ilginç tartışmalar bağlanabilmektedir. Konuyu daha derinlemesine incelemeden önce bunları biraz deşeceğiz, sonra özellikle simgesel gözlemlerimizi ele alacağız. Simgeciliği rüya kuramlarının belki de en dikkate alınması gereken bölümü varsaymak yanlış bir kanı olmayacaktır.

Öncelikle şunu söylemekte yarar görüyorum, daimi çevirmeler olarak simgeler, geçmiş zamanlardaki yorumlamalarda da da şimdiki zamanlar popüler diye nitelendireceğimiz yorumlarda da hep en ideal olanı göz önüne çıkarttığıyla bilinmektedir, bizim tekniğimiz de bizi bu ideal olandan hep uzaklaştırmıştı.

Bu simgeler, bazı durumlarda rüyayı, rüyayı göreni sorgulamadan yorumlamamızı sağlıyordu, zaten bu simgelerin anlamları yerine oturduğundan dolayı fazla ekleyecek bir şey kalmıyordu. Rüyanın alışlagelmiş simgelerini, rüyayı gören şahsın kişiliğini, yaşam koşullarını ve hangi duygular sonrasında rüyanın görüldüğünü bildiğimizde hiçbir zorlukla karşılaşmadan rüyayı deyim yerindeyse açık bir kitap gibi yorumlamaya hazır oluruz. Bu küçük el çabukluğu yorumlamacı için hep birer övünç kaynağı olmuştur ayrıca bu durumdan rüyayı gören kişinin etkilendiği ve rüyayı gören kişiyi her zamanki yorucu ve uzun bir çapraz inceleme sürecinin sıkıntısından kurtardığı da bir gerçek. Ama bu sizi baştan çıkarmasın. Görevimiz el çabukluğu gibi numaraların arkasına saklanmak değil. Simge

ve onlardan edinilen bilgiler üzerine konuşlanmış olan yöntemin, çağrışım üzerine dayanan yöntemin yerini tutamadığı gibi ikisi arasında bir karşılaştırma yapmak bile söz konusu olamaz. O sadece çağrışım yönteminin tamamlanmasına yardımcı olur ve gerektiğinde ona kullanabileceği yararlı veriler sağlayıp katkı sağlayabilir. Rühayı göre kişinin ruhsal durumuna ilişkin bilgi verebilecekler konusunda ise karşımıza çıkan bazı noktalar var. Öncelikle yorumlayacağınız rüyaların çoğu iyi tanıdığınız kişilere ait olmayacak, bu nedenle çoğu kez rüyayı tetikleyen gün içinde yaşanan olaylar hakkında bilgi edinemeyeceğiz. Analiz edilen öznenin düşünce ve anılarının ancak psişik durum diye adlandırdığımızın bilgisini sağlayacağını da unutmamanızda yarar var.

Başka ilginç bir durum da, daha sonra sözü geçecek koşulların bakış açısıyla bakıldığında karşımıza çıkıyor, o da rüya ile bilinçdışı arasındaki ilişkilerin simgesel varlığına karşı çok nadir çok sert bir muhalefetin yapılması durumu. Hiçbir şekilde psikanaliz ilkesine herhangi bir muhalefette bulunmayan hatta onu destekleyen doğru konumda ve bilgi sahibi olan kişiler bile, bu yönde yapılan çalışmaları desteklemediklerini açıkça belirtmekten sakınmamışlardır. Ve bence bu tutum oldukça dikkat çekici çünkü simgecilik ne rüyaya özgü bir şey, ne de onun karakterinin bir parçası, ayrıca rüyadaki simgecilik psikanaliz tarafından da ortaya çıkarılmış falan değil. Tüm bunlar bir kenara psikanalizin, ses getiren, şaşırtan, ilginç keşifler yapma konusunda çok da başarısız sayılmadığını eklememde yarar var.

Eğer her durumda, bu modern zamanlarda rüya simgeciliğini bir keşif olarak ele alacaksak bunun K. A. Scherner (1861)¹⁷ adlı filozofun keşfi olduğunu açıkça söylememiz gerekir. Psikanaliz, Scherner'in keşfini doğrulamasına karşın yine de onun üstünde büyük değişiklikler gerçekleştirdi.

(17) Karl Albert Scherner, *Das Leben des Traumes*, Henry Schindler Verlag, Berlin 1861. (ç.n.)

Şimdi büyük bir olasılıkla rüyadaki simgeciliğin doğası hakkında bir şeyler öğrenmek ve bazı örneklerin verilmesini istediğinize eminim. Büyük bir mutlulukla bu konu hakkında bildiklerimi sizinle paylaşırım ama yine de sizi, bu fenomenin hâlâ beklediğimiz kadar anlaşılır olmadığı konusunda uyar-
mam gerekir.

Simgesel ilişkilerin özü bir karşılaştırma içinde oluşuyor. Ama bu ilişkinin gerçekleşebilmesi herhangi bir karşılaştırmayla mümkün değil. Karşılaştırmmanın bazı koşullar gerektirdiğinden kuşku duyuyoruz ve ne yazık ki bu koşulların neler olduğu konusunda herhangi bir fikre sahip değiliz. Karşılaştırmaya yarayabilecek nesne ya da uygulama ne varsa bu nesnenin ya da uygulamanın simgesi olarak ortaya çıkmadığını görüyoruz. Rüya yapılan seçimi değil gizli rüya düşünceleri arasından spesifik birkaç ögeyi seçip sadece onları simgeliyor. Böylelikle simgecilik her taraftan da sınırlanmış oluyor. Simge kavramının tam olarak sınırsız olmadığını, yerine koymanın (*substitution*), betimlemelerin, hatta bazen de anıştırmalarınkilerle de karışabildiğini kabul etmekte yarar var. Bazı simgelerde, temel olarak alınan karşılaştırmanın açıkça belli olduğu görüyor. Ama başka durumlarda, özellikle ortak etmeni, yani söz konusu karşılaştırmmanın "*tertium comparationis*"unu¹⁸ nerede aramak gerektiğini sorgulamak zorundayız. Daha derinlemesine bir düşünce biçimi bu ortak etmeni bazen keşfetmemizi sağlayabilir yine de bazen gizli olarak kalmaya devam eder. Eğer simge bir karşılaştırma ise, çağrışımla bu karşılaştırmmanın ortaya çıkmaması, rüyayı görenin karşılaştırmayla tanışık olmaması ve varlığından bile haberi olmadan onu kullanıyor olması, bundan başka rüyayı gören kişi bu karşılaştırmayı, kendisine gösterilmesine karşın yine de onu tanıdığına dair belirtiler göstermemesi garip karşılanmalı. Gördüğünüz gibi simgesel ilişki, orijini tam olarak daha bizim tarafından anlaşılmamış olan çok özel türde bir

(18) Latince: Karşılaştırmmanın üçüncü tarafı. (ç.n.)

karşılaştırma. Belki ilerde bu bilinmeyenle ilgili bazı ipuçları elde ederiz.

Rüyada simgesel betimleme bulabilen nesnelerin sayısı çok fazla değil, bunlar bir bütünü içinde insan bedeni, anne babalar, çocuklar, kız ve erkek kardeşler, doğum, ölüm, çıplaklık ve birkaç şey daha olarak sıralanabilirler. Tek tipik ve normal betimlemeyi, bireyi bir bütün olarak alan ev simgesi oluşturmaktadır. Scherner bu simge üzerinde çok durdu ve ona büyük bir önem yükledi ki bize göre haksızdı. Rüya da sıkça kendimizi bir evin cephesinde aşağı doğru kayarken görürüz ve bu iniş bazen bize zevk verir bazen de endişe duymamıza neden olur. Kaygan duvarları olan evler erkekleri, tutunabileceğimiz çıkıntı ve balkonu olan evler de kadınları temsil eder. İmparator ile imparatoriçe, kral ile kraliçe ya da soylu statüde olduğu anlaşılan kişilerin görüntülerinin tümü anne babaları simgeleyen bilinen simgelerdir, belki bu yüzden anne babaların yer aldığı rüyalar dindar ve soylu bir atmosfere bürünüyor. Küçük hayvan ve yılanlar çocukların, kız ya da erkek kardeşlerini simgeleyen simgelerdir, bu nedenle onların yer aldığı rüyalar pek sevimli görünmeyebilir.

Doğum ise nerdeyse her zaman birinci etmenin su olduğu bir eylem tarafından betimlenmektedir; kendimizi suya atarken ya da sudan çıkarken, ya da sudan dışarı birini çekerken ya da tam tersi biri bizi sudan çıkarırken rüyada sık sık görürüz, ayrıca bu kişi ile rüyayı gören kişi arasında anaç bir ilişki olduğu da başka bir saptamadır. Ölüm ise rüyada, yola çıkmakla, trenle yolculuk yapmakla, anlaşılmaz korkunç şekillerde ölmekle, giysi ve üniformalardan çıplak kalmakla betimlenmektedir. Burada, simgesel betimleme ile anıştırmalı betimlemenin arasındaki çizgilerin birbirlerine nasıl karıştıklarını görüyorsunuz.

Oldukça yetersiz olan sıralamadan yola çıkarak inanılmaz derecede zengin ve çeşitli bir simgecilik tarafından temsil edilen nesnelerin ve içeriklerinin bulunduğu alana yanaşıyoruz. Bu,

cinsel yaşamının, cinsel organlarının, cinsel eylemlerinin, cinsel ilişkilerin yer aldığı alan. Rüyadaki simgelerin önemli bir kısmını cinsel simgeler oluşturur. Burada kendimizi inanılmaz bir oransızlık karşısına buluyoruz. Tanımlanacak nesne ve içeriklerin sayısı azınlıktayken onları tanımlayan simgelerin sayısı oldukça fazladır ve her nesne yaklaşık olarak aynı değere sahip birçok simge tarafından temsil edilebildiği bilinmekte. Ama yorumlama sırasında sevimsiz bir sürprizle karşılaşırız. Çok çeşitli olan rüya betimlemelerinin aksine simgelerin yorumlanması oldukça tekdüze bir profil çiziyor. Bu durum, bunu fark eden herkeste bir hoşnutsuzluk duygusu yaratıyor. Ama ne yapabiliriz ki?

Madem ilk kez bu derslerde cinsel yaşamdan söz edeceğiz, bu konuyu nasıl işleyeceğimizi sizlere aktarmakta yarar var. Önce şunu ifade etmem gerekiyor, bu konuyu psikanalizin, örtülü olarak konuşarak ya da araştırmalar kullanarak açıklamaya çalışma niyeti yok, ayrıca bu önemli konuyla ilgilenmekten dolayı da utanmıyor, her şeyi açıkça ve kendi adlarıyla tanımlamayı doğru ve uygun adım olarak görüyor ve bunun, rahatsız edici gizli müstehcen düşüncelerle başa çıkmak için en iyi yöntem olduğunu düşünüyor.

Bunu size aktardıktan sonra ben de bu yolu izleyeceğimi size söylemek istiyorum, iki cinsiyetin de bulunduğu bir izleyici topluluğuna hitap ediyor olmam gerçeği de durumu değiştirmeyecektir. Bir de, *Ad usum Delphini* bilim olmadığı gibi saf genç kızların kullanımı için de bir tane olduğunu sanmıyorum. Ayrıca bu derslere katılan genç kadınların her konuda olduğu gibi bilimle olan ilişkilerinde de erkeklere gösterilen davranışların aynısıyla karşı karşıya kalmak isteğinde olduklarını tahmin ediyorum.

Erkeğin cinsel organlarının, rüyaların içerisinde birçok simgeyle betimlendiğini ve ortak etmenin genel olarak apaçık belli olduğunu belirtmeliyim. Erkeğin cinsel organını bir bütün olarak ele aldığımızda karşımıza çıkan ve kutsal sayılan "3"

simgesinin oldukça büyük bir öneme sahip olduğunu görüyoruz. İki cinsiyet arasında kuşkusuz en ilginç ve göze çarpanın erkeğin cinsel organı (penis) olduğunu söyledikten sonra simgesel olarak onun yerine konulanlardan söz etmeye başlayabilirim. Penis, kendi simgesini öncelikle kendine benzeyen ya da çağrışım yapabilen uzun ve dikey nesnelerde buluyor, örneğin; değnek, şemsiye, sopa, ağaç, vs. gibi. Ondan sonra sıra penis ile ortak özellik taşıyan ve bir vücudun içine girebilen ve yaralanmalara neden olabilecek nesneler de; her türlü sivri uçlu silah, bıçak, çakı, kılıç gibi, ya da ateşli silahlar, tüfek, tabanca, özellikle biçimiyle bu karşılaştırmaya en uygun düşebilecek olan silah, yani revolver gibi.

Genç kızların karabasanlarında, ateşli silahı ya da bıçağı olan bir adam tarafından kovalanmanın önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu durumun, rüyaların simgeciliğinde en çok karşılaşılan durumlardan biri olduğunu söylemek yanlış olmaz ve yorumlanmaların da oldukça basit olduğunu söyleyebilirim.

Erkek cinsel organının, içinden bir sıvının boşaldığı musluk, ibrik, fıskiye gibi nesneler ya da uzamaya uygun olan aletler, sarkan lambalar, sürmeli kalemler vs. ile betimlenmesi de anlaşılır bir durum. Kalemler, tırnak törpüleri, çekiçler ve başka aletlerin erkeğin cinsel organının simgesel betimleri oldukları tartışma götürmez bir gerçektir.

Erkek cinsel organının sahip olduğu dikkat çekici olan yer çekimine karşı dikilme özelliğinin, yani ereksiyonun balonlar, uçaklar hatta kontrol edilebilen zeplinler gibi simgeler tarafında betimlendikleri görülmüştür. Ama rüya, ereksiyonu daha iyi bir şekilde simgeleme yöntemini biliyor. Rüya, cinsel organı kişiyle bütünleştirip kişinin kendisinin uçtuğunu görmesini sağlıyor. Eğer hepimizin bildiği, uçmanın önemli bir rol oynadığı o güzel rüyaların aslında yorumlanırken genel cinsel uyarımların yani ereksiyon olgusunun temel olarak alınması gerektiğini size söylersem şaşırmayın. Psikanalistler arasında Paul Federn, karşı çıkılamaz ipuçlarının yardımıyla bu yorumlamayı oluşturdu

ama psikanaliz konusunda yansız, yabancı ve hatta belki de biraz cahil olan Mourly Vold gibi bir araştırmacı bile, uyku sırasında kollara ve bacaklara yapay pozisyonlar vermekten meydana gelen deneyleri sonrasında aynı sonuca vardı.

Kadınların da rüyalarında uçabildiklerini görebildikleri gerçeği konusunda bana karşı çıkmayın. Rüyalarımızın istediği şeyin daha çok arzularımızın gerçekleştirilmesi olduğunu ve erkek olma isteğinin kadının, bilinçli ya da bilinçdışı arzularının içinde sık sık yer aldığını unutmayın. Aranızda anatomi hakkında az çok bilgisi olanlar kadının bu arzuyu, erkekler gibi onların duyumsadığı hislerin aynılarıyla gerçekleştiriyor olmasını şaşırtıcı bulmayacaklardır. Gerçekten de kadın cinsel organı erkeğin penisine benzeyen çok küçük bir organa sahip ve bu küçük organ yani klitoris çocuklukta ve cinsel ilişkiler öncesi yıllarda erkek penisinin oynadığı rolün aynısını oynamaktadır.

Erkek cinsel simgelerinden, daha az anlaşılır olanların bazıları sürüngenler ve balıklar olarak karşımıza çıkıyor, aralarında özellikle yılan simgesi en ünlü olanı.

Neden şapka ve palto aynı uygulamanın etkisinde kaldı? Bunu anlamak çok da kolay değil ama simgesel anlamları su götürmez. Erkek cinsel organının başka bir organla olan –bu ayak ya da el olabilir,– yerine konulmanın simgesel olarak kabul edilmesi gerekir mi diye kendimize sormalıyız. Rüyanın içeriğinin tümünü dikkate alarak ve kadının uygun organlarını göz önünde tutarak, çoğu kez bu sonucu kabul etmek zorunda kalacağımıza inanıyorum.

Kadının cinsel organı, içindeki boşluğa bir şey yerleştirilmesine olanak sağlayan her türlü nesneyle simgesel olarak betimlenebiliyor; madenler, çukurlar, mağaralar, vazolar, her biçimdeki şişeler, kasalar, cepler, sandıklar, vs. Gemi de bu dizinin bir parçası. Bazı simgeler dolaplar, fırınlar ve özellikle odalar gibi kadının cinsel organundan daha çok rahmini simgeliyor. Oda simgesi burada ev, kapı simgesine dokunuyor ki bunların kendileri de cinsel girişe ulaşmanın simgelerini sim-

geliyorlar. Ağaç ve kâğıt gibi bazı malzemelerin ve bunlardan yapılan nesnelerin de, masa ya da kitap gibi simgesel anlamları var. Hayvanlar arasında salyangoz ve kabuklu hayvanların dişil (feminen) simgeler olduğu kuşku götürmez bir gerçek. Vücut organları arasında ağız cinsel giriş simgesi olarak yer alırken, yapısal simge olarak da kilise ve şapeli sayabiliriz.

Kadının göğüsleri, vücudun başka bir yarımküresinde bulunsalar bile cinsel organların bir parçası olarak kabul ediliyor; onları elmalar, şeftaliler yani genel olarak meyveler simgesel olarak betimliyor. Kadın ve erkek cinsel organlarını örten tüyler rüyaların içerisinde ya orman ya da koruluk görüntüsünü alarak simgeleniyorlar. Kadın cinsel organının karmaşık topografik yapısı çoğu kez karşımıza kayalıkları, ormanları, suyu olan bir manzara olarak betimleniyorken erkeğin cinsel aletinin heybetli mekanizması her türlü, tanımlanması zor olan komplike makineler formu altında simgeleştiriliyor.

Kadın cinsel organını simgeleyen ilginç başka bir simge de mücevher kutusudur. Mücevherler ve hazineler, rüya içinde bile sevilen kişiye yönlendirdiğimiz ilgiyi açığa çıkarmaktadır. Şekerlemelere gelince onlar daha çok cinsel keyifleri simgelemektedirler. Karşı cinsten birinin katkısı olmadan edinilen cinsel tatmin, oyunlar (buna piyano çalma da dahil her türlü olabilir) tarafından simgelenmektedir.

Mastürbasyonun (*onanizm*) simgeleri ince anlamlarıyla –kayma, ani iniş, bir dalın koparılması, vs. gibi– dikkat çekicidirler.

Diş de çok önemli bir simgedir. Bir dişin düşmesi ya da bir dişin çekilmesi çok derin anlam taşımaktadır. Bu, mastürbasyon yaparak işlediğimiz suçun cezasını tanımlamak için kullanıldığı bilinen bir simge, iğdiş edilmenin başka bir anlatımı.

Rüyanın içindeki, özellikle daha çok cinsel ilişkileri betimlemekle sorumlu simgelerin, elde ettiğimiz bilgileri göz önüne alınca düşündüğümüzden çok daha az oldukları ortaya çıkıyor. Bu kategoriye dahil edebileceğimiz başka bir şey de ritmik

eylemler; dans, binicilik, tırmanma gibi ya da şiddetli bir kaza geçirmek, bir araba tarafından ezilmek gibi olabilir. Bunlara bazı elle yapılan etkinlikleri ve tabii ki silahla tehdit edilmeyi de ekleyebiliriz.

Bu simgelerin uygulanması, kullanılması ve çevirisinin düşündüğünüz kadar kolay olmadığını bilmenizde yarar görüyorum. Bu zorluk, karşımıza devamlı hiç beklenmeyen ayrıntılar çıkarmalarından kaynaklanıyor. Örneğin, cinsel farklılıkların simgesel betimlemelerin içinde, çoğu zaman fazla belirgin olmaması bizi zor durumda bırakmaktadır. Simgelerin büyük bir kısmı, genellikle cinsel organı (kadının ya da erkeğin olması çok da önemli değil) temsil etmektedir. Kız-erkek fark etmeyen küçük bir çocuğun simge olarak bulunduğu durumlardaki gibi.

Bazen erkeksi bir simge, kadın cinsel organının bir kısmını işaret ederken bazen de tam tersinin gerçekleştiği görülebilmektedir.

Erkeklerin cinsel betimlemelerinin gelişimini hakkında bilgi sahibi olmadığımız sürece tüm bunlar anlaşılmaz kalmaya mahkûm gibi görünüyor.

Simgelerin bu anlam belirsizliği, bazı durumlarda kafamızı karıştırabiliyor. Özellikle cep, silah, kutu gibi göze çarpan simgelerde. Ne yazık ki bunların bir cinsel uygulaması yok.

Simgenin neyi temsil ettiğini göz önüne almadan ilk önce simgenin kendisi ile başlayalım isterseniz. Cinsel simgelerin ödünç alındığı alanları, ortak etmenin anlaşılmaz kaldığı simgelere öncelikle dayanan bazı görüşlere dayanan bu araştırmayı takip ettirerek dikkatlice inceleyeceğim. Bu tür anlam belirsizliği olan bir simgemiz var, o da şapka ya da genel olarak başa geçirilen bir başlık. Şapka genel olarak erkeksi bir anlam taşır ama bazen kadınsı anlam taşıdığı da oluyor. Şapka gibi palto da belirsiz bir simge ama yine de cinsel bakış açısıyla bakılmadığında erkeği simgelemeye daha yatkın olduğu görülüyor. Nedenini sorgulamakta serbestsiniz.

Boyuna bağlanan ve göğüs üzerinde aşağı sarkan kravatın ise, kadın tarafından kullanılmadığı düşünülürse erkeksi bir simge olduğu açıkça belli. Beyaz iç çamaşırı, tual genel olarak kadınsı simgelerdir; giysiler, üniformalar, daha önce de değindiğimiz gibi çıplaklığı, vücudun formlarını betimlemeye yarayan terlik, ayakkabı kadının cinsel organlarını simgeliyor.

Masa, ahşap gibi kuşkusuz kadınsı betimlemeler olan bu gizemli simgelerden de daha önce de söz ettik. Merdiven, rampa, hatta basamakları tırmanma eyleminin, vs. cinsel ilişkileri ifade eden simgeler olduğu da kesin. İyice düşününce ortak etmen olarak tırmanmanın ritmiğini belki de heyecanın adım adım yükselişini (*crescendo-kreşendo*) bile buluyoruz; tırmandıkça çekilen eziyeti, zorlanmayı.

Kadının cinsel organının betimlemesi olarak daha önce peyzajdan söz etmiştik. Dağ ve kayalıklar erkek aletinin bahçe ise genel olarak kadın cinsel organının simgesi. Meyve ise çocuğu değil göğüsleri simgeliyor. Yırtıcı hayvanlar öncelikle tutkulu erkekleri betimlemeye yarıyor, sonra da kötü içgüdüleri, tutkuları.

Tomurcuk ve çiçekler kadının cinsel organlarını ve özellikle bekâreti simgeliyorlar. Tomurcukların gerçekten bitkilerin cinsel organları olduğunu konusunda bilginiz vardır herhalde.

Oda simgesini zaten biliyorsunuz. Odanın betimlemesi daha da geliştirildiğinde, pencerelerin, odanın giriş ve çıkışlarının vücudun girişlerini, çukurlarını temsil ettikleri görülüyor. Açık oda, kapalı oda aynı simgeciliğin bir parçası. Anahtar ise, kapıyı açan olarak, tartışmasız erkeksi bir simge.

İşte tüm bunlar rüya simgeciliğin malzemeleri. Saydıklarımızın tamamını oluşturmadığını söylememe gerek yok. Derinlemesine inceledikçe daha geniş bir yelpaze elde edeceğiz. Ama sanıyorum yaptığım sıralama şimdilik size fazlasıyla yeterli gelecek. Hatta çileden çıkmış bir şekilde bana şöyle de diyebilirsiniz: “Sizi dinledikçe sadece cinsel simgelerin olduğu bir dünyada yaşadığımız duygusuna kapılıyoruz. Bizi çevreleyen

her türlü nesne, giydiklerimizin her biri, elimize aldığımız her şey size göre yalnızca cinsel simgelerden başka bir şey değil, öyle mi?”

Burada bazı şeylerin şaşırtmak için yapıldığını kabul etmem gerekir ve doğal olarak sorulan ilk soru da şu: “Rüyayı gören kişinin kendisinin bile onlar hakkında herhangi bir bilgi sunmadığı ya da çok yetersiz bilgiler sunduğu rüya simgelerinin anlamlarını nasıl bulacağız?”

Cevap veriyorum: “Bu bilgi bize değişik kaynaklardan, masal ve efsanelerden, şaka ve fıkralardan, folklordan, örf ve adetlerden, deyişlerden, atasözlerinden, değişik toplulukların halk şarkılarından, şiirsel ve ortak dilden geliyor.” Aynı simgeciliği her yerde bulduğumuz için fazla zorluk çekmeden anlamlandırabiliyoruz. Bu kaynakları art arda ve sırayla inceleyerek rüyanın simgeciliğiyle öyle bir paralellik buluruz ki yorumlamalarımızın kesinliğine iyice emin oluruz.

İnsan bedeni, Scherner’e göre rüyada çoğunlukla “ev simgesi ile betimleniyor,” demiştik. Aynı zamanda, bedenin boşluklarına erişimi simgeleyen pencere, kapı ve odaya girişler, düz ya da dayanak noktası olarak işlev görebilecek çıkıntı ve balkonlu olan cepheler bu simgenin bire bir parçası. Bu simgeciliği konuşma dilimizde, eski bir arkadaşımızı samimi bir şekilde selamlarken ona *altes Haus*¹⁹ diye hitap ederek ya da biri hakkında konuşurken onun “üst katında”²⁰ her şeyin yerli yerinde olmadığını söyleyerek tekrar görüyoruz.

Anne babaların rüyalarda, kral ve kraliçe ya da imparator ve imparatoriçe görünümünü altında betimleniyor olması ilk bakışta tuhaf görünüyor. “Bir zamanlar bir kral ve kraliçe varmış...” diye başlayan birçok masal da aslında kendimizi, “Bir zamanlar bir anne ve baba varmış...” cümlesinin bir yerine

(19) Eski dost (ev). (ç.n.)

(20) Almanca bir deyim harfi harfine çevrimi. (ç.n.)

konulması ile karşı karşıya bulduğumuzu sanmıyor musunuz? Ailelerde, çoğu kez çocuklar “prens” diye şakayla çağrılır, en büyük olan da veliaht prens (*kronprinz*) diye. Kral kendisini ülkenin babası olarak tanırlar. Yine şaka yollu küçük çocuklar “solucan” diye çağrılır ve onlardan söz ederken şefkatle, “zavallı küçük solucanlar” (*das arme wurm*) diye söz edilir.

Tekrar ev ve ondan türeyen simgelere dönelim. Rüyada evlerin çıkıntılarını dayanak noktası olarak kullandığımızda burada, iri göğüslü bir kadınla karşılaştıklarında erkeklerin, “Burada tutunabileceğimiz bir şey var,” diye söylediği, toplum arasında bilindik bir deyimın bir anımsaması yok mu? Bunu ifade etmek için toplum arasında yaygın olan başka bir deyiş daha var: “Bu kadının evinin önünde çok tahta var.” Bu sanki tahtayı kadınsı, anneliğe ait bir simge olarak betimlememizi doğrulamak istercesine söylenmiş bir söz.

Tahta konusuna gelince, bu materyali anneliğe ait, kadınsı bir simge yapan mantığı eğer karşılaştırmalı dilbilimin yardımına başvuramazsak anlamayı başaramayız. Almanca *holz* (odun, tahta) sözcüğü, Yunanca madde, hammadde anlamına gelen $\acute{\upsilon}\lambda\eta$ ²¹ sözcüğü ile aynı köke sahip. Madde için kullanılan genel bir sözcüğün en sonunda sadece belirli bir nesneyi belirtmesi sık sık karşılaştığımız bir durum. Buna örnek olarak Atlantik’te “Madeira” diye bilinen adayı verebiliriz. Portekizliler adaya bu ismi koymuşlar çünkü keşfettikleri zaman bu ada tamamen ormanlarla kaplıymış; “Madeira” Portekizcede odun (ahşap) demek. “Madeira” sözcüğünde hafifçe değişime uğramış Latin sözcüğü “materia”yı fark ediyorsunuz herhalde, ki o da aslında genel olarak madde anlamına geliyor. Öyle olmakla birlikte “materia” sözcüğü “mater” (anne) sözcüğünün bir türevidir. Demek ki kadın, anne için tahtanın simgesel olarak kullanılması eski bir anlayış.

(21) Orijinal metinde Yunan harfleriyle yazılı. (ç.n.)

Doğum da düzenli olarak rüyada suyun aracılığı ile ifade edilmekte: Suya dalıyoruz ya da sudan çıkıyoruz yani biri doğuyor ya da doğum yapıyor. Öyle olmakla birlikte bu simgenin evrimsel tarihin gerçeklerine iki yönlü olarak gönderme yapıyor olmasını unutmayalım. Bir taraftan yeryüzündeki tüm memeli hayvanlar, insanoğlunun ataları dahil suda yaşayan hayvanların soyundan geldiği gibi öte yandan her memeli hayvan, her insan yaşamının ilk evresini suda geçiriyor, yani şöyle ki annesinin karnında amniyotik sıvı içinde embriyo olarak yaşıyor ve doğumuyla birlikte bu sudan dışarı çıkıyor. Rüya gören kişinin bunları bildiğini kesin olarak söylemiyorum, ayrıca bilmesi gerektiğini de sanmıyorum. Rüya gören kişi büyük olasılıkla çocukluğunda ona anlatılan bazı şeyleri biliyordur ama bu bilgiler ışığında bile simgenin oluşumuna katkı sağlamadıklarını kesin olarak ifade edebilirim. Vaktiyle ona leyleğin bebekleri getirdiği anlatılmıştı. Ama leylek onları nerede buluyor? Derede, su kuyusunda buluyor yani hep suda. Hastalarımın biri, çocukluğunda bu hikâyeyi duyduğunda gün boyunca kayıplara karışmış. En sonunda onu yaşadığı şatonun yakınındaki göletin kıyısında yüzü suya sarkmış durumda göletin dibindeki bebekleri görmeye çalışırken bulmuşlar.

Kahramanların doğuşunu anlatan efsanelerde, ki Otto Rank karşılaştırmalı incelemeye tabi tutmuştu –en eskisi Agadeli Kral Sargon’un doğuşu MÖ 2800 yılında.– Suya daldırma ve sudan kurtarma ağır basan bir rol üstleniyor. Rank bunların doğumun, rüyada görülenlere benzer simgesel betimlemeler olduğunu ortaya çıkardı. Bir kişi rüyasında başka bir kişiyi sudan çıkarıp kurtardığında, kurtardığı kişiyi annesiyle ya da herhangi bir anneyle özdeşleştiriyor; efsanelerde bir kişi bir çocuğu sudan çıkarıp kurtardığında bu kişi kendisinin aslında bu çocuğun gerçek annesi olduğunu itiraf ediyor. Çok iyi bilinen bir fıkra var: “Musa’nın annesi kim?” diye soruluyor akıllı küçük bir Yahudi’ye. Tereddüt etmeden cevap veriyor, “Prenses.” “Ama hayır,” deniliyor ona. “O sadece onu sudan çıkardı.” “Onun

(prensesin) söylediği bu,” oluyor çocuğun cevabı, efsanenin doğru anlamını bulduğunu böylece gösteriyor.

Yola çıkma rüyada ölümü simgeliyor. Zaten bir çocuk uzun zamandır görmediği birini sorduğunda, bu kişi eğer ölmüşse genellikle ona o kişinin yolculuğa çıktığını söylemiyor muyuz? Burada bu simgenin, çocuklara yönelik yapılan bu kaçamak açıklamayla yakından uzaktan hiçbir ilgisi olmadığını ileri sürüyorum. Şair de bu aynı simgeyi, hiçbir yolcunun geri gelmediği keşfedilmemiş bir diyar olarak öteki taraftan söz ederken kullanıyor. Günlük konuşmalarımızın içinde de bile, sık sık “son yolculuk”tan söz ettiğimiz oluyor. Eski ayinler konusunda uzman olanlar, ölüm diyarına yapılan yolculuğun betimlenmesinin eski Mısır dininin bir parçası olduğunu biliyorlar. Günümüzde bile mummya yolculuğunda eşlik etsin diye verilen, Baedeker²² tarzı gibi Mısır’ın *Ölümler Kitabı*’nın birçok nüshası mevcut. Mezarlıkların yerleşim yerlerinden ayrıldıklarından beri ölünün bu son yolculuğu bir gerçeklik oldu.

Aynı şekilde cinsel simgecilik de rüyaya özgü değil. Her biriniz, ömrünüzde bir kez bile olsa yaşlı bir kadına “eski kutu” deme nezaketsizliğini, belki cinsel bir simgeden söz ettiğinizi bilmeden göstermiştir. *Yeni Ahit* der ki: “Kadın zayıf bir vazo.” Yahudilerin kutsal kitaplarının şiirsel üsluba yakın içerikleri, cinsel simgecilikten alıntı yapılmış deyimlerle kaplı ve bu simgesel cinsel deyimlerinin her zaman doğru bir şekilde anlaşıldığı söylenemez ve *Ezgiler Ezgisi* (Süleyman’ın) kitabındaki betimlemeleri birçok yanlış anlamaya neden olmuştur. Sonraki dönemlerdeki İbrani literatüründe kadının ev olarak betimlenmesi, kapının cinsel organ girişi olarak yer alması çok yaygın olan bir durum olarak karşımıza çıkmıştır. Örneğin bekâretin kaybolduğunu gördüğünde erkek bundan şikâyetçi olur, kapıyı

(22) Karl Baedeker (1801 – 1859): Turistler için basılan rehber kitapların ilk örneklerini veren Alman yayıncı. (ç.n.)

açık bulduğunu ifade eder. Kadının masa simgesiyle betimlenmesi de bu literatürde yer alır. Kadın, "Sofrayı (masa) kurdum ama kocam bunu geri çevirdi," der. Sakat çocuklar doğmasının nedeni kocanın sofrayı geri çevirmesi. Bu örnekler, Brnolu M. L. Levy'nin, *The Sexual Symbolism of the Bible and the Talmud*²³ adlı çalışmasından yapılmış alıntılar.

Geminin kadının simgesel bir betimlemesi olduğu varsayımını kökenbilimciler (etimolog) mümkün kıldı: Eski zamanlarda kilden bir vazo anlamında kullanılan *schiff* (gemi) sözcüğü aslında *schaff* (çanak) sözcüğünün değiştirilmiş bir biçimi. Kadının ve rahminin simgesinin fırın, ocak olduğunu Yunan efsanesi "Korintli Periander ve Karısı Melissa" kanıtıyor. Herodot'un hikâyesine göre, sevgili karısını kıskançlık yüzünden öldüren zorba hükümdar, karısı hakkında bilgi versin diye karısının gölgesine yalvarınca ölen kadın Pediander'e, başka kimsenin bilemeyeceği bir eylemi örtülü biçimde, ekmeğini soğuk bir fırına koyduğunu hatırlatarak varlığını ortaya çıkarmıştır.

F. S. Kraus tarafından yayınlanan ve toplumların cinsel yaşantılarını ilgilendiren ne varsa o konularda eşsiz bir bilgi kaynağı olan *Anthropophyteia*'da, Almanya'nın bazı bölgelerinde yeni doğum yapmış kadınlar için, "fırını göçtü" dendiğini okuyoruz. Ateşin hazırlanışı ve ona bağlı olan ne varsa cinsel simgecilikle derin bir şekilde ilişkili. Ateş her zaman erkek cinsel aletini simgeliyor, şömüne, ocak ise kadının cinsel organı.

Eğer rüyalarda peyzajların, sıkça kadının cinsel organını simgesel olarak betimlediğini şaşırırsanız, o zaman bırakalım mitoloji uzmanları size, Toprak Ana'nın, eski toplulukların tarikatlarında ve betimlemelerinde ne kadar önemli bir rol üstlendiğini ve tarım anlayışının hangi noktaya kadar bu simgecilikle belirlendiğini öğretsinler. Odanın rüyada kadını simgelediğini söylemeye, Almanca konuşma dilinde *frau* (kadın)

(23) *İncil ve Talmud'un Cinsel Simgeleri*. (ç.n.)

demek yerine *frauenzimmer* (kadının odası) terimi kullanılması yüzünden yeltenebilirsiniz. Burada, sadece kadının özel kullanımını için olan oda kadının yerine geçiyor.

Sultan ve hükümetini anlatmak için “Ulu kapı” terimini kullanıyoruz. Eski Mısır’da hükümdarlara büyük avlu anlamına gelen “pharaon” deniyordu (eski Doğu’da şehrin çift kapıları arasında yer alan avlular halkın toplanma yeri, aynı Batı’da pazar yerinin olması gibi). Bu türetmenin fazla yüzeysel olduğu kanısındayım ve erkeği çevreleyen alanı kastettiğinden dolayı odanın, kadının simgesi olduğuna daha çok inanıyorum. Ev simgesi de zaten bu bağlamda bizce bilinmekte. Mitoloji ve şiirsel stil de kadının başka simgesel betimlemelerini kabul etmemize izin veriyor, kale, şato, saray, şehir gibi. Burada tek sorun Almanca konuşmayan ve dolayısıyla anlaması mümkün olmayan insanların arasında bulunmadığımızda bu betimlemeyi yapmak biraz kuşku uyandırıyor. Bununla birlikte, son yıllarda birçok yabancı hastayı tedavi etme fırsatım oldu ve hatırladığım kadarıyla rüyalarında, kendi dillerinde bu iki sözcük arasında her türlü benzeşim yoksunluğuna karşın oda her zaman kadın (zimmer için *frauenzimmer*) anlamına geliyordu. Simgesel ilişkinin dilbilim sınırlarını aşabileceğini kabul etmek için başka nedenler de var. Bu görüşü yaşlı rüya yorumlayıcı Schubert (1862) bile kabul etmişti. Yine de söylemek zorundayım hastalarımın (rüya gören) her biri az çok Almanca biliyordu. Bu yüzden bu farklılıkları ortaya çıkarması için bunu, sadece tek bir dil konuşan insanlardan bilgi toplayabilecek başka ülkelerdeki psikanalistlere bırakmam daha doğru olur gibi.

Erkeğin cinsel organını ilgilendiren simgesel betimlemelere gelince, hemen hemen tek bir tane yok ki konuşma dilinde, komik ve kaba bir biçimde ya da bazen Antik çağdaki şairlerin yaptığı gibi şiirsel bir biçimde dile getirilmesin. Bu betimlemeler arasında ortaya çıkanlar sadece rüyalarda görülen simgelerden ibaret değil, başkaları da var, çeşitli aletler ve özellikle sapan

gibi. Geri kalanlara gelince de erkeğin cinsel organının simgesel betimlemesi çok geniş, çok tartışmalı bir alana dokunuyor ve biz bu alandan, ekonomik nedenler yüzünden uzak duracağız. Yine de sınıflandırılmamış simgelerden yalnızca tek biri için –3 rakamı için– birkaç küçük yorum yapmak isterim. Bu 3 rakamının simgesel anlamı kutsal değerlerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı hâlâ açığa kavuşmuş bir durum değil. Ama kesin olan bir şey var o da eğer 3 parçadan oluşan nesneler (örneğin 3 yapraklı yonca), şekillerini bazı silahlara ve bazı amblemlere verdilerse bunun tek nedeni simgesel anlamlarıydı.

3 dalı olan Fransız zambağı (*fleur-de-lys*) ve üçlüsarmal (*triskele*), birbirinden oldukça uzak olan Sicilya ve Man adasının garip armaları, bunların hepsi bana göre erkeğin cinsel organının değişik şekillerdeki simgesel betimlemeleri.

Antik çağda erkek cinsel organının reproduksiyonları, kötü etkilere karşı güçlü savunma (*apotropaic*) yöntemleri olarak kabul ediliyordu ve belki de günümüzde uğur getiren muskaların cinsel ya da cinsel simgelerden başka bir şey olmaması bu inanın hâlâ devam ettiğini gösteriyor. Kolye şeklinde boyuna takılan bu muskaların bir derlemesini incerseniz, dört yapraklı yonca, domuz, mantar, at nalı, merdiven, baca temizleyicisi bulursunuz. Dört yapraklı yonca çok daha simgesel olan üç yapraklı yoncanın yerini gasp etmiş gibi görünüyor. Domuz ise antik bir fekondite (doğurganlık, bereket) simgesi.

Mantar tartışmanız penisin simgesi ve adını erkek cinsel organına inanılmaz benzerliğinden dolayı almış phallus impudicus gibi mantarlar var. At nalı kadın cinsel organının dış çemberini çağrıştırıyor. Merdiven taşıyan baca temizleyici de bu derlemenin bir parçası çünkü yerine getirdiği meslek kabaca cinsel ilişkiyle ilişkilendiriliyor (Bkz. *Anthropophyteia*). Merdivenin rüyaların cinsel simgeciliğinin bir parçası olduğunu zaten biliyoruz; burada Alman dili yardımımıza geliyor ve bize *steigen* (yukarı çıkmak) fiilini cinsel anlamda nasıl kullanmamız gerektiğini nefis bir şekilde gösteriyor. Almancada: *den frauen nachs-*

teigen (kadının peşinden çıkmak) ve *ein alter steiger* (eski bir tırmanıcı) deniyor. Almanca *stufe* sözcüğünün *marche* (basamak) sözcüğü olarak çevrilen Fransızcada eğlence düşkünü yaşlı bir âlemciye *vieux marcheur* (ihtiyar çapkın) deniliyor. Hayvanların büyük bir kısmında cinsel birleşmenin çoğu zaman erkeğin dişinin üzerine çıkarak, dişinin üzerine tırmanarak gerçekleştiğini biliyorsunuz.

Mastürbasyonun simgesinin betimlenmesi olarak bir dalın kopartılması, yalnızca mastürbasyon eyleminin kaba tanımlarına denk düşmekle kalmıyor aynı zamanda da birçok mitolojik benzerlik barındırıyor. Özellikle mastürbasyonun ya da daha çok bu günahın cezalandırılması için öngörülen kısırlaştırılmanın, bir dişin düşmesi ya da çekilmesi tarafından betimlenmesi dikkat çekici bir durum çünkü insanbilimde (*antropoloji*), çok az rüya görenin bildiği bir paralellik var.

Birçok ülkede yaygın olarak uygulanan sünnetin kısırlaştırılmaya denk geldiğini ya da yerini aldığını düşünerek yanıldığımı sanmıyorum. Zaten, Afrika kıtasındaki bazı ilkel kabilelerin sünneti ergenlik ayini (yetişkinliğe ilk adımı kutlama töreni) olarak uyguladıklarını, bazı kabilelerde, –bunlar komşu kabileler bile olabiliyor– bir dişin sökülmesinin sünnetin yerini aldığını biliyoruz.

Bildirimi bu örneklerle sonuçlandırıyorum. Bunlar sadece örnekler. Bu konular hakkında çok daha fazlasını biliyoruz ve bizim gibi amatörler tarafından değil de gerçek mitoloji, antropoloji, etnoloji, felsefe ve dilbilim uzmanları tarafından bir derleme yapılsaydı ne kadar çok zengin, ilginç ve çeşitli olurdu tahmin etmekte zorlanmazsınız herhalde. Ama söylediklerimiz, çok fazla olmasa da, bazı sonuçlar çıkarmamıza ve bizi düşündürmeye itecek kadar yeterlidir.

İlk olarak, rüya gören kişinin uyanırken habersiz olduğu ve onu gördüğünde tanıyamadığı simgesel anlatım biçiminin emrinde olduğu gerçeğiyle yüz yüzeyiz. Bunun size, hizmetçinizin, Bohem bir kasabada doğmuş olmasına ve hiçbir zaman

öğrenmemiş olmasına karşın Sanskrit dilini anladığını öğrenmemiz kadar şaşırtıcı gelmesi normal. Psikolojik görüşlerimiz yardımıyla bu olguyu anlamamız çok da kolay değil. Yalnızca, rüya gören kişinin simgecilik bilgisinin bilinçdışı olduğu ve onun bilinçdışı ruhsal yaşamının bir parçası olduğunu söyleyebiliriz. Ama bu açıklama bizi fazla ileri götürmüyor. Buraya kadar sadece kişinin hakkında, geçici olarak ya da her zaman hiçbir şey bilmediği bilinçdışı eğilimlerini kabul etmemiz yetiyordu. Ama şimdi aslında daha fazlasıyla, bilinçdışı bilgilerle, bazı düşünceler arasında bilinçdışı ilişkilerle, değişik nesneler arasında bilinçdışı karşılaştırmalar ile –ki bu karşılaştırmaların ardından bu nesnelerden biri temelli olarak başka bir nesnenin yerini almakta– uğraşıyoruz. Bu karşılaştırmalar, her defasında yeniden yapılmıyor, bir kere yapıldıktan sonra her zaman için hazır bekliyorlar. Bunun karutı birbirinden farklı insanlarda, dil farklılıklarına rağmen aynı oldukları gerçeğinde yatıyor.

Bu simgesel ilişkilerin bilgisi nereden geliyor olabilir? Konuşma dilinin sadece bir kısmını sağladığını görüyoruz. Başka alanların takdim edebileceği birçok analogi, rüya gören tarafından genellikle bilinmemektedir ve biz de bir araya ancak, o da zar zor olarak belli bir sayıda getirmeyi başarabildik.

İkincisi bu simgesel betimlemeler ne rüya gören kişiye özgü ne de rüya çalışmasına ait. Masalların, efsanelerin, halk deyimlerinin, halk şarkılarının, sıradan konuşma dilinin ve şiirsel düş gücünün zaten bu simgeciliği kullandığını biliyoruz. Simgeciliğin alanının inanılmaz geniş olmasına karşın rüyaların simgeciliği sadece çok küçük bir kısmını işgal etmektedir. Rüyadan başlayarak problemin tümüne saldırmaktan daha yerinde başka bir şey olamaz. Zaten kullanılan simgelerin birçoğu rüyalarda kendini göstermemekte ya da çok ender olarak göstermektedir. Rüya simgelerinden başka yerde karşınıza çıkmayan bir sürü var veya tek tük olarak şurada ya da burada karşınıza çıkan. Bu, bize eski ama artık var olmayan ancak hâlâ değişik alanlarda, değişik şekillerde serpiştirilmiş biçimde, bir orada, bir

burada, bazen hafifçe değişmiş olarak karşımıza çıkmayı sürdüren bir anlatım yöntemiyle uğraştığımız izlenimi vermektedir. Tüm bu simgesel betimlemelerin “temel bir dil”in kalıntıları olduğuna ilişkin fantezisi olan ilginç bir akıl hastasını hatırlıyorum.

Üçüncü olarak, rüya simgeçiliğinde kullanılan simgelerin neredeyse (diğer alanlardan çok farklı olarak) tümünün sırf cinsel ilişkileri ve nesneleri ifade etmek için kullanıldığı gözünüzden kaçmamıştır. Bu durumu açıklamakta biraz zorlanacağız gibi görünüyor. Anlam bakımından cinselliği çağrıştıran eski diye tanımladığımız simgelerin zaman içinde bir başkalaşım geçirmesi, bu nedenle yavaş yavaş anlamlarını yitirmeye başlaması ve en sonunda da simgesel karakterlerini tümüyle kaybetmesinden olabilir mi acaba? Yalnızca rüya simgeçiliğiyle ilgilendiğimizde bu sorulara doğru şekilde yanıtlamak ne yazık ki mümkün olamıyor. Gerçek diye nitelendirebileceğimiz bireysel simgeler ile cinsel yaşam arasında sıkı bir ilişkinin olduğu ilkesine şimdilik sıkı sıkı sarılmak yapılacak en doğru şey gibi görünüyor.

Bu ilişkiler konusunda, kısa bir süre önce önemli bir katkı almış bulunuyoruz. Bağımsız olarak psikanaliz üzerinde çalışan bir dilbilim uzmanı, M. H. Sperber (Upsalalı) dilin doğuşunda ve gelişiminde cinsel ihtiyaçların en önemli rollerden birini oynadığını ileri sürmüştü. Ona göre ilk telaffuz edilen sesler iletişim kurmak ve cinsel partnerini çağırarak amacını taşıyordu; daha sonra da ilkçağ insanının çalışma organizasyonu ile birlikte de dilin köklerinin gelişmesi mümkün oldu. O dönemdeki çalışmalar ortaklaşa ve ritmik olarak tekrarlanan sözcükler ya da deyimler eşliğinde gerçekteştiriliyordu. Böylelikle cinsel ilginin çalışma üzerine kaymış olduğu görölüyor. Çalışma sırasında kullanılan sözcük, biri cinsel eylemi ötekisi de bu eyleme asimile olan etkin çalışmayı ifade eden ortak iki anlam taşıyordu. Yavaş yavaş sözcük, cinsel anlamından uzaklaşıp temelli olarak işe bağlandı. Daha sonraki kuşaklarda da aynısı oldu,

cinsel anlamı olan yeni bir sözcük türetildikten sonra bu sözcük yeni bir tür işe uygulanıyordu. Cinsel bir kök taşıyıp sonunda cinsel anlamını yitiren sayısız kök bu şekilde oluşmuştur.

Eğer çizdiğimiz bu şema doğruysa rüya simgeciliğini anlamamız için bir kapı aralanıyor demektir. Böylelikle bu çok eskiden kalma şartlardan bir şey koruyan rüyanın, cinsel yaşamla ilgili neden bu kadar çok simge sunduğunu, neden genel olarak silahların ve aletlerin erkek; kumaş ve üretilmiş nesnelerin kadın simgesi olduğunu anlamamız kolaylaşacaktır. Simgesel ilişkiler aslında sözcüklerin eski kimliğinin kalıntılarıdır; bir zamanlar cinsel organla aynı şekilde adlandırdığımız nesneler şimdi rüyalarda onların simgesi olarak görünmektedir. Rüyaların simgeciliği hakkında çağrışım yapan tüm bu analogiler size, ne psikoloji ne de psikiyatri için bir durum olmayan kamu yararı disiplini gibi görünen psikanaliz konusunda bir fikir verecektir.

Psikanalitik çalışma toplumsal, mitolojik, dilbilimsel, sosyal psikolojik, etnolojik gibi bir sürü bilim dalıyla, hatta araştırmaları bize değerli bulgular vermeye elverişli olan din ile bile ilişki kurmuştur. Zaten psikanalitik hareketin, yalnızca bu ilişkileri ilerletmek adına düzenli yayınlanan bir dergi yaratması da bu nedenden dolayıdır. 1912’de Hans Sachs ve Otto Rank tarafından kurulan ve yayınlanan *İmago* dergisinden söz ediyorum.

Psikanaliz, diğer bilim dallarıyla olan tüm bu ilişkilerinde hep aldığından fazlasını vermiştir. Gerçi psikanaliz tarafından açıklanan bazen sıra dışı sonuçlar başka alanlarda yapılan araştırmalar tarafından onaylandığında daha kabul edilebilir oluyor ama uygulamanın, başka bilimlerde, daha verimli olmasını sağlayan teknik yöntemler ve bakış açıları psikanaliz tarafından hep sağlanmaktadır. Psikanalitik araştırma, insanın bireysel psikik yaşamında bazı gerçekler ortaya çıkarmaktadır, bu gerçekler insanlığın yaşamının sırlarının birçoğunu çözmeye olanak sağlayabiliyor ya da en azından bu bilinmeyenlerin üzerine bir ışık tutabiliyor.

Size, bu varsayımsal “temel dil” hakkındaki en derin vizyonu hangi koşullar altında sağlayabileceğimizi, en fazla kalıntının hangi alanda kaldığını ve en çok bilgiyi nereden alabileceğimizi daha söylemedim. Bunu bilmediğiniz sürece konunun önemini tam olarak anlamanız söz konusu olamaz. Bu alan nevrozların alanıdır, materyalleri semptomlardan ve sinir hastasının değişik dışavurumlarından oluşur ve psikanalizin de asıl amacı bu belirti ve dışavurumları açıklamak ve tedavi etmektir.

Dördüncü bakış açım da bizi başlangıç noktasına geri götürecektir ve çizdiğimiz yöne doğru bizi yönlendirecektir. Eğer rüya sansürü diye bir şey olmasaydı bile rüyayı anlamak yine de kolay olmayacak demiştik; çünkü bu kez de rüyadaki simgesel dili çevirmek olan sorunumuzu çözmek için uyanık olduğumuz anlardaki düşüncelerden yararlanmak zorunda kalacaktık. Demek simgecilik rüyaların deformasyonun, sansürden bağımsız başka bir etmeni. Ama anlaşılan aynı amaç, rüyanın biçimini bozmak ve onu anlaşılmaz kılmak için yarışan simgeciliğinden sansürün yararlanmak istemesi gayet beklenebilir bir durum gibi görünmekte.

Rüyanın sonraki incelemeleri başka bir biçimsizleştirme etmenini daha karşımıza çıkarabilecek. Simgecilik konusunu kültürlü insanların, simgeciliğin varlığı kesin olarak efsanelerde, dinde, sanatta ve kuşkusuz çok yaygın olarak kullanılan dilde karutlandığı halde güçlü bir muhalefetle ona karşı çıkan garip tutumlarını size bir kez daha hatırlatmadan geçmeyeceğim. Bu tutumun nedenini rüya simgeciliğiyle cinsellik arasında kurduğumuz bağda mı aramamız gerekiyor?

RÜYA ÇALIŞMASI

Sansürün mekanizması ve simgesel betimleme hakkında bir düşünceye sahip olmayı başardıysanız artık çoğu rüyayı, rüyaların biçimsizleşme işleyişini derinlemesine bilmemenize karşın anlayacak noktaya gelmiş sayılırsınız. Rüyaları anlayabilmek için aslında birbirini karşılıklı olarak sürekli tamamlayan iki yöntemden yararlanacaksınız, rüyayı gören kişide yerine konularından (*sübstitüsyonundan*)) rüyanın kendi katmanına ulaşmaya kadar hatıralar çağrıştıracaksınız ve kişisel bilgileriniz doğrultusunda simgeleri anlamlarıyla değiştireceksiniz. Ama bu çalışma sırasında kendinizi bazı belirsizliklerle karşı karşıya bulacaksınız. Bunlardan şimdi değil yeri geldiğinde söz edeceğiz.

Daha önce yetersiz olanaklarla yaşadığımız bir çalışmayı şimdi, bu yeni bilgiler doğrultusunda yeniden ele alabiliriz. Özellikle görülen rüyanın öğeleri ile onların gizli edimsellikleri arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaya çalışırken ana ilişkilerin sayısının 4 olduğunu bulmuştuk. Bunlar; bir kısmın ya da tümünün ilişkisi, yaklaşıklık ya da anırtırma, simgesel ilişkiler ve biçimlendirebilir sözel betimlemelerdi.

Daha geniş kapsamlı olarak bu çalışmanın aynısını, görülen rüyanın içeriğini bir bütün olarak ele alıp yorumlamanın bize gösterdiği rüyanın gizli düşünceleriyle karşılaştırırken yapacağız.

Umarım artık görülen rüya ile rüyanın gizli düşüncelerini birbirine karıştırmaktan uzaksınızdır. Bu farklılığı her an aklınızda tuttuğunuz takdirde rüyaları, benim yorumlamamı okuyucularımın birçoğundan daha fazla anlamanız mümkün. Gizli rüya düşüncelerini, görülen rüyaya çeviren çalışmanın adının "rüya çalışması" (*élaboration du rêve*) olduğunu size hatırlatmama izin verin. Bunun tersi ise, yani görülen rüyadan rüyanın gizli düşüncelerine ulaşma da "yorumlama çalışması" dır (*travail d'interprétation*). Yorumlama çalışması rüya çalışmasını yok etmeye çalışır. İsteklerin belirgin biçimde gerçekleştiği (yani arzusunun tatmini ya da doyumunun) kolaylıkla fark edilebilen çocuksu türdeki rüyalarda bu rüya çalışmasını görmekteyiz, burada özellikle istek gerçeğe, düşünceler de sıkça görsel imgelere dönüşmektedir. Aslında burada ihtiyaç duyduğumuz şey bir yorumlama değil, sadece bu iki dönüşümün arkasına basitçe bir göz atıp farkları anlamak. Değişik rüyaların içine baktığımızda rüya çalışmasına gelip eklenenlerin *rüyanın biçimsizleşmesi* diye nitelendirdiğimiz olguyu oluşturduğunu görüyoruz ve bu, ancak yorumlama çalışmamız sayesinde yok edilebilmektedir.

Çok sayıda rüya yorumlamasını karşılaştırma fırsatım olduğundan dolayı size, rüya çalışmasının rüyaların gizli düşüncelerinin materyalleriyle ne yaptığına dair tutarlı bir betimleme sunma olanağınım olduğunu biliyorum. Yine de sizi, acele edip söyleyeceklerimden bazı sonuçlar çıkarmaya kalkışmamanız konusunda uyarıyorum.

Rüya çalışmasının ortaya koyduğu birinci yöntem sıklaştırma (*condensation*). Burada, görülen rüyanın içeriğinin gizli rüya düşüncelerinden çok daha az olduğunu söylüyorum, başka bir deyişle rüya içinde görülen tek bir öge, birkaç gizli düşünceyi içinde barındırabilmektedir. Bu sıklaştırma diye adlandırdığımız durum bazen bulunmayabilir, ama kural olarak her zaman var olduğunu bilmelisiniz ve hatta çok kez çok yoğun olarak vardır. Bu söz ettiğimiz durumun tam tersi, yani

görülen rüya rüyanın gizli düşüncelerinden daha kapsamlı ve daha zengin bir içeriğe sahip olma durumunun hiçbir şekilde karşımıza çıkmadığını söyleyebilirim.

Sıklaştırmının oluşabilmesini sağlayan üç yöntem şunlardır:

- Bazı gizli düşüncelerin sadece tamamen elimine olması;
- Görülen rüya, rüyanın gizli düşüncelerinin bazılarının içinden sadece bölümler alması;
- Ortak çizgiler taşıyan gizli ögeler görülen rüyanın içinde bir bütün olarak kaynaşması.

İsterseniz, sıklaştırma terimini sadece bu son yönetime ayırabilirsiniz. Sonuçları kanıtlanmaya oldukça elverişli ve kolay. Kendi rüyalarınızı anımsayarak kolaylıkla birkaç kişiden tek bir kişiye sıklaştırma vakaları bulabilirsiniz. Bu şekilde oluşmuş bir kişi A'nın görünüşüne sahip olur, B gibi giyinir, C'yi hatırlatan bir şey yapar ve tüm bunlara karşın söz konusu olan kişinin D olduğu ortadadır. Tabii ki bu karışım, doğal olarak bu dört kişiye ait bir değer ve nitelik bulunmaktadır.

Aynı mantığı yürüterek bir sürü nesne ya da yer için de bir oluşum yaratılabilir ama bunu sadece bir tek şartla o da söz konusu nesnelerin ya da yerlerin, gizli rüya düşüncesinin belli bir şekilde vurgu yaptığı ortak bir çizgi ya da çizgilere sahip olması kaydıyla yapmak mümkün olabilir. Burada, ortak öge olarak çekirdeğin olduğu yeni ve geçici bir kavram gibi oluştuğunu fark etmekteyiz. Birbirine kaynaşarak bir bütün olan bu karmakarışık ayrıntılar genellikle belli belirsiz bir imge oluşturmaktadırlar, tıpkı aynı kareye üst üste fotoğraf çekmek gibi.

Anlaşılan bu bileşik oluşumların üretilmesi rüya çalışmasının ilgisini oldukça fazla çekmekte çünkü kanıtlayabildiğimiz kadarıyla (örneğin, bir düşünce için sözel ifade seçimiyle) yuvarıka söz ettiğimiz ortak öge aslen var olmadığı yerlerde kasıtlı olarak üretiliyor.

Bu tür bileşik oluşumlar ve sıkılaştırmalar biliyoruz, bunların bazı dil sürçmesi (lapsus) vakalarında önemli bir rol oynayabildiklerini gördük. Genç adamın bir bayana eşlik etmek istediği vakayı hatırlayın, “*begleiten*” eşlik etmek, “*beleigiden*” saygı duymamak sözcüklerini birleştirip “*begleit-digen*”, demişti.

Bundan başka teknikleri bu tür bir sıkılaştırmaya dayandırılabilirler şakalar var. Ama söz konusu yöntem sıra dışı ve olağanüstü gibi algılanmakta. Tümüyle bunları kenara bırakırsak rüyada, karma kişilerin oluşumu fantezimizin, normalde birbirine ait olmayan parçaları bir araya kaynaştırıp oluşturduğu bazı varlıklarla, iki cinsli varlıkların (*centaurlar*) ve eski mitolojideki efsanevi hayvanlar gibi ya da Broecklin’in tabloları gibi benzerliğini bulduğu bir gerçek. Ayrıca “yaratıcı” düş gücümüz herhangi bir şey yaratmaktan acizdir ve sadece birbirinden ayrı öğeleri bir araya getirmekle yetinmektedir.

Ama rüya çalışması tarafından ortaya konulan yöntemin yararlandığı materyaller özellikle düşüncelerden oluşur. Bazılarının uygunsuz ve kabul edilemez olmakla birlikte tamamlanmış, doğru biçimde ifade edilmiş oldukları söylenebilir. Rüya çalışması bu düşüncelere başka bir form vermektedir ve bu uyarılma ya da çeviriyi yaparken (başka bir dile çeviri gibi) kaynaştırma (füzyon) ya da birleştirme (kombinasyon) yöntemini kullanması aslında inanılır gibi değil.

Bir çeviri genellikle metnin içeriğindeki özelliklere dikkat eder ve benzer şeyleri ayırt etmeye çabalar. Oysa rüya çalışmasının iki farklı düşünceyi sıkılaştırmaya–kaynaştırmaya, iki düşüncenin karşılaşabileceği iki anlamlı (cinas gibi) bir sözcüğü arayarak çaba gösterdiğine tanık oluyoruz. Rüya çalışması kavramı için önemli olan bu özellikten hemen bir sonuç çıkarmak için acele etmek doğru olmayacaktır.

Sıkıştırma rüyayı anlaşılmasız kılıyor olsa da sansürün bir etkisi olduğuna ilişkin bir izlenimimiz yok. Ona, daha çok mekanik ve ekonomik nedenler yükleyebiliriz ama her durumda sansürün süreçte pay sahibi olduğu ortada.

Sıkıştırma ile oluşan sonuçlar ilginç ve olağanüstü olabilir. Şartların el verdiği durumlarda görülen rüya içerisindeki birbirinden tümüyle farklı iki gizli düşünce dizisini bir araya getirmeyi başarabiliyor, öyle ki ikinci derece bir betimlemenin olabileceğini fark etmeden önce görünüşte tatminkâr sayılabilecek bir betimleme elde etme olanağına sahip olabiliyoruz.

Ayrıca sıkıştırmanın, rüyanın gizli düşünceleri ile görülen rüya öğeleri arasındaki ilişkileri bozma, zorlaştırma etkisi de var. Bu, görülen ögenin, aynı anda birkaç gizli düşünceye denk gelebildiği anlamına geliyor, aynı şekilde gizli bir düşünce de görülen birkaç ögeye katılabilir, yani bir tür çaprazlama söz konusu. Bu arada rüyanın yorumlanması sırasında görülen öge ile ilgili ortaya çıkan düşüncelerin geliş sıralarına göre arka arkaya ele alınmaması gerektiğini ve rüyanın tümünün yorumlanmasını beklemek zorunda olduğumuzu anlıyoruz.

Bu nedenle rüya çalışması, rüyanın içindeki düşüncelerin tam bir uyarlamasını (*transkripsyon*) nadiren gerçekleştirmektedir. Bu uyarlama, ne kelime kelimesine bir çeviri, ne işaret için işaret, ne belli bir kural tarafından yönlendirilen bir tercih (sözcüğün ünlülerini dikkate almayıp sadece ünsüzlerini seçmek gibi), ne de yerine koyma diye nitelendirilebileceğimiz (bir tek ögeyi ortaya çıkarmak için birkaç ögeyi feda etmek gibi) bir şey, bu tümüyle farklı ve çok daha karmaşık bir şey.

Rüya çalışmasının ortaya koyduğu başka bir yöntem de yer değiştirme (*déplacement*). Bu yer değiştirme bizim yabancı olduğu bir konu ve bunun tümüyle rüya sansürünün bir eseri olduğunu çok iyi biliyoruz. Yer değiştirme kendini iki şekilde belli etmektedir: Birinci şekil, gizli ögenin oluşturduğu bütünün bir parçasıyla değil uzaktaki bambaşka bir öge tarafından yerinin alınmasıyla yani bir tür anıştırmayla; ikinci olarak da, psişik vurgunun kayda değer bir öğeden başka bir ögeye kaymasıyla (rüyanın merkezi değiştiğinden dolayı tuhaf bir görünüm alıyor).

Anıştırma yoluyla yerine koyma, bilinçli (uyanıkken olan) düşünceimizde de gerçekleşebiliyor ama yine de belirli bir ayırım söz konusu. Bilinçli düşünce içindeki anıştırmanın kolaylıkla anlaşılması gerekmektedir ve anıştırma ile asıl düşünce arasında içerik açısından bir ilişki olmalıdır. İğneleyici sözler, espriler, şakalar genellikle anıştırmalardan yararlanmaktadır (burada içerikler arasındaki çağrışımlar dikkate alınmaz). Bu çağrışımlar, az kullanılan alışılmadık dış çağrışımlarla, birçok çeşitli anlamları olan sözcüklerle yeri değiştiriliyor. Ancak anlaşılabilirlik koşulunu kesinlikle elden bırakmamaları gerekiyor. Eğer anıştırmadan edimsel olana hiçbir çabaya gerek duymadan geri gidilebilseydi iğneleyici sözler ya da espriler etkilerini tümüyle kaybederlerdi. Fakat rüyada gerçekleşen yer değiştirme (anıştırma ile), bu iki kısıtlamadan kendini sıyırmaktadır. Bu noktada anıştırma, yerine geçtiğı ögeden uzak bir ilişki ortaya koyuyor, bu nedenle anlaşılması mümkün olmuyor ve asıl ögeye geri gitmeye kalkıştığımızda da anıştırmanın yorumlanması, iğneleyici sözün başarısız ya da saçlarından çekilmiş zoraki bir açıklama olduğı izlenimi veriyor. Rüya sansürü amacıyla, ancak anıştırmadan edimsele giden yolun izlenemez hale sokabildiğinde ulaşmış sayılır.

Vurgunun yer değiştirmesi, düşüncelerin ifade edilmesinin en iyi yöntemini oluşturur. Bilinçli düşünce sırasında (uyanıkken) bazen bu yöntemden komik bir etki yaratmak için espri mahiyetinde yararlanılır. Bu etki hakkında küçük bir fikir verebilmek için size bir fıkra anlatacağım: “Bir kasabada, çok ağır bir suçtan mahkûm edilen bir nalbant varmış. Mahkeme cezanın infazının gerçekleşmesine karar verince kasabadaki tek nalbant olması ve bu yüzden ondan vazgeçmeleri mümkün olmadığından, kasabadaki 3 terziden biri nalbantın yerine asılmış.”

Rüya çalışmasının ortaya koyduğı üçüncü yöntem, düşünceleri görsel imgelere dönüştürmedir, ki bunun psikolojik bakış açısıyla bakıldığında en ilgi çeken yöntem olduğı anlaşılma-

tadır. Ama bu rüyaların içindeki birbirini izleyen düşünce öğelerinin her birinin bu dönüşüme ya da çeviriye uğradığı anlamına gelmiyor. Birçoğu yapılarını aynen korumaya devam ediyor ve görülen rüya içerisinde düşünce ya da bilinç olarak varlıklarını sürdürüyor. Ayrıca görsel imgeler, düşünceleri açığa çıkaran ve onları çeviren tek yapı da değil. Yine de görsel imgeler, rüyaların oluşumunda çok önemli bir yere sahipler. Rüya çalışmasının bu yanının en sürekli olan kısım olduğunu, rüyanın bireysel öğelerinin “biçimlendirilebilir sözel betimleme”sini bildiğimiz gibi zaten biliyoruz.

Bu yöntemin kolay anlaşılır olmadığı ortada. Sunduğu zorlukları anlamamız için bir gazetede ki politik içerikli bir makaleyi bir dizi illüstrasyonla yani basılı karakterleri resimlerle değiştirmeye çalıştığınızı düşünün. Bu makalede yer alan somut kişi ve nesneleri imgelerle değiştirmek konusunda pek bir zorluk yaşamazsınız hatta daha uygun bile düşebilir ama soyut sözcükleri ve düşünceler arasındaki ilişkileri ifade eden kısımları (edat, bağlaç, vs.) somut betimlemelere (illüstrasyonlara) çevirmede çok zorlanacağınız bir gerçek. Soyut sözcükler için her türlü beceriyi kullanmaya çalışırsınız. Örneğin, makalenin metnini, betimlemeye daha elverişli somut öğeler barındıran, az kullanılan başka bir sözel yapıya uyarlamaya çalışırsınız. Kendinize, o zaman soyut sözcüklerinin birçoğunun, anlamları sönmenden önce somut sözcükler olduklarını hatırlarsınız ve orijinal somut anlamlarına kadar geri gitmeye olanağınız el verdiğince çalışırsınız. Örneğin, bir nesneye “sahip olmak” (*besitzen*) kavramını, bu nesnenin üzerine oturtmak (*daraufsitzen*) biçiminde somut olarak betimleme olanağı bulduğunuzda sevinirsiniz. Rüya çalışması da aynen bunu yapıyor. Bu koşullar altında yapılmış bir betimlemeden de fazla kesinlik beklememek gerekir. Bu yüzden rüya çalışmasına, zina *ehebruch*²⁴ gibi betimle-

(24) *Ehebruch*; evliliğin parçalanması, kınılması. (ç.n.)

mesi zor olan bir kavramı, *armbruch*²⁵ (kolun kırılması) gibi somut bir ögeyle değiştirmesi için izin vermelisiniz. Bu ayrıntıların bildiğinizde, bir dereceye kadar sözel yazının yerine geçen görsel yazının sakarlıklarını düzeltebilirsiniz.

Ama konuşmanın düşünceler arasındaki ilişkileri ifade eden kısımların (çünkü, bu nedenle, vs.) betimlemesi söz konusu olunca bu yardımcı yöntemler ne yazık ki yetersiz kalacaktır. Metnin bu öğeleri, imgelere dönüştürülmesi mümkün görünmediğinden kaybolacaktır. Ayrıca rüya çalışmasının, rüyanın içeriğindeki nesne ve aktivitelerden oluşan düşüncelerin hepsi-

(25) Bu kâğıtları gözden geçirirken tesadüfen elime geçen ve yukarıda söz ettiklerime bir katkısı olacağını gördüğüm bir gazetede bir makaleden yaptığım bir alıntıyı aktarıyorum:

Le Châtiment de Dieu (Orijinal metinde Fransızca; *Tanrının Cezalandırması* —ç.n.)

Kırılan güvene kırılan kol

Anna M., bir subayın karısıdır. Clémentine K. adlı kadını zina yaptığı için şikâyet etmiştir. Şikâyetinde bu kadının Karl M. adlı erkekle (yani kocasıyla) cephede olduğu sırada uygunsuz bir ilişkiye girdiğini ve kocasının ona ayda 70 kron gönderdiğini, K.'nın kadının kocasından bugüne kadar çok para aldığını oysa kendisi ve çocuğunun açlıkla mücadele ettiğini ve yoksulluk içinde yaşadıklarını belirtmiştir. Kocasının arkadaşları kocasının K. adlı kadınla meyhanede geç saatlere kadar defalarca dlem yaptığını, hatta bir keresinde K. adlı kadının kocasına, birçok piyadenin yanında ne zaman “yaşlı kadını” terk edip yanında yaşamaya başlayacağını sorduğunu iletmışlerdir. K'nin oda hizmetçisi şikâyetçi kadının kocasını K'nin evinde defalarca sabahlıkla gördüğünü söylemiştir.

Dün bayan K., Leopoldstadt'da yargıç önünde suçlamaları reddederek, Bay M.'yi tanıyor olsa bile ikisi arasında bir ilişkinin söz konusu olmadığı belirtmiştir. Albertine M. adlı tanık ise Bayan K.'nin, şikâyetçinin kocasını öperken yakaladığını ifadesinde belirtmiştir. Karl M. ise tanık olarak çağıldığı daha önceki duruşmada Bayan K. ile herhangi bir ilişkiye girmedikçe ifade etmişti... Ama dün yargıca M. tarafından gönderilen mektupta, M. daha önceki ifadesini geri çekerek Bayan K. ile bir ilişkisi olduğunu ve onunla geçen haziran ayına kadar birlikte olduğunu kabul etmiştir. Daha önceki sorgulamada bu ilişkiyi inkâr ettiyse bunu Bayan K.'nin hiçbir şey söylemeyip onu kurtarması için dizlerinin üzerinde yalvarması yüzünden yaptığını itiraf etmiştir. “Bugün,” yazıyor tanık, “Mahkemeye gerçekleri söylemeyi kendimi mecbur hissettim çünkü sol kolumu kırdım ve bu kazayı işlediğim günah için Tanrı'nın beni cezalandırması olarak varsaydım.” Yargıç, suçun işlendiği zamanın bir yılı aşması ve şikâyetçinin de şikâyetinden vazgeçmesinden dolayı sanığın beraatına karar vermiştir.

ni ham hallerine kadar indirgediğini söyleyebiliriz. Eğer kendi içinde betimlenemeyen somut bazı ilişkilerin imgelerinin, daha kapsamlı ayrıntılarıyla kendini gösterme olasılığı olsaydı herhalde bu durum sizi oldukça tatmin ederdi.

Oldukça benzer biçimde rüya çalışması, görülen rüyanın biçimsel özellikleri ile, berraklığının ya da belirsizliğinin derecesi ile, birçok ögeye bölünmesi ile rüyanın gizli düşüncelerinin içeriğinin bir kısmını ifade etmeyi başarmaktadır.

Bir gizli rüyanın bölündüğü kısmi rüya sayısı, kural olarak genellikle bu rüyanın asıl temalarının, olduğu düşünce dizilerinin sayısına denk gelmektedir. Kısa ön rüya, asıl izleyen rüya için giriş ya da motivasyon rolünü üstleniyor; rüyanın asıl düşüncesine yapışan ikincil düşünce görülen rüyada, gizli rüyadaki asıl dekorun arasına katılmış bir sahne değişimiyle betimlenebiliyor, vs. Bu nedenle rüyanın yapısı bile önem teşkil ediyor ve o da bir yorumlamaya gerek duyuyor. Aynı gece boyunca art arda görülen rüyaların her biri, gittikçe artan bir uyarımı kontrol altına almaya çabaladıkları için genellikle aynı öneme sahip olurlar. Tek bir rüyadaki, özellikle sıkıntılı olan bir öge birçok simge “doublets” (eşil, çiftli) tarafından temsil edilebilir.

Rüyalarındaki düşüncelerle onların yerine geçen görülen rüyalar arasındaki karşılaştırmayı izleyerek hiç beklemediğimiz bir sürü şey öğreniyoruz. Örneğin, rüyaların saçmalığının bile kendine özgü bir anlamı olduğunu. Bu noktada, rüyanın medikal kavramı ile psikanalitik kavramı arasındaki karşıtlığın kesinlik kazandığını söyleyebiliriz. İlkine göre rüya anlamsız (absürt) çünkü rüyanın psişik aktivitesi ciddi muhakeme yeteneğinin tüm melekelerini kaybetmiştir; ama bizim görüşümüze göre tam tersi söz konusu, rüya ancak rüya düşünceleri içindeki kritik bir düşünce şu görüşü ifade etmeyi arzuladığında absürt olmaktadır: “Bu saçmalıktır.” Hepinizin çok iyi bildiği kocasıyla tiyatroya giden kadının rüyası (3 bilet 1.50 florin) buna güzel

bir örnek. Bu vesileyle ifade edilen düşünce şöyleydi: “Erken-
den evlenmem saçmalıktı.”

Yorumlama sırasında rüya gören tarafından sık sık dile getirilen kuşkulara ve kararsızlıklara neyin denk geldiğini, belirli bir ögenin gerçekten rüyada kendini gösterip göstermediğini, başka bir öge değil de ileri sürülen ya da varsayılan öge olup olmadığını öğreniyoruz. Rüyanın gizli düşüncelerinin içinde hiçbir şey genel olarak bu kuşkulara ve kararsızlıklara denk gelmiyor, bunlar yalnızca sansürün sonuçları ve kısmen başarıya ulaşmış bir sindirme, geri itme girişimi.

En ilginç gözlemlerden biri kuşkusuz rüya çalışmasının, gizli rüya içinde var olan muhalefetlere davranış tarzıyla bağlantılı. Benzer ögelerin gizli materyallerinin, görülen rüyada sıkılaştırmalarla değiştirildiğini zaten biliyoruz. Bununla birlikte karşıt olanlar benzerleri gibi muamele görüyor ve tercihen aynı görülen öge tarafından ifade ediliyor.

Bir karşıtı bulunan görülen rüya ögesi, kendisini temsil ettiği gibi karşıtını da temsil etmesi olası, ya da ikisini de aynı anda yapabilir; yalnızca hangi çevirinin seçileceğini içerik tayin edecektir. Bu, neden rüyada “hayır”ın betimlemesini, en azından tek anlamlı olarak bulamadığımız açıklıyor.

Rüya çalışmasını karakterize eden bu şaşırtıcı davranış, dilin gelişmesinde hoş karşılanan bir benzerlik buluyor. Birçok dilbilim uzmanı, çok eski dillerdeki karşıtların aynı kök tarafından ifade edildiklerini fark ettiler: Güçlü–zayıf, aydınlık–karanlık, büyük–küçük gibi (*The Contradictory Sense of Primitive Words–İlkel Sözcüklerde Karşıt Anlam*).

Eski Mısır’da “ken” ilkel dönemde hem güçlü ve hem de zayıf anlamına geliyordu. Böylesine çift anlamlı bir sözcüğün yanlış anlaşılmasının önüne geçmek için, konuşma esnasında ses tonu ve jestlere, yazılı olduğunda da sözcüğün ardından bir “belirleyici” yani bir imgeye (imgenin kendisinin ifade edilmesi gerekiyordu) başvuruluyordu. Eğer “ken” güçlü anlamındaysa, alfabetik işaretlerin ardından dik duran küçük bir adam

çiziliyordu, eğer "ken" güçsüz anlamındaysa o zaman da çömelmiş bir adamın resmi çiziliyordu. Ancak daha sonraları, bazı küçük modifikasyonlar devreye sokuldu ve orijinal sözcüğe, taşıdığı her iki zıt anlam için ayrı ayrı özel bir belirtme eklendi. Bu şekilde iki anlamlı "ken" sözcüğü, "ken-güçlü" ve "ken-güçsüz" olarak ayrıldı. Sadece ilkel çağlardaki dillerin son evreleri değil ama daha sonraki diller hatta günümüzün yaşayan dillerinin bazıları, bu ilkel anlam karşıtlarının izlerinin birçoğunu hâlâ taşıdıkları görülüyor. Size C. Abel'den (1884) bazı örnekler aktaracağım.

Latince de hâlâ iki anlamlı sözcükler var: "altus" (yukarı, derin) ve "sacer" (kutsal, lanetli);

Bu aynı kökün bazı modifikasyonları örnekleri: "clamare" (çığlık atmak); "clam" (sessiz, gizli, sakın); "siccus" (kuru); "sucus" (sulu). Almancada: stimme (ses); stumm (dilsiz).

Bağıntılı dillerdeki karşılaştırmalar bu tür pek çok örnek sunuyor: İngilizce: lock (kapatmak); Almanca: loch (çukur), lücke (boşluk). İngilizce: cleave (yarmak); Almanca: kleben (yapıştırmak).

İngilizce without sözcüğü bugün "not with" olarak kullanılıyor; bu "with" sözcüğü sadece ilave (ek) olarak değil ama aynı zamanda çıkarma anlamı olarak çağrışım yapıyor; withdraw, withhold gibi birleşik sözcükler bunu kanıtlıyor. Aynı durum Almancada wieder sözcüğünde de söz konusu.

Rüya çalışmasının başka bir özelliği de dilin gelişmesinde kendine yer buluyor. Eski Mısır'da olduğu gibi daha yeni dillerde de, bir dilden ötekine aynı anlam taşıyan bir sözcüğün ses diziliminin sıraları, çoğu kez yer değiştirebiliyor. İşte, İngilizce ve Almanca arasındaki karşılaştırmalardan birkaç örnek: Topf-pot (çömlek); boat-tub (tekne); hurry (acele etmek)-Ruhe (sükûnet). Balken (kiriş)-Kolben (tomruk), club; wait (beklemek)-täuwen. Latince ve Almanca arasındaki bir karşılaştırma: capere (ele geçirmek)-packen (ele geçirmek, kavramak).

Bu tür evirtimler (ters çevirme, sırasını değiştirme) rüya içerisinde kendisini değişik şekillerde gösterebiliyor. Anlam evirtimlerini zaten biliyoruz, yani bir anlamın zıt anlamıyla yerinin değişmesini. Bunun dışında iki kişi arasındaki ilişkilerin, olayların cereyan ettiği koşulların evirtimleri var ve bunlar rüyada bizi, karmakarışık, "tersyüz olmuş bir dünya"nın içindeymiş gibi hissettirdiklerini söyleyebilirim.

Rüyada, genellikle tavşan avcıyı kovalar. Olayların akışında bir evirtim geçirebiliyor, bu gerçekleştiğinde normalde sonradan olması gereken bir olayın sırası değişerek daha önce vuku buluyor. Bu fuarlardaki sahneye konan tiyatro oyunlarındaki gibi, kahramanın onu öldürecek silah daha ateşlenmeden ölmesine benzer bir durum.

Ögelerin sıra akışı tamamen değişmiş olan başka rüyalar da var, öyle ki onları yorumlamak niyetindeyse en son ögeden başlamak zorunda kalıyoruz. Rüyaların simgeciliiği hakkındaki çalışmalarımızı herhalde hatırlıyorsunuzdur, orada suya dalmakla sudan çıkmanın aynı anlamı taşıdığını söylüyorduk; yani doğum yapmak ya da doğmak. Aynı şekilde merdiven tırmanmanın ya da inmenin de sadece tek bir anlam taşıdığını söyleyebiliriz o da aşağı inmek. Bu betimleme serbestliğinden rüyaların değişiminin çıkarabileceği avantajları görmekte yarar var.

Rüya çalışmasının bu özelliklerini, çağdışı, eski (arkaik) özellikleri olarak kabul edilmelidir. Üstelik aynı zorlukları sunan eski anlatım sistemleri, dil ve literatürle de bağlantılı. Bu konuya, bazı eleştirisel gözlemlerle bağlantılı olarak daha sonra değineceğiz.

Bitirmeden önce ek bazı görüşleri dile getirmek istiyorum. Rüya çalışmasında asıl amaç tabii ki sözel olarak kurulan gizli düşünceleri somut imgelere, tercihen görsel olan imgelere dönüştürmektir. Gerçi düşüncelerimizin tümünün, başlangıç noktasında somut imgelere sahip olduğunu ve bu düşüncelerin ilk materyallerinin ön evreleri duyumsal izlenimler tarafından olduğunu, daha doğrusu bu izlenimlerin anı-imgeleri tarafın-

dan biliyoruz. Ancak daha sonra bu imgelere, sözcükler bağlanabilmekte ve düşünceler ilişkilendirilebilmektedir. Demek ki rüya çalışması düşüncelere, geri giden (*régressive*) bir adım attırıyor, gerileyen (*retrograd*) bir gelişmeye tabi tutuyor ve bu geri gitme sırasında anı-imgelerin ve onların yeni edinim olarak getirebilecekleri düşüncelere olan dönüşümlerinin tüm gelişmeleri yok olmak zorunda kalıyor.

İşte bu, *rüya çalışması* diye adlandırdığımız çalışma. Karşı-mıza çıkardığı süreçlerin varlığının ışığı altında görülen rüyaya ilgimiz arka plana kaymış oldu bir anda. Ama direkt olarak tanıdığımız tek şey görülen rüya olduğuna göre, onun hakkında birkaç görüş daha paylaşabilirim.

Görülen rüyanın değeri gözümüzden düşüyor gibi mi gözüküyor, bundan daha doğal bir şey olamaz. İyice bileşik olmuş ya da aralarında bağ olmayan izole imgeler dizisine ayrılmış olmuş olması bizi pek de ilgilendirmiyor. Anlamsal bir görünüm taşıyor olsa bile orijinini, rüyanın deformasyonuna borçlu olduğunu biliyoruz ve rüyanın iç içeriği ile, Katolik bir kilisenin cephesinin, yapısı ve planı arasında var olan organik bağdan daha fazlasını sunmuyor. Bazı durumlarda rüyanın bu cephesinin kendisi de rüyanın gizli düşünceleri oluşturan kısmen bozulmuş ya da hiç bozulmamış olan önemli öğelerinden ödünç aldığı bir anlam sunuyor. Bu olgu, dönüşümün derecesinin değerini takdir etmemizi mümkün kılan rüyanın yorumlamasını gerçekleştirmediğimiz sürece bizden kaçıyor. Buna benzer bir kuşku, rüyanın iki ögesinin samimi bir şekilde temas etme noktasına geldiği anlaşılan durumlarda da duyuluyor. Bu durumdan şu sonuca varabiliriz, gizli rüyanın denk gelen öğeleri de aynı şekilde yaklaşmış olmalılar ama başka durumlarda, gizli düşüncelerdeki birleşik öğelerin görülen rüyada ayrılmış olduğunu fark etmek mümkün olabilir.

Genel olarak görülen rüyanın bir kısmını başka bir kısım, sanki rüya bir tutarlı bütünmüş ve yarıcı (*pragmatik*) bir betimleme oluşturmuyormuş gibi açıklamaya çalışmaktan sakınmamız

gerekir. Çoğu durumlarda rüya, daha çok farklı taşların parçalarından oluşmuş çimentoyla birleştirilmiş bir mozaîge benzetilmektedir, bu yüzden sonuç olarak ortaya çıkan resimler onları oluşturan farklı taşların, parçaların dış kenarlarına hiçbir şekilde denk gelmeyebilir. Rüya çalışmasının, ikincil işlem (*élaboration secondaire*) denilen bir parçası var, görevi ise rüyanın az çok tutarlı olan verilerini acilen bir bütüne dönüştürmek. Ama bu görevini gerçekleştirirken, genellikle ana materyalleri anlaşılmasa bir şekilde düzenliyor ve gerekli olduğu görünen yerlerde kendine göre bazı eklemeler yapıyor.

Öte yandan, rüya çalışmasının önemi ne abartılması ne de ona hak ettiğinden daha fazla güven verilmesi gerekiyor. Sıraladığımız aşamalar –sıklaştırma, yer değiştirme, biçimlenebilir sözel betimlemeler, sonra da hepsinin ikincil işleme tabi tutma– nasıl çalıştığına dair yeterince bize bilgi veriyor ve yapılabilecek her şey yapıldığından bize de yapacak başka bir şey kalmıyor.

Rüyada oluşan kanılar, eleştiriler, sürprizler, sonuçlar hiçbir şekilde rüya çalışmasının etkisinin sonuçları olmadığı gibi (rüya hakkında) sonradan gelen bir düşüncenin etkileri de değil, daha çok görülen rüyada geçmiş olan gizli düşüncelerin, bazı modifikasyonlara ve bir tür karşılıklı adaptasyona uğradıktan sonraki parçaları. Rüya çalışması, konuşmaları daha fazla anlaşılır yapamaz. Birkaç ender istisnayı kenara bırakırsak rüyalarda duyulan ya da telaffuz edilen konuşmalar aslında, rüya önce-sindeki günde duyulmuş ya da telaffuz edilmiş, rüya uyarımları sıfatıyla ya da materyal olarak gizli düşüncelerin içine dahil edilmiş olan konuşmaların yankısı ya da yan yana konması.

Hesaplamalar da rüya çalışmasının becerilerinden kaçıyor; görülen rüyada bulduklarımız ise, genellikle anlamdan yoksun rakamların sıralanması ya da rüyanın gizli düşünceleri içinde yapılmış hesapların basit bir müsveddesi olduğunu söyleyebilirim. Bu şartlar altında, rüya çalışmasına olan ilgimizin görülen rüyanın, az çok deforme olmuş bir halde açığa çıkardığı gizli düşüncelere doğru kaymasına şaşırırmamız gerek herhalde.

Ancak kuramsal varsayımlarda bulunup bu yönelmeyi, sadece gizli rüya düşüncelerini rüyanın yerine koyup destekleyerek hata yapıyoruz. Bu karışıklığı yapmak için psikanalizin verilerini kötüye kullanmış olmamız aslında tuhaf bir durum. "Rüya," rüya çalışmasının sonucundan, yani bu çalışmanın gizli düşüncelere basılmış formundan başka bir şey değil aslında.

Rüya çalışmasının, tümüyle kendine özgü bir düzenin süreci ve psişik yaşamda benzerini daha henüz saptamış değiliz. Bu sıkıştırmalar, yer değiştirmeler, düşüncelerin imgelere gerileyen değişimleri psikanalitik çabalarımızın asıl ödülünü oluşturan yeni bilgilerdir. Ayrıca rüya çalışmasıyla olan benzerlik sayesinde psikanalitik çalışmaları düşüncenin ve dilin evrimi gibi başka alanlara bağlayan bağları fark edilebilmektedir. Rüyanın mekanizmasının yapısının nevrotik semptomların temeli için prototip olduğunu duyduğunuzda bu bağlantılara daha fazla önem vermeye başlayacaksınız.

Ayrıca, bu çalışmalardan psikolojinin çıkarabileceği yeni bulguların tümüne sadece bir göz atıp kavramanın mümkün olmadığını da biliyoruz. Dikkatinizi, yalnızca bilinçdışı ruhsal eylemlerin varlığı lehine elde edilebilecek yeni kanıtlar üzerine (rüyaların gizli düşünceleri de bundan başka bir şey değil) ve bilinçdışı psişik yaşam bilgisine sahip olmak isteyenlere rüya yorumlamalarının açtığı kapıya çekiyorum.

Şimdi, şu ana kadar size sunduklarımı ayrıntılı olarak göstermek amacıyla bazı rüya örneklerini, hazırlık anlamında, genel ya da biçimlendirebilir bir biçimde size çözümleyeceğim.

BAZI RÜYA ÖRNEKLERİNİN ANALİZLERİ

Kapsamlı ve güzel bir rüyayı yorumlamaya katılmanız için davet etmek yerine size, bir kez daha yorumlama parçaları sunacağım için düş kırıklığına uğramayın. Tüm bu hazırlıkların ardından size daha fazla güven duyulması gerektiğini ve binlerce başarılı yorumlama ardından, rüya çalışması ve düşünceleri hakkında söz ettiklerimiz lehine kanıtlar sunan mükemmel rüya örneklerinin bir derlemesinin, bu zamana kadar zaten elimizde olması gerektiğini düşünüyorsunuz. Haklı olabilirsiniz ama isteklerinizin gerçekleşmesi önünde birçok engel olduğu konusunda sizi uyarmak zorundayım.

Her şeyden önce, rüya yorumlamak kimsenin öncelikli uğraşısı değil. Ne zaman rüya yorumluyoruz? Bazen, özel bir niyet gütmeden bir arkadaşımızın rüyasıyla ilgileniyoruz ya da kendi rüyalarımız üzerinde çalışmalar yapıyoruz, bunlar tümüyle psikanalitik yöntem konusunda uzmanlaşmak için yapılan antrenmanlar, genellikle psikanalitik tedavi altındaki nevrotik hastaların rüyalarıyla ilgilenmek asıl işimizi oluşturuyor. Sinir hastalarının rüyaları çok kapsamlı malzeme sunuyor ve hiçbir şekilde sağlıklı kimselerin rüyalarından aşağı kalır yanları yok ama tedavinin tekniği, ruh sağlığıyla ilgili gereklilikleri rüyanın yorumlanmasının önüne koymamızı zorunlu kılıyor ve ruh sağlığıyla ilgili tedavinin kullanımı için bulgular elde ettiğimizde anda rüyaların büyük bir kısmını yarı yolda bırakmamız gerekiyor. Bazı rüyalar, özellikle tedavi sırasında

oluşanlar, tamamlanmış bir yorumlanmadan yoksun kalıyor. Bu rüyalar psişik malzemenin toplam bileşeninden ki hâlâ bizim için bir bilinmeyen, belirdiklerinden dolayı ancak tedavi sonuçlandığında onları anlamamız mümkün olabiliyor. Bu rüyaların iletişimi, bir nevrozun tüm gizemlerini göz önüne almamızı gerekli kılıyor. Rüya incelenmesi nevroz çalışmasına bir hazırlık olarak ele aldığımızdan dolayı bu durum niyetlerimizle uyuşmuyor.

Bunları duyduktan sonra bu malzemeyi bırakıp sağlıklı insanların ya da kendi rüyalarınızın açıklamalarını duymak isteyeceğini biliyorum. Ama bu, rüyaların içeriklerinden dolayı olanaksız. Rüyanın tam yorumlanmasının gerekli kıldığı içtenliği ve dürüstlüğü, kişiliğin en özel şeylerinin paylaşılması gerektiği için ne kendi rüyalarınızı ne de çok samimi olduğunuz kişilerin rüyalarını yorumlarken göstermeniz olası değil. Bu malzeme edinme zorluğunun dışında, rüyalarla iletişime zorluk çıkaran başka bir şey daha var. Bildiğiniz gibi rüya, rüyayı gören kişiyi tanımayan kişileri bırakın, rüya gören kimseye bile yabancı bir şey gibi görünüyor.

Kendi literatürümüzün içinde kapsamlı ve tamamlanmış rüya analizleri yeterince var; benim bile hasta gözlemleri hakkında yayınladığım birkaç vaka var. Belki de en güzel rüya yorumlama örnekleri biri, Otto Rank tarafından yayınlanan ve bir genç kızın birbirlerine bağlanan iki rüyası olabilir. Bu genç kızın rüyasının anlatımı sadece iki sayfaya sığmış olmasına karşın analizi 76 sayfa kadar yer kaplamıştı. Sizinle böyle bir çalışma yapabilmek için benim en az bir döneme gereksinimim olacağını söylemem yanlış olmaz.

Uzun ve az çok deforme olmuş bir rüyayı yorumlamaya kalkıştığımızda o kadar çok açıklamada bulunmamız, o kadar çok serbest çağrışımlar kullanmamız, o kadar çok dolaylı yola sapmamız gerekiyor ki çok zahmet isteyen çalışmamız hem çok uzun zaman alacak hem de tümüyle yetersiz ve sonuçsuz kalacaktır. Bu nedenle sizden kolay edinilebilenle, sınır hastalarının,

şu ya da bu izole ögeyi inceleme imkânı veren rüyalarının parçaları ile yetinmenizi rica edeceğim. Bunlar rüyaların simgelerinden ve rüyaların, gösteriye daha kolay olanak tanıyan geri giden betimlemelerinin belirli özelliklerinden oluşuyorlar. Birazdan sıralayacağım rüya örneklerinin her birinin hangi nedenlerle bir iletişim hak ettiğini de size aktaracağım.

İşte size iki kısa imgeden oluşan bir rüya: Amcası, cumartesi olduğu halde sigara içiyor... Bir kadın, çocuğuymuş gibi kendisine sarılıyor ve okşuyor.

Birinci imgeyi değerlendirdiğinde rüyayı gören genç (Yahudi), amcasının dindar biri olduğunu ifade ediyor ve ne daha önce ne de bundan sonra, Şabat'ta (Sabbath) sigara içmek gibi böyle bir günah²⁵ işleminin söz konusunu olmadığını bize aktarıyor. İkinci imgede yer alan kadının da kendi annesinden başkası olamayacağını düşündüğünü söylüyor. Bu iki imge ya da düşünce arasında kesinlikle bir bağlantı söz konusu olmalı. Ama nasıl bir bağlantı? Amcasının eyleminin gerçekliğini kesin biçimde dışladığından iki imge arasında başka bir bağlantı çıkardık: "Eğer amcam gibi dindar bir adam cumartesi günü sigara içebiliyorsa, o takdirde annemin beni okşamasına izin verebilirim." Buradan anlaşılıyor ki annenin okşaması dindar bir Yahudi'nin cumartesi günü sigara içmesi kadar kabul görmeyen bir durum. Rüya çalışması sırasında rüyanın düşünceleri arasındaki tüm ilişkilerin kaybolduğunu hatta bu düşüncelerin brüt malzemeye indirgendiğini ve yorumlamanın görevinin de bu kaybolmuş ilişkilere yeniden şekil vermek olduğunu size, daha önce söylediğimi hatırlıyorsunuzdur.

Rüya hakkındaki yayınlarımın sonrasında rüyalara ait konularda, belli bir derecede, resmi bir danışman oldum ve uzun yıllardır her taraftan, rüyaların iletildiği ya da rüyalar hakkında

(25) A teş yakmayı gerektirdiği için Şabat'ta sigara içmek de Yahudilerce günah olarak kabul ediliyor. (ç.n.)

düşüncemin sorulduğu mektuplar almaktayım. Yorumlamayı mümkün kılan yeterli malzeme gönderen ya da kendileri bir yorumlama öneren kimselere minnettarım. Münih'te okuyan bir tıp öğrencisinin, 1910 yılında bana ilettiği bir rüyanın bu kategoriye uygun düştüğü kanısında olduğum için size aktarmak istiyorum. Bu bana göre, rüyayı gören kimsenin, gerekli bilgileri sunmadığında bir rüyanın anlaşılmasının ne kadar zor olduğunu görmemiz açısından güzel bir örnek. Simgelerin önemli olduğunun altını çizen rüya yorumlamalarının en ideal yorumlama diye düşünmeye ve rüyalar hakkında ortaya çıkan çağrışımlar üzerine kurulu tekniği ikinci plana geri itmeye eğilimli olduğunuzu görüyorum ve böyle ciddi bir hata yapmamanız için sizi uyarıyorum.

"13 Temmuz 1910, sabaha karşı şu rüyayı görüyorum: Tübingen'in bir sokağını bisikletle iniyorum, birden kahverengi bir av köpeği (*dakhund*) peşime takılıyor ve beni topuğumdan yakalıyor. Biraz ötede bisikletten iniyorum, bir basamağa oturup bana öfkeyle havlayan köpeğe karşı kendimi savunmaya başlıyorum (Ne ısırdıktan ne de onu izleyen sahneden bir rahatsızlık hissediyorum). Yüz yüze oturmuş iki ihtiyar kadın bana alay edercesine bakıyor. O sırada uyanıyorum ve çoğu kez başıma geldiği gibi, tüm rüya bana, bu uyanma evresine geçiş anında oldukça açık görünüyor."

Simgeler burada bize pek bir yardımda bulunmayacak gibi. Ama rüya gören kişi bize şu bilgiyi aktarıyor: "Bir süredir bir kıza âşığım, onunla tanışıklığım yok sadece defalarca yolda ona rastladım ama ona yaklaşıp tanışma fırsatım hiç olmadı. Bu fırsatın bana *dakhund* sayesinde tanınması en keyifli şey olacaktı çünkü hayvanları çok seviyorum ve genç kızın da onlara karşı aynı duyguları beslediğine ilişkin inancım büyük." Ayrıca, seyrederlerin şaşkın bakışları altında, kavga eden iki köpeği büyük bir beceriyle defalarca ayırdığını da ekliyor. Bir de, hoşlandığı bu genç kızın söz konusu köpekle dolaşırken görüldüğünü de öğreniyoruz. Yalnızca, görülen rüyada bu genç kızın kenara

alınmış, sadece ona çağrışım yapan köpeğin alıkonmuş olduğu görülüyor. Onunla alay eden kadınların, genç kızın yerine canlandırıldığı da bir ihtimal mümkün olabilir. Sonradan elde edilen bilgiler bu konuda yeterli bir açıklık sağlamıyor. Rüyasında bisikletle yolculuk yaptığını görmesi aslında hatırladığı durumun direkt reproduksiyonu: Hep genç kızla hep köpeğiyle bisikletle dolaşırken karşılaşıyordu.

Bir kişi, kendisi için çok değerli olan anne babasından birini kaybedince, uzun bir süre boyunca onda, ölümün gerçekliği ile ölüyü dirilme ihtiyacı arasındaki şaşırtıcı çelişkileri görürüz. Bazen artık var olmayan kişi, ölmüş olmasına karşın yaşamaya devam eder çünkü ölü olduğunu bilmiyordur, zaten bilseydi tamamen ölü kalırdı bazen de yarı yaşarken yarı da ölü olur ve her iki durumu da özel bazı işaretler aracılığıyla birbirinden ayırılır. Bu rüyaları saçma olarak nitelendirirsek yanılgıya düşeriz çünkü "diriliş" masallarda olduğu kadar rüyada da kabul edilebilir bir durum ve alelade bir olay. Bu rüyaları inceleme fırsatım olduğu kadarı ile mantıklı bir açıklama sunduklarını fark ettim ama dindar kişi ölüye hayatın kendini ifade etmeye devam ettiğini en sıra dışı yöntemlerle hatırlatıyor. Tuhaf ve saçma görünen ve analizinin kuramsal diye varsayacağımız bazı ayrıntıları açığa çıkaracağı bu tür bir rüyayı size aktaracağım. Bu, birkaç yıl öncesi babasını kaybeden bir adamın rüyası: "Baba öldü ama mezardan çıkarıldı ve çok kötü görünüyor. O zamandan beri yaşamaya devam ediyor ve rüyayı gören kişi, babası kendi durumunu fark etmesin diye elinden geleni yapıyor." (Burada rüya başka şeylere, görünüşe göre konu dışı, ilgisiz şeylere kayıyor.)

Baba öldü, bunu biliyoruz. Mezardan çıkarılmasının da sonraki olayların da gerçeklikle bağı yok. Ama rüyayı gören kişi babasının cenaze töreninden geldiğinde, diş ağrısı çektiğini anlatıyor. Musevi âdetlerine göre ağrıyan dişine müdahale etmek istiyor, "diş acı verdiğinde onu kopar." Bu nedenle dişçiye gidiyor, ama dişçi ona, "diş hemen çekilmez, biraz sabret-

mek gerek. Şimdi sinirleri öldürmek için iğne yapacağım. Üç gün sonra gelirsiniz, çekerim.” diyor. Bu “çekme” diyor rüyayı gören kişi, “mezardan çıkarma anlamına geliyor.”

Rüyayı gören kişi haklı olabilir mi? Tam olarak değil çünkü dışın kendisi değil ölü olan kısmının çekilmesi gerekiyordu. Bu, bizim deneyimlerimize göre rüyada karşımıza çıkan belirsizliklerden sadece biri. Anlaşılan rüyayı gören kişi burada, ölü babası ve öldürülen ama yine de korunan dışı birbirine kaynaştırarak bir sıkılaştırma (*condensation*) gerçekleştirmiş. Bu durumun, görülen rüyada saçma bir şekilde sonuçlanması hiç de şaşırtıcı değil çünkü dış hakkında söylenenlerin tümünün babaya uygulanması olası değil. Peki, genel olarak, görülen rüyada bulduğumuz sıkılaştırmayı olası kılan dış ve baba arasındaki bu *tertium comparationis*'i²⁶ nerede bulabiliriz?

Her şeye rağmen baba ve dış arasından bir bağlantı olmalı değil mi, çünkü rüyayı gören kişi, rüyada bir dış kaybettiğimizde bu aile fertlerinden birini kaybedeceğiz anlamına geldiğini bildiğini söylüyor. Halk arasında yaygın olan bu görüşün doğru olmadığını, bir paradoks olduğunu biliyoruz. Bu nedenle rüyanın içeriğindeki tüm parçaların arkasında bu temayı bulmamız şaşırtıcı bir durum gibi görüyor.

Daha fazla zorlama olmadan rüyayı gören kişi, babasının hastalığından, ölümünden ve aralarındaki ilişkiden söz etmeye başlıyor. Babasının hastalığı çok uzun süre devam ettiğinden bakımı ve tedavisi oldukça pahalıya patladığından, yine de bundan hiç şikâyetçi olmadığını, hiçbir an sabırsızlık göstermediğini, hiçbir zaman artık bitsin diye dilemediğini bize aktarıyor. Gerçek bir Yahudi gibi babasına bağlı olduğundan ve Musevi değerlerinden hiçbir şekilde uzaklaşmadığından da övünçle söz ediyor.

(26) Latince: Karşılaştırmanın üçüncü tarafı. (ç.n.)

Ama rüya ile bağlantılı olan düşüncelerinin içindeki çelişki, dişi baba ile özdeşleştiriyor olması size şaşırtmıyor mu?

Diş ile ilgili olarak söylenebilecek şey basit. Museviliğin emrettiği şekilde (yani ağrıyan ya da çürüyen dişin hemen çekilmesini) hareket etmek istediği açıkça görülüyor.

Baba ile ilgili kısma gelince, burada Museviliğin, acıya ve sıkıntıya neden olan harcama ve rahatsızlıktan şikâyet etmemesi, ona düşmanca yaklaşmaması ve bu sınavı sabırla desteklemesini söyleyen kurallarına göre hareket etmek istiyordu. (Buradaki çelişki oldukça belirgin gibi değil mi?)

Aslına bakarsanız benzerlik kurma daha gerçekçi olurdu eğer erkek evlat babaya karşı hissettiklerini dişine karşı da duyumsasaydı, yani ölümün gelip gereksiz, acı veren ve masraflı olan yaşama bir son vermesini dileseydi.

Rüya görenimizin babasına karşı olan, onun ağır hastalığı sırasında gerçek duygularının bunlar olduğuna gerçekten ikna olmuş durumdayım, babaya bağlılık gibi diğer şeylerin her biri aslında onu bu hatıralardan uzaklaştırmak amacı gütmekte. Bu tür durumlarda ölümün bir an önce gelmesini dileriz ama bu isteğimiz çoğu zaman acıma duygusunun maskesi altında gizlenir: Acı çeken hasta için ölüm aslında bir kurtuluş sayılır.

Burada, gizli düşüncelerin sınırını bile aştığımızı fark ediyorsunuzdur. Bu gizli düşüncelerin birinci müdahalesi, kuşkusuz geçici bir süre bilinçdışıydı, yani rüyanın oluşumu süresince; ama babaya karşı olan düşmanca duygular belki daimi olarak bilinçdışıydı, belki bunlar onda çocukluğundan bugüne kadar geçen süre boyunca hep vardı ve babasının hastalığı sırasında bazen, ürkekçe ve saklı olarak bilinçli oluyordular.

Rüyanın içeriğinin oluşturulmasına katkıda bulunan gizli düşünceleri ilgilendirenler için de aynı şeyi çok daha emin olarak söyleyebiliriz. Rüyanın içinde babaya karşı hiçbir düşmanca bir duygunun izleriyle karşılaşmıyoruz. Ama babaya karşı olan

böyle bir düşmanca duygunun kökenini, çocukluğa dek geri giderek aradığımızda babanın yarattığı baskının, özellikle erken yaşlarda hatta ergenlik çağından sonra bile, sosyal nedenlerle cinsel aktivitelerine engel olmasında görüyoruz. Bu babayla ilişki bizim rüyayı gören kişi için de geçerli bir durum gibi görüyor, babasına olan sevgisinin içinde yer alan saygı ve korkunun erken yaşlarda babasının cinsel aktiviteleri konusunda ona uyguladığı kontrol ve baskıdan kaynaklandığı anlaşılıyor.

Görülen rüyanın diğer ayrıntıları "onanizm (mastürbasyon) kompleksi"yle açıklanıyor. "Çok kötü görünüyor" diye söylediği sözler dışının, böyle bir yerde dış kaybetmek kötü görünüyor sözlerine bir anıştırma olabilir diye düşünebiliriz. Ya da belki bu sözlerin altında yatan korku, genç erkeğin ergenlik çağındaki aşırı cinsel aktivitelerini açığa vuracağı endişesinden kaynaklanmaktadır. Rüyayı gören genç adamın görülen rüyadaki kötü görünüşü babasına aktarmış olması –aşına olduğunuz rüya çalışmasının ters çevrilmesi (*inversion*)– kendisi için bir tür rahatlama getirdiği anlaşılıyor. "O zamandan beri yaşamaya devam ediyor," sözleri babanın yaşamasına olan gizli dileği sakladığını söyleyebiliriz, dışının dışın korunabilme olasılığının olduğunu belirtmesinde olduğu gibi. "Rüyayı gören kişi, babası kendi durumunu fark etmesin diye elinden geleni yapıyor." cümlesi ise, babasının öldüğünü bildiğini bize anlatması açısından gerçekten çok ince bir cümle sayılır. Tam anlamıyla bildiğimiz tek şey herhalde "onanizm kompleksi"nin açığa çıkmasıdır, yıllardır genç adamın cinsel yaşantısını babasından saklamaya çabaladığını görüyoruz.

Sonuç olarak, dış ağrısının konu olduğu rüyaların tümünde, istisnasız olarak herhalde "onanizm kompleksi"ne ve bunun sonucunda oluşan cezalandırma kaygısına başvurmakla karşı karşıya kalacağımız görülüyor.

Bu genç adamın karmaşık ve anlaşılmaktan uzak olan rüyası oluşurken birkaç yöntem işleme konmuş durumda olduğu anlaşılıyor. Bunlar, tekil ve yanıltıcı sıklaştırma, gizli düşünce

dışındaki tüm düşüncelerin yer değiştirmesi, bu düşünceler arasında, zamanla en derin ve en geri itilmiş olanlar için birçok yerini alma biçimlerinin yaratılması olarak sıralanabilir.

Bize, neden böyle önemsiz şeyler gördüğümüz sorusunu sorduran, garip ya da saçma hiçbir şey barındırmayan, sıradan ve basmakalıp rüyaları anlamaya defalarca çabaladık. Şimdi yeri gelmişken, buna iyi bir örnek olacağına inandığım bir genç kadının aynı gece boyunca arka arkaya gördüğü ve içerik açısından uyumlu sayılabilecek üç rüyayı sizlere aktaracağım.

Evindeki koridordan ilerlerken başını alçak tavandan sarkan avizeye çarpıyor, başı kanamaya başlıyor.

Rüyayı gören genç kadının başından buna benzer bir olay geçmediği için bize herhangi bir katkıda bulunması söz konusu olamıyor. Bize aktardığı bilgiler ise tümüyle başka bir yönü işaret edecektir "Saçlarımın ne kadar çok döküldüğünü biliyorsunuz. Dün annem bana, 'Kızım, eğer böyle devam ederse yakında başın popona benzeyecek' dedi."

Baş, burada vücudun zıt tarafının simgesi olarak görünüyor gibi. Avizenin simgesel anlamı ise açıkça belli, tüm uzatılmış nesneler gibi o da erkek cinsel organının simgesi. Demek rüya bedenin alt kısımdaki, erkek organının neden olduğu bir kanamayla ilgili. Yine de bu birkaç anlama gelebilir; rüyayı gören genç kadının verdiği diğer bilgiler gösteriyor ki bu aslında aybaşı kanamalarına bir erkekle cinsel ilişkiye girmenin neden olduğuna ilişkin inançtan kaynaklanıyor. Bu cinsel kuram, daha tam olgunlaşmamış genç kızların birçoğunda olan bir inanış.

Üzüm bağında, bir ağacın kopanmasından oluştuğunu bildiği bir çukur görüyor. Bu konuyla ilgili olarak "ağacın kendisinin de eksik olduğunun" farkına varıyor.

Rüyasında ağacı görmediğini sanıyor ama cümlelerin bütünü simgesel anlamı açığa çıkaran başka bir düşüncenin ifadesine yarıyor. Bu rüya, özellikle küçük genç kızların başlangıçta erkekler gibi cinsel organına sahip olduğu ve onun iğdiş edilmesi

(ağacın koparılması–sökülmesi) sonucunda bildiğimiz kadının cinsel organı şeklini aldığına, yani başka cinsel bir kurama dayanıyor.

Büro masasının çekmecesinin önünde duruyor, içindeki her şeyi çok iyi bildiğinden yabancı bir elin değdiğini anında anlayabiliyor.

Yazı masasının çekmecesini, tüm çekmeceler, kutular ya da sandıklar gibi kadının cinsel organı simgeliyor. Cinsel ilişkinin izlerinin (herhangi bir temasın bile) kolay tanımlandığını biliyor ve uzun zamandır böyle bir suçlamayla karşılaşmaktan çekiniyor.

Bu üç rüyanın vurgu yaptığı temelin, rüyayı gören genç kadının bilgileri üzerine dayandığı anlaşılıyor. Bu genç kadın, cinsel yaşamın sırları üzerine, o zamanlar yaptığı çocuksu araştırmaları ve gurur duyarak verdiği sonuçları hatırlıyor.

Biraz daha simgecilik. Ama bu kez ilk önce psişik durumdan kısaca söz etmem gerekiyor. Bir kadın ile samimi bir gece geçiren bir adam bu kadının cinsel ilişkiye girme nedeninin daha çok bir çocuk yapma, anne olma isteği üzerinde kurulu olduğunu söylüyor. Ama cinsel ilişkinin gerçekleştiği koşullarda, kadının hamile kalma olasılığını önleyecek tedbirlerin alındığı biliniyor, bu da bilindiği gibi öncelikle erkeğin spermlerin kadının cinsel organına girmesine engel olmak. Söz konusu birleşme sonrasında kadın uyandığında şu rüyayı aktarıyor:

Kırmızı palto giymiş bir subay onu sokakta takip ediyor. Koşmaya başlıyor, evinin merdivenlerini tırmanıyor; subay hâlâ peşinde. Soluğu kesilmiş şekilde oturduğu apartman dairesinin önünde varıyor, içeri girip kapıyı arkasından anahtarla kilitliyor. Subay dışarda kalıyor ve kadın pencereden bakınca onu bir bankın üzerinde oturur ağlarken görüyor.

Kırmızı paltolu subay tarafından kovalanma ve merdivenleri hızla tırmanmanın içinde cinsel eylemin betimlemesini, hiçbir zorluk çekmeden tanımlayabiliyorsunuz. Rüyayı gören kadının kendisini takip eden kişiden korunmak amacıyla ken-

disini anahtarla kilitlemesi, rüyalarda sıkça oluşan bu evirtim (*inversion*) örneklerinden birini temsil ediyor, aslında gerçekte erkek cinsel boşalma sonuçlanmadan geri çekilen taraftı. Aynı şekilde kadın kendi üzüntüsünü partnerine aktarıp yerini değiştirdi, rüyasında onun ağladığını görüyor, bu aynı zamanda sperm emisyonuna bir anıştırmayı oluşturuyor.

Büyük bir olasılıkla, psikanalize göre bütün rüyaların cinsel bir anlamı var, dendiğini duymuşsunuzdur. Şimdi bu görüşün ne kadar yanlış olduğunu kendiniz de fark edeceksiniz. İsteklerin gerçekleşmesi olan rüyalarla tanıştınız, yani temel ihtiyaçlarımızın tatmini olan rüyalarla; açlık, susuzluk, özgürlük ihtiyacı gibi. Bundan başka uygunluk ve sabırsızlık rüyaları, açgözlülük rüyaları, egoistlik rüyalarıyla da aşinasınız. Ama psikanalitik araştırmanın başka bir sonucu olarak, çok biçimsizleşmiş rüyaların (hepsi değil) öncelikle cinsel arzunun ifadesi olarak hizmet ettiklerini göz önünde tutmalısınız.

Rüyalardaki simgelerin kullanımlarının örneklerini istiflemem için özel bir nedene sahibim. İlk karşılaştığımız andan itibaren size, psikanalizi öğretirken görüşlerimizi inandıracak delilleri sunmanın ve dinleyicileri ikna etmenin ne kadar zor olduğunu hep söylemiştim. Haklı olduğum konusunda artık hemfikir olduğumuza eminim. Bununla birlikte psikanalizin değişik savları o kadar yakın şekilde birbirine bağlı ki bir noktada edindiği görüşlerinden biri, bütünüün tamamına ya bir parçasına yayılabilir. Psikanaliz için şunu demek yanlış olmaz: Elinizi kapması için parmağınızı uzatmanız yeter. Hatalı eylemlerin açıklamalarını anlayıp benimsemiş olan kişinin mantıklı olabilmek için psikanalizin gerisini de benimsemesi gerekir. Aynı şekilde kolaylıkla ulaşılabilir başka bir nokta da, simgecilik. Size daha önce yayınlamış kocası polis memuru olan ve rüyalardaki simgecilikten ve psikanalizden söz edildiğini kesinlikle duymamış olan sade bir kadının rüyasını aktaracağım. Bu rüyanın cinsel simgeler aracıyla yorumlanmasının keyfi ve zorlama olup olmadığına siz karar verin.

“... Sonra lojmana biri girdi ve endişeyle bekçiye seslendi. Fakat bu iki hırsızla işbirliği yapan bekçi onlarla birlikte, birkaç basamak tırmanıp ulaşılabilen kiliseye kadar gitti. Kilisenin arkasında ormanla kaplı bir dağ vardı. Siyah sakalı olan bekçinin başında bir şapka, boynunda da bir zırh vardı (*hausse-cot*) ve palto giymişti. Bekçiye sakince eşlik eden iki serserinin bellerinin çevresinde çanta şeklinde açık önlükler vardı. Bir yol kiliseden dağa gidiyordu. Bu yolun iki tarafı gittikçe yoğunlaşan, dağın tepesinde gerçek bir orman oluşturan çimen ve çalıyla kaplıydı.”

Kullanılan imgeleri hiçbir zorluk çekmeden tanuyorsunuz. Erkek cinsel organı üçlemeye (kişiler), kadını ise kilise, dağ ve orman olan bir peyzajla temsil ediliyordu. Burada, basamaklar cinsel eylem olarak karşınıza çıkıyordu. Rüyada dağ olarak adlandırılan şey anatomide de aynı adı taşıyor: Mons veneris (Venüs Tepesi).

Simge yardımıyla yorumlanması gereken başka bir rüya. Bu rüya dikkat çekici ve inandırıcı çünkü imgeleri, rüya yorumlanması konusunda hiç kuramsal bilgisi olmamasına karşın rüyayı görenin kendisi tarafından çevrildi. Oluşumunun asıl şartları açıkça bilinmemesinden dolayı bu durum oldukça sıradışı.

Babasıyla birlikte bir yerde dolaşılıyor. Prater²⁷ olması büyük bir olasılık çünkü kubbeli yapıyı ve onun önündeki havası inmiş bir balonun takılı kaldığı küçük yapıyı görüyoruz. Babası ona, “tüm bunlar ne anlama geliyor,” diye soruyor; bunu kendisi de merak ediyor ama yine de babasına açıklamada bulunabiliyor. Daha sonra büyük metal bir tabakanın yayılmış şekilde yattığı geniş bir avluya geliyorlar. Baba bu tabakadan büyük bir parça koparmak istiyor ama önce kimse bakıyor mu diye etrafı kolaçan ediyor. Babasına, “yapması gerekenin sadece denetçiye söylemesi olduğunu, o zaman istediği kadarını sorun yaşamadan götürebileceğini” söylüyor. Bu avluda aşağıya bir çukura inen basamaklar var; bu çukurun iç yüzeyi yumuşak bir malzemeyle –deri bir koltuğun olduğu gibi– kapitone olarak döşenmiş. Bu çukurun dibinde, başka bir çukurun başladığı uzun bir platform var.

(27) Viyana'nın ana caddesi. (ç.n.)

Rüyayı gören kişi kendi kendine yorumluyor: “Kubbe, benim cinsel organlarım, önündeki havası kaçmış olan balon ise bir süredir yeterince sertleşemeyen penisimden başka bir şey değil.” Daha ayrıntılı biçimde çevirmek gerekirse kubbeli yapı, çocukların genellikle cinsel organın bir parçası olarak gördüğü kaba et diye adlandırılan kısım; kubbenin önündeki küçük yapı ise testisler. Rüya da baba tüm bunlar ne anlama geliyor diye soruyor, yani cinsel organının amacının ve görevinin ne olduğunu. Burada, aslında soranın baba değil de oğlan olduğunu ifade ederek durumu değiştirirsek yanılgıya düşmeyiz. Gerçek hayatta baba hiçbir şekilde böyle bir soru sormadığından rüyanın bu düşüncesini bir istek ya da bir varsayımın ışığı olarak algılamamız gerekiyor: “Eğer babama cinsel organlara dair bilgiler sorsaydım...” Birazdan bu düşüncenin gelişimini göreceğiz.

Metal plakanın yayıldığı avlunun ise aslında bir simge olarak algılanmaması, sadece babasının çalışma yeri olarak göz önünde tutulması gerekiyor. Babasının gerçek mesleğini açığa vurmamak için rüyanın tümüne dokunmadan sadece küçük bir değişiklik yaparak metal plaka dedim. Babasıyla birlikte çalıştığından dolayı onun işlerini nasıl yürüttüğünü çok iyi biliyordu ve haksız yöntemlerle kazanç sağladığını görmek onu rahatsız ediyordu. Bu yüzden yukarıda söz ettiğimiz düşünce için şu ana fikri oluşturmak yanlış olmaz: “(Eğer babama sorsaydım) müşterilerini kandırdığı gibi beni de kandırırdı.” Baba metal plakadan büyükçe bir parça koparmak istiyordu, bu istekte onun ticari olarak dürüst olmadığını görebiliriz ama rüyayı gören kişi bambaşka bir açıklamada bulunuyor ve bunu mastürbasyon olarak nitelendiriyor. Bu simgeyi uzun zamandır bildiğimiz gibi bu olguyu da aynen kabul ediyoruz. Burada mastürbasyonun gizliliği tam zıt karşıtlığı ile ifade edilmiş durumda (babasına, eğer plakadan bir parça götürmek istiyorsa bunu görevliye söyleyip açıkça yapabileceğini söylüyor). Erkek evladın mastürbasyon eylemini, rüyanın ilk kısmındaki sorgu-

lama gibi babasına dayandırması bizi pek şaşırtmıyor. Çukur konusuna gelince, rüyayı gören kişi bunu yumuşak iç yüzeyi olan vajına olarak betimlediğini söylüyor. Ben de, "aşağı inmek" ya da "yukarı çıkmak" fark etmez ikisinin de çiftleşme eylemini temsil ettiğini ekleyeceğim.

Rüyayı gören kişi, birinci çukurun dibinde, başka bir çukurun başladığı uzun bir platform var, demişti; burada yaşam-öyküsel bir ayrıntı söz konusu. Sıkça gerçekleştirdiği cinsel ilişkilere bazı engellerden dolayı ara vermiş durumda ve tedavinin sonucu olarak devam etmeyi umuyor.

Bundan sonraki iki rüya yoğun poligami (çok eşli) ilişki süren bir yabancınn. Size bunları, görülen rüyanın içinde gizlenmiş olsa bile rüya gören kişinin ben (ego) kavramının, her zaman rüyada ortaya çıktığını göstermek için aktarıyorum. Rüya da görülen sandıklar kadınları simgeleyen simgeler.

Yolculuğa çıkmak üzere, bagajlan istasyona götürülmek için arabaya yükleniyor. Birçok bavulu var, aralanndan iki tanesi "eşantıyon sandığı türünden" büyük siyah sandık. Teselli eden bir ses tonuyla birine, "Bunlar sadece istasyona kadar gidecek." diyor.

Gerçekte her zaman çok bavulla seyahat eden biri ama aynı zamanda da tedavi için geldiğinde kendisiyle birlikte sürüyle kadın hikâyesi getiriyor. İki siyah sandık hayatında şu aralar önemli yer tutan iki esmer kadına denk geliyor. Bu kadınlardan biri onun peşinden Viyana'ya kadar gelmek istiyordu; benim tavsiyem üzerine ona gelmemesi için telgraf çekti.

Gümrükte bir sahne: "Yolculukta ona eşlik eden arkadaşlarından biri bavulunu açıyor ve sigarasını umursamaz bir şekilde içerken, 'Bunun içinde hiçbir şey yok.' diyor. Gümrük memuru ona inanmış gibi görünse de bavulu karıştırmaya başlıyor ve kesinlikle yasak olan bir şey buluyor. O zaman yolcu çaresizce, 'Yapılabilecek bir şey yok' diyor." Burada yolcu kendisiydi, gümrük memuru da bendim. Genellikle itiraflarında samimi olan bu hasta, benim tanıdığımı düşündüğü bir kadınla yeni

başlayan ilişkisini gizlemeye çalışıyordu. Bu sıkıntılı (yalanla karşı karşıya kalma) durumu başka bir kişiye aktardı ve bence bunun için kendisi rüyada yoktu.

İşte size daha önce hiç değinmediğim bir simgenin örneği: Yanında iki arkadaşı olan kız kardeşiyle karşılaşılıyor, onlar da kız kardeş. Onlara elini uzatıyor ama kendi kız kardeşine uzatmıyor.

Bu rüya bilindik hiçbir olayla bağlantılı değil. Anımsadıkları onu, daha çok, genç kızlarda göğüslerin geç geliştiğini ilk kez gözlemlendiği ve bunun nedenini aradığı döneme götürüyor. Demek buradaki iki kız kardeş göğüsleri temsil ediyor ve onlara seve seve dokunabilir, yeter ki kız kardeşininkiler olmasın.

Şimdi de rüyadaki ölümün simgeciliğinin bir örneği: “Adlarını bildiği ama uyandığında unuttuğu iki kişiyle birlikte dik demir bir köprü üzerinde yürüyor. Birden, bu iki kişi kayboluyor ve hayalet gibi beyaz çarşafa bürünmüş bir adam görüyor. Ona, telgrafçı mısın, diye soruyor. Hayır. Arabacı mısın? Hayır. Yoluna devam ediyor,” Rüyada bile büyük bir endişe içinde. Uyandığında rüyasını uzatıyor ve köprünün yıkılıp uçuruma düştüğünü hayal ediyor.

Tanımadığımızı ya da adlarını unuttuğumuzu söylediğimiz kişiler genellikle bize çok yakın olan kişilerdir. Rüwayı gören kişinin bir erkek kardeşi ve bir kız kardeşi var; eğer onların ölmesini dilemişse bu sadece kendisinin de ölüm endişesi taşıdığından dolayı olabileceğini söylüyor. Telgrafçı konusuna gelince, her zaman kötü haber getiren kişiler oldukları konusuna dikkatimizi çekiyor. Üniformasına bakarak onun sokak fenerlerini yakan bir görevli olması da bir olasılık. Ama fenerleri yakanlar onları söndürmekle de görevli kişiler, başka bir deyişle ölüm meleğinin yaşam ışığını söndürmesi gibi. Arabacı ise bunu, Uhland’ın Kral Karl’ın okyanustaki yolculuğu hakkındaki şiiriyle bağdaştırıyor ve bununla bağlantılı olarak da iki arkadaşıyla birlikte çıktığı tehlikeli deniz yolculuğunu ve bu yolculuk boyunca şiirdeki kralın rolünü oynamış olduğunu

hatırlıyor. Demir köprüye gelince, bu ona yakın zamanda meydana gelmiş bir kazayı ve *Yaşam asma bir köprüdür* saçma özdeyişi arımsatıyor.

Ölümün simgesel betimlemesinin başka bir örneği: "Meçhul bir adam onun adına siyah çerçevesi olan bir ziyaretçi kartı bırakıyor."

Bundan sonraki, rüya nevroitik yapısıyla ilginizi birkaç açıdan çekecektir. Trenle yolculuk yapıyor. Tren kırsal bir alanda duruyor. Bir kaza olduğunu ve kendisini kurtarması gerektiğini düşünüyor, trenin tüm kompartımanlarını geçiyor ve karşısına çıkan herkesi öldürüyor; makinist, kondüktör, biletçi, vs.

Bu rüya, bir arkadaşının kendisine anlattığı küçük bir hikâyenin anısına bağlanabilir. İtalya demiryollarında bir deli, kendisine ayrılmış özel bir kompartımanda naklediliyordu ama bir yolcu, yanlışlıkla aynı kompartımana alındı. Deli bu yolcuyu öldürdü. Demek rüyayı gören kişi kendisini bu deli ile özdeşleştiriyor ve eylemini ara sıra onu rahatsız eden dürtüsel bir düşünce, "başarısızlıklarını bilen kim varsa onları ortadan kaldırması gerekiyor," ile haklı çıkarmaya çalışıyor. Ama ardından rüyanın başlangıç noktasını oluşturan daha iyi bir motivasyon buluyor. Bir gün önce, tiyatrodaki evlenmeyi planladığı ama kıskançlık yüzünden ayrılmak zorunda kaldığı genç kadınla tekrar karşılaşmıştı. Aşırı kıskançlığı göz önünde tutulursa bu genç kızla evlenmesi durumunda delirmesi işten bile değildi. Başka bir deyişle, ona güvenemediğinden önüne çıkacak herkesi öldürmek zorunda kalacaktı çünkü herkesi kıskanacaktı. Bir dizi odadan geçmenin (burada kompartıman söz konusu) evlilik simgesi olduğunu zaten biliyoruz (monogaminin tersi).

Trenin kırsal bir alanda durması ve bir kaza korkusuyla bağlantılı olarak şunları söylüyor: Bir keresinde trenle yolculuk yaparken tren, ansızın istasyon dışından bir yerde duruyor, kompartımanda yanında oturan genç kadın, "belki bir çarpışma olacak," diye gözlemde bulunuyor ve "böyle bir durum söz ko-

nusu olacaksa en iyi tedbirin kişinin bacaklarını havaya kaldırması.” olduğunu söylüyor.

Aşklarının yeşerdiği ve mutlu oldukları ilk dönemlerde bu genç kadınla birlikte yaptıkları, kırsaldaki gezilerin çoğunda bu “bacaklar havaya” önemli bir rol oynamıştı. Onunla şimdi evlenmesinin delilik olduğunu başka bir kanıt da bu olabilir. Ama durumu yakından bilen biri olarak, onda deli olma dileğinin olmadığını kesinlikle söyleyebilirim.

RÜYADAKİ ARKAİK KALINTILAR ve YETİŞKİN BEBEK SENDROMU

Rüya çalışmasının, sansürün etkisi altında, rüyanın gizli düşüncelerini farklı bir anlatım biçimine soktuğuna ilişkin vardığımız sonuca geri dönelim. Gizli düşünceler, uyanık olduğumuz anlardaki bizce bilinen, yani bilinçli olduğumuz düşüncelerden başka bir şey değil. Yeni anlatım yöntemi bizim için anlaşılmasa görülen birçok özellik sunuyor. Onun, (artık ileri düzeye ulaşan) zihinsel gelişimimizin, simgesel betimlemelerin, resim dilinin kullanıldığı, belki de soyut dilin gelişiminden çok önce yürürlükte olan şartlara kadar uzandığını söylemiştik. İşte bu nedenle rüya çalışmasının anlatım modunu eskil (arkaik) ya da geri giden (*régressif*) diye nitelendiriyoruz.

Daha derin bir rüya çalışması incelemesi, entelektüel (zihinsel) gelişimimizin bilinmeyen başlangıç dönemleri hakkında değerli bulgular toplamamızı sağlayacağını düşünmeniz yanlış olmayacaktır. Umarım bu konuda haklı çıkarız ama bu çalışma daha henüz uygulanmaya başlanmadı. Rüya çalışmasının bizi geri götürdüğü tarih öncesinin çift yüzü var, öncelikle bireysel kalıntılar, yani çocukluk dönemi var, ondan sonra da her bireyin, çocukluğu boyunca, insan ırkının tüm gelişimini kısaltılmış olarak tekrar yarattığı durum, yani *filogenetik*²⁸ kalıntılar var.

(28) Çeşitli organizma grupları (örneğin türler veya topluluklar) arasındaki evrimsel ilişkinin araştırılması. (ç.n.)

Gizli psişik sürecin içindeki kısımlardan hangisinin kökenini, bireysel kalınlılarda, hangisinin de filogenetik kalınlılarda bulunduğunu ayırt etmeyi bir gün başarabileceğimiz konusunda oldukça iyimserim. Bu bağlamda benim düşünceme göre, örneği bireyin hiç öğrenmediği simgesel ilişkilerin, filogenetik miras gibi kabul edilmesi gereken inancın zemini.

Ama bu rüyanın tek eskil niteliği değil. Hepiniz deneyimle çocukluğa özgü bellek kaybını biliyorsunuz. 5, 6 ya da 8 yaşına kadar olan yaşam bellekte, daha sonraki yıllar gibi iz bırakmıyor. Yaşamları boyunca, ilk andan itibaren belleksek devamlılığa (*mnémonique continuité*) sahip olduğu konusunda övünen bireylerle karşılaştığımız oluyor ama aksi olan durum, yani bellekte boşlukların olması, çok daha sık karşımıza çıkıyor. Bu durumun hak ettiği önemi yeterince çekmediğine inanıyorum. 2 yaşında çocuk düzgün bir şekilde konuşmayı becerebiliyor; kısa bir süre sonra da karmaşık psişik durumların içinde yol alabildiğini gösteriyor ve kendisinin unuttuğu ve bizim ona, yıllar sonra (tekrar hatırlattığımız) konu ya da eylemler hakkında kendi düşüncelerini ve duygularını dışa vurabiliyor. Ayrıca ilk yıllarda çocuğun belleği, daha sonraki yıllara göre, örneğin 8 yaşına göre daha az yük taşıdığından dolayı çok daha esnek ve hassas, bu nedenle olayları ve izlenimleri saklamaya daha uygun olmalı. Bundan başka bellek işlevini, özellikle zor ve ileri psişik performans olarak kabul etmek için herhangi bir neden görünmüyor; aksine, zekâ düzeyi düşük kişilerde bile iyi bir bellek bulunabiliyor.

Başka bir özellik bu ilk özellikle çok yakından ilişkili ortaya çıkan, çoğunlukla ergenlik öncesi deneyimlere dayanan iyi korunmuş bazı anılar, çocukluk yıllarındaki bu bellek kaybının karşısına dikiliyor ve bu kuramı doğruluyor.

Daha sonraki olaylara dayanan anılar bellekte bir ayıklanmayla karşı karşıya kalıyor: Önemli olan korunuyor geri kalan atılıyor. Çocukluğun ilk dönemine ait bazı anıların ise çok sıradan ve hiçbir önem taşımamasına karşın korunabildiği görünü-

yor. Bu durumu anlamakta zorluk çekiyoruz ve neden bu sıradan anıların unutulmadığını kendimize soruyoruz.

Bir zamanlar analizin yardımıyla çocuk bellek kaybının ve bu kayba karşın anıların kalıntılarının gizemini çözmeye çalışmıştım ve çocukta bile, sadece önemli sayılan anıların kaybolmanın etkisinden kurtulmayı başarabildiği sonucuna ulaşmıştım. Yalnızca, sizce de bilinen sıkılaştırma ve özellikle yerini değiştirme yöntemlerinin sayesinde önemli ögeler, bellekte yerini daha önemsiz gibi görünen ögelere bırakıyorlar. Bu gerçek karşısında, çocukluk anılarına “maskelenmiş anılar” adını verdim; derinlemesine bir analiz, unutulmuş ne varsa ortaya çıkarmayı sağlayabiliyor.

Psikanalitik tedavilerde, ilk bebeklik anılarındaki boşlukları doldurma gerekliliğini duyuyoruz ve tedavinin başarılı bir sonuca ulaşabildiği vakalarda, yani çoğunda unutulmuş çocukluk anılarının içeriği geri getirilebiliyor. Tekrar bir araya getirilebilen izlenimler aslında hiçbir zaman unutulmamışlardı, sadece onlara ulaşmak mümkün değildi, gizli kalmışlardı, bilinçdışına geri itilmişlerdi. Ama bilinçdışından ansızın yüzeye çıktıkları da oluyor ve bu genellikle rüya sırasında oluyor. Buradan anlaşılıyor ki rüya, gizli kalmış çocuk anılarına ulaşmanın bir yolunu bulmayı başarabiliyor. Literatürde buna çok güzel örnekler bulabiliyoruz ve konuyla ilgili olarak ben de size kişisel bir örnek sunabilirim.

Bir gece, bana bir konuda yardımda bulunmuş bir kişiyi rüyamda gördüm, onu tam gözlerimin önünde duruyormuş gibi çok net görüyordum. Tıknaz, bir gözü kör, kısa boylu, başı omuzlarına iyice gömülmüş olan bir adamdı. Rüyanın içeriğine göre bu adamın bir hekim olduğu sonucuna varmıştım. Neyse ki anneme, –o zamanlar daha yaşıyordu,– 3 yaşında ayrıldığım doğduğum şehirdeki doktorun dış görünüşünü sordum ve onun gerçekten tıknaz, kısa boylu, bir gözü kör ve başı omuzlarına iyice gömülmüş olan biri olduğunu öğrendim; bundan başka, beni (benim unuttuğum) hangi koşullarda tedavi ettiğini

de annem sayesinde öğrendim. Çocukluğun ilk yıllarına ait unutulmuş materyallere ulaşmak rüyanın başka bir eski özelliğini oluşturuyor.

Aynı açıklamanın karşımıza çıkan ve bugüne kadar çözemediğimiz başka bir gizem için de kullanılması olası. Rüyanın oluşumunu sağlayan uyarımların aşırı derecede kötü ve ahlaksız cinsel arzulara dayandığını ve bu yüzden rüyanın bir sansüre ve deformasyona gerek duyduğunu söyleyip bunu kanıtladığımda ne kadar şaşırdığınızı hatırlıyor musunuz? Bu tür bir rüyayı rüya gören kişiye yorumladığımızda hemen onun yorumlamaya karşı çıkmasıyla karşılaşırız. Yorumlamamızı kabul ettiği durumlarda ise karakter yapısına uymayan, eğilimlerine ve duygularına ters düşen böyle bir arzunun nereden gelebileceğini sorgulamaya başlıyoruz.

Bu arzularının kökeninin nereye dayandığını bir an önce göstermeliyiz. Bu kötü arzuların orijinini geçmişte aramak gerekiyor ve genellikle çok uzak olmayan bir geçmişte. Eskiden bilindiği ve bilinçli olduklarını kanıtlamak mümkün. 17 yaşındaki kızının ölümünü dilediği anlamı çıkan annenin rüyası, bizim bakış açımıza göre çok daha önce annenin böyle bir isteğinin olduğu doğrultusunda. Kız, mutsuz ve en sonunda ayrılıkla sonuçlanan bir evlilikte dünyaya gelmişti. Anne, kızına hamileyken kocasıyla sert bir tartışmaya girmiş ve kontrolünü kaybederek öfkeyle, taşıdığı bebek ölür umuduyla karnını yumruklamaya başlamıştı. Bugün çocuklarını seven, hatta aşırı derecede seven nice annenin, istemeyerek hamile kaldığı ve daha doğmadan bebeğinin ölmesini dilediği bilinen bir gerçek. Sevdiğimiz birinin öldüğünü istemenin gizeminin, bu kişiyle başlayan ilişkinin ilk anlarına kadar dayandığını böylece anlamış oluyoruz.

Rüyasında en büyük ve en gözde oğlunun ölümünü dilediği yorumlaması çıkardığımız baba, en sonunda bize bir zamanlar bu duygunun ona yabancı olmadığını da itiraf ediyor. Daha

oğlu henüz ana karnundayken evliliğinden hiç memnun olmayan baba, kendisi için bir şey ifade etmeyen bebek eğer doğmazsa tekrar özgür kalabileceğini ve bu kez özgürlüğünü daha iyi biçimde değerlendirebileceğini düşünüyormuş. Nefret duygusu olan birçok vakada aynı orijini kanıtlayabiliriz. Bu tip vakalarda söz konusu olanları geçmişteki olaylara bağlı, vaktiyle bilinçli olup psişik yaşamda rollerini oynamış olan anılar olarak nitelendirebiliriz. Eminim bundan, mademki kişiye karşı tutumda bir değişiklik olmadı ve bu tutum her zaman aynı iyimser karakteri taşıdı o zaman söz konusu arzuların ve rüyaların var olmaması gerek, sonucunu çıkarmak isteyeceksiniz. Bu sonucu kabul etmeye size, sadece rüyanın gerçek anlatımını değil ama aynı zamanda yorumlama sonrası elde ettiği anlamı da göz önünde tutmanız gerektiğini hatırlattıktan sonra hazırım. Sevdiğimiz kişinin ölümünü konu alan rüya, pekâlâ bambaşka bir anlam taşıyabilir ve sevdiğimiz kişi aslında başka birinin yerini almış yanıltıcı bir figür olabilir.

Ama bu aynı durum daha ciddi başka bir sorunu ortaya çıkarıyor. Diyelim ki bu ölüm dileği var ve çağrışım yapılan anı tarafından da doğrulandığı kabul ediyoruz. Bunun bir açıklama oluşturduğunu nasıl söyleyebiliriz? Uzun zaman önce alt edilen bu dilek ancak şu anki bilinç dışında, çağrışım gücünden tümüyle yoksun alakasız bir anı olarak var olabilmekte. Herhangi bir gücü olmadığına göre o zaman bu istek niçin rüyada kendini gösteriyor? Karşılık bekleyen bir soru bu. Buna cevap vermeye kalkmak bizi uzağa götürür ve bizi, en önemli rüya kuramlarından biri üzerine belirgin bir tutum benimsemek zorunda bırakır. Ama zorunlu olarak kendi bildirimin sınırları ve uygulamaların kısıtlamaları içinde kalmak durumundayım. Bu nedenle kendinizi geçici uzak durma durumu için hazırlayın. Şimdilik bu bastırılmış dileğin rüyanın tetikleyici rolü oynadığı gerçeğini kanıtladığımızla yetinelim ve çalışmalarımızı, başka kötü arzuların orijinlerinin de bireyin geçmişinde yer alıp almadıkları konusuna yönlendirelim.

Genellikle rüyayı gören kişinin sınırsız egoizmine kadar izlenebilen ölüm dileği ya da ortadan kaldırma ile devam edelim. Bu arzunun, rüyaların en yaygın yaratıcısı olduğunu kanıtlamak oldukça kolay. Her seferinde birinin yolumuza çıkıp bize engel oluşturduğunda (ki bu ömrümüzde sıkça karşılaştığımız bir durum), bu baba, anne, erkek ya da kız kardeş, eş ya da kim olursa olsun rüya o kişiyi ortadan yok etmeye eğilimli. Doğarın bu kötülüğü bize şaşırttığından rüyanın yorumlanmasının bu sonucunun doğruluğunu şartsız olarak kabul etmeye hazır değildik. Ama bu arzuların kökenini geçmişte aramaya kalkıştığımız andan itibaren bu egoizmin ve arzuların (hem de en yakın olduğu kişilere karşı olan) yer aldığı bireyin geçmişindeki dönemini kolaylıkla ortaya çıkarabiliyoruz. Çocukluğun ilk yıllarında (ki daha sonra bellek kaybıyla örtülüyor) bu egoizm kendini aşırı derecede belli ediyor ve daha sonra bunun belirgin bazı kalıntıları ara sıra ortaya çıkıyor. Çocuk önce kendisini seviyor, ancak daha sonra başkasını sevmeyi ve başkası için kendi egosundan biraz fedakârlık etmeyi öğreniyor. İlk andan itibaren sevdiği sanılan kişileri bile onlara ihtiyacı olduğundan dolayı, onlarsız yapamayacağı için seviyor, yani başka bir deyişle egoist nedenlerden dolayı. Ancak daha sonra sevgi egoizmden kopup bağımsız oluyor. Kısaca, egoizmin ona sevgiyi öğrettiğini söyleyebiliriz.

Bu bağlamda, çocuğun kız ya da erkek kardeşlerine karşı gösterdiği tutumla anne babasına gösterdiği tutum arasında bir karşılaştırma yapmak çok eğitici olacaktır. Küçük çocuğun kız ya da erkek kardeşlerini pek sevdiği söylenemez hatta onları hiç sevmediğini bile varsayabiliriz. Onları rakibi olarak gördüğü tartışma götürmez bir gerçek ve bu, ergenlik çağına (belki daha da ötesine) kadar yıllarca aralıksız olarak böyle devam ediyor. Bu tutum genellikle daha ılımlı duygulara yerini bırakıyor ya da daha çok üstü örtülüyor demek daha doğru olur ama düşmanca duyguların en eski duygular olduğu her zaman görülüyor. Bunu 2,5 ile 5 yaş arasındaki çocuklarda, yeni bir kardeş

geldiğinde daha kolay gözlemleyebiliyoruz. Yeni kız ya da erkek kardeş pek hoş karşılanmıyor. "Onu istemiyorum, leylek onu geri götürsün," türünden protestolarla sık sık karşılaşılıyor. Bunun ardından, çocuk davetsiz misafiri diskalifiye etmek için her fırsattan yararlanıyor ve böyle durumlarda zarar verme girişimleri, direkt saldırılar bile sıkça görülüyor. Eğer aradaki yaş farklı fazla değilse çocuk, daha yoğun psişik aktivite ile rakibinin varlığını öğreniyor ve bu yeni duruma kendini uyduyor. Eğer yaş farklı yeterince fazlaysa yeni gelen ilk andan itibaren sempati uyandırabiliyor: O zaman ilginç bir nesne gibi algılanabiliyor, canlı bir bebek gibi; aradaki fark 8 ve üzeriyse, özellikle kızlarda neredeyse anaç bir sevecenliğin ortaya çıktığını görebiliriz. Ama doğrusunu söylemek gerekirse rüyanın arkasında bir kardeşin ölümünü görmek dileğini ortaya çıkardığımızda bunun, gizemli bir arzu olduğu ender görülür ve kaynağını çocukluğun ilk dönemlerinde hatta bazen ortak yaşamın daha geç döneminde bile zahmetsizce bulabiliriz.

İçindekiler arasında şiddetli çatışmaların olmadığı çocuk odaları bulmak çok zordur. Bu çatışmaların nedenleri, anne babanın sevgisini kendi lehine oluşturmak, ortak nesneleri ve alanları sahiplenmektir. Düşmanca duygular kendinden küçük kardeşe yöneldiği kadar büyük kardeşe de yönelebiliyor. Yanılmıyorsam Bernard Shaw şöyle demişti: "Eğer İngiliz genç bir kadının kendi annesinden daha fazla nefret ettiği herhangi biri varsa bu büyük kız kardeşinden başkası değildir." Bu görüşte hoşumuza gitmeyen bir şey var. Gerekirse kardeşler arasında kinin ve rekabetin varlığını akıl erdirebiliriz. Ama anne ve kızı, anne baba ve çocukları arasındaki ilişkilerde nefret duygusu nasıl yer bulabiliyor?

Kuşkusuz çocuklar bile anne babalarına erkek ya da kız kardeşlerine karşı gösterdikleri ilgi ve yakınlıktan daha fazlasını gösteriyorlar. Bu zaten bizim beklentimize uyuyor, çocuk ve anne babası arasındaki sevgi noksanlığını (kardeşler arasında kine göre) doğaya aykırı bir fenomen olarak görüyoruz. İlk

durumu, deyim yerindeyse kutsal olarak algıladık diğlerinin de kâfir kalmasına izin verdik. Yine de genel gözlemlerimiz anne babalarla çocuklar arasındaki duygusal bağların toplumun empoze ettiği idealin çok dışında kalabildiğini, bazı ılımlı hislerin ve dini inançların yasaklayıcı müdahalesi olmasaydı kendini göstermekten çekinmeyecek ne kadar çok nefret ve düşmanlığın var olduğunu göstermekte. Bu durumun nedenleri genellikle bilinmekte, öncelikle aynı cinsiyete sahip aile üyeleri birbirinden, kız anneden, oğlan babadan ayrılma eğilimi oluşuyor. Kız annesini isteklerini kısıtlayan, özellikle cinsel dürtülerini, toplumun gereklilikleri doğrultusunda engel olma görevini üstlenmiş bir otorite olarak görüyor; ayrıca bazı durumlarda kız ve anne arasında bir rekabetten, gerçek bir çekişmeden bile söz edilebilir. Buna benzer bir ilişki dizisini, biraz daha keskin olarak baba ve erkek evlat arasında da görüyoruz. Erkek evladın gözünde, baba her türlü toplumsal kısıtlamaları somutlaştıran, özgür isteklerin gelişmesine, erken yaşlardaki cinsel tatminlere muhalefet eden ve eğer ailenin malı mülkü varsa bunların keyfini çıkarmasına engel olan dar görüşlü bir kişi olarak görünüyor. Babanın ölmesi beklentisi, tahtın varisi olma durumu varsa oldukça yüksek bir beklenti olabiliyor. Buna karşılık olarak, baba ve kız, anne ve erkek evlat arasındaki ilişkiler açıkçası daha samimi görünüyor. Özellikle annenin oğluyla ilişkilerinde ya da tam tersi olabilir, böyle bir durumda tüm egoist düşüncelerden arınmış en saf, en temiz değişmez sevecenlik örneklerini bulabiliyoruz.

Genel olarak herkesin bildiği ve sıradan olan konulardan niye söz ettiğimi kendinize soruyorsunuz herhalde? Çünkü yaşamdaki önemini yadsıyan ve toplumun ideeline her zaman ve her koşulda uyulduğunu göz önünde tutan güçlü bir eğilim var. Ama doğruyu söylemeyi, sinik olana bırakmak yerine psikolojiye bırakmak tercihen daha akıllıca olur gibi görüyor. Ayrıca söylemekte yarar var, söz ettiğimiz yadsıma, gerçek yaşamla

ilişkili. Anlatımsal ve dramatik şiir sanatının bu idealin rahat-sızlığından çıkan sonuçları dileçeğince kullanmakta hâlâ özgür.

Eğer çoğu kişide rüya, anne babalarını, özellikle aynı cinsiyeti taşıyanı ortadan kaldırma isteğini açığa çıkarıyorsa şaşır-mamamız gerek. Bu isteğin uyanıkkenki yaşamımızda da yer aldığı ve hatta bazen başka bir nedenin arkasına maskelendi-ğinde bilinçli hale bile geldiğini kabul etmeliyiz. Örneğin 3 nu-maralı rüyada olduğu gibi. Babasının ölmesini isteyen dileği, onun çektiği sözde gereksiz acıların uyandırdığı acıma duygusu maskesi altında gizlenmişti.

Düşmanlığın tek başına durumu egemenliğine alması en-derdir, genellikle onu geri iten daha ılımlı duyguların arkasında saklanır; rüyanın, deyim yerindeyse gelip onu soyutlamasını beklemek zorunda kalır. Bu soyutlanmanın sonucunda rüyada abartılı boyutlara ulaşıyor, yorumlamamız sonucunda yaşamla ilişkilerine düzgünce etiketlendikten sonra yeniden küçülüyor (H. Sachs). Bazen bu ölüm dileğini, yaşamın herhangi bir daya-nak noktası sunmadığı ve uyanık durumdaki kişinin hiçbir şe-kilde itiraf etmeye razı olmadığı durumlarda da bulabiliyoruz. Bu durumu, düşmanlığın en derin ve en alışıldık nedeni, özel-likle aynı cinsiyeti paylaşan kişilerde çocukluğun ilk anlarından itibaren doğrulandığı gerçeğiyle açıklamak mümkün.

Bunun nedeni, özellikle içindeki cinsel değerlerin ağır bas-tığı aşk rekabetinden başka bir şey değil. Erkek evlat, daha çok küçükken annesine karşı özel bir sevgi beslemeye başlıyor, annesinin kendisine ait olduğunu düşünüyor, babasıyla onu paylaşmak istemiyor ve onu saf dışı etmek istiyor. Kız evlatta ise durum tam tersi, o babasına karşı sevgi besliyor ve onu kendi tekeline almak istiyor, onunla olan yakın ilişkisini boza-cak kişi olarak da kendi annesini gördüğünden ona düşmanca bir tavır sergiliyor.

Gözlemler sayesinde bu davranışın hangi yaşlardan itibaren başladığını ortaya çıkarabiliyoruz. Bu davranışı Oidipus komp-leksi diye adlandırıyoruz, çünkü kahramanı Oidipus olan bu

efsane, erkek evladın durumundan ortaya çıkan iki aşırı dileği, onları biraz hafifleterek gerçekleştiriyor: Kendi babasını öldürme dileği, kendi annesiyle de evlenme dileği. Oidipus kompleksinin çocuğun, anne babasıyla olan ilişkisini tümüyle kapladığını söylemiyorum, bu durumun daha karmaşık olabildiği bir gerçek. Ayrıca Oidipus kompleksinin kendisi bile az ya da çok gelişmiş olabiliyor, hatta bazı değişimlere uğradığı, bir ters deneyim yaşadığı da oluyor, ama her biçimde çocuğun psişik yaşamının çok önemli ve alışılmış etmeni olarak kalıyor ve etkisini ve bundan çıkan sonuçları abartmak yerine değerinin altında onu değerlendirerek risk alıyoruz. Ayrıca eğer çocuklar Oidipus kompleksine denk gelen davranışa göre davranıyorlarsa bu genellikle kendi anne babalarının tahriklerinden dolayıdır. Yani babanın kızını annenin de oğlunu, cinsel farklılık tarafından yönlendirilmeye boyun eğip tercih etmesi ve sevgisini daha çok ona gösterip diğerini bir çeşit dışlamasından.

Oidipus kompleksinin keşfinden dolayı dünyanın, psikanalitik araştırmalara minnettar olduğunu söylemek yanlış olur. Aksine bu buluş yetişkinler arasında inanılmaz büyük bir dirençle karşılaştı ve bu duygu ilişkisini tabu ve yasak olarak görüp karşı çıkanların safında yer almakta gecikenler ise hatalarını bu “kompleksi” değerini ortadan kaldıran biçimde yanlış yorumlayarak giderdiler. Sarsılmaz biçimde inanıyorum ki yadsınacak ve göz ardı edilecek hiçbir şey yok. Eski Yunan efsanesinin kendisinin bile kaçınılmaz bir alinyası olarak gördüğü bu gerçeğe alışmamız gerekir. Yaşamımızın dışına itmek istediğimiz bu Oidipus kompleksinin, şiiire ve onun serbest kullanımına bırakıldığını görmek aslında gerçekten de ilginç bir durum gibi görünüyor. Otto Rank yaptığı titiz bir çalışmada, bu Oidipus kompleksinin dramatik edebiyata nasıl katkı sağladığını, sonsuz varyasyonları olan sayısız motifler vererek, türetmeler oluşturarak ve rüya sansürünün çalışması olarak tanımladığımız biçimde modifikasyonlar yaparak göstermiştir. Demek yaşamlarında anne babalarıyla çatışmama şansına sahip

olmuş rüya gören kişilere bile bu Oidipus kompleksini dayandırmalıyız. Bu kompleks, iğdiş etme kompleksi (*castration complex*) diye adlandırdığımız, erkek evladın erken ergenlik cinsel aktivitelerine karşı babanın empoze ettiği kısıtlamalara ve engellere karşı bir tepki olan başka bir kompleksle çok yakından ilişkili.

Bir önceki araştırmalarımızı çocuğun psişik yaşamının incelenmesine uygulayarak rüyalarda kendilerini açığa çıkaran yasak olan diğer isteklerin (aşırı cinsel dürtüler ve eğilimlerin) kökenlerini ilgilendiren benzer bir açıklama bulma olanağına kavuşabiliriz herhalde. Böylece bebeklik cinsel yaşamının gelişimini incelemeye de yönlenmiş oluyoruz ve değişik kaynaklardan şunları keşfediyoruz: Her şeyden önce çocuğun cinsel yaşamının olmadığını, ergenlik çağında cinsel organlarının gelişmesiyle cinselliğin başladığını ileri sürerek büyük bir yanılgıya düşüyoruz. Tam tersine çocuk ilk andan itibaren, normal sayılan daha sonraki cinsel yaşamından birçok açıdan farklılık gösteren çok zengin bir cinsel yaşama sahip. Yetişkin olarak ahlaksız (*pervers*) diye nitelendirdiğimiz normal durumdan şu özelliklerle sıyrılıyor:

İlkin, türlerin ayırırını umursamamasıyla (insanı hayvandan ayıran uçurumu);

İkinci olarak, tiksinti duygusuna duyarsız olmasıyla;

Üçüncü olarak, (yakın kan bağı olan akrabalarla cinsel ihtiyaçların karşılanmasını yasaklayan) ensesti kısıtlamamasıyla ;

Dördüncü olarak, eşcinsellikle;

Son olarak da, cinselin rolünü başka organ ya da bedenin başka parçalarına aktarımıyla.

Başlangıç noktasında olmayan tüm bu bariyerler, gelişme ve eğitimle birlikte oluşmaya başlıyor. Küçük çocuk onları bilmiyor. İnsan ve hayvan arasından çok büyük bir uçurum olduğundan haberi yok, insanın kendisini kibirle hayvandan üstün gördüğünü ancak daha sonraları anlayabiliyor. Önceleri

dışkı görüntüsünden iğrenmiyor ama sonra yavaş yavaş eğitimin de etkisiyle bu tiksiniye duygusu oluşmaya başlıyor. Cinsel farklılıklardan kuşkulandırmaktan uzak olduğundan, ilk başlarda iki cinsiyetin cinsel organlarını bir tutuyor, ilk cinsel arzularını ve meraklarını kendisine yakın ya da yakın olmasa bile değişik nedenlerden dolayı kendisi için değerli olan kişi ya da kişilere yönlendiriyor; anne babalarına, erkek ya da kız kardeşlerine, onun bakımından sorumlu kişilere. Son olarak da aşk ilişkilerinde karşımıza çıkan başka bir unsurun da farkına varıyor o da sadece cinsel organları değil ama vücudunun başka kısımları da benzer biçimde kendisine zevk verebildiğini ve cinsel organ görevini üstlenebildiğini öğreniyor. Demek ki çocuk “çok biçimli (*polimorf*) ahlak bozukluğu” diye adlandırılabileceğimiz şeyi sunabiliyor ve eğer tüm eğilimler sadece bir iz olarak kendilerini belli ediyorlarsa bunun nedeni bir taraftan ilerdeki yaşlarla karşılaştırılınca yoğunluğun daha az olmasından ve diğer taraftan da çocuğun bu cinsel eğilimlerini eğitimin, kendilerini belli ettikçe hiç beklemeden iyice bastırmasından dolayıdır. Bu bastırma, yetişkinler çocuğun cinsel eylemlerin bir parçasını kontrol etmeye ve bir parçasını cinsel özelliğini farklı şekilde tanıtarak –her şeyi yadsımayacak noktaya gelinceye kadar– saklamaya eğilimli olduklarına göre deyim yerindeyse kuramda devam ediyor. Ve bu yadsımacılar, genellikle çocuğun çocuk odasındaki cinsel taşkınlıklarına karşı sert davranan ve yine de çalışma masalarına geçtiklerinde onların cinsel saflığından ve temizliğinden söz etmekten geri kalmayan aynı kişiler.

Çocukların kendi başlarına bırakıldıkları ya da moral bozucu etkilere maruz kaldıkları durumlarda onlarda bariz sapkın cinsel aktiviteler gözlenmiştir. Kuşkusuz yetişkinler bu “çocukça davranışları” ve “eğlenceleri” çok ciddiye almama konusunda haklılar, çocuklar eylemlerinden dolayı ne kanunlar karşısında ne de ahlaki değerler karşısında hesap verecek kadar olgunlaşmış sayılmazlar yine bu şeylerin varlığı inkâr edilemediği gibi önemleri, doğuştan gelen özelliklerin anlam ve belirti-

leri olduğu kadar daha ileriki gelişimin nedeni ve yardımcısı olarak göz ardı edilemez. Ayrıca bizi çocuğun cinsel yaşamı hakkında, dolayısıyla genel olarak insanın cinsel yaşamı hakkında bilgilendiriyor. Sapkın isteklerimizi rüyaların arkasında buluyorsak eğer bu, yalnızca rüyanın bebeklik durumuna doğru geri gittiği (*régession*) anlamına geliyor demek.

Yasak olan arzular arasında ensest tarzı arzuları, yani anne baba ya da kardeşlere yönelmiş olan arzuları özellikle dikkate almalıyız. Toplumun enseste duyduğu ya da en azından o şekilde hissediyormuş gibi gösterdiği antipatiyi ve ona karşı olan ağır yasaklamalarını biliyorsunuz. Ensest fobisini (korkusunu) açıklamak için inanılmaz çabalar gerçekleştirildi. Bazıları ensestin savunmasını yaparken doğanın evrimsel sağduyusundan kaynaklandığını ileri sürdü, yani yakın kan bağı olan insanlar arasındaki çiftleşmelerin ırk karakterini bozabileceğini; başkaları da çocukluktan itibaren birlikte yaşamamanın cinsel arzuları devamlı temas halinde olduğumuz kişilere yönlendirdiğini iddia etti. Ama hangi durumda olursa olsun ensest, kendisini katı yasaklamalara (ki bu ensest için güçlü bir eğilimin olduğunu gösterir) gerek bile duymadan otomatik olarak ortadan kaldırılmış bulacaktır. Psikanalitik araştırmalar, ensest sonucu doğan aşkın ilk ve en geleneksel tercih olduğunu ve ancak daha sonra, nedenlerini bireysel psikolojinin ortaya çıkardığı, bir dirençle karşılaştığı tartışma götürmez biçimde göstermiştir.

Şimdi, rüyanın anlaşılmasını kolaylaştırmaya uygun olan bebeklik dönemi (*infantil*) psikolojinin derinlemesine incelenmesinin bize sağladığı bulguları toparlayalım. Rüyaların, bebeklik dönemi yaşamın unutulmuş olaylarını oluşturan materyallere erişebildiğini öğrendiğimiz gibi bundan başka çocukların psişik yaşamlarının bilinçdışında (tüm özellikleriyle, egoizmle riyle, ensest eğilimleriyle, vs.) yaşadığını da gördük. Özetle, rüya bizi her gece bebeklik yaşamına geri götürüyor. Bu, psişik yaşam bilinçdışının, bu yaşamın bebeklik döneminden başka

bir şey olmadığını bize doğruluyor. İnsan doğasındaki kötülüğün bu derecede olmasını fark etmenin acı veren izlenimi zayıflamaya başlıyor. Bu korkutucu kötü belirtiler, yalnızca çocuklarda aktif durumda bulabileceğimiz psişik yaşamın orijinal, ilkel, bebeksi yanı. Ama bunlar boyutlarının küçüklüğünden dolayı gözümüzden kaçıyorlar, hatta bazı durumlarda çocuktan beklediğimiz ahlak düzeyi yüksek olmadığından dolayı ciddiye bile alınmıyorlar.

Bu evreye geri gidince rüya, sanki doğamızdan ne kadar kötülük varsa açığa çıkarıyor gibi görünüyor. Ama bu, bizi korkutmaması gereken yalnızca yanıltıcı bir görünüşten öte bir durum değil. Rüya yorumlanmalarının gösterdiği kadar kötü olmadığımıza inanabilirsiniz. Mademki rüyalarda görülen eğilimler, ahlaki gelişimimizin başlangıcına bizi geri götüren beklilik dönemi kalıntıları ve bizi, duygusal ve düşüncesel bakış açısı noktasında bir anlamda çocuğa çeviriyor, öyleyse bu rüyalardan utanmamız için geçerli hiçbir neden yok. Birçok mantık dışı öge barındırabilen psişik yaşam içerisindeki mantık, sadece bir kompartıman oluşturmaya karşın yine de rüyalarımızdan, akla sığmayan bir utanç duyabiliyoruz. Bu yüzden onları sansüre tabi tutmaya çalışıyoruz ve rüyalarının içini dolduran bu yasak arzulardan biri, tanınmasına engel teşkil edecek herhangi bir bozulmaya maruz kalmadan bilince kadar ulaşmaya başardığında da utanıyor ve canımız sıkılıyor. Bazı durumlarda da deforme olmuş rüyalarımızdan sanki onları anlıyormuş gibi utanıyoruz. Sadece yaşlı kadının, yorumlanmamış olan aşk servisi rüyası hakkında düş kırıklığı dolu olan görüşünü anımsayın. Demek sorunun sonuçlanmış olarak var sayılması mümkün değil ve kötü ögeler üzerinde incelememizi devam ettirerek başka bir görüşe ve insan doğasını ilgilendiren başka bir değerlendirmeye ulaşmaya kadar varabildik.

Tüm bu araştırmanın sonunda yeni gizemlerin, yeni kuşku-
ların öncüsü olan iki bulgu karşımıza çıkıyor. İlk olarak, rüya çalışmasını karakterize eden geri dönüşler (*régression*) yalnızca

biçimsel değil ama aynı zamanda maddeseller ve düşüncelerimizi ilkel anlatım biçimine sokmakla yetinmiyorlar ama aynı zamanda ilkel psişik yaşamımızın özelliklerini, egonun eski egemen olma durumunu, cinsel yaşamımızın ilkel dürtülerini, hatta –simgeleri bu biçimde göz önüne alırsak eğer– eski entelektüel varlığını (bagajını) da uyandırıyorlar. İkinci olarak da, bir zamanlar egemen olan bu eski bebeklik dönemi, bugün, var olan görüşümüzü genişleten ve ayarlayan bilinçdışı içinde yer almalıdır.

Bilinçdışı artık geçici gizli düşüncelerin bir adı değil; bilinçdışı kendine has psişik bir alan ve sadece bu alanın içerisinde aktif olarak faaliyet gösteren kendine özgü eğilimleri, özel anlatım biçimleri ve psişik mekanizmaları var. Ama rüyanın yorumlanmasının ortaya çıkardığı rüyanın gizli düşünceleri bu alanın bir parçasını oluşturmuyorlar; buna benzer aynı düşüncelere, pekâlâ uyanırken de sahip olabiliriz. Yine de bilinçdışı oldukları doğru. Bu çelişkiyi nasıl çözümleyeceğiz? Burada bir ayırımın yapılması gerektiğini görüyoruz. Bilinçli yaşamımızdan gelen ve aynı karakteristiği paylaşan bir şey –bunu “günlük olaylarının izleri (kalıntıları)” diye adlandırıyoruz– bilinçdışı alanından gelen başka bir şeyle birleşiyor ve rüyanın yaratılmasına katkı sağlıyor. Rüya çalışması bu iki grup öge arasında gerçekleşiyor.

Gün içinde yaşanan olayların kalıntılarının üzerine etki eden bilinçdışının etkileri geri gitmenin (*régression*) koşullarını oluşturmaktadır. Başka psişik alanları keşfetmeyi beklerken rüyanın yapısına ilişkin oluşturabileceğimiz en akla yatkın düşünce bu gibi görünüyor. Rüyanın gizli düşüncelerinin bilinçdışı karakterine bebeklik dönemi (*infantilizm*) alanından gelen bilinçdışı öğeleri ayırt etmeye olanak veren başka bir nitelik uygulamanın zamanı artık gelmiş bulunuyor.

Şu soruyu doğal olarak hâlâ sorabiliriz: Uyku sırasında psişik aktivitenin bu geri gitmesini ne empoze ediyor? Uykuyu rahatsız eden müdahaleci uyarımları bu gerilemenin yardımı

olmadan niye ortadan kaldırmıyor? Eğer sansürü uygulamak için rüyada görölenlere, bugün anlaşılamayan eski bir anlam vererek başka kılıfa sokmaya zorunluysa o halde uzun zaman önce geride kalmış psişik eğilimleri, istekleri ve karakter özelliklerini tekrar canlandırması, başka bir deyişle maddesel geri çekilmesini biçimsel geri çekilmeye eklemesi neyine yarıyor? Bizi tatmin edebilecek tek cevap rüyayı inşa etmenin biricik yolu bu, dinamik olarak uykuyu rahatsız eden uyarımı ancak bu yolla tatmin olabiliyor. Ama bilgilerimizin şimdiki durumuyla buna cevap verme konusunda hâlâ yeterli verilerimiz yok.

ARZULARIN TATMİNİ

Bizi bu noktaya kadar getiren yolu size tekrar anımsatmalı mıyım? Rüyaların biçimsizleşmesiyle bizi karşı karşıya getiren tekniğin uygulamasını geçici olarak kenara çekmeyi akıl edip rüyanın esasına ilişkin kesin bulguları bebeklik dönemi rüyalarında aramaya nasıl başladığımızı size anımsatmalı mıyım? Bu araştırmalardan sonuçlarını bir kez elde ettikten sonra rüyaların deformasyonuna direk olarak nasıl saldırdığımızı ve zorlukları tek tek nasıl aştığımızı da size anımsatmalı mıyım?

Şimdi bu yollardan ilkinizi izlerken elde ettiğimiz sonuçların ikinci yolda elde ettiğimiz sonuçlarla tam olarak uyuşmadığını görüyoruz. Bu nedenle bu iki sonuç grubunu karşılaştırıp birini diğerine uydurmak ilk işimiz olmalı.

Her iki açıdan da rüyaların *rüya çalışmasının*, asıl olarak düşünceleri sanrılı olaylara dönüşümünden ibaret olduğunu öğrendik. Bu dönüşüm gizemli bir durum oluşturuyor olsa da şu an burada ilgilenmek zorunda olmadığımız bir psikoloji sorunu olarak algılamakta fayda var. Bebeklik dönemi rüyaları bize, *rüya çalışmasının* uykuyu rahatsız eden uyarımı, bir arzunun tatminiyle (isteğin gerçekleştirilmesiyle) ortadan kaldırmaya amaçladığını göstermiştir. Rüyaların deformasyonu için aynısını, onları yorumlamayı öğrenmeden önce söyleyemezdik. Ama ilk andan itibaren biçimsizleşmeye uğramış olan rüyaları, bebeklik dönemi rüyalarının bakış açısıyla ele almak istiyorduk. Bizde böyle bir beklenti yaratan, aslına bakarsanız tüm rüyala-

rın bebeklik dönemi rüyaları olduğu, yani bebeklik döneminin materyallerle, eğilimlerle ve mekanizmalarla çalıştıkları düşüncesinin bize aşılmasıdır herhalde. Madem rüyaların biçimsizleşmesi konusunu çözdük diye varsayıyoruz, o zaman bize, arzuların tatmini kavramının biçimsizleşmiş rüyalar için de uygulanıp uygulanamayacağını araştırmak kalıyor.

Daha yukarıda bir dizi rüyayı, arzunun tatminini göz önünde tutmadan yorumlamaya tabi tuttuk. İnanıyorum ki defalarca şu soruyu kendinize sordunuz: “Öyleyse, rüya çalışmasının amacı olduğunu ileri sürdüğünüz arzuların tatminine ne oluyor?” Bu soru çok önemli. Özellikle bizi bilgisizce eleştirenlerin sorduğu bir soru bu. Bildiğiniz gibi insanlık, entelektüel yeniliklere karşı içgüdüsel bir antagonizm (karşıtlık, düşmanlık) duyuyor. Bu düşmanlık, her yeniliği anında en dar sınırlarına indirgeyerek, klişe gibi sıradan, basmakalıp olarak algılayarak kendisini göstermektedir. Rüyanın yeni kuramı için klişe haline gelen bu arzuların tatmini oldu. Rüyaların isteklerin gerçekleşmesi olduğunu duyunca şunu kendimize sormadan edemiyoruz: “Bu gerçekleşme (tatmin) nerede?” Ve bu soruyu sordüğümüz anda da negatif olarak onu çözümlmekteyiz, yani derin bir endişeye kadar giden hoşnutsuzluğun rüyalara bağlandığı sayısız kişisel deneyimlerimizi anında hatırlayarak rüyaların psikanalitik kuramının doğruluğunun mümkün olmadığını ilan ederek. Biçimsizleşmiş rüyalarda arzuların gerçekleşmesinin belli olmamasının da bir olasılık olduğunu, rüyanın yorumlanması öncesi onu kanıtlamanın mümkün olmadığından dolayı da önce onun aranması gerektiğini söylemek gerekir. Bu biçimi bozulmuş rüyalarındaki arzuların, sansür tarafından geri itilmiş olan yasak istekler olduğu gerçeğini biliyoruz. Zaten, rüyanın biçimsizleşmesini mümkün kılan sansürün müdahalesinin asıl nedeninin bu arzular olduğunu hatırlatmama gerek yok. Rünyayı yorumlamadan önce arzunun tatminini aramanın gereksiz olduğu gerçeğini bilgisiz eleştirmecilerin kafasının içine sokmak gerçekten çok zor. Onlar bu gerçeği bıkmadan sıkılmadan

devamlı unutacaklardır. Arzuların gerçekleşmesi kuramına karşı olan olumsuz tutumları, gerçekte rüya sansürünün sonucundan, bir yerine geçenden ve bu sansürlenmiş rüya ile arzuların inkârı sonucundan başka bir şey değil aslında.

İçerikleri bu kadar sıkıntı verici ve özellikle kaygılandırıcı olan rüyaların, karabasanların neden var olduğunu kendimize açıklamak durumundayız. Bu konuyu enine boyuna incelemeye başladığımızda kendimizi, ilk kez rüyadaki duygu sorunuyla karşı karşıya görüyoruz. Doğrusunu isterseniz bu sorunu kendi içinde incelemek daha doğru olur ama ne yazık ki bunu, burada yapma olanağımız yok. Eğer rüya isteklerin gerçekleştirilmesi ise aslında rüya içerisinde can sıkıcı duyguların olmaması gerekir; cahil eleştiricilerin böyle düşünmesi doğal bir mantık ve belki de haklı olabilirler. Ama ortada onların bile düşünemedikleri üç alışılmamış durumun söz konusu olduğunu söyleyebilirim.

Bunlardan ilki, rüya çalışması isteklerin gerçekleşmesini tam olarak yaratmayı başaramamış ve böylelikle de sıkıntı verici duyguların kalıntıları, görülen rüya içerisine gizli düşünceler bırakmış olabilir. Böyle bir durum gerçekleştiğinde bu gizli düşüncelerin, görülen rüyayı oluşturanlardan çok daha fazla can sıkıcı olduklarını analizin gösterebilmesi gerekir. Rüya da su içtiğimizi görmek susuzluğumuzu ne kadar gideriyorsa rüya çalışmasının da, amacına o kadar ulaştığını kabul etmek durumunda kalıyoruz. Rüyamızda dilediğimiz kadar içecek görelim, susadığımızda susuzluğumuzu gidermenin tek yolu uyanıp su içmektir. Yine de bu durum, rüya karakterinden hiçbir şey kaybetmemiş olan arzunun tatmin edilmemesi gerçeğine dayanan gerçek bir rüya gördüğümüz gerçeği değiştirmeyecektir. Şöyle dememiz gerekir: *"Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas."* (Ovidius: Arzu tatmin edilmemiş bile olsa, niyet övülmeye değer). Bu arzunun tatmin edilemediği vakaların karşımıza ender olarak çıktığını söylemekten çok uzağız. Bazen duyguların çok dirençli olduğu durumlarda rüya çalışmasının, anlam-

larını değiştirme konusunda zorlanıyor olması bu duruma katkı eden etmenlerden biridir. Ve böylece rüya çalışması, gizli rüya düşüncelerinin can sıkıcı içeriğini isteklerin gerçekteşmesine çevirmeyi başardığında bu düşüncelere eşlik eden can sıkıcı duyguda görülen rüya içersinde aynen geçtiği görülüyor. Bundan, bu tür görülen rüyalarda içerik ile duygu arasında anlaşmazlık olduğu sonucunu çıkarıyoruz ve eleştircilerimiz, rüya pek fazla isteklerin yerine getirilmesi sayılmaz; çünkü zararsız bir içerik bile çok acı verici bir deney olarak karşımıza çıkarabiliyor, demek hakkına sahip olabilirler. Bu saçma görüşe, söz konusu rüyalarda isteklerin gerçekteşmesinin eğilimin daha belirgin biçimde kendilerini gösterdiğini çünkü soyutlanmış durumda bulunduklarını söyleyerek karşı çıkacağız. Nevrozları bilmeyenlerin içerikle duygu arasında ayrışmaz bir bağ olduğunu düşünmeleri ve bir içeriğin, ona eşlik eden duygu aynı kalsa bile kendisinin değişebilmesinin mümkün olduğunu anlamaları bu yanlışlığın asıl nedeni.

Çok daha önemli ve çok daha yaygın olan, psikanaliz konusunda bilgisi olmayan çevrelerin pek üstünde durmadığı başka bir sıra dışı durum da şudur: İstek gerçekteşmesi kuşkusuz zevk vermeli. Ama kim için? Tabii ki bu isteğin sahibi için. Bununla birlikte rüyayı gören kişinin bu isteklere karşı olan tutumunun özellikle çok özel olduğunu biliyoruz. Bu istekleri geri itiyor, onları sansüre uğrattıyor, kısacası onlar hakkında hiçbir şey bilmek istemiyor. Bu nedenle bu arzuların gerçekteşmesinin ona herhangi bir tatmin getirmesi söz konusu değil, hatta tam tersinin olduğunu söyleyebiliriz. Ve deneyim bize, hâlâ açıklanmayı bekleyen bu tam aksi durumun endişe biçiminde ortaya çıktığını gösteriyor. Rüyalarındaki isteklere karşı olan tutumuyla rüyayı gören kişi, samimi bir topluluğun bir araya getirdiğı iki kişi gibi görünüyor. Bu konuyla ilgili başka yeni gelişmelerden söz etmek yerine bu duruma uygun düşeceğini sandığım bir masal anlatacağım. İyi kalpli bir peri, yoksul olan bir karı kocaya ilk üç dileklerini yerine getireceğine söz veriyor. Aşırnı dere-

cede mutlu olan çift dileklerini dikkatlice seçmeye karar veriyorlar. Ama komşu evin mutfağından gelen sosis kokusu kadının aklını çelince canı bir çift sosis çekiyor. Bir anda sosisler beliriyor. Bu ilk isteklerinin gerçekleşmesi. Öfkelenen koca bu sosislerin karısının burnundan sarkmasını diliyor. Dilemesiyle anında isteği gerçekleşiyor ve sosisler kadının burnunun ayrılmaz bir parçası oluyor. Böylece ikinci dilek de yerine getirilmiş oluyor. Bunun kadın için hoş olmayan bir durum olduğunu size hatırlatmama gerek yok herhalde. Devamını zaten biliyorsunuz. Kadın ve koca aslında bir olduğundan, üçüncü dilek sosislerin kadının burnundan ayrılması olması gerekiyor. Bu masalı birçok farklı durum için de yeniden kullanabiliriz; bunu burada, birinin isteğinin gerçekleşmesi başka biri için, eğer ikisi arasında bir fikir birliği yoksa bir sıkıntı kaynağı olabileceğini göstermek için kullanıyoruz.

Karabasanları daha iyi bir şekilde anlamanın yolunun açıldığının siz de farkındasınızdır. Bir gözlem daha yapıp sayesinde birkaç sav sıralayabileceğimiz bir sonuca varacağız. Aruşturma yaptığın gözleme göre karabasanlar ya da bizi endişeye sürükleyen rüyalar, genellikle her türlü değişime karşı bağışık olan, sanki sansürden kurtulmuş bir içerik taşıdığı esasına dayanıyor. Karabasan genellikle bir arzunun gerçekleşmesinin örtülü olmayan durumudur, geri itilmiş, bastırılmış kabul görmeyen bir isteğin. Bu gerçekleşmeye eşlik eden endişe duygusu da sansürün yerini alıyor. Bebeklik dönemi rüyanın, kabul edilmiş bir arzunun açıkça gerçekleşmesi ve basitçe biçimi bozulmuş rüyanın da bastırılmış bir arzunun örtülü gerçekleşmesi olduğunu söylersek, o halde karabasanın kendisini ancak bastırılmış bir arzunun *açıkça* gerçekleşmesi diye nitelendirilebiliriz. Geri itilen arzunun sansüre rağmen gerçekleşebilmesi ya da gerçekleşmek üzere olması onun sansürden daha güçlü olduğunu gösterir ki bu da endişenin bir işaretidir. Kendimize sansür bakış açısı yerleştiren bizler için bu gerçekleşmenin can sıkıcı duygular ve savunma durumuna geçme için bir fırsat olarak

görüldüğü anlaşıyor. Böylece rüyada duyumsadığımız endişe hissi, eğer istersek, şu ana kadar bastırmayı başardığımız arzuların gücünün önündeki endişe olur.

Biçimsizleşmiş olan karabasanlar için gerçek olanın aynısının, kısmı biçimsizleşmiş olanlar rüyalar ve endişeye az çok yaklaşan can sıkıcı duyguların olduğu diğer tatsız rüyalar için de geçerli olmalıdır, diye düşünmeliyiz. Karabasanlar çoğunlukla uyanma ile sonuçlanmaktadır; uykumuz, rüyadaki bastırılmış istek tamamen gerçekleşmeden önce genellikle bölünmüş oluyor. Bu durumda rüya işlevini kaybetmiş oluyor ama bu, yapısını değiştirmiyor. Rühayı, rahatsız edici nedenlere karşı uykumuzu korumakla görevli olan gece bekçisiyle karşılaştırdık. Bekçinin, rahatsızlık ya da tehlikeyle tek başına baş edemeyeceğini anlayınca uykucuyu uyandırdığı olur. Bazen ise kuşkulu olmaya ya da endişeye dönüşmeye başladığında bile rüyaya tutunmaya devam ederiz. Uykumuz sırasında kendi kendimize “bu sadece bir rüya” deyip uyumaya devam ederiz.

Nasıl oluyor da istek sansürden kurtulabilecek kadar güçlü olabiliyor? Bu durum istek kadar sansüre de bağlı. Bilinmeyen nedenlerle dolayı arzu, belli bir anda aşırı bir yoğunluğa sahip olabilir ama genel olarak bu var olan güçlerin karşılıklı ilişkilerindeki değişikliğin nedeninin sansürden kaynaklandığı ortada. Bir durumdan ötekisine gerçekleşen sansürün yoğunluğunun değiştiğini, her bir ögenin farklı derecede etki altına alındığını zaten biliyoruz. Bu değişkenliğin çok daha öteye uzandığını şimdi ekleyebiliriz ve sansürün baskılanmış aynı öge üzerine aynı kuvvetle gitmediğini söyleyebiliriz. Eğer bazen sansür bastırmaya yeltendiği bir isteğe karşı kendini güçsüz kalmış gibi hissederse, deformasyon bulunmadığı için elinde kalan son çareye başvurur ve endişe duygusunu devreye sokar.

Bu durumla ilgili olarak, bastırılmış bu isteklerin özellikle uykumuzu bozmak için geceleri ortaya çıkmalarının nedenini bilmiyoruz. Uyku durumunun yapısını göz önüne tutarak belki bu soruya bir cevap bulabiliriz. Gün içinde bu istekler, kendile-

rini göstermelerini yasaklayan çok güçlü bir sansüre maruz kalıyorlar. Geceleri ise diğer psişik yaşam çıkarları gibi bu sansür de, rüyanın tek isteğinin çıkarı doğrultusunda, kendini kaldırılmış ya da en azından iyice zayıflamış olarak buluyor. Geceleyin yasak arzuların kendilerini göstermesine olanak sağlayan işte bu sansürün etkisinin azalmasıdır. Uykusuzluk sorunuyla boğuşan sinir hastaları var, bu hastalar ilk başlarda uykusuzluğu kendilerinin istediklerini itiraf etmişlerdir. Rüya korkusu ve sansürün etkisinin azalmasının sonuçlarından duydukları kaygının uyumalarının önündeki en büyük engeli oluşturduğu anlaşıyordu. Sansürün bu ortadan kalkma durumunun basit bir öngörü eksikliği oluşturmadığını görmek çok kolay. Uyku durumu, hareket yeteneğimizi hatta harekete geçtikleri halde, zararsız olan rüyadan başka bir şey meydana getiremeyecekleri belli olan kötü niyetlerimizi bile sıfırlıyor ve bu güven verici durum uykucunun gayet mantıklı gözleminde dışa vuruyor. Gece yaşamının bir parçası olan bu gözlem, rüyanın yaşamının bir parçası olamıyor: "Bu sadece bir rüya." Mademki bu sadece bir rüya, onu kendi haline bırakalım ve uyumaya devam edelim.

Eğer, üçüncü olarak, arzularına karşı debelenen rüyayı gören kişi ile iki ayrı ama birbirine sıkı sıkıya bağlı bireyin bileşiminden oluşan sanal kişilikle oluşturduğumuz benzetmeyi hatırlıyorsanız bir arzunun gerçekleştirmesinin son derece can sıkıcı bir etkisinin daha var olduğunu kolaylıkla görürsünüz; bu da ceza vermedir.

Tekrar üç dileğin olduğu masalımıza geri dönelim: Tabaktaki sosisler birinci kişinin dileğinin direk gerçekleşmesini oluşturuyor, yanı kadınınkinin; burundaki sosisler ikinci kişinin dileğinin yerine getirilmesinin sonucu, yani kocanınkinin; ama aynı zamanda kadının saçma dileğine karşı verilen cezayı da oluşturuyor.

Nevrozlarda, masaldaki üçüncü dileğin motivasyonunu yeniden buluyoruz. Bununla birlikte insanın psişik yaşamında

cezalandırıcı eğilimlerin sayısı oldukça fazladır, çok güçlülerdir ve can sıkıcı rüyaların büyük bir kısmının sorumlusudurlar. Şimdi bana, tüm bunları kabul ettiğimizde isteklerin gerçekleşmesi hakkında fazla bir şey kalmıyor diyeceksiniz. Ama yakından bakarsanız yanıldığınızı göreceksiniz. Eğer rüyanın ne olabileceği konusundaki çeşitliliği (ileride göreceğimiz gibi) ve bazı yazarlara göre gerçekte ne olduğunu düşünecek olursak, *arzunun, kaygının, cezanın gerçekleşmesi* tanımlamamız gerçekten de çok sınırlı kalıyor. Buna kaygının, endişenin, arzusunun tam zıttı olduğu gerçeğini ve zıtların, çağrışım sırasında bilinç-dışında, bildiğimiz gibi birbirine çok yaklaştıkları ve hatta birbirlerine karıştıkları da eklemek gerekir. Cezalandırmanın kendisinin de bir arzusunun gerçekleşmesi olduğunu söyleyebiliriz, ama başka birinin isteğinin, sansürü uygulayan kişinin.

Genel olarak, öyleyse arzusunun tatmini kuramına karşı olan itirazlarınıza hiçbir ödün vermedim. Ama herhangi biçimsizleşmiş bir rüyanın, arzusunun gerçekleşmesinden başka bir şey olmadığını size gösterme görevim var ki bundan kaçınmaya da niyetim yok. Daha önce yorumladığımız ve yorumlarken de oldukça ilginç şeyler ortaya çıkardığımız –Tiyatrodaki 3 kötü koltuk için 1.50 florin etrafında dönen– rüyayı hatırlayalım. Kendisinden sadece üç ay daha genç olan arkadaşı Elise'nin nişanlandığını kocasından gün içinde öğrenen kadının tiyatrodaki rüyasından söz ediyorum. Salonun bir kısmı boş. Kocasına ona, Elise ve nişanlısının tiyatroya gelmek istediklerini ama 3 biletin 1 florin 50 kreuzer olan kötü yerdeki koltuklarda yer bulabildikleri için gelediklerini söylüyor. Kadın bunun çok da büyük bir talihsizlik olmadığını düşünüyor. Rüyadaki düşüncelerinin, erken evlenmesinden dolayı duyduğu pişmanlığa ve kocasına karşı olan hoşnutsuzluğuna dayandığını öğrenmiştik. Bu düşüncelerin nasıl çalışmaya başlayıp bir arzusunun gerçekleşmesine dönüştüğünü ve görülen içerik içerisinde izlerinin nerede bulunduğunu araştırmak bizim görevimiz. Bununla birlikte “erkenden”, “acele ederek” ögesinin rüyadaki sansür tara-

fından elimine edildiğini zaten biliyoruz. Boş salon buna bir anıştırma. Gizemli "3" rakamı (3 bilet 1.50 florin) bize şimdi daha anlaşılır görünüyor, sembolizm sayesinde onun anlamını biliyoruz.²⁹ "3" rakamı gerçekten bir erkeği simgeliyor ve görülen öge kolaylıkla anlam buluyor: Çeyiziyle (drahomasıyla) kendisine bir koca satın almak ("Drahomamla kendime 10 kat daha iyi bir koca alabilirdim.") Evlilik kavramı, besbelli tiyatroya gitmekle yer değiştirmiş görülüyor. "Erken satın alınmış biletler" ise "çok erken evlendim" düşüncesini içinde barındırıyor. Ama bu yer değiştirme arzusunun gerçekleşmesinin sonucu. Rüveyı gören kadınıımız erken evliliğinden, arkadaşının nişanlandığını haberini aldığı gün kadar hiçbir zaman hoşnutsuz olmamıştı. Bir zamanlar evli olduğundan dolayı hoşnuttu ve kendisini arkadaş Elise'den daha üstün görüyordu. Saf genç kızlar genellikle, bir kez nişanlandıklarında, artık serbestçe her şeyi yapabilecekleri, tiyatrodaki sahneye konan her oyunu izleyebilecekleri için sevinçleri açıkça, özellikle arkadaşlarına göstermekten çekinmemektedirler. Burada ortaya çıkan, her şeyi görme merakı hiç kuşkusuz başlangıçta cinsel bir merak, özellikle anne babalarının cinsel yaşamlarına karşı olan bir merak aslında ve daha sonra bu durum, genç kızın erkenden evlenmek istemesine neden olan asıl güdüye dönüşüyor.

Böylelikle tiyatrodaki oyun seyretmek, evli olmanın yerine konmuş bir durum olarak açıkça karşımıza çıkıyor. Erken evliliğinden şimdi artık pişmanken, bu evliliğin kendisi için bir arzusunun (oyunları dilediği gibi zevkle izleyebilme olanağını elde etmek gibi) gerçekleşmesi anlamına geldiği dönemi hatırlıyor ve şimdi de geçmişteki bu arzusunun rehberliğinde evli olduğu gerçeğinin tiyatroya gitmekle yerini değiştiriyor.

Gizli bir arzusunun gerçekleşmesinin varlığını kanıtlamak isterken kesin olarak en uygun örneği seçtiğimizi söyleyebiliriz.

(29) Çocuksuz olan bu kadının vakasındaki "3" rakamının apaçık ortada olan başka bir anlamını burada anmak istemiyorum çünkü bu analizin bir malzemesi değil.

Diğer biçimi bozulmuş rüyalarda da buna benzer biçimde ilerleyeceğiz. Sizin önünüzde bunu yapamayacağım ve sadece her durumda başarılı olacağını söylemekle yetineceğim. Yine de kuramdaki bu ayrıntı üzerinde biraz durmaya niyetim var. Deneyim bana, saldırılara en fazla uğrayanlardan biri olduğunu ve anlaşmazlıkların ve çelişkilerin büyük bir çoğunluğunun ondan kaynaklandığını gösterdi. Ayrıca belki, rüya bir arzunun tatmini ya da zıttı, yani bir endişe ya da gerçekleşebilir bir cezalandırma dediğimde açıklamalarımın bir kısmını geri çektiğim izlenimine sahip olabilirsiniz ve bunu fırsat bilerek benden başka ödünler koparmaya çalışmanın zamanı geldiğini sanabilirsiniz. Benim için apaçık görünen şeyleri kısaca geçiştirdiğim ve inandırmak için hiçbir çaba harcamadığım için beni eleştirenler olduğunu biliyorum.

Rüya yorumlamasında beni izlemiş ve elde edilen sonuçları kabul etmiş olan çoğu kişi rüyanın bir arzunun tatmini olduğunu kanıtladığım noktasında duruyor ve şunu soruyor: "Rüyanın bir anlam taşıdığı kabul edilmişken ve psikanalitik teknik ile bu anlam ortaya çıkarılabilirken, her türlü kanıta rağmen neden her zaman arzunun tatmini formülünün içine oturtulmak zorundadır? Geceleyin hareketlenen bu düşüncenin kendisinin de, neden gün içindeki düşünceler gibi çeşitli ve birçok anlamı olmasın? Başka bir deyişle neden rüya bir kere gerçekleşmiş bir arzuya, başka bir kez de sizin dediğiniz gibi zıddına, yani gerçekleşmiş bir endişeye denk gelemiyor, neden bir projeyi, bir uyarmayı, lehte ve aleyhte olan bir düşünceyi ya da bir sistemi, bir pişmanlığı, tasarlanmış bir çalışmaya hazırlanma girişimini vs. ifade edemiyor? Neden her zaman ve yalnızca bir arzudan daha fazlasını ifade edememektedir ya da en iyisi zıddını?

Bu noktadaki bir uyumsuzluğun, diğer görüşler üzerinde anlaştığımız andan itibaren önemsiz kaldığını düşünebilirsiniz, yeter ki rüyanın anlamını çözelim ve çözmek için kullanılacak yöntemi bulalım. Bu arada anlamı iyice daraltmış olmamız da çok da önemli olmayacaktır. Ama durum hiç de böyle değil. Bu

noktadaki bir anlaşmazlık rüya konusunda edindiğimiz tüm bilgilere karşı bir saldırı niteliği taşımaktadır ve nevrozları anlama konusunu tehlikeye atmaktadır. İş hayatında nazik olmak (*genteel*) bir yaklaşım biçimi olabilir ama bilimsel çalışmalarda bu tür bir davranış yöntemine yer yok hatta zarar bile verebilir.

Öyleyse rüya, arzunun gerçekleşmesinden başka bir şeye denk neden gelemiyor? Bu soruya ilk cevabım, buna benzer vakalarda olduğu gibi, "neden denk gelemediği konusunda hiçbir fikrim yok," olacaktır. Böyle olmuş olmasından dolayı da herhangi bir sakınca görmüyorum. Ama gerçekte durum böyle değil ve rüyanın daha geniş ve uygun kavramına karşı çıkan tek ayrıntı da bu.

İkinci cevabım da, benim bile rüyanın düşüncenin biçimlerine ve çoklu zihinsel işlemlere denk geldiğini kabul etmekten uzak olmadığımı olacaktır.

Bir gün, bir hastamın arka arkaya üç gece boyunca devam edip sonra da kesilen rüyasının gözlemlerini bildirdim, bu rüyanın bir *proje*ye denk geldiğini ve bu gerçekleştiğinde de devam etmesi için neden kalmadığını açıkladım. Daha sonra bir itirafa denk gelen bir rüyayı yayınladım. Rüyanın bir arzunun gerçekleşmesi olmadığını söylemem demek bunları yadsımam anlamına gelmez mi?

Bunu yapma nedenimin, rüya ile ilgili tüm çalışmalarımızın meyvesine neden olabilecek aptalca bir yanlış anlamayı kabul etmeye niyetli olmamam, rüyayı rüyanın gizli düşünceleri ile karıştırtacak bir yanlış anlamaya yol açmak istememem, sadece ve yalnızca gizli düşüncelere ait bir şeyi ona uygulamayı kabul etmemem olduğunu söyleyebilirim. Rüyanın yukarıda sıraladığımız her şeyi temsil edebildiği ve yer değiştirme olarak projelerde, uyarılarda, düşüncelerde, hazırlık aşamalarında, sorun çözme çabalarında, vs. kullanabildiği tamamen doğru bir görüş. Ama yakından baktığınızda, rüyayı oluşturmak için değişime uğramış olan rüyanın gizli düşünceleri ilgilendiren kısımda, bunun doğru olmadığını farkına varmakta gecikmiyorsunuz.

Rüyanın yorumlanması sayesinde bireyin bilinçdışı düşüncesinin, *rüya çalışmasının* rüyaya çevirdiği projelerle, hazırlık aşamalarıyla, düşüncelerle meşgul olduğunu öğreniyorsunuz. Belli bir anda *rüya çalışması* ile ilgilenmiyorsanız ve bireyin bilinçdışı fikir oluşumuna tüm ilginizi yönlendiriyorsanız, o zaman onu elimine ediyorsunuz ve haklı olarak rüyanın bir projeye, bir uyarıya, vs. denk geldiğini söylüyorsunuz. Psikanalitik aktivite içerisinde bu durum yaygın: Rüyanın giydirilmiş olduğu biçim yok edilip yerine rüyanın oluşmasına olanak veren gizli düşüncelerin tümü dahil edilmeye çalışılır.

Ve böylelikle gizli düşünceleri göz önünde tutarak, biraz önce söz ettiğimiz karmaşık psişik eylemlerin tümünü pas geçerek bilincin dışında, *harika olduğu kadar şaşırtıcı bir sonuç!* gerçekleştiğini öğreniyoruz.

Ama rüyaların sahip olabilecekleri çoklu anlamlara tekrar geri gelebilme hakkına, ancak kısaltılmış bir anlatımdan yararlandığınızı ve bu çokluğu rüyanın esasına da yaymamanız gerektiğini kesin olarak bildiğiniz takdirde sahip olabilirsiniz. "Rüya"dan söz ettiğinizde ya görülen rüyayı, yani rüya çalışmasının ürünü olan rüyayı ya da en azından bu çalışmanın kendisini, yani rüyanın gizli düşünceleri ile görülen rüyayı oluşturan psişik süreci düşünmelisiniz. Bu sözcüğün diğer kullanımlarının tümü kafa karışıklığına ve yanlış anlamalara neden olacaktır. Eğer görüşleriniz rüyanın ötesine, rüyanın gizli düşüncelerine yöneliyorsa rüyanın sorununu, kullandığınız belirsiz anlatım modunun arkasına maskeleymeden direkt olarak söyleyin. Gizli düşünceler, rüya çalışmasının görülen rüyaya çevirdiği malzemelerdir. Malzemeleri ona biçim veren çalışmayla karıştırmak konusunda neden ısrar edersiniz? Sadece bu çalışmanın ürününü bilenlerden ve nasıl üretilmiş olduğunu ve nereden geldiğini açıklayamayanlardan daha iyi misiniz?

Rüyanın en önemli ögesi, düşünceler tarafından meydana getirilen malzeme üzerinde etki eden rüya çalışması tarafından oluşturulmaktadır. Kuramsal olarak bazı pratik durumlarda

onu göz ardı etmek durumunda olsak bile görmemezlikten gelmeye hakkımız yok. Analitik gözlem, rüya çalışmasının bu düşüncelere, çok iyi bildiğiniz eskil ya da *régressif* anlatımı vermesinden dolayı kendisini sınırlamadığı da gösteriyor. Ona düzenli olarak, gün içindeki gizli düşüncelerin bir parçası olmayan ama rüyanın oluşmasına asıl katkıyı sağlayan, deyim yerindeyse itici güç gibi bir şey ekliyor. Bu vazgeçilemeyen ek arzudan başka bir şey değil aslında, o da aynı şekilde bilinçdışı ve rüyanın içeriği bu arzunun gerçekleşmesi için bir dönüşüm yaşıyor.

Temsil ettiği düşünceler bakış açısı içinde kendinizi konumlandırarak rüyayı ele aldığınız sürece istediğimiz her anlamı taşıması, uyarma, proje, hazırlık aşamaları, vs. gibi söz konusu olabilir. Ama aynı zamanda hep bilinçdışı bir arzunun gerçekleşmesidir ve rüya çalışmasının sonucu olarak kabul etmeye kalktığınızda da sadece bundan ibaret olduğunu görürsünüz. Bir rüya hiçbir zaman basit bir proje, basit bir uyarma, vs. değil ama her zaman bilinçdışı bir arzu sayesinde eskil bir anlatım biçimi almış ve bu arzunun gerçekleşmesi adına dönüşüme uğramış olan bir proje, ya da bir uyarmadır. Karakterlerinden biri, arzunun gerçekleşmesi, daimi olan bir karakterdir, diğeri değişken olabilir, bir arzu da olması yine de olası, bu durumda rüya, bilinçdışı bir arzunun yardımıyla gerçekleşen gün içindeki gizli bir düşünceyi betimliyor demektir.

Bunları ben çok iyi anlıyorum ama sizin için de tüm bunları anlaşılır hale getirip getirmediğimi bilemiyorum. Bunları size kanıtlamam oldukça zor. Bu kanıtlamayı (demonstrasyon) yapabilmem için bir taraftan birçok rüyanın titiz bir analizinin diğer taraftan da rüya görüşümüzün en önemli ve en zor noktasının inandırıcı biçimde sunulması gerekmekte, ki bunu yapmak daha sonraki şeylere bağlanmadan mümkün değil.

Mademki hepsini birbirine bağlayan bağlar var o zaman birini, benzer özelliği olan diğerlerinden ayırarak doğasını derinleştirme olanağı olabileceğine gerçekten inanıyor musunuz?

Rüyaya en çok yaklaşan fenomenler hakkında hâlâ bir şey bilmediğimize göre, yani nevrotik belirtiler hakkında, geçici olarak elde edilmiş noktalarla yetinmeyi bilmeliyiz. Sizin önünüzde sadece bir örnek daha aydınlatacağım ve yeni bir görüşü sizinle paylaşacağım.

Birkaç kez ilgilendiğimiz 3 yerin 1.50 florin olduğu rüyayı tekrar ele alalım. Size temin ederim ki ilk kez örnek olarak seçtiğimde hiç farklı bir niyetim söz konusu değildi. Bu rüyanın gizli düşüncelerini biliyorsunuz: Erken evlenmekten dolayı pişmanlık duyması, arkadaşının nişanlandığı haberinin bıraktığı tatsız hissi duyması, kocasına karşı hoşnutsuzluk duyumsaması, erkenden evlenerek daha iyi biriyle evlenme şansını kaçırdığını düşünmesi. Ayrıca tüm bu düşüncelerden rüya yapmış olan arzuyu da biliyorsunuz: Bu tiyatroya gidebilme gösteri izleyebilme arzusu, büyük olasılıkla evlenildiğinde nelerin cereyan ettiğini en sonunda görebileceğini bilen eski merakın tekrar dallanıp budaklanması. Çocuklarda bu merakın genellikle anne babalarının cinsel yaşamlarına yöneldiğini biliyoruz, demek bu bebeklik dönemi bir merak ve daha ileri yaşlarda devam etmesi halinde de, yaşamın bebeklik evresine kökenleri dayanan bir eğilim. Ama gün içinde aldığı haber, gösterilere olan ilgisine herhangi bir bahane yaratmadığını, sadece duyduğu pişmanlığı ve hissettiği sıkıntıyı ortaya çıkardığını söyleyebiliriz. Bu arzu, rüyanın gizli düşüncelerinin bir parçasını baştan oluşturmuyordu ve biz, onu dikkate almadan rüyanın yorumlanmasının sonucunu analizin içine yerleştirebildik. Ama o zaman da bu sıkıntının kendisi rüyayı üretme kapasitesine sahip olmuyor. “Bu kadar erken evlenmem bir saçmalıktı” düşüncesi, evlenildiğinde nelerin cereyan ettiğini en nihayetinde görebileceğini bilen eski arzunun tekrar uyanmasından sonra ancak bir rüya oluşturabiliyor. Öyleyse bu arzu, evliliği tiyatroya gitmekle değiştirerek rüyanın içeriğini oluşturdu ve önceki bir rüyanın gerçeklemesi biçimini verdi: Evet, ben tiyatroya gidebilirim ve yasak olan her şeyi görebilirim, oysa sen bunu

yapamazsın. Ben evliyim ve sen, daha hâlâ beklemek zorundasın. İşte böyle şu anki edimsel durum zıddına dönuştü ve eski bir zafer şu anki düş kırıklığının yerini aldı. Gösterilere karşı olan ilgisinin tatmini ile rakibine karşı elde ettiğı zaferin sağladığı egoist tatminin bir karışımı. Rüyanın görülen içeriğine, yani arkadaşları tiyatrodaki gösteriyi izleyemezken kendisinin izleyebilmesi esasına dayanan içeriğine işte bu tatmin duygusu karar veriyor. Rüyanın içeriğinin bu kısımları, bu tatmin durumunun üzerine, rüyanın gizli düşüncelerin hâlâ arkasında saklı olduğı uyumsuz ve açıklanamaz bir değışiklik olarak aşılannmış durumda. Rüyanın yorumlanması arzunun tatminini betimlemeye yarayan ne varsa göz önünde tutmak zorundadır ve önerdiğimiz rüyanın sıkıntı verici bu gizli düşüncelerine anıştırmalar yaparak tekrar inşa etmesi gerekmektedir.

Şu an yapmaya niyetli olduğum gözlem dikkatinizi, öncelikli konuma geçmiş olduğı görünen gizli düşünceler üzerine çekmek amacını taşımaktadır. Sizden unutmamanızı rica ediyorum: Öncelikle, rüyayı gören kişi bu düşüncelerde bilinçli değil; ikinci olarak, bu düşünceler hem anlaşılır hem de mantıklı, öyle ki rüyanın bahanesini oluşturmaya yaramış olan olaya karşı tamamen doğal bir tepki olarak tasarlanmış olmaları olası; ve son olarak da bu düşünceler herhangi bir psikik eğilim ya da zihinsel bir işlem kadar bir değere sahip olabilirler. Bu düşünceleri şimdi “günlük kalıntılar” diye, daha öncesine göre bu sözlerle daha keskin bir anlam vererek nitelendireceğim. Ayrıca rüyayı gören kişinin bu kalıntıları uygun görüp görmemesi de çok da önemli değil. Bunu yaptıktan sonra, sıra günlük kalıntılarla gizli düşünceler arasında bir ayırım yapmaya geliyor ve bu terimin daha önceki kullanımımıza uygun olarak rüyanın yorumlanmasıyla öğrendiğimiz her şeyi (günlük kalıntılar gizli düşüncelerin sadece bir parçası olduğundan) gizli düşünceler olarak sınıflandıracam. O zaman bilinçdışı bölgesine de ait olan bir şeyin günlük kalıntılara eklendiğini ve bu şeyin yoğun bir arzu olduğunu ama bastırılmış bir arzu ve bu arzunun

rüyanın oluşumunu tek başına mümkün kıldığını söylüyoruz. Bu arzu tarafından günlük kalıntılar üzerine uygulanan eylem başka gizli düşünceleri ortaya çıkarıyor ve bunların uyanık olduğumuz yaşam içerisinde artık mantıklı ve açıklanabilir olarak kabul edilmesi olası değil.

Günlük kalıntılar ile bilinçdışı arzu arasında var olan ilişkileri göstermek adına, burada yalnızca tekrarlayabileceğim bir karşılaştırmadan faydalanmıştım. Her işletmenin harcamaları karşılayacak bir kapitaliste ve bir fikri olan ve bunu gerçekleştirmeyi bilen bir girişimciye ihtiyacı var. Rüyanın oluşumunda, her zaman, bilinçdışı arzu kapitalist görevini üstleniyor, o bu oluşum için ona gerekli olan psişik enerjiyi sağlıyor. Girişimci, burada bu fonların, bu enerjinin kullanımına karar veren günlük kalıntılar tarafından betimleniyor. Bununla birlikte bazı durumlarda kapitalistin kendisi fikrin ve gerçekleşmesine olanak sağlayan özel bilgilerin sahibi olabiliyor. Bazen de girişimcinin kendisi işletme için gerekli olan kaynaklara sahip olabiliyor. Bu, teorik olarak anlaşılmasını zorlaştırırken pratik olarak durumunu kolaylaştırıyor. Ekonomi politikasında, her zaman bu tek kişiyi kapitalist ve girişimci görünüşü altında ayrı ayrı öngörmek için ayrıştırıyoruz. Bunu yaptığımızda da karşılaştırmamızın başlangıç noktası olarak yaratılmış olan temel durumu yeniden kurmuş oluyoruz. Bu aynı değişkenler rüyaların oluşumları sırasında da meydana geliyorlar. Onların daha ileri gelişimlerini sizlere bırakıyorum.

Şimdilik daha ileri gitmemiz mümkün değil, çünkü büyük bir olasılıkla uzun süredir, dikkate almanın zamanı geldiğini düşündüğüm bir görüş yüzünden kafanız karışmış durumda olmalıdır. Günlük kalıntılar, onları rüyaya uygun hale getirmek için elzem olan bilinçdışı arzular gibi aynı anlamda gerçekten de bilinçdışı mı diye kendinize soruyorsunuz? Bu soruyu sorarak doğru açıdan baktığınızı gösteriyorsunuz, çünkü tüm sorunun en can alıcı noktası bu. Pekâlâ, günlük kalıntılar bilinçdışı arzusunun olduğu anlamda bilinçdışı değiller demek durumun-

dayım. Arzu, kökeninin bebeklik evresi olduğunu tanımladığımız özel bir mekanizmayla donanımlı olan başka bir bilinçdışının bir parçası. Bilinçdışının bu iki çeşidini, onlara farklı bir tanımlama vererek ayırt edilmelerini sağlamak zorundayız. Ama bunu yapmak için nevrozlar fenomenoloji (görünbilim) ile daha fazla içli dışlı olmayı bekleyeceğiz. Kuramımıza fantezici karakterinden dolayı zaten sitemde bulunuyoruz çünkü bir tek bilinçdışının varlığını kabul ediyoruz; kendimizi tatmin etmek için en az iki taneye gerek olduğunu itiraf ettiğimizde ne deriz?

Burada duralım. Daha sadece tamamlanmamış şeyler duyduğunuz ama bu bilgilerin bir gün kendi çalışmalarımız ya da bizden sonra gelecek olanların çalışmaları ile bir gelişime gebe olduğunu bilmek güven verici değil mi? Ve öğrendiklerimiz yeterince yeni ve şaşırtıcı değil mi?

BELİRSİZLİKLER ve ELEŞTİRİLER

Şu ana kadar tartıştığımız yeni görüş ve kavramlar ile bağlantılı olarak ortaya çıkan asıl kuşku ve belirsizliklere değinmeden önce rüya konusunu bırakmaya niyetli değilim. Dinleyicilerimin arasından beni dikkatle dinlemiş olanlar kuşkusuz kendileri bu soruyla ilişkili olarak bazı malzemeleri bir araya getirmiştir.

1) Rüyaları yorumlama çalışmamız tarafından elde edilen sonuçlar, doğru uygulanmış teknikle bile olsa o kadar fazla belirsizliklerle dolu ki görülen rüyayı gizli düşüncelere kesin indirgenmesi olanaksız hale geldiğine dair bir izlemine sahip olabilirsiniz. Görüşünüze dayandırarak rüyanın belirlenmiş falanca ögesinin, gerçek anlamda mı yoksa simgesel anlamda mı anlaşılması gerektiğini, ilk anda hiçbir zaman bilmediğimizi söyleyeceksiniz; çünkü sembol sıfatıyla kullanılan objeler kendi kimliklerinden, bu öge için vazgeçmiyorlar. Ve mademki, bu noktada objektif bir kritere sahip değiliz yorumlanma yorumlayanın keyfine terk edilmiş bulunuyor. Ayrıca, rüya çalışmasının tarafından yerine getirilen karşıtların sıralanması sonrasında rüyanın belirli falanca ögesinin, olumsuz anlamda mı yoksa olumlu anlamda mı anlaşılması gerektiğini, kendisi olarak mı yoksa zıddı olarak mı kabul edilmesi gerektiğini kesin bir biçimde hiçbir zaman bilmiyoruz. Burada da yorumlayanın takdirine kalmış bir durum söz konusu. Üçüncü olarak da rüyadaki sıra değişikliklerin (evirtimlerin) sıklığına bakılınca yorumlayıcının rüyanın herhangi bir noktasını bir evirtim ola-

rak algılamasına izin verilmektedir. Sonuç olarak, yorumlanmanın vardığı sonucun tek olasılık olduğunun kesin bir dille söylendiğini ender olarak duyduğunuzu söyleyeceksiniz. Ve aynı rüyanın kabul görebilecek daha iyi bir yorumlamasını es geçme riskinin söz konusu olabileceğini. Bu şartlar altında yorumlayıcının takdirine, doğru sonucu elde etme hedefiyle uyumsuz olan çok geniş bir hareket alanı bırakılmış sonucuna varacaksınız. Ya da hatanın, rüyadan kaynaklanmadığını varsayabilirsiniz ve yorumlamamızın yetersizliğinin aslında kavramlarımızın ve varsayımlarımızdan yanlışlığından geldiğini söyleyebilirsiniz.

Bu itirazların tümüne söylenebilecek bir şey yok, hepsi akla yatkın ama vardığınız sonuçları iki yönden haklı bulmuyorum. şöyle ki rüya yorumlanması, uyguladığımız biçimiyle takdire bırakılmış olacaktır ve sonuçlarımızın eksiklikleri metodumuzun meşrululuğunu tartışılır hale getirecektir. Eğer, yorumlayıcının takdirinden söz etmek yerine yorumlanmanın onun becerisine, tecrübesine, zekâsına bağlı olduğunu söyleseydiniz, sizin görüşünüze katılmaktan başka bir şey yapamazdım. Birreysel etmen yok sayılamaz, en azından anlaşılması güç olan bir yorumlanma gerçeği karşısında bulunduğumuzda. Birinin başkasına göre daha iyi ya da daha kapsamlı bir teknik kullanmasını öngörmek mümkün değildir. Zaten durum, tüm teknik manipölasyonlarda böyle. Rüya yorumlarında takdire kalmış gibi görünen ne varsa, rüya düşünceleri arasındaki olan bağlantı, rüya gören kişininin yaşamının rüya ile olan bağlantısı ve rüyanın oluştuğu psişik durumun tümü, sadece olası gelişmiş yorumlardan birini seçmekle ve amacına uygun düşmeyen diğerlerini yararsız diye damgalayıp itmekle yorumlama gerçeği tarafından genel kural olarak ortadan kaldırılmış oluyor. Rüyanın yorumlanmasının kusurluğundan, varsayımlarımızın yanlışlığından ortaya çıkan sonucun rüyanın belirsizliğini ve anlam çokluğunu gösteren gözlem tarafından çürütölmesi tipik ve ister istemez beklenen bir durum.

Yukarıda belirttiğim gibi, , rüya çalışması gizli düşüncelere, resim yazısına benzer ilkel bir anlatım biçimi veriyor dediğimi herhalde hatırlıyorsunuzdur. Bununla birlikte, ilkel anlatım sistemlerinin tümü bu tür belirsizliklere ve çoklu anlamlara gebe ama bu, yararlarından kuşku duymak anlamına gelmemeli. Rüya çalışması içerisindeki karşıtların karşılaşması eski dillerdeki radikallerin “anamların zıtlığı” diye adlandırdığımız şeyle benzerlik taşıyor. Dilbilimci C. Abel (1884) bizi, bir kişinin başka biriyle çift anlamlı sözlerin yardımıyla olan iletişiminin iki anlam içerdiğine inanmamamız gerektiği konusunda uyarıyor. Tonlama ve hareketlerin kişinin iki anlamdan hangisini kastettiğini kesin biçimde dinleyiciye göstermesine yardımcı olduğunu söylüyor. Hareketlerin kullanılmadığı yazı durumunda ise ilave bir resimle (telaffuz edilmeyen) hangi anlam kullanıldığının anlatılması gerekiyor. Örneğin, iki anlamlı olan *ken* sözcüğü söz konusunda olduğunda ayakta ya da çömelmiş olan bir küçük adam resmi ile “güçlü” ya da “güçsüz” anlamı hiyeroglif biçimde anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde hecelerin ve işaretlerin çoklu anlamlarına karşın yanlış anlamalar ortadan kaldırılmış oluyor.

Eski anlatım sistemleri, örneğin en eski dillerin yazıları, bugünkü yazı dilinde izin vermediğimiz birçok belirsizlik sunmaktadır. Bu nedenle Sami dillerin bazılarında sözcüklerin sadece ünsüzleri belirtilmiş. Çıkarılmış olan ünlülere gelince onları yerleştirmek, kendi bilgileri doğrultusunda ya da cümle- nin bütününe göre okuyucuya kalıyordu.

Hiyeroglif yazısında durum aynen olmasa da benzer biçimde cereyan etmekte; bu nedenden dolayı da eski Mısır telaffuzu bize yabancı kaldı. Mısır’ın kutsal yazmaları hâlâ başka belirsizlikler içermektedir. Örneğin, imgeleri sağdan sola ya da soldan sağa sıralamayı yazarın takdirine bırakılıyordu. Okuyabilmek için figürlerin, kuşların, vs. yüzlerinin dönük olduğu tarafa doğru okuma kuralını göz önünde tutmak gerekiyordu. Ama yazarın resimli işaretleri dikey sıralar halinde de sırala-

ması da bir seçenektir, küçük objeler üzerinde yazıtlar oluşturması gerektiğinde ise estetik ya da simetrik hususları göz önünde tutup imgelerin başka bir sıralamasını benimsemesi de bir olasılıktır. Hiyeroglif yazıtların en rahatsız edici etmeni sözcüklerin arasındaki boşluğun görmezlikten gelinmesiydi. İmgeler sayfa üzerinde birbirinden eşit mesafede art arda birbirini izliyordu, falanca işaretin hâlâ kendisinden önce gelen imgenin bir parçası mı, yoksa yeni bir sözcüğün başlangıcı mı olduğu neredeyse hiçbir zaman kestirilemiyordu.

Pers çivi yazısına gelince burada çapraz bir köşenin sözcükleri birbirinden ayırma görevi üstlendiği anlaşılmaktadır.

Çin dili ve yazısı ise hâlâ 400 milyon kişi³⁰ tarafından kullanılan son derece eski bir dil. Lütfen onu anladığımı sakın sanmayın. Sadece rüyaların belirsizlikleriyle benzerlikler bulmak umuduyla hakkında biraz bilgi topladım ve çabalarımın sonuçsuz kalmadığını söyleyebilirim. Çin dili, kalbimizi dehşetle ürpertecek kadar bu belirsizliklerle dolu. Bu dil, ister tek başına ister ikisi birleşmiş olarak telaffuz edilebilen çok sayıda heceden oluşmaktadır. Ana diyalektlerinden birinde bu ses hecelerinden yaklaşık dört yüz tane var. Bu diyalektin sözcük dağarcığında yaklaşık dört bin sözcük olduğunu biliyoruz, demek her ses hecesinin ortalama on farklı anlam (bazıları daha az bazıları daha fazla) taşıdığı gerçeği karşımıza çıkıyor. Bütününün içeriği, kişinin telaffuz ettiği hecenin onu dinleyen kişiye, bu on anlamdan hangisi kastettiğini tahmin etme olasılığını çoğu zaman tarumamaktadır, bu nedenle yanlış anlamaların önüne geçmek amacıyla bir sürü yöntem icat edildi. İki hecenin tek sözcük olarak birleştirilmesi ve aynı hecenin dört değişik "ton" ile telaffuz edilmesi bu yöntemlerden bazılarıdır. Karşılaştırmamız için çok daha ilginç bir durum da bu lisanın gramerinin olmayışı, yani isim mi, sıfat mı yoksa fiil mi olduğunu söyleyebileceğimiz bir tane bile tek heceli sözcüğü yok ve hiçbir sözcük cinsiyeti,

(30) Metnin yazıldığı dönemdeki (1900-1917) yaklaşık sayı. (ç.n.)

sayıyı, zamanı ve kipi belirtmeye yarayan değişiklikleri sunuyor. Dil, rüya çalışması tarafından ham materyallerine, eliminasyonla da anlatım bağlantılarından ayrıştırılan soyut dilimiz gibi sadece ham malzemelerden oluşmakta. Çin dilinde, belirsizlik durumların tümünde karar, içeriğin bütünü tarafından yönlendirilen dinleyicinin zekâsına bağlı. Bir Çirî atasözünün örneğini size harfi harfine aktaracağım: “Az görmek, çok hayran olmak.” Bu atasözünü anlamak çok da zor değil. Şu anlama geldiği açık: “Ne kadar az şey gördüyse, o kadar çok hayran olacak.” Ya da “Az görmüş birisinin hayran olacağı çok şey olacaktır.” Bu iki çeviri arasında bir tercih gerekmemekte çünkü sadece gramer olarak bir farklılık söz konusu. Bununla birlikte, bu belirsizliklere karşın, Çin dilinin düşünce alış verişî açısından çok mükemmel bir araç olduğuna ilişkin bize güvence veriliyor. Demek belirsizliğin anlam çokluğunun nedeni olması gerekmemektedir.

Bununla birlikte, rüyanın anlatım sistemini ilgilendirenler söz konusu olduğunda durumun, eski dil ve yazılara göre çok daha olumsuz olduğunu kabul etmemiz gerekiyor. Bunların, her şeyden önce iletişim aracı olarak kullanılması hedeflendiği, ya öyle ya böyle her biçimde anlaşıldığı söylenebilir. Bununla birlikte kesin olan bir şey varsa o da rüyanın bu karakterinin eksik olmasıdır. Rüya, kimseye bir şey söylemeye yeltenmiyor ve iletişim aracı olmaktan da oldukça uzak. Bu nedenle, rüyanın çok işlevliliğinin ve belirsizliklerinin birçoğu kararlarımızdan kaçıyor. Şaşırmamız ve hataya düşmememiz gerekir. Karşılaştırmamızın kesin olan tek sonucu, rüya yorumlamalarımızı inandırıcı kılan karakterine karşı bir argüman olarak kullanmak istediğimiz belirsizliklerin, tüm ilkel anlatım biçimlerin doğasında olmasıdır.

Rüyanın gerçek anlaşılabilirliğinin derecesi deneyim ve alıştırma ile saptanabilmektedir. Benim düşünceme göre, bu saptama çok daha ileri götürülebilmektedir ve iyi bir disipline sahip analistler tarafından elde edilen bulguların sonuçları

görüşlerimi ancak doğrulayabilir. İşin ehli olmayanlar, bilimsel çevreden bile olsalar bilimsel bir katkının zorluklarına ve belirsizliklerine karşı, bana göre haksız olarak, aşırı kuşkularını göstermekten hoşlanıyorlar. Babil yazıtlarını deşifre ederken buna benzer bir durumun oluştuğunu belki aranızdan çoğu bilmiyordur. Hatta kamuoyunda, çiviyazısını deşifre edenleri “hayalperest” hatta “şarlatan” olarak ve araştırmalarını da “sahetekârlık”la damgalamaya kadar giden bir dönem olmuştur.

Ama 1857 yılında *Royal Asiatic Society* belirleyici bir adım attı. En seçkin çiviyazısı uzmanlardan dördüne, Rawlinson, Hincks, Fox Talbot ve Oppert’e kapalı zarf içinde yeni keşfedilmiş bir çiviyazısı yazıtının örneğini gönderip birbirinden bağımsız olarak deşifre etmelerini istedi. Ve dört çeviriyi karşılaştırdıktan sonra birbiriyle uyumlu oldukları dolayısıyla da daha önce elde edilmiş olan sonuçların doğruluğunun yeterince kanıtlandığını ve yeni gelişmelerin gerçekleşmesinin mümkün olabileceğini açıklayabildi. Meslekten olmayan eğitimli kesimin alayları böylelikle yavaş yavaş son buldu ve çiviyazısı dokümanlarının deşifre edilmesi gittikçe artan bir kesinlik kazanarak yoluna devam etti.

2) Başka bir itiraf dizisi çok yakından sizin bile kaçırmadığınız bir izlenimine yani yorumlamamız sonrasında zorunlu olarak kabul ettiğimiz sonuçların çoğunun zorlama, yapay, uygunsuz, saçlarından çekilmiş hatta bazen komik gibi gözüküp gözükmediği sorununu çözmeye bağlıyor. Bu tür itirazlar o kadar çok yaygın ki size birkaç tanesini aktarmak istediğimde pek fazla sıkıntıya düşmem. Son olarak bilgi sahibi olduğum bir tanesini rastgele olarak seçiyorum. Dikkatle dinleyin: İsviçre’de, yakın zamanda psikanalizle ilgilendiğinden dolayı bir yatılı okul müdürü görevinden alındı. Doğal olarak bu duruma itiraz etti ve Bern’deki gazetelerden biri sayesinde eğitim kurumunun yetkilileri tarafından kendisi hakkında verilen kararın kamuoyunda duyulmasını sağladı. Bu karardan psikanalizi ilgilendiren cümleleri size aktarıyorum: “Ayrıca, Dr. Pfister’in söz

ettiği kitapta bulunan birçok örneklerin zorlama ve yapay karakterleri çok çarpıcı... Gerçekten de bir yatılı okul müdürünün tüm bu açıklamaları ve açık kanıtları eleştirmeden kabul etmesi şaşırtıcı." Bu gözlemleri "tarafsız bir yargıcın" kararı olarak kabul etmemiz bekleniyor. Benim düşünceme göre "yapay" olan aslında bu "tarafsızlık". Bu görüşleri daha yakından inceleyelim, biraz fikir yürütmenin ve becerinin tarafsız zihinlere bile zararı olmayacağı umuduyla.

Bilinçdışı psikolojinin hassas bir sorusu üzerine insanların yalnızca ilk izlenimlerini dinleyerek hızla ve şaşmadan kararlarını açıkladığını görmek gerçekten eğlendirici. Yorumlamaları onlara zorlama ve zorunlu görüyor, hoşlarına gitmiyor, bu yüzden yanlış oldukları düşünüyorlar ve bu çalışmaya işe yaramaz olarak bakıyorlar. Bir saniye bile akıllarına bu yorumlamalarının böyle bir görüntü bırakmasının altında geçerli nedenlerin yatabileceği ve bu nedenleri arama zahmetinin degebileceği gelmiyor.

İlgilendiğimiz durum asıl olarak rüya sansürünün elindeki, çok iyi bildiğiniz gibi, en güçlü yöntem olan kaydırmanın (*déplacement*) sonuçlarını karakterize ediyor. Bu kaydırmanın yardımıyla sansür, araştırma olarak nitelendirdiğimiz biçimleri yaratıyor. Ama bunlar, araştırma olarak tanımlanması güç ve genellikle alışılmışın dışında olan araştırmalardır ve bunların bağlı oldukları dayanak noktasına basit dış çağrışımlarla bağlı olanlara ulaşmak hiç de kolay değildir. Ama her durumda saklı kalmaya mahkûm olan şeyler bunlar ve sansürün ulaşmak istediği amaç da zaten bu.

Bununla birlikte bir şey saklı olduğunda, normal olarak bulunmasını gereken yerde bulunmasını beklemememiz gerekir. Bugünlerde sınırlarda görev yapan gümrük memurlarının bu bakımdan İsviçre okullarındaki yöneticilerden bile daha kurnaz olduklarını söyleyebilirim. Evrak ya da harita arayışları sırasında evrak çantası ya da cepleri incelemekle yetinmiyorlar aynı zamanda, casusların ya da kaçakçıların bu yasak dokümanları

giysilerinin en gizli bölümlerinin içinde, en beklenmedik yerlerde saklayabileceklerini öngörerek hareket ediyorlar; örneğin, ayakkabıların çift tabanının arasında. Eğer saklı objeler sonunda bulunuyorsa bu bir çaba sonucunda olabiliyordu, o zaman bu çabaların boşuna olmadığını söylemek yanlış olmaz.

Rüyanın gizli düşüncesinin ögesi ile onun görülen yer değiştirmesi arasında en uzak, en basit, bazen komik, bazen görümü zeki bağların olabileceğini kabullenerek bizim dahi çözemediğimiz örnekler tarafından bize sağlanan deneyimlere biçim vermekten başka bir şey yapmıyoruz. Bu tür yorumlamaları kendi kendimize bulmamız ender olarak mümkündür; aklı başında hiçbir insan falanca gizli ögeyi onun görülen yer değiştirmesine bağlayan bağı bulmaya başarıma becerisine sahip değildir. Bazen rüyayı gören kişi bize, rüya hakkında direk olarak aklına gelen bir düşünce sayesinde çeviriyi verir (ve bunu yapabilir çünkü bu yerini alma formasyonu onda oluşmuştur), bazen ise bize yeteri kadar malzeme temin eder ve bunun sayesinde çözüm, hiçbir zorlama olmadan sanki bir gereklilikmiş gibi kendi kendine ortaya çıkar. Eğer rüyayı gören kişi herhangi bir şekilde yardımımıza koşmıyorsa, görülen belirli öge bizim için anlaşılmasız olarak kalacaktır. Yakın zamanda gözlemleme fırsatını yakaladığım bir durumu bu vesileyle size aktarmama izin verin. Kadın hastalarımın biri, tedavisi sırasında babasını kaybetti. Onu rüyasında yaşatması için gerekli olan tüm bahaneler uygundu. Rüyanın birinde (öteki şartların hiçbirini kullanıma elverişli değildi) babası ona göründü ve ona şöyle dedi: "Saat on biri çeyrek geçiyor, on bir buçuk, on ikiye çeyrek var." Rüyanın bu hususunu, babasının çocuklarının yemek saatinde tam zamanında masaya oturmalarını sevdiğini hatırlayarak yorumlayabildi. Bu anı ve rüyanın ögesi arasında bir bağlantı olduğu muhakkak, ama kaynağına herhangi bir sonuç çıkarmasına izin vermiyor. Ama tedavinin ilerleyişi, sevilen ve sayılan babaya karşı geri itilmiş eleştirisel belli bir tutumun, bu rüyanın yaratılmasının etmeni olabileceğine dair bir kuşkuya izin verdi.

Anılarını çağrıştırmaya devam ederek, görüşüne göre ilgili konudan uzaklaşarak, rüyayı gören kadın bir gece önce psikoloji üzerinde bir sohbe katıldığını ve bu sohbet esnasında anne babasından birinin, “İlkel insan (*der urmensh*) hepimizin içinde yaşamaya devam ediyor.” dediğini anlatıyor. Ve şimdi, onu anladığımız sanıyoruz. Babasını tekrar yaşatmak için mükemmel bir fırsat burada karşısına çıkmıştı. Rüyasında onu *saat adama* (*uhrmensh*)³¹ dönüştürdü ve ona meridyen saatin çeyreklerini ilan ettirdi. Kuşkusuz burada kelime oyunu olduğunu düşündüren bir şey var ve gerçekten de sıkça yorumlamacıya kelime oyunları isnat edildiği olmuştur. Bir kelime oyunuyla mı yoksa bir rüya ile mi karşı karşıya bulunduğumuza kolaylıkla karar veremediğimiz başka örnekler de mevcut. Ama buna benzer tereddütlerimizi konuşma dilindeki lapsuslar söz konusu olduğunda da yaşadık. Bir erkek rüyasında, amcasının kendisini onun otomobilinde ikisi otururken öptüğünü gördüğünü anlatıyor. Bu rüyasını yorumlamakta gecikmiyor. Bunun anlamı *oto-erotism* (Bu, libido teorisinden alıntı yapılmış bir terim ve yabancı bir nesne olmadan anlamına geliyor erotik doyumunu simgeliyor). Bu adam, bizimle alay etmeye kendine izin vererek kendisi için sadece kelime oyunu olan şeyi rüyası için mi bize aktardı? Sanmıyorum. Benim düşünceme göre gerçekten bu rüyayı gördü. Ama bu çarpıcı benzerlik nereden geliyor? Bu soru, vaktiyle kelime oyununun kendisini, konu dışı olmasına karşın, derinlemesine bir incelemeye tabii tutmak zorunda bıraktı. Bilinçli bir düşünce dizisinin geçici olarak bilinçdışı çalışmaya terk edildiği ve oradan da sonradan kelime oyunu olarak çıktığı sonucuna vardım. Bilinçdışının etkisi altında bu bilinçli düşüncayı domine eden mekanizmanın eylemine maruz kalıyorlar, sıkılaştırma ve yer değiştirme gibi, yani rüya çalışmasında bulduğumuz süreçlerin aynalarına; kelime oyunu ve rüya arasındaki benzerliği (mevcut olduğunda) yalnızca bu

(31) *Urmensch* (ilkel adam) ve *uhrmensh* (saat adam, saat başı çalışan adam). (ç.n.)

gerçeğe mal etmek doğru olur. Ama kasıtlı olmayan "rüya-kelime oyunu" fenomeni, basit ve saf bir "kelime oyunu" başardığımızda duyumsadığımız haz kadar hiçbir zaman zevk vermiyor. Niçin? Kelime oyununun daha derinlemesine incelemesini yapma fırsatını bulduğunuzda öğreneceğiniz bir şey bu. "Şaka" türü rüyalar espriden yoksun olup bizi güldürmekten uzaktırlar hatta bizi donuklaştırırlar.

Bu noktada, birçok kullanılamaz materyallerin yanında bize kendi başımıza aşamayacağımız bir sürü mükemmel örnekler bırakan eski rüya yorumlamalarının ayak izlerini takip ediyoruz. Size bu tür, tarihsel anlamından dolayı tek bir rüya aktaracağım. Büyük İskender'e ait olan bu rüya, Plutarkhos ve Efesli Artemidoros tarafından bazı varyantlarla anlatılıyor. Azimle kendisini savunan Tyre (Tyrus) şehrini kuşatırken (MÖ 322) Büyük İskender rüyasında dans eden bir satir gördü. Ordunun seferine katılmış olan Aristandre adlı kâhin, bu rüyayı "satyros" (Yunanca *σατύρος*) sözcüğünü "Tyre senindir" diye ayrıştırarak yorumladı ve krala, şehri zapt edeceğine ilişkin güvence verdi. Bu yorumlamanın sonrasında, Büyük İskender kuşatmaya devam etmeye karar verdi ve en sonunda Tyre şehrini fethetti. Yapay gibi görünen bu yorumlama tartışmasız çok doğrudu.

3) Rüya kavramımıza karşı, psikanalist olarak rüya yorumlamaları konusu ile uzun yıllar ilgilenmiş kişiler tarafından bile itirazların yükseldiği duymanın üzerinizde özel bir izlenim bırakacağını hayal edebiliyorum. Yeni hatalara geniş bir ortam sağlayan böyle bir kaynağın kullanılmamış olarak kalması şaşırtıcıydı ve bu konu hakkındaki kavram karışıkları ve haksız genellemeler, yanlışlık noktasında rüyanın medikal kavramına oldukça yaklaşan iddiaların sürülmesine neden oldu. Bunlardan birini biliyorsunuz. Bu iddiaya göre rüya, rüya gören kişinin mevcut şimdiki çevresine uyum girişimi ve gelecekteki sorunları çözme konusu ile meşgul olduğu varsayılıyor, yani başka bir deyişle rüya olası eğilim (*tendance prospective*) izliyor

(A. Maeder). Bu varsayımın, rüya ile rüyanın gizli düşünceleri arasındaki karışıklık üzerine dayandığını, dolayısıyla rüya çalışması sayılmaması gerektiğini zaten daha önce gösterdik. Rüyanın gizli düşüncelerin bir parçası olduğu bilinçdışı psişik yaşamı karakterize etmek istediğine göre ne yeni ne de tam sayılmaz çünkü bilinçdışı psişik aktivite, geleceğin hazırlığı dışında başka şeylerle de ilgileniyor. “Ölüm koşulu” ya da “ölüm arzusu”nun her rüyanın arkasında bulunduğu düşünce üzerinde çok daha ciddi bir karışıklık yatmaktadır. Bunun ne anlama geldiğini tam olarak bilmiyorum ama rüya ile rüya görenin tüm kişiliği arasındaki karışıklıktan kaynaklandığını tahmin ediyorum.

İyi birkaç örnekten çıkarılmış haksız genellemenin eşantiyonu olarak rüyaların iki yoruma açık olduğunu söyleyeceğim, biri açıkladığımız gibi psikanalitik diye adlandırılan yorumlama, öteki ise, yorumlama arzuları soyutlayan ve üst düzeydeki psişik fonksiyonları temsil etmeyi hedefleyen analogik diye adlandırılan yorumlama (V. Silberer). Bu tür rüyalar var ama bu görüşü rüyaların geneline genişletmeye boşuna çabalarsınız.

Bu duyduklarınız sonrasında, tüm rüyaların biseksüel olduğu ve kadın ve erkek diye adlandırabileceğimiz eğilimler arasında bir karşılaşma anlamından yorumlanması gerektiğine inanan düşünceleri akıl almaz olarak bulacaksınız (A. Adler). Elbette bu tür tek tük rüyaların mevcut olduğunu ve bazı histerik semptomlar gibi aynı yapıyı sunduğunu daha sonra öğreneceksiniz. Tüm bu buluşları, rüyaların yeni genel karakterleri olarak nitelendiriyorum, bunu onlara karşı sizi uyarmak için ya da en azından onlar hakkındaki düşüncelerim konusunda herhangi bir kuşkuya yer vermemek için yapıyorum.

Rüyalar üzerindeki nesnel araştırmaların değerini, psikanalitik tedaviye tutulan hastaların hekimlerinin tercih ettikleri kurama uygun olarak rüyalarını düzenlediklerini ileri sürerek tehlikeye sokmuştuk. Bazıları cinsel rüyalar, bazıları iktidar rüyaları, bazıları ise dirilim rüyaları gördüklerini özellikle ileri

sürmüşlerdi (W. Stekel). Ama bu gözlemde, insanların rüyalarını yönlendirebilecek, yönetebilecek psikanalitik tedavi yöntemi daha icat edilmeden önce de insanların rüya görme alışkanlıklarının olduğunu hatırladığımızda değerini yitiriyor. Bu karşı çıkmanın dayandığı hususların anlaşılabilir bir durum olduğu kuşkusuz ve hiçbir şekilde rüya kuramına zarar verici değildir. Rüyaya neden olan günlük kalıntılar uyanıkkenki yaşamımızın yoğun çıkarları tarafından sağlanmaktadır. Eğer hekimin sözleri, telkinleri ve tavsiyeleri analiz için belli bir önem elde ettiyse günlük kalıntıların tümünün içinde araya katıldı ve gün içindeki diğer daha tatmin edilmemiş olan duygusal çıkarlar gibi rüyaya psikik uyarımlar sağlayabilir ve uyku sırasında rüya gören kişiyi etkileyen bedensel uyarımlara eşit hareket edebilir. Ayrıca rüyanın öteki uyarıcı etkenleri, hekim tarafından uyandırılan düşünceler de görülen rüya içerisinde ortaya çıkabilir ya da rüyanın gizli düşüncelerinin içeriğinde keşfedilebilir. Deneyisel olarak rüya tetikleyebilmenin ya da daha açık bir ifadeyle rüya içerisine, rüyanın malzemelerinin bir kısmını sokmanın mümkün olduğunu biliyoruz. Hastalar üzerine uygulanan etkilerde analiz, deneylerinde deneklerinin uzuvlarını bazı belirlenmiş duruşlara tabi tutan Mourly-Vold gibi deneyciye özdeş bir rol üstleniyor.

Rüya gören kişiye rüyasının konusunu aşlamak mümkün ama hangi rüyayı göreceğine dair bir yönlendirme söz konusu olamaz. Rüya çalışmasının mekanizması ve rüyanın bilinçdışı arzusu yabancı her türlü etkiden her zaman sıyrılmaktadır. Rüyanın bedensel uyarımlarını inceleyerek rüya yaşamının özelliğinin ve özerkliğinin, maruz kaldığı bedensel ve psikik uyarımlara karşılık verdiği tepkinin içinde ortaya çıktığını anladık. Şu an ilgilendiğimiz rüya üzerindeki araştırmaların nesnelliğini kuşkuyla sürüklemek isteyecek karşı koyma olgusunun kendisi de bir karışıklığa –bu kez tüm rüyanın rüya malzemeleriyle olan karışıklığına– dayandığı ortaya çıkıyor.

Rüyaya bağılı olarak çıkan sorunlar hakkında söylemek istediklerim bunlardı. Birçok şeyi atladığımı tahmin edebiliyorsunuz ve bir sürü noktayı tamamlamadan bırakmak zorunda kaldığımı görüyorsunuz. Ama sunumumun bu kusurları rüyanın fenomenleri ile nevrozlar arasında var olan ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Nevrozları inceleme konusuna giriş amacıyla rüyaları ele aldık, aslında tersini yapmak çok daha doğru bir adım olacaktı. Ama rüya, nevrozların anlaşılması için onu hazırlıyor olsa kendisi ayrıntılı biçimde anlaşılması ancak, nevroitik fenomenler hakkında doğru bilgiler elde ettiğimiz takdirde mümkün olabilir.

Bu konuda ne düşündüğünüzü görmemezlikten geliyorum ama rüyanın sorunlarıyla bu kadar ilgili olmanızdan dolayı ve zamanımızın büyük bir kısmını bu sorunların incelenmesine ayırmaktan dolayı hiçbir şekilde bir pişmanlık duymadığımı size temin edebilirim. Psikanalizin üzerinde durduğu ya geri ittiği savların doğruluğunu konusunda bu kadar çabuk ikna olunabilecek başka bir alan yok. Nevrotik bir kırılma yaşandığında, bunun bir anlam taşıdığını, bir niyetin olduğu ve bu durumun hastanın kişisel hayatıyla açıklanabileceğini aylar, hatta yıllar süren yorucu bir çalışma sonrasında yapmak mümkün olabilir. Diğer taraftan, baştan ne kadar karışık ve anlaşılması güç görünse de söz konusu rüya olduğunda aynı sonucu elde etmek için, yani bilinçdışı psişik süreçleri ilgilendiren psikanaliz önvarsayımlarının doğruluğunu kanıtlamak, çalışma mekanizmalarını anlamak ve bu süreç boyunca ortaya çıkan eğilimleri görmek için birkaç saat yeterli olacaktır. Ve eğer rüyanın formasyonu ile nevroitik semptom arasındaki mükemmel benzerliğe, rüya gören kişiyi uyanık ve mantıklı bir insan haline getiren transformasyonun çabukluğunu eklersek nevrozun kendisinin de psişik yaşamın farklı güçleri arasında normalde var olan ilişkilerin bozulması üzerine oturduğu konusunda emin olmaktadır.

Psikanaliz kuramının kurucusu **Freud, Psikanalize Giriş** eserinin **Rüya** adlı bu ikinci bölümünde rüyaların açıklanmasının ve psikanalizde ele alınmasının zorluklarından başlayarak bu konudaki kuramları ve yorumlama tekniklerini, içeriklerini anlatmakta başlıyor. Rüyadaki gizli düşünceleri, sembelleri, eski kalıntıları, yetişkin bebek sendromunu, çocuk rüyalarını, rüyaların gören kişilerce sansür edilmesini, rüya örneklerinin analizlerini, bunlarla ilgili belirsizlikleri ve eleştirileri ele alıyor.

ISBN 978-975-406-777-4

9 789754 067774

P. GİRİŞ / RÜYA

